Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej. Nr 20

Turystyka w aglomeracji poznańskiej

Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej

Numer 20

Redaktor serii:
Tomasz Kaczmarek Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Rada redakcyjna:
Wojciech Bonenberg Politechnika Poznańska
Wanda M. Gaczek Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Roman Jaszczak Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Andrzej Mizgajski Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

CBM
CENTRUM BADAŃ METROPOLITALNYCH
UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

POZnań
metropolia

Turystyka w aglomeracji poznańskiej

Pod redakcją Sylwii Bródki
i Piotra Zmyślonego

Bogucki Wydawnictwo Naukowe • Poznań 2012

Autorzy:

Michał Beim, Sylwia Bródka, Dorota Matuszewska, Ilona Potocka
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych, ul. Dzięgielowa 27, 60-630 Poznań,
e-mail: michal.beim@horyzont.net, brodka@amu.edu.pl, dormat@amu.edu.pl, ilonek@amu.edu.pl

Jan Mazurczak
Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna, pl. Kolegiacki 17, 61-841 Poznań
e-mail: j.mazurczak@plot.poznan.pl

Piotr Szmatuła, Piotr Zmyślony
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Gospodarki Międzynarodowej, Katedra Turystyki, Al. Niepodległości 10, 60-875 Poznań
e-mail: p.szmatula@gmail.com, p.zmyslony@ue.poznan.pl

Recenzent: dr hab. prof. nadz. AWF Stefan Bosiacki

Fotografie na okładce: Archiwum Urzędu Miasta Poznania, Archiwum UMiG Skoki, Archiwum Starostwa Powiatowego w Poznaniu, Marek Kaczmarczyk

Seria wydawnicza
Centrum Badań Metropolitalnych UAM
ul. Dzięgielowa 27, 61-680 Poznań
tel./fax 61 829 63 36
cbm@amu.edu.pl
www.cbm.amu.edu.pl

Sekretarz redakcji: Michał Wójcicki

POZnań metropolia

Publikacja finansowana ze środków Stowarzyszenia Metropolia Poznań

Copyright © CBM UAM, Poznań 2012

ISBN 978-83-63400-30-9

Bogucki Wydawnictwo Naukowe
ul. Górna Wilda 90, 61-576 Poznań
tel. +48 61 8336580
e-mail: bogucki@bogucki.com.pl
www.bogucki.com.pl

Druk:
Uni-druk
ul. Przemysłowa 13, 62-030 Luboń

Spis treści

Wprowadzenie (Sylwia Bródka, Piotr Zmyślony) 7

1. Turystyka i rekreacja w aglomeracjach 10

   1.1. Działalność turystyczna jako funkcja metropolitalna (Piotr Zmyślony) 10
   1.2. Prawne i instytucjonalne uwarunkowania rozwoju turystyki w miastach i strefach podmiejskich (Sylwia Bródka) 14

2. Walory turystyczne aglomeracji poznańskiej 23

   2.1. Walory przyrodnicze (Sylwia Bródka) 24
   2.2. Walory kulturowe (Ilona Potocka) 44
   2.3. Struktura przestrzenna walorów turystycznych (Sylwia Bródka) . . . 52
   2.4. Konflikty i ograniczenia w wykorzystaniu walorów turystycznych (Sylwia Bródka) 66

3. Zagospodarowanie turystyczne aglomeracji poznańskiej 72

   3.1. Dostępność komunikacyjna wraz z systemem szlaków turystycznych (Dorota Matuszewska) 72
   3.2. Baza noclegowa (Piotr Szmatuła, Piotr Zmyślony) 84
   3.3. Baza gastronomiczna (Piotr Szmatuła, Piotr Zmyślony) 120
   3.4. Baza konferencyjna oraz infrastruktura targowa (Piotr Szmatuła, Piotr Zmyślony) 135
   3.5. Zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne (Dorota Matuszewska) . . 151
   3.6. Infrastruktura rowerowa i możliwości jej rozwoju (Michał Beim) . . 158
   3.7. System informacji turystycznej (Dorota Matuszewska) 176

4. Aglomeracja poznańska na rynku turystycznym 185

   4.1. Charakterystyka ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej (Piotr Zmyślony) 185
   4.2. Atrakcyjność turystyczna aglomeracji poznańskiej w opinii polskich biur turystyki przyjazdowej (Jan Mazurczak) 198

5. Program „Metropolitalna oferta turystyczna" jako plan strategiczny rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej 207

   5.1. Uwarunkowania i założenia ogólne budowy programu (Piotr Zmyślony) 207
   5.2. Zintegrowany system monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej (Piotr Zmyślony) 213

5.3. Kompleksowy system informacji i promocji turystycznej aglomeracji poznańskiej (Jan Mazurczak, Piotr Zmyślony) 218
5.4. Zintegrowany produkt turystyki biznesowej (Piotr Zmyślony) 222
5.5. Zintegrowane produkty turystyki kulturowej i aktywnej oraz rekreacji (Jan Mazurczak) 227
5.6. Rozwiązania w zakresie zarządzania turystyką w aglomeracji poznańskiej (Piotr Zmyślony) 232

6. Podsumowanie (Sylwia Bródka, Piotr Zmyślony) 238

Literatura 241

Aneks – fotografie 251

Wprowadzenie

Sylwia Bródka, Piotr Zmyślony

Przekazujemy czytelnikom jeden z ostatnich tomów z serii Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, poświęcony istotnej, dostrzeganej przez wszystkich, ale nie zawsze docenianej funkcji metropolitalnej – turystyce i rekreacji.

Znaczenie turystyki w aglomeracji poznańskiej ma jednocześnie wymiar zewnętrzny i wewnętrzny. Zewnętrzny, ponieważ walory i obiekty turystyczne stanowią wizytówkę Poznania i gmin otaczających miasto, niezależnie od motywu i celu odwiedzin. Ich perspektywa, spojrzenie i ocena w dużym stopniu wpływają na ogólny wizerunek aglomeracji, zatem atrakcyjność turystyczna może stanowić jej przewagę konkurencyjną. W tym kontekście turystyka jest funkcją egzogeniczną, ma znaczenie ponadregionalne i ponadnarodowe w rozwoju aglomeracji.

Znaczenie wewnętrzne funkcji turystycznej wiąże się z obserwowanym w aglomeracjach zamazywaniem różnic między aktywnością typową dla turystów a zachowaniami typowymi dla mieszkańców. Różnorodność walorów i sposobów spędzania wolnego czasu sprawiają, że mieszkańcy aglomeracji zaczynają poznawać ją, zwiedzać i wypoczywać w niej prawie w taki sam sposób (ponieważ nie korzystają na ogół z usług noclegowych), jak czynią to turyści, choć cały czas pozostają w swoim mieście czy gminie. Na obszarach metropolitalnych rozwój turystyki i rekreacji należy traktować łącznie. Bezcelowe jest zatem dodawanie za każdym razem przymiotnika „rekreacyjna" przy omawianiu funkcji i potencjału turystycznego aglomeracji poznańskiej, traktując ją jako integralny element szerszej oferty turystycznej.

Turystyka jest aktywnością społeczno-gospodarczą o charakterze ponadbranżowym, multisektorowym. Z tego względu oddziałuje na inne sfery rozwoju aglomeracji poznańskiej – transport, kulturę, sport, ochronę walorów przyrodniczych, rozwój handlu i usług, rozwój specjalizacji gospodarczych miasta (funkcja targowa i kongresowa), promocję i marketing. Z drugiej strony, na stan i kierunki rozwoju turystyki silnie wpływa charakterystyka społeczno-gospodarcza całej aglomeracji. „Biznesowy" charakter Poznania w dużym stopniu decyduje o sposobie wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych oraz rozwoju zagospodarowania turystycznego w całej aglomeracji.

Nie ulega wątpliwości, że potencjał turystyczny aglomeracji poznańskiej – obejmujący zasoby naturalne i kulturowe, dostępność komunikacyjną, poszczególne elementy zagospodarowania turystycznego, uwarunkowania rozwoju różnych form turystyki oraz weryfikację rynkową tych elementów – powinien być rozpoznany i opisany w odniesieniu do całego obszaru, a nie jego poszczególnych jednostek administracyjnych. W niniejszym opracowaniu po raz pierwszy zastosowano właśnie taki zakres przestrzenny. Ponadto, biorąc pod uwagę powyższe atrybuty i uwa-

runkowania rozwojowe funkcji turystycznej, konieczne staje się wyznaczenie ram strategicznych jej rozwoju w ujęciu aglomeracyjnym.

Metropolizacja przestrzeni przestała być celem przyszłego rozwoju dużych miast, ale stała się podstawowym wymogiem ich bieżącego działania w niemal wszystkich aspektach funkcjonowania. Konieczność przejścia na metropolitalny szczebel działania deklarowana jest zarówno przez władze centralnych ośrodków tworzących aglomeracje, jak i przedstawicieli jednostek terytorialnych zlokalizowanych wokół nich, czego przykładem jest oddolna inicjatywa utworzenia Rady Aglomeracji Poznańskiej. W wymiarze turystycznym metropolitalność jest niczym innym jak dostosowaniem organizacji podaży do naturalnego spojrzenia odbiorców, dla których subiektywna przestrzeń turystyczno-rekreacyjna nie mieści się w jego granicach administracyjnych, ale rozciąga się wiele kilometrów wokół. W ten sposób oferta miasta jest szeroka nie tylko pod względem terytorialnym, ale także pod względem różnorodności form aktywności turystycznej oraz możliwości wykorzystania czasu zgodnie z potrzebami i upodobaniami odbiorców. Pierwszym kluczowym wyzwaniem jest zatem zmiana perspektywy budowania oferty turystycznej dużych miast – przy podejmowaniu każdej decyzji dotyczącej turystyki konieczne jest widzenie ich jako całości wraz z obszarami podmiejskimi. Aglomeracyjne myślenie o turystyce w tych miastach to przede wszystkim kwestia świadomości podmiotów tworzących ofertę – powinno ono występować bez względu na uwarunkowania prawno-administracyjne. Tym samym lista czynników i podmiotów, od których zależy rozwój funkcji turystycznej, rozszerza się na tyle, że kwestia zarządzania nią „wymyka się" indywidualnym jednostkom samorządu terytorialnego, a staje się koniecznym przedmiotem współpracy.

Niniejsze opracowanie stanowi podsumowanie ponaddwuletnich badań nad różnorodnymi aspektami rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej, realizowanych na zlecenie Centrum Badań Metropolitalnych w ramach kolejnych projektów, poczynając od diagnozy stanu w ramach przygotowań do budowy „Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020", przez tworzenie konkretnych działań w ramach programu 4.3. „Metropolitalna oferta turystyczna" oraz debaty społecznej nad poszczególnymi propozycjami w nim zawartymi, aż do szerokich analiz stanu zasobów naturalnych i kulturowych oraz zagospodarowania turystycznego w ramach „Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej". Do tych działań należy także dodać mniejsze projekty „aglomeracyjne", w które zaangażowani byli poszczególni autorzy i których rezultaty wpłynęły na ostateczny kształt opracowania. Wśród nich można wymienić projekty: „Pozycja konkurencyjna Poznania i aglomeracji poznańskiej w sieci metropolii europejskich i krajowych", „Opracowanie systemu wdrażania i monitorowania programu strategicznego Metropolitalny Poznań strategii rozwoju miasta Poznania" oraz przygotowywanie wystąpień tematycznych na Zjazd Samorządów Aglomeracji Poznańskiej.

W poszczególnych etapach prac brali udział reprezentanci dwóch poznańskich ośrodków naukowych oraz instytucji powołanej do wspierania rozwoju turystyki na szczeblu aglomeracyjnym. Pierwsze prace diagnostyczne realizowane były przez zespół pod kierownictwem prof. dr. hab. Waldemara Ratajczaka z Uniwersytetu

im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Działania składające się na program strategiczny „Metropolitalna oferta turystyczna" zostały zaprojektowane przez połączone siły pracowników Poznańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej oraz Katedry Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, w której realizowane były wymienione projekty o charakterze uzupełniającym. Z kolei w proces tworzenia „Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej", poza pracownikami związanymi z Katedrą Turystyki UEP, zaangażował się zespół koordynowany przez dr Sylwię Bródkę, składający się z pracowników Zakładu Geografii Kompleksowej oraz Zakładu Centrum Turystyki i Rekreacji UAM.

1. Turystyka i rekreacja w aglomeracjach

Pierwszym kluczowym wyzwaniem rozwoju turystyki w miastach jest zmiana perspektywy budowania oferty turystycznej – konieczne jest każdorazowe postrzeganie Poznania i terenów podmiejskich jako zwartego regionu turystycznego. Metropolitalne myślenie o turystyce w aglomeracji poznańskiej powinno przekładać się na świadomość podmiotów tworzących jej ofertę, niezależnie od uwarunkowań prawno-administracyjnych. Jest to podstawowy czynnik konkurencyjności aglomeracji poznańskiej na rynku turystycznym. Nie przesądza to wcale tego, że wszystkie decyzje i działania powinny mieć zakres aglomeracyjny, niemniej wszystkie powinny być dokonywane w perspektywie metropolitalnej.

W niniejszym rozdziale poruszone zostaną ogólne kwestie związane z rozwojem turystyki w miastach i na obszarach metropolitalnych. W pierwszej części przedstawiono aspekty rozwoju turystyki rozumianej jako funkcja miejska, w szczególności jej atrybuty oraz powiązania z funkcją rekreacyjną. W drugiej części omówione zostaną formalnoprawne uwarunkowania rozwoju turystyki w miastach.

1.1. Działalność turystyczna jako funkcja metropolitalna

Piotr Zmyślony

Metropolizacja przestrzeni, przejawiająca się poprzez stałe zwiększenie synergicznych powiązań funkcjonalnych pomiędzy dużymi miastami a otaczającymi je obszarami (Markowski, Marszał 2006), wywiera istotny wpływ na rozwój turystyki. Poprzez funkcjonowanie w globalnej sieci przepływu kapitału, osób, usług, informacji i wiedzy, miasta stały się wiodącymi obszarami recepcji turystycznej (zob. Law 2002, s. 1). Biorąc pod uwagę to, że przed umasowieniem turystyki dominowały podróże związane z wykonywaniem obowiązków służbowych, można stwierdzić, że od czasu powstania miasta stanowiły cel większości podróży (Swarbrooke, Horner 2001). Tradycyjnie skupiają one znaczącą część dziedzictwa historyczno-kulturowego, ale są także miejscami powstawania nowych form rekreacji i turystyki, gdyż mają także najbardziej rozwiniętą infrastrukturę przystosowaną do spędzania wolnego czasu (Aleksandrova i in. 2011, s. 140). Według organizacji European City Marketing, tylko w pięciu najczęściej odwiedzanych przez turystów miastach europejskich – Londynie, Paryżu, Berlinie, Rzymie i Madrycie – udzielono w 2010 roku 140 milionów noclegów. Czynnikiem w największym stopniu decydującym o rosnącym znaczeniu miast jest globalizacja, przy czym proces ten za-

chodzi równolegle z częściowym osłabianiem kontroli państw na arenie międzynarodowych stosunków gospodarczych (Theuns 2008, s. 100).

Pomimo imponującej i stale rosnącej liczby turystów odwiedzających miasta, samo zdefiniowanie, czym jest ta forma turystyki, nastręcza dużych trudności. Analizując to zjawisko, trzeba bowiem brać pod uwagę miasto zarówno jako cel podróży turystycznych, jak i motyw podejmowania aktywności turystycznej, a także formy turystyki uprawiane w mieście oraz kontekst, w jakim jest ono postrzegane i rejestrowane w umysłach odbiorców, w końcu efekty społeczne, ekonomiczne, kulturowe i przestrzenne wynikające z ruchu turystycznego (por. Madurowicz 2008). Na podstawie literatury przedmiotu Kowalczyk (2005) wyróżnia turystykę miejską oraz turystykę w mieście. Celem pierwszej jest odwiedzanie i poznawanie miasta traktowanego jako dziedzictwo kulturowe i uznawanego za niepodzielny element przestrzeni turystycznej. W tym rozumieniu ważny jest kontekst, a więc emocjonalne nastawienie turysty do odwiedzanego miasta jako miejsca, a nie tylko typu odwiedzanej przestrzeni (por. Tuan 1987, cyt. za: Kowalczyk 2005). Temu wąskiemu rozumieniu zjawiska można przeciwstawić pojęcie turystyki w mieście, które należy rozumieć jako zbiór wszystkich form turystyki mających miejsce na terenach miejskich, a także wszystkie formy turystyki związane z walorami i zagospodarowaniem turystycznym występującymi na obszarach miejskich. W tym szerszym znaczeniu turystyka w mieście obejmuje wiele form. Należą do nich (Page, Hall 2003): turystyka kulturowa i poznawcza, turystyka wypoczynkowa, odwiedziny krewnych i znajomych, indywidualne podróże służbowe, turystyka konferencyjna i targowa, wizyty związane z edukacją, turystyka religijna, sportowa, rozrywkowa, eventowa, zakupowa i wiele innych. Różnorodność form zapewnia bogata oferta zasobów miejskich: unikatowych atrakcji (historycznych oraz współczesnych budowli), walorów naturalnych (krajobraz, tereny zieleni, zasoby wodne), „obowiązkowego" w każdym mieście wachlarza obiektów i wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych, zróżnicowanego zaplecza gastronomicznego, noclegowego i handlowego oraz dobrej dostępności komunikacyjnej.

Biorąc pod uwagę różnorodność form składających się na turystykę miejską oraz zasobów naturalnych i kulturowych koniecznych do ich realizacji, należy uznać, że naturalnym zjawiskiem towarzyszącym rozwojowi turystyki jest rozszerzanie przestrzeni turystycznej miast poza ich administracyjne granice. Miasta tworzą silne, wielofunkcyjne metropolitalne regiony turystyczne, których forma przestrzenna wymuszona jest kształtem ośrodka centralnego i dostępnością komunikacyjną i w których dominują pobyty krótkoterminowe (Liszewski 2005). Metropolitalność turystyczna jest dostosowaniem organizacji podaży do naturalnego spojrzenia odbiorców, dla których subiektywna przestrzeń turystyczno-rekreacyjna nie mieści się w granicach miasta, ale rozciąga się wiele kilometrów wokół. W ten sposób oferta turystyczna miast jest szeroka nie tylko pod względem terytorialnym, ale także pod względem możliwości wykorzystania czasu, zgodnie z potrzebami i upodobaniami odwiedzających. Takim typem regionu turystycznego jest aglomeracja poznańska.

Biorąc pod uwagę oba przytoczone sposoby rozumienia zjawiska turystyki miejskiej, oczywiste jest, że powinna być ona rozpatrywana nie tylko pod względem zróżnicowanych przejawów aktywności turystycznej, ale przede wszystkim z

punktu widzenia roli, jaką odgrywa w funkcjonowaniu miast (Ashworth 1992, Kowalczyk 2005). Turystyka musi być zatem traktowana jako funkcja miejska. W ujęciu strukturalno-przestrzennym funkcję turystyczną miasta tworzy działalność, która jest skierowana na obsługę turystów i którą miasto spełnia w systemie gospodarki światowej, a także skutki i konsekwencje tej działalności dla struktury przestrzennej i życia gospodarczego miasta (Matczak 1989).

Zgodnie z klasycznymi koncepcjami ekonomiki przestrzennej – teorii ośrodków centralnych oraz teorii bazy ekonomicznej – funkcja turystyczna należy do funkcji egzogenicznych, ma znaczenie i zasięg co najmniej ponadregionalny (a faktycznie ponadkrajowy) i polega na pełnieniu działalności usługowej najwyższego rzędu, zatem ma atrybuty funkcji metropolitalnej (Markowski, Marszał 2006, Liszewski 2008). Biorąc to pod uwagę, należy wskazać trzy atrybuty, świadczące o jej odmienności od innych funkcji metropolitalnych.

Po pierwsze, w dużych miastach i aglomeracjach miejskich obserwuje się zjawisko integracji funkcji turystycznej z rekreacyjną. Struktura typologiczna turystów je odwiedzających jest bardzo zróżnicowana, są oni nierzadko doświadczonymi konsumentami i odbiorcami produktów turystycznych, ponadto często znają odwiedzane miasto lub są z nimi w pewien sposób powiązani (krewni lub znajomi, interesy, powtórne odwiedziny itp.) (Maitland, Newman 2009, s. 135). Równolegle zachodzi proces „turystyfikacji" życia mieszkańców miast. Ich zachowania konsumpcyjne zmieniają się pod wpływem doświadczeń turystycznych oraz bogactwa oferty kulturalno-rozrywkowej miasta, w którym mieszkają. Im większe miasto i większa różnorodność atrakcji, tym bardziej zaczynają się oni zachowywać jak turyści, choć cały czas pozostają w swoim mieście. Dlatego rozróżnienie pomiędzy przestrzeniami wypoczynku i pracy, rekreacją a aktywnością zawodową oraz czasem wolnym i czasem pracy staje się coraz trudniejsze, a razem z tym coraz większych trudności nastręcza wytyczanie granic pomiędzy mieszkańcami i gośćmi oraz aktywnością turystyczną i nieturystyczną (Maitland, Newman 2009, s. 4). Obie funkcje realizowane są przez te same zasoby i podmioty zlokalizowane w przestrzeni miejskiej i podmiejskiej. Na funkcję rekreacyjną składa się działalność skierowana na obsługę mieszkańców, a więc o jednoznacznie endogenicznym charakterze, sprzyjająca jednak rozwojowi synergicznych powiązań funkcjonalnych między obszarem podmiejskim a ośrodkiem centralnym. Z punktu widzenia rynkowego można stwierdzić, że z oferty skierowanej do turystów korzystają także mieszkańcy aglomeracji, jednak w sposób bardziej selektywny.

Drugim atrybutem turystyki, jako funkcji metropolitalnej, jest jej heterogeniczny i komplementarny charakter, wynikający z potrzeby zaspokojenia kompleksowego popytu odbiorców przebywających w mieście, występującego w formie wiązki potrzeb na cały zestaw dóbr i usług. Podmioty są traktowane jako turystyczne z uwagi na to, że oferowane przez nie produkty zaspokajają potrzeby turystów związane zarówno z motywem podróży, jak i wynikające z podjęcia ruchu turystycznego (Szmatuła 2004). W wąskim ujęciu są to podmioty świadczące usługi lub produkujące dobra turystyczne w ścisłym znaczeniu, tj. noclegowe, żywieniowe, transportowe, organizację i pośrednictwo turystyczne, udostępnianie atrakcji, informacyjne i promocyjne. W szerokim ujęciu należy dodać podmioty spełniające

w stosunku do tych pierwszych funkcję zaopatrzeniową oraz podmioty pośrednio powiązane z popytem turystów, a więc zależne od niego częściowo.

Trzecim atrybutem jest rozdrobnienie podmiotowe podaży turystycznej. Rozproszenie to stanowi reakcję na kompleksowość i niejednorodność popytu turystów. Własność i kontrola podzielona jest pomiędzy wiele przedsiębiorstw, przy czym dominują podmioty małej skali produkcji, wśród których zdecydowana większość to podmioty rzędu mikro, a więc zatrudniające mniej niż 10 pracowników (Middleton, Clarke 2001, s. 11). Obiekty i urządzenia uznawane za turystyczne są skoncentrowane przestrzennie, albowiem ruch turystyczny kieruje się głównie do określonych miejsc, w których występują walory naturalne i kulturowe bądź obiekty biznesowe, centra kongresowo-wystawiennicze, stanowiące zasadniczą siłę przyciągania turystów, a także węzły i ciągi transportowe (Giezgała 1977, s. 35, Konieczna-Domańska 2007, s. 32). Nagromadzenie osób i obiektów turystycznych z jednej strony wywołuje pozytywne efekty aglomeracji (Nawrot, Zmyślony 2009, s. 33–35), a z drugiej jest przyczyną negatywnych zjawisk i niebezpieczeństw, takich jak presja wzrostu cen gruntów, nieruchomości, usług turystycznych, zatłoczenie, problemy komunikacyjne czy niebezpieczeństwo przekroczenia pojemności turystycznej (Russo 2002, Manente, Pechlaner 2006).

Turystyka i wypoczynek jako funkcja miejska nie odgrywa na ogół podstawowej roli w budowaniu potencjału gospodarczego dużych miast. Derek i in. (2005) podkreślają, że o roli, jaką spełnia ona w systemie gospodarki lokalnej, decydują nie tylko walory turystyczne oraz wielkość zagospodarowania i ruchu turystycznego, ale również wielkość samego miasta. Na ogół turystyka stanowi funkcję uzupełniającą lub marginalną, co wynika z wielofunkcyjności obszarów aglomeracyjnych, jednocześnie autorzy podają przykłady Orlando i Nicei jako wyjątki od tej reguły. W miastach o średniej wielkości oraz małych funkcja turystyczna może mieć znaczenie podstawowe.

Niezależnie od tych ogólnych klasyfikacji, waga funkcji turystycznej w wyznaczaniu kierunków rozwojowych miast stale się zwiększa, co można zaobserwować także w aglomeracji poznańskiej. Funkcja turystyczna nabiera coraz większego znaczenia, stając się częścią szerszego zjawiska, jakim jest transformacja przestrzenno-gospodarcza miast oraz wyznaczanie nowych kierunków ich rozwoju. Clark (2004) stwierdza, że główną siłą napędową rozwoju miast oraz polityki miejskiej stała się konsumpcja, która zastępuje produkcję. Jest ona w dużej części „zasilana" poprzez potencjał turystyczny: lokalne walory naturalne, zabytki, kawiarnie, galerie sztuki, układ architektoniczny, krajobraz miejski oraz ogólny wizerunek miasta. Maitland i Newman (2009) podkreślają, że turystyka ma wpływ na takie sfery i procesy zachodzące w mieście, jak powrót klasy średniej do centrów miast, zmiana struktury bieżącej konsumpcji oraz stylu życia, a także nowe spojrzenie na jakość życia oraz udogodnienia w kontekście przyciągania i zatrzymywania mieszkańców i pracowników (s. 1–2). Miasta, jako atrakcyjne miejsca wypoczynku oraz pracy, przyciągają wykształconych, kreatywnych i dynamicznych ludzi, którzy decydują o dalszym rozwoju tych miejsc, a pośrednio też o lokalizacji przedsiębiorstw i kapitału. Miasta stały się bowiem miejscami rozwoju klasy kreatywnej, najbardziej pożądanej przez miasta grupy jego „użytkowników" (Florida 2005).

Aglomerację poznańską należy zatem traktować jako region turystyczny, a badanie jej potencjału oraz atrakcyjności jest konieczne do określenia jej konkurencyjności na tym rynku. Rynek turystyczny wielkich miast to rynek coraz bardziej konkurencyjny, na którym dziedzictwo kulturowe, historyczne, architektoniczne ośrodków centralnych oraz walory przyrodnicze obszarów podmiejskich są warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym do osiągnięcia sukcesu (Zmyślony 2010). W coraz większym stopniu oferty turystyczne miast będą podlegać standaryzacji, z punktu widzenia ich odbiorców będą oferować podobny wachlarz typologiczny walorów i opcji spędzenia czasu. Budowa nowoczesnych muzeów, stadionów, centrów kongresowych i kulturalnych, parków rozrywki, organizacja wielkich imprez, rewitalizacja całych kwartałów i dzielnic – to tylko niektóre inicjatywy będące powszechnym narzędziem podniesienia atrakcyjności turystycznej. Miasta nieustannie rozszerzają swoją ofertę turystyczną, przedstawiają odwiedzającym i mieszkańcom nowe możliwości spędzania wolnego czasu oraz rewitalizują i wzbogacają klasyczne atrakcje turystyczne. Dążą do tego, aby goście korzystali zarówno z atrakcji historycznych, jak i współczesnych obiektów (Maitland, Newman 2009a, s. 11, Aleksandrova i in. 2011, s. 149, Clark 2004, s. 294).

Atrakcyjność metropolitalnych regionów turystycznych określa się poprzez analizę kilku jej komponentów (Kowalczyk 2005). Pierwszym z nich jest dostępność i jakość zasobów kulturowych i naturalnych, które mają potencjał do wykorzystania turystycznego (a więc postrzeganych jako potencjalne walory turystyczne). Drugim komponentem jest położenie i dostępność komunikacyjna miasta i jego terenów podmiejskich. Trzecim komponentem jest natężenie i zróżnicowanie przestrzenne zagospodarowania turystycznego w zależności od dominujących form turystyki. Ponadto istotna jest kwestia organizacji ruchu turystycznego, w tym promocji i obsługi turystów. Dodatkowym komponentem, ważnym z punktu widzenia rozwoju turystyki biznesowej, jest potencjał i specjalizacja gospodarcza aglomeracji. Ostatnim, trudnym do zmierzenia elementem jest atmosfera, jaką tworzy miasto, a turyści odbierają jako niepowtarzalny czynnik atrakcyjności. Wszystkie te komponenty poddawane są na rynku weryfikacji, zarówno poprzez decyzje touroperatorów w zakresie włączenia miasta do swoich ofert turystycznych, jak i odwiedzin turystów. Wyniki badania wszystkich tych obszarów zostały przedstawione w niniejszym opracowaniu.

1.2. Prawne i instytucjonalne uwarunkowania rozwoju turystyki w miastach i strefach podmiejskich

Sylwia Bródka

Ważną kwestią poruszaną w ramach studiów dotyczących planowania funkcji turystycznych jest rola instrumentów formalnoprawnych oraz instytucjonalnych. W przypadku turystyki jest to zagadnienie szczególnie trudne i złożone. Wynika to przede wszystkim z obowiązku uwzględniania szeregu uregulowań prawnych, a ta-

kże z partycypacji wielu instytucji i podmiotów w procesie organizowania i wspierania rozwoju turystyki.

W Polsce okresem przełomowym dla sankcjonowania zagadnień organizacyjno-prawnych turystyki były lata 90. XX wieku. W tym czasie nastąpiło wyraźne ukierunkowanie działań legislacyjnych na dostosowanie polskiego prawa do standardów Unii Europejskiej, co skutkowało szeregiem zmian oraz ewolucją obowiązujących wówczas przepisów prawnych (np. ustawa o usługach turystycznych z 1997 roku). Obecne ramy prawne rozwoju turystyki i rekreacji wyznacza co najmniej kilka aktów prawnych. Za najważniejsze należy uznać ustawy dotyczące: ochrony środowiska i przyrody, ochrony dziedzictwa kulturowego, planowania i gospodarki przestrzennej, samorządu terytorialnego i rozwoju regionalnego, budownictwa, usług turystycznych, uzdrowisk i lecznictwa uzdrowiskowego, organizowania i prowadzenia działalności kulturalnej.

Ponieważ w kreowaniu turystyki i rekreacji kluczową rolę odgrywają walory przyrodnicze i kulturowe, na wstępie omówione zostaną prawne warunki ochrony oraz korzystania z zasobów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego.

W przypadku obszarów o wysokiej wartości przyrodniczej zasady ich ochrony, zrównoważonego użytkowania oraz odnawiania reguluje ustawa o ochronie przyrody z 2004 roku (Dz.U. z 2004 r., nr 92, poz. 880, z późn. zm.). Celem ochrony przyrody jest utrzymanie procesów ekologicznych oraz stabilności ekosystemów, zachowanie różnorodności biologicznej, zapewnienie ciągłości istnienia gatunków i siedlisk oraz ochrona walorów krajobrazowych. W myśl ustawy cele ochrony przyrody powinny być uwzględniane w planach i koncepcjach rozwoju przestrzennego oraz gospodarczego, na różnych jego poziomach. Ustawa umożliwia tworzenie obszarów chronionych, dzieląc je na formy wielkopowierzchniowe (tj.: parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu) oraz formy indywidualne (tj.: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów). Wprowadza ponadto nową formę ochrony, jaką są obszary sieci Natura 2000. Tak ważne w turystyce walory przyrodnicze, naukowe, historyczne, kulturowe i krajobrazowe, o wysokiej randze, są chronione i popularyzowane w parkach narodowych i krajobrazowych. Spośród innych form ochrony przyrody wymienić należy również obszary chronionego krajobrazu, wyznaczane ze względu na wyróżniający się krajobraz, wartościowy z punktu widzenia możliwości zaspokajania potrzeb turystycznych i wypoczynkowych. Są to zatem tereny, o których statusie prawnym decyduje wysoki potencjał turystyczny.

W zależności od kategorii obszaru chronionego wprowadza się nakazy i zakazy dotyczące różnych form i sposobów zagospodarowania oraz użytkowania turystycznego. Szczególnie mocno artykułowane są one w przypadku parków narodowych oraz rezerwatów przyrody i odnoszą się do:

- możliwości budowy lub rozbudowy obiektów turystycznych;
- prowadzenia ruchu turystycznego, z wyjątkiem wyznaczonych do tego tras;
- wspinaczki i eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych oraz używania sprzętu motorowego i biwakowania, z wyjątkiem miejsc do tego przeznaczonych;

- organizowania imprez sportowo-rekreacyjnych, bez uzyskania odpowiedniej zgody.

Z kolei w parkach krajobrazowych oraz na obszarach chronionego krajobrazu zabrania się:

- budowania nowych obiektów budowlanych w pasie o szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej;
- lokalizowania obiektów budowlanych w pasie o szerokości 200 m od krawędzi brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego;
- organizowania rajdów motorowych i samochodowych oraz używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych (tylko w przypadku parków krajobrazowych).

Rozwój turystyki na terenach o najwyższej restrykcyjności ochrony (parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary Natura 2000) kształtowany jest za pomocą specjalistycznych dokumentów, jakimi są plany ochrony oraz plany zadań ochronnych. Są to opracowania, które definiują w szczególności:

- cele ochrony oraz przyrodnicze i społeczne uwarunkowania ich realizacji;
- obszary realizowania różnego typu działań ochronnych (np. obszary ochrony ścisłej, czynnej oraz krajobrazowej);
- obszary oraz sposoby ich udostępniania dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, sportowych oraz dla innych form ich wykorzystania;
- ustalenia do dokumentów planistycznych poziomu gminnego i wojewódzkiego, a w przypadku obszarów Natura 2000 wskazania do zmian w dokumentach planistycznych oraz w gospodarowaniu.

Zbliżoną rolę do planów ochrony pełnią programy ochrony przyrody dla nadleśnictw jako części planów urządzania lasów (por. ustawa o lasach z 1991 roku, Dz.U. z 1991 r., nr 101, poz. 444, z późn. zm.). W wymienionych opracowaniach określa się m.in. warunki dostosowania funkcji turystycznych do obowiązujących zasad ochrony i gospodarki lasami, w tym również wyłączania pewnych terenów z użytkowania turystycznego (np. obszarów ochrony ścisłej, rezerwatów przyrody, drzewostanów doświadczalnych i nasiennych, ostoi zwierząt chronionych, źródlisk rzek i potoków, obszarów zagrożonych erozją).

Warto nadmienić, że powiązanie z turystyką mają również przepisy odnoszące się do ochrony innych elementów środowiska przyrodniczego, np.: zasobów geologicznych (ustawa – Prawo geologiczne i górnicze z 1994 roku, Dz.U. z 1994 r., nr 27, poz. 96, z późn. zm.), wód powierzchniowych i podziemnych (ustawa – Prawo wodne z 2001 roku, Dz.U. z 2001 r., nr 115, poz. 1229, z późn. zm.), gleb i powierzchni ziemi (ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych z 1995 roku, Dz.U. z 1995 r., nr 16, poz. 78, z późn. zm.), zwierząt łownych (ustawa – Prawo łowieckie z 1995 roku, Dz.U. z 1995 r., nr 127, poz. 1066, z poźn. zm.) .

Odrębnym zagadnieniem jest stan i zagrożenia środowiska przyrodniczego oraz jego podatność na antropopresję. Prawne ramy dla działań służących poprawie środowiska stwarzają dwa akty normatywne: ustawa – Prawo ochrony środowiska z 2001 roku (Dz.U. z 2001 r., nr 62, poz. 627, z późn. zm.) oraz ustawa o udostępnia-

niu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z 2008 roku (Dz.U. z 2008 r., nr 199, poz. 1227, z późn. zm.). Pierwsza z wymienionych ustaw nakłada obowiązek sporządzania programów ochrony środowiska, które służą ocenie i monitorowaniu stanu środowiska oraz formułowaniu działań zmierzających do jego poprawy wraz z oceną skutków ich realizacji.

Z kolei wdrażane na mocy drugiej ustawy procedury ocen oddziaływania na środowisko uznawane są obecnie za jedyne skuteczne narzędzie zapobiegania negatywnym zmianom związanym z rozwojem procesów inwestycyjnych o wysokiej presji na środowisko. Teoretycznie opisane działania powinny zapewniać odpowiednią kontrolę planowanych kierunków zagospodarowania i użytkowania przestrzeni przyrodniczej, także w celach turystycznych.

Zasady turystycznego wykorzystania walorów zdrowotno-terapeutycznych reguluje ustawa o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych z 2005 roku (Dz.U. z 2005 r., nr 167, poz. 1399, z późn. zm.). Określa ona m.in. warunki prowadzenia i finansowania lecznictwa uzdrowiskowego, kierunki leczenia w uzdrowiskach i zasady nadawania statusu uzdrowiska. Zgodnie z zapisami ustawy lecznictwo uzdrowiskowe prowadzone jest z wykorzystaniem szeregu urządzeń, takich jak: pijalnie uzdrowiskowe, tężnie, parki, ścieżki ruchowe, urządzone odcinki wybrzeża, baseny uzdrowiskowe i urządzone podziemne wyrobiska górnicze. Funkcja uzdrowiska może być nadana obszarowi, na którym znajdują się złoża naturalnych surowców leczniczych o potwierdzonych właściwościach lub który wyróżnia się klimatem o walorach leczniczych. Uzdrowisko musi dysponować odpowiednim zapleczem infrastrukturalnym i spełniać wymogi ochrony środowiska, dotyczące gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej, transportu i gospodarki odpadami. Na terenie uzdrowisk lub na obszarze ochrony uzdrowiskowej tworzy się strefy ochronne, dla których określa się wskaźnik terenów aktywnych biologicznie.

Ochrona środowiska kulturowego w Polsce realizowana jest przede wszystkim na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku (Dz.U. z 2003 r., nr 162, poz. 1586, z późn. zm.). Wspomniana ustawa precyzuje:

- przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach;
- organy ochrony zabytków.

W rozumieniu prawa ochrona zabytków powinna polegać na zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie, zagospodarowanie i utrzymanie zabytków oraz na zapobieganiu zagrożeniom, niszczeniu i niewłaściwemu korzystaniu z zabytków. Ustawa nakłada obowiązek kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz ustalania zasad ochrony w dokumentach planistycznych na poziomie lokalnym (np. w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, w decyzjach o warunkach zabudowy i zago-

spodarowania terenu). Ustawa narzuca również obowiązek stałej ewidencji zabytków, która jest podstawą do sporządzania programów opieki nad nimi.

Wymiernym efektem prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego są decyzje o ustanowieniu form ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego lub wyznaczanie strefy ochrony konserwatorskiej. Rejestr zabytków na terenie województwa prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z kolei decyzje o powstaniu parku kulturowego podejmują władze gminne. Ochroną taką mogą być objęte tereny skupiające zabytki nieruchome charakterystyczne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Dla parku kulturowego sporządza się plan jego ochrony oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

W ostatnich latach w ochronie zabytków zaczęto przywiązywać dużą wagę do ochrony krajobrazów kulturowych i całych zespołów kulturowych poprzez ustalanie stref ochrony konserwatorskiej (por. Żarska 2011). Strefy ochrony są zróżnicowane pod względem restrykcyjności od pełnej ochrony konserwatorskiej (tzw. strefa A), poprzez ochronę konserwatorską (strefa B) i ochronę ekspozycji (strefa E), do ochrony krajobrazu (strefa K). W strefie A obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich dla szczególnie wartościowych obszarów. Z kolei strefy B i E służą zachowaniu zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji kulturowej oraz charakteru i skali nowej zabudowy, a także właściwego wyeksponowania zespołów i obiektów zabytkowych poprzez wyznaczanie terenów wyłączonych z zabudowy lub określanie jej nieprzekraczalnych gabarytów.

Równie często sygnalizowaną kwestią związaną z ochroną i udostępnianiem walorów kulturowych dla potrzeb turystyki jest sfera działań dotycząca tworzenia szlaków kulturowych oraz prób formalizowania tych procedur na poziomie planowania przestrzennego i strategicznego. Jak zauważa Podhalański (2011), w dokumentach krajowych informacje na temat szlaków kulturowych powinny znaleźć się m.in. w koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju w odniesieniu do szlaków transgranicznych oraz w planach zagospodarowania przestrzennego województw w przypadku szlaków transwojewódzkich.

W sferze działań związanych z szeroko rozumianym rozwojem turystyki niebagatelną rolę spełniają przepisy prawa dotyczące planowania i zagospodarowania przestrzennego. W Polsce wzmocnienie roli planowania przestrzennego, szczególnie na szczeblu lokalnym, nastąpiło z początkiem lat 90. XX wieku. Polegało to na przekazaniu samorządom gmin prawa do dysponowania przestrzenią, w drodze uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, przy jednoczesnym wzmocnieniu prawa własności. Równie ważnym czynnikiem stała się dążność do integrowania działań związanych z polityką przestrzenną oraz z ochroną środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego, co znalazło szerszy wyraz w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 roku (Dz.U. z 2003 r., nr 80, poz. 717, z późn. zm.). Potwierdza to zapis ustawy mówiący o konieczności uwzględniania w polityce przestrzennej wymagań ładu przestrzennego, urbanistyki i architektury, ochrony walorów architektonicznych i krajobrazowych, ochrony środowiska oraz dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej.

Pomimo wskazanych zalet nowego systemu gospodarowania przestrzenią, przekazanie władzy samorządom gmin, przy niedostatecznych uregulowaniach prawnych w zakresie planowania na szczeblu ponadlokalnym, ma wiele mankamentów. Zauważalnym problemem jest luka w systemie dokumentów planistycznych występująca pomiędzy poziomem wojewódzkim i gminnym, co wyraźnie utrudnia harmonizowanie rozwoju przestrzennego w jednostkach większych od gminy, szczególnie wtedy, gdy są one poprzecinane granicami administracyjnymi. Jak stwierdzają Kistowski i Pchałek (2009), próbą rozwiązania tej sytuacji może być sporządzanie planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów metropolitarnych oraz powrót do zarzuconej w pierwszej połowie lat 90. XX wieku idei opracowań planistycznych dla innych jednostek funkcjonalnych (np. obszarów turystycznych, chronionych, zlewni i dorzeczy).

Drugim często podkreślanym niedostatkiem obowiązujących regulacji prawnych jest możliwość prowadzenia polityki przestrzennej w gminie bez przyjmowania planów miejscowych, będących podstawowym instrumentem dokonywania rozstrzygnięć planistycznych. Powszechność stosowania zastępczego instrumentu prawnego, jakim są decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, jest zauważalna w skali całego kraju, a w szczególności w obszarach aglomeracyjnych oraz w niektórych ośrodkach miejskich o znaczeniu regionalnym. Dotyczy to także aglomeracji poznańskiej.

Na podstawie ustawowych kompetencji oraz przy uwzględnieniu innych uwarunkowań formalnych turystyka jest również przedmiotem planowania strategicznego. W ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 2006 roku (Dz.U. z 2009 r., nr 84, poz. 712, z późn. zm.) stwierdza się, że polityka rozwoju dotyczy różnych obszarów problemowych, w tym m.in. kultury, kultury fizycznej oraz sportu i turystyki. Uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju w poszczególnych obszarach problemowych są określone w strategiach sektorowych, które w zależności od potrzeb tworzone są na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Strategie rozwoju są obecnie podstawowym instrumentem zarządzania przestrzenią gospodarczą lub przedsiębiorstwem. Dokumenty strategiczne mają charakter długoterminowy, a ich opracowanie ma służyć racjonalizowaniu procesu podejmowania decyzji. Z tego względu ustalanie strategii jest działaniem opierającym się na trzech głównych filarach:

- zestawie celów, czyli przyszłych, pożądanych kierunków przemian;
- opisie obiektywnych warunków, które ujawniają się w czasie zmierzania do tych celów;
- określeniu środków (czynników), których uruchomienie lub odpowiednie ukształtowanie pozwoli, przy zaistniałych warunkach, osiągnąć wyznaczone cele.

Podstawowym zamierzeniem przy tworzeniu strategii rozwoju turystyki jest wzrost liczby turystów lub wzrost wydatków przez nich ponoszonych. Osiągnięcie tego celu wymaga realizacji wielu szczegółowych zadań. Obejmują one w pierwszym etapie koordynację działań podmiotów zainteresowanych rozwojem turystyki, inwentaryzację dotychczasowej oferty turystycznej, ocenę stanu działań marketingowych oraz percepcji oferty przez odbiorców, wreszcie uwzględnienie

interesów społeczności lokalnej oraz środowiska naturalnego (por. Meyer, Milewski 2009). Etap drugi ma charakter bardziej kreatywny i polega na opracowaniu wizji, misji oraz ramowego planu działań marketingowych na okres obowiązywania strategii, wypracowaniu spójnego wizerunku obszaru oraz budowie instrumentów ewaluacji postępów we wdrażaniu strategii.

Ideą przewodnią działań strategicznych jest zrównoważony rozwój turystyki, który najszersze zastosowanie ma w przypadku obszarów turystycznych (regionów i mniejszych jednostek). Na poziomie mniejszych jednostek zastosowanie koncepcji zrównoważonego rozwoju przejawia się m.in. właściwą organizacją przestrzeni turystycznej oraz odpowiednim zarządzaniem ruchem turystycznym. Równoważenie rozwoju przestrzennego turystyki dotyczy ustalania standardów oraz możliwości budowy infrastruktury turystycznej i paraturystycznej, odpowiedniego oznakowania turystycznego, publicznego dostępu do atrakcji turystycznych, przeciwdziałania zagrożeniom środowiska (np. emisji hałasu). W przypadku ruchu turystycznego jego równoważenie polega na administracyjnym ograniczaniu liczby turystów lub okresowym wyłączaniu terenów atrakcyjnych z użytkowania turystycznego.

Prawne uwarunkowania świadczenia usług turystycznych reguluje w Polsce ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o usługach turystycznych (Dz.U. z 2004 r., nr 223, poz. 2268, z późn. zm.). Ustawa porusza zagadnienia organizatorów usług turystycznych oraz pośredników i agentów turystycznych. Określa też warunki ochrony klienta oraz prowadzenia działalności przez przewodników turystycznych i pilotów wycieczek. Równie ważnym zagadnieniem jest świadczenie usług hotelarskich. Ustawa ustala rodzaje obiektów hotelarskich (hotele, motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, schroniska młodzieżowe, schroniska, pola biwakowe) oraz przypisane im kategorie, oznaczane gwiazdkami. Precyzuje ona ponadto kompetencje władz samorządowych w zakresie zaszeregowania obiektów hotelarskich do poszczególnych rodzajów i kategorii oraz prowadzenia ich ewidencji.

Odnosząc się do uwarunkowań instytucjonalnych, należy stwierdzić, że jednostkami wspierającymi rozwój turystyki w Polsce są przede wszystkim organy rządowe i samorządowe. Na szczeblu centralnym jest to Ministerstwo Sportu i Turystyki. Do zadań ministra właściwego do spraw turystyki należy:

- opracowywanie i monitorowanie realizacji programów z zakresu turystyki;
- prowadzenie spraw związanych z zagospodarowaniem przestrzennym kraju w zakresie turystyki i wypoczynku;
- ocena funkcjonowania sektora usług turystycznych;
- podejmowanie działań mających na celu zwiększanie konkurencyjności polskiej turystyki;
- ochrona konsumentów usług turystycznych, w tym prowadzenie centralnego rejestru zezwoleń wydanych organizatorom turystyki;
- podejmowanie inicjatyw z zakresu tworzenia korzystnych uregulowań prawnych funkcjonowania gospodarki turystycznej;
- nadzór nad Polską Organizacją Turystyczną.

Niemniej ważna jest rola instytucji państwowych i urzędów na niższych szczeblach administracji rządowej i samorządowej. Mogą one ustalać instytucjonalne i

systemowe warunki funkcjonowania turystyki na danym obszarze oraz zajmować się stanem infrastruktury turystycznej. Niejednokrotnie są one również czynnikiem stymulującym różne formy kontaktów służących rozwiązywaniu problemów o charakterze ekonomicznym i organizacyjnym.

Zgodnie z zapisami ustawy o usługach turystycznych z 1997 roku (Dz.U. z 2004 r., nr 223, poz. 2268, z późn. zm.) do kompetencji władz wojewódzkich należy: kompleksowa kontrola i nadzór nad kształceniem kadr turystycznych, kwalifikowanie obiektów hotelarskich do poszczególnych rodzajów, nadawanie kategorii oraz prowadzenie ewidencji i kontroli bazy noclegowej, a także prowadzenie rejestru działalności w zakresie organizacji imprez turystycznych. W przypadku powiatu zadania związane bezpośrednio z gospodarką turystyczną obejmują finansowanie i prowadzenie działalności szkolnych schronisk młodzieżowych. Z kolei do obowiązków gminy należy prowadzenie ewidencji pól biwakowych i innych obiektów, w których świadczone są usługi hotelarskie, a także ich kontrola.

Rosnąca rola samorządu gminnego oraz duża swoboda i samodzielność w decydowaniu o własnym rozwoju i zaspokajaniu potrzeb społecznych sprzyja organizacji i zarządzaniu turystyką (por. ustawa o samorządzie gminnym z 1990 roku, Dz.U. z 1990 r., nr 16, poz. 95, z późn. zm.). W ramach zadań własnych gmina ma m.in. możliwości realizowania działań w sferze:

- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- zieleni gminnej i zadrzewień.

Gmina dysponuje też wieloma instrumentami ekonomiczno-rynkowymi, dzięki którym może wpływać na różne kierunki rozwoju. Dodatkowym wsparciem są społeczności lokalne, które powinny budować atmosferę przychylności i gościnności wobec inwestorów i turystów.

Ważną grupę stanowią podmioty gospodarcze oraz ich zrzeszenia (np. Polska Izba Turystyki, Izba Gospodarcza Hotelarstwa Polskiego, Polska Izba Hotelarstwa, Polska Izba Turystyki Młodzieżowej, Krajowa Izb Turystyki w Polsce). Ich zadaniem jest przygotowywanie możliwie pełnej oferty turystycznej, ukierunkowanej na zaspokojenie potrzeb osób odwiedzających. Przedsiębiorstwa prywatne to głównie firmy należące do tzw. branży turystycznej, czyli te, które bezpośrednio i niemal wyłącznie zajmują się działalnością turystyczną (np. biura podróży, hotele). Przedstawiciele branży turystycznej poprzez regionalne i lokalne stowarzyszenia, izby gospodarcze wspierają różnego typu inicjatywy prorozwojowe i promujące turystykę.

Funkcje koordynujące dla wymienionych podmiotów realizują regionalne i lokalne organizacje turystyczne (ROT i LOT), które związane są z działaniami Polskiej Organizacji Turystycznej (POT) (por. ustawa o Polskiej Organizacji Turystycznej z 1999 roku, Dz.U. z 1999 r., nr 62, poz. 689, z późn. zm.). W myśl ustawy działania POT mają na celu wzmocnienie promocji Polski w dziedzinie turystyki w kraju i za granicą oraz tworzenie warunków współpracy organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego i organizacji zrzeszających przedsiębiorców z dziedziny turystyki oraz stowarzyszeń działających w tej sferze.

Do zadań Polskiej Organizacji Turystycznej należy:

- promocja Polski jako kraju atrakcyjnego turystycznie;
- zapewnianie funkcjonowania i rozwijania polskiego systemu informacji turystycznej w kraju i na świecie;
- inicjowanie, opiniowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej;
- inspirowanie tworzenia regionalnych organizacji turystycznych, obejmujących swoim zakresem działania obszar jednego lub więcej województw oraz lokalnych organizacji turystycznych, obejmujących swoim zakresem działania obszar jednej lub więcej jednostek samorządu lokalnego, a także z nimi współdziałanie.. Uzupełniającą rolę pełnią organizacje pozarządowe (m.in. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych).

Na szczeblu lokalnym obejmującym poziom powiatu, gminy czy aglomeracji miejskiej zarządzanie turystyką oraz jej promocja są wspierane przez lokalne organizacje turystyczne. Członkami LOT mogą być: gminy, powiaty, przedstawiciele branży turystycznej (hotelarzy, właścicieli biur podróży, restauratorów, zarządców atrakcji turystycznych i in.) oraz inne zainteresowane rozwojem turystyki podmioty. Podstawowym zadaniem LOT jest integracja społeczności lokalnej, głównie jednostek samorządu terytorialnego i branży turystycznej. Ich szczególna rola przejawia się w budowaniu pozytywnego wizerunku turystycznego obszaru oraz w rozwijaniu produktu turystycznego skupionego wokół lokalnych atrakcji turystycznych. Dużym wyzwaniem dla LOT jest skuteczna promocja lokalnych produktów i atrakcji turystycznych, gromadzenie i aktualizacja informacji o atrakcjach i produktach oraz utrzymywanie i prowadzenie lokalnych punktów informacji turystycznej.

2. Walory turystyczne aglomeracji poznańskiej

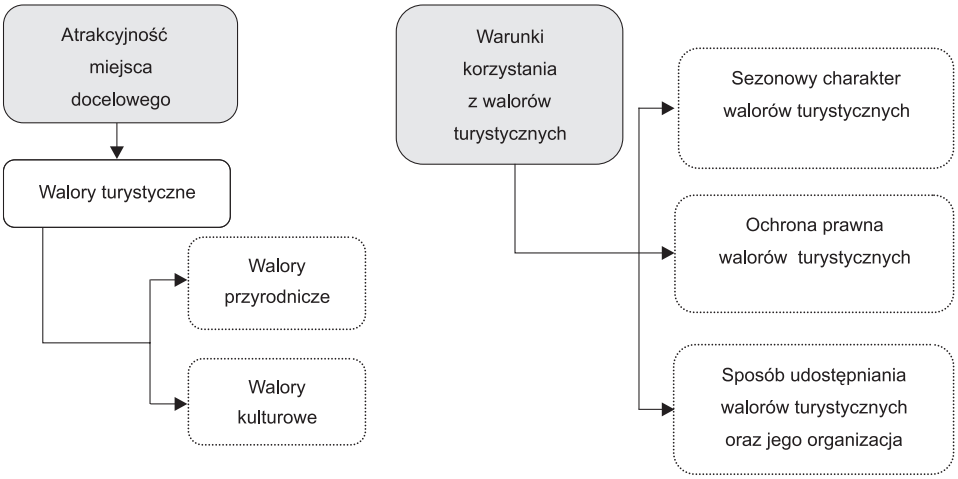
Walory turystyczne definiuje się najczęściej jako zespół elementów przyrodniczych i antropogenicznych, które są przedmiotem zainteresowania ze strony turysty i decydują o tzw. atrakcyjności turystycznej (Kowalczyk 2007). Do walorów przyrodniczych zalicza się miejsca charakteryzujące się mało przekształconym środowiskiem, niskim stopniem urbanizacji, obecnością wód powierzchniowych, szaty roślinnej oraz korzystnym klimatem i ciekawym krajobrazem. Jakość opisanych czynników ma decydujący wpływ na efektywność wypoczynku. Wśród walorów przyrodniczych wymienia się ponadto elementy osobliwe, głównie o znaczeniu poznawczym, powstałe w sposób naturalny (np. rzadkie okazy flory i fauny, skałki i grupy skał, wąwozy, doliny i przełomy rzeczne, wodospady i źródła, jaskinie i groty, głazy narzutowe i głazowiska) lub wskutek ingerencji człowieka (np. parki zabytkowe, muzea i zbiory przyrodnicze, ogrody botaniczne i zoologiczne).

Za walor antropogeniczny (kulturowy) uznaje się obiekty materialne oraz elementy ściśle związane z życiem, pracą i działalnością człowieka, wytworzone przez niego w procesie historycznego rozwoju (Lijewski i in. 2008). Do głównych kategorii walorów kulturowych zalicza się: rezerwaty archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, obiekty historyczno-wojskowe, zabytki działalności gospodarczej i techniki, muzea, miejsca pielgrzymkowe, współczesne imprezy kulturalne.

Walory turystyki klasyfikowane są w różnoraki sposób. Najczęściej spotykanym kryterium podziału są funkcje, jakie mogą one pełnić względem turysty. Zdaniem Lijewskiego i in. (2008) kryterium to pozwala na rozróżnienie walorów wypoczynkowych, krajoznawczych i specjalistycznych. Walory wypoczynkowe służą regeneracji sił fizycznych i psychicznych człowieka, natomiast walory krajoznawcze decydują o zaspokajaniu potrzeb poznawczych. Obie grupy walorów sprzyjają rozwojowi tzw. turystyki masowej. Ich uzupełnieniem są walory specjalistyczne, umożliwiające uprawianie tzw. turystyki kwalifikowanej, dotyczącej stosunkowo wąskiego kręgu odbiorców (np. jeździectwo, speleologia, nurkowanie).

Z kolei Gaworecki (2010) wprowadza pojęcie „dóbr turystycznych", traktowanych jako zespół atrybutów, danych przez naturę, historię lub działalność ludzką, jakimi dysponuje określone miejsce i na które występuje popyt turystyczny. Wspomniany autor dzieli dobra turystyczne na podstawowe oraz komplementarne, zaliczając do pierwszej grupy walory turystyczne, natomiast w skład drugiej włączając elementy infrastruktury turystycznej.

Obecność walorów lub dóbr turystycznych ma wpływ na atrakcyjność określonego miejsca, postrzeganą jako świadomie kształtowana oferta turystyczna, umożliwiającą realizację potrzeb osób odwiedzających. W węższym wymiarze oferta taka sprowadzana jest do zbioru atrakcji przyciągających turystów oraz do warunków ich udostępniania (ryc. 1). Podejście szersze w zakres oferty turystycznej

Ryc. 1. Walory turystyczne jako element oferty turystycznej
Źródło: opracowanie własne na podstawie Panasiuk (2004).

włącza całokształt dóbr i usług, które umożliwiają turyście przybycie do miejsca docelowego, wykorzystanie jego atrakcji oraz pobyt w nim (por. Panasiuk 2004).

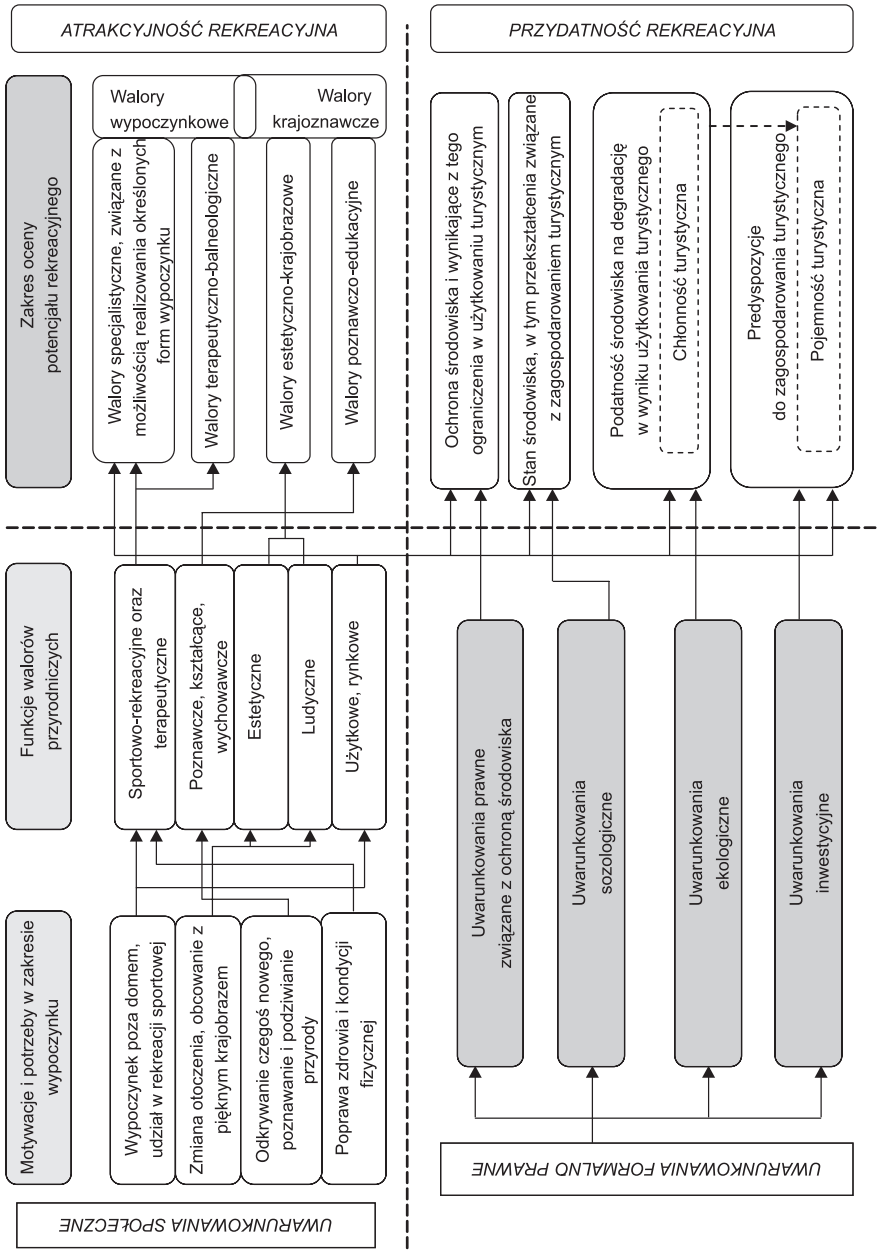
2.1. Walory przyrodnicze

Sylwia Bródka

W określaniu uwarunkowań rozwoju turystyki dużą rolę odgrywają walory przyrodnicze jako element szerzej rozumianego potencjału rekreacyjnego, który oznacza zdolność środowiska przyrodniczego do tworzenia warunków do wypoczynku.

Ponieważ oceny środowiska przyrodniczego mają silny kontekst społeczny, ustalenie głównych kierunków analiz wymaga dobrego rozpoznania potrzeb i typów zachowań rekreacyjnych oraz wynikających z tego funkcji walorów przyrodniczych. Z drugiej strony czynnikiem warunkującym właściwe podejście do analizy przyrodniczych warunków rekreacji są wymagania formalnoprawne, określające realne możliwości wykorzystania i zagospodarowania walorów środowiska dla celów turystycznych (ryc. 2).

Największy wpływ na rozwój turystyki mają walory wypoczynkowe. Wśród nich istotną rolę przypisać należy walorom specjalistycznym, umożliwiającym rozwijanie turystyki kwalifikowanej, związanej z kreowaniem aktywnych form rekreacji (funkcje sportowo-rekreacyjne). Ich uzupełnieniem są walory balneologiczne jako efekt oddziaływania bodźców środowiskowych, które percepowane przez człowieka wpływają na regenerację jego sił fizycznych i psychicznych (funkcje terapeutyczno-zdrowotne). Walory te sprzyjają nie tylko zwykłemu wypoczynkowi związanemu z pobytem w otoczeniu przyrody (na świeżym powietrzu, nad wodą,

Ryc. 2. Znaczenie walorów przyrodniczych w kształtowaniu potencjału rekreacyjnego
Źródło: Bródka 2010, zmienione.

w lesie), ale wykorzystywane są również w turystyce uzdrowiskowej. Osobną kategorię tworzą walory estetyczno-krajobrazowe. Mają one uniwersalny charakter, realizując względem turystyki zarówno funkcje wypoczynkowe, jak i krajoznawcze. Wyłącznie krajoznawczą rolę należy natomiast przypisać walorom poznawczo-edukacyjnym.

Z praktycznego punktu widzenia charakterystyka struktury rodzajowej i funkcjonalnej walorów przyrodniczych oraz ich przestrzennej koncentracji stwarza możliwości rejonizacji funkcji turystycznych oraz programowania form turystyki. Daje to podstawy do opracowywania przyjmujących ogólniejszą formułę strategii lub programów rozwoju turystyki i znajduje zastosowanie w opracowaniach mało- i średnioskalowych (Bródka 2010).

Z kolei formalnoprawne uwarunkowania wykorzystania walorów przyrodniczych odnoszą się do ich stanu i ochrony oraz odporności na antropopresję, a także przydatności do działań inwestycyjnych. Taki kierunek analiz widoczny jest w dokumentach planistycznych oraz w studiach i projektach zagospodarowania turystycznego sporządzanych na poziomie planowania lokalnego dla różnych obszarów funkcjonalnych (np. jednostek administracyjnych, dolin rzecznych, jezior i ich stref brzegowych, obszarów chronionych).

Struktura i stan środowiska przyrodniczego w aglomeracji poznańskiej

Warunki środowiska przyrodniczego determinują w sposób istotny rozwój gospodarczy i przestrzenny aglomeracji poznańskiej. W przypadku turystyki ogromną rolę odgrywają uwarunkowania orograficzne, klimatyczne i wodne. Bardzo ważnym elementem są zasoby biosfery. Duże znaczenie przypisuje się użytkowaniu ziemi, a jego zmiany są trwałym i najbardziej widocznym efektem procesów rozwojowych.

Aglomeracja poznańska położona jest w granicach dużej jednostki fizycznogeograficznej nazywanej Pojezierzem Wielkopolskim (Kondracki 2011). Składa się ona z kilku mniejszych obszarów, z których powierzchniowo wyraźnie dominuje Równina Wrzesińska w części wschodniej aglomeracji oraz równiny: Poznańska i Szamotulska na zachodzie. Granicą dla tych jednostek jest przebiegające południkowo obniżenie dolinne nazywane Poznańskim Przełomem Warty. Ukształtowanie powierzchni terenu związane jest z działalnością lądolodu. Skutkiem tego jest obecność bardzo charakterystycznych i kontrastowych względem siebie elementów rzeźby, które wydatnie podnoszą atrakcyjność turystyczną aglomeracji.

Należą do nich m.in. wzgórza morenowe zlokalizowane na północ od Poznania. Osiągają one wysokości, wynoszące lokalnie nawet 140–150 m n.p.m. Odmienny charakter mają tereny położone na południe od Poznania. W przeważającej mierze jest to obszar płaskiej lub falistej wysoczyzny, w granicach której zlokalizowane są ciągi rynien subglacjalnych oraz związanych z nimi ozów (por. Ewertowski i in. 2010). Tereny wysoczyznowe leżą na wysokości 70–90 m n.p.m., a występujące w ich obrębie wzniesienia osiągają w punktach kulminacyjnych 100–120 m n.p.m. Interesującym elementem rzeźby jest przebiegająca południkowo przez obszar aglomeracji dolina Warty. W okolicach Śremu Warta płynie na wysokości około 55 m

n.p.m., natomiast w rejonie Murowanej Gośliny dno doliny położone jest zaledwie 45 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy najwyżej i najniżej położonymi punktami w aglomeracji wynosi nieco ponad 100 m. Antropogeniczne przekształcenia rzeźby terenu związane są głównie z odkrywkową eksploatacją surowców mineralnych (wyrobiska i zwałowiska pokopalniane) oraz rozwojem infrastruktury komunikacyjnej i budownictwa (nasypy, wkopy, prace niwelacyjne).

Aglomeracja poznańska położona jest w strefie klimatu umiarkowanego o charakterze przejściowym. W połączeniu ze zmiennością lokalnych warunków przyrodniczych wpływa to na wartość i zróżnicowanie podstawowych parametrów klimatu. Średnia roczna temperatura powietrza dla lat 1951–2000 wynosi 8,2–8,4°C i należy do najwyższych w Wielkopolsce (Kolendowicz i in. 2010). Najwyższe temperatury charakteryzują miesiąc lipiec (średnia wartość z wielolecia to 18,2°C), a najniższe styczeń (średnia wartość z wielolecia to –1,9°C). W ujęciu przestrzennym wyraźne różnice w warunkach termicznych występują pomiędzy Poznaniem a terenami otaczającymi miasto. Średnia roczna różnica temperatur pomiędzy najcieplejszymi obszarami ścisłego centrum miasta a terenami leśnymi w strefie podmiejskiej wynosi około 1,5°C. Liczba dni pogodnych z niewielkim zachmurzeniem wynosi nieco ponad 40 w roku. W aglomeracji poznańskiej dominują wiatry słabe (37%) i bardzo słabe (26%), z kierunku zachodniego (19%). Przeciętna prędkość wiatru wynosi około 4 m/s i jest najwyższa w Wielkopolsce. Ciśnienie atmosferyczne osiąga średnią wartość 1005 hPa. Zjawiskiem niekorzystnym jest niewielka ilość opadów atmosferycznych. Średnia roczna suma opadów mieści się w przedziale 500–530 mm, przy średniej dla Wielkopolski równej 500–600 mm. Najwięcej opadów występuje w miesiącach letnich – od maja do sierpnia, a najmniej w lutym i marcu. Stan powietrza atmosferycznego wyrażany stężeniem poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń oceniany jest jako bardzo dobry. Prawie wszystkie monitorowane parametry mieszczą się w klasie A (jakość najwyższa). Przekroczenie dopuszczalnych norm odnotowuje się jedynie w przypadku pyłu PM10, którego stężenie znacznie wzrasta w okresie zimowym i jest efektem emisji niskiej, pochodzącej z zabudowy mieszkaniowej i ruchu komunikacyjnego (por. Kolendowicz i in. 2010).

Zasoby wodne aglomeracji poznańskiej obszarowo związane są z Poznańskim Dorzeczem Warty, które obejmuje zlewnię rzeki Warty (na odcinku od Śremu do ujścia Kopli oraz od ujścia Kopli do Obrzycka) oraz zlewnie pomniejszych rzek, takich jak: Sama, Samica, Cybina, Główna, Kanał Mosiński, Wirenka i Kopla. Zasobność wodna sieci rzecznej jest niewielka, a przeciętna wartość odpływu rzecznego dla wszystkich zlewni kształtuje się na poziomie 4,1 $dm^3/s/km^2$, przy średniej wartości dla Polski wynoszącej 5,5 $dm^3/s/km^2$ (por. Fagiewicz 2010). Większość rzek aglomeracji poznańskiej reprezentuje umiarkowany stan i potencjał ekologiczny. Wyjątek stanowią jednolite części wód płynących: Głuszynka i Strumień Junikowski, dla których odnotowano słaby stan i potencjał ekologiczny. O niższej ocenie jakości wód płynących decyduje obecność substancji biogennych. Są to jednocześnie jednolite części wód, dla których oznaczono stan chemiczny poniżej dobrego.

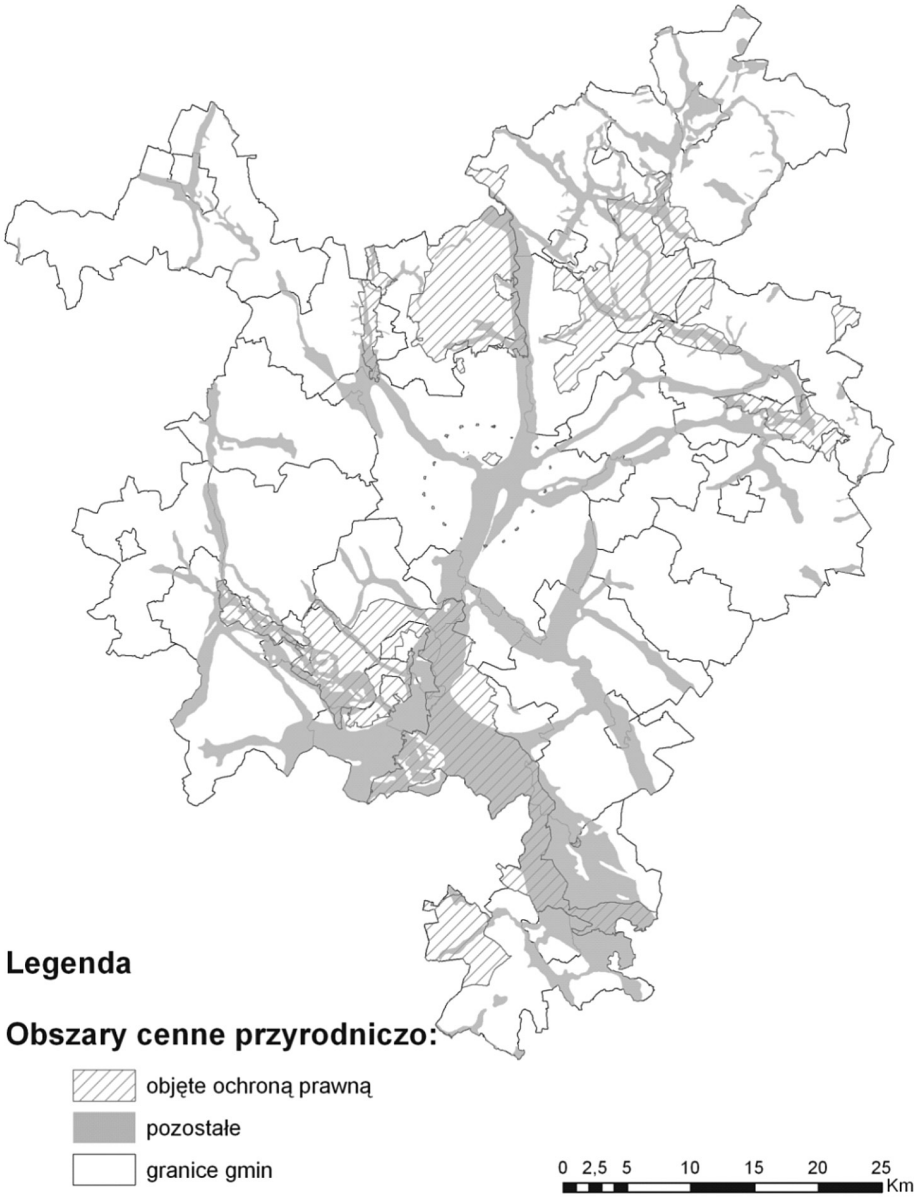
Uzupełnieniem zasobów wód płynących są jeziora i sztuczne zbiorniki wodne. W aglomeracji poznańskiej jest to ponad 70 obiektów o łącznej powierzchni 2,5 tys. ha, których pojemność szacowana jest na około 140 mln m^3. Większość

jezior położona jest w rynnach polodowcowych, głównie w północno-wschodniej oraz południowej części analizowanego obszaru. Największe i najciekawsze pod względem przyrodniczym i turystycznym są jeziora zlokalizowane w rynnach: Łódzko-Dymaczewskiej, Kórnicko-Zaniemyskiej oraz Niepruszewsko-Strykowskiej. Podobny charakter mają jeziora w dolinach rzek: Cybiny i Głównej. Około 40% jezior reprezentuje umiarkowany stan ekologiczny. Niecałe 30% jezior cechuje stan słaby, natomiast zły stan ekologiczny jest charakterystyczny dla około 13% jezior. Na niższą ocenę jakości jednolitych części wód powierzchniowych stojących wpływ mają elementy biologiczne związane z obecnością chlorofilu a i makrofitów.

Duże znaczenie użytkowe mają zasoby wód podziemnych, które na terenie aglomeracji poznańskiej występują w płytkich piętrach wodonośnych, w warstwie utworów czwartorzędowych i trzeciorzędowych. Wśród struktur czwartorzędowych najważniejszy jest tzw. basen mosiński, który tworzą: Pradolina Warszawsko-Berlińska (Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 150) i wielkopolska dolina kopalna (GZWP nr 144). Uzupełniające znaczenie ma kopalna dolina Samy (GZWP nr 145). Dużym problemem jest nierównomierne rozmieszczenie zasobów wód podziemnych oraz występowanie obszarów deficytowych. W skali aglomeracji dotyczy to przede wszystkim trzeciorzędowego poziomu wodonośnego na obszarze gmin: Czerwonak, Murowana Goślina i Pobiedziska. Dodatkowym ograniczeniem jest zła jakość wód, będąca skutkiem oddziaływań antropogenicznych i przejawiająca się podwyższonym stężeniem azotanów, siarczanów i chlorków oraz obecnością mikrozanieczyszczeń, takich jak detergenty i metale ciężkie (por. Fagiewicz 2010). Coraz efektywniej wykorzystuje się w aglomeracji poznańskiej zasoby wód termalnych. Świadczy o tym m.in. powstanie w Poznaniu kompleksu basenów pod nazwą „Termy Maltańskie", bazującego na zasobach wód solankowych o temperaturze 40°C.

O potencjale biotycznym i wypoczynkowym aglomeracji poznańskiej decydują obszary leśne, których powierzchnia wynosi ponad 58 tys. ha. Lesistość poszczególnych gmin jest zróżnicowana. Wysoki wskaźnik lesistości mają gminy położone w północnej części aglomeracji (Murowana Goślina, Czerwonak, Suchy Las, Pobiedziska) oraz w części południowej (Puszczykowo, Mosina, Kórnik). Łączna powierzchnia lasów w tej strefie wynosi 47,5 tys. ha, a ich udział w całości gruntów leśnych przekracza 50%. Większość obszarów leśnych, bo ponad 70%, pozostaje w zarządzie Lasów Państwowych, natomiast w rękach prywatnych jest około 7%. Niecałe 5% lasów przynależy do Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz do Leśnego Zakładu Doświadczalnego z siedzibą w Murowanej Goślinie. Lasy aglomeracji poznańskiej rozwijają się w głównej mierze na ubogich siedliskach borowych (bór mieszany świeży i bór świeży) oraz żyźniejszych siedliskach lasowych (las mieszany świeży, las świeży, las mieszany wilgotny). Przeciętny wiek drzewostanu szacuje się na około 60 lat. Ogromną przewagę powierzchniową mają drzewostany jednopiętrowe i jednogatunkowe z dominacją sosny zwyczajnej (73%), która uznawana jest za główny gatunek lasotwórczy. Z liściastych gatunków drzew wymienić należy dąb (około 12%), brzozę (4%), olszę (4%) i buk (2%). Tak niewielkie zróżnicowanie struktury gatunkowej i piętrowej drzewostanu jest efektem gospodarczego wykorzystania lasów, a w szczególności stosowania rębni zupełnej.

Tereny o wysokich walorach przyrodniczych w aglomeracji poznańskiej zostały objęte ochroną prawną. Tworzą one układ powiązanych ze sobą jednostek nazywanych systemem lub osnową ekologiczną (ryc. 3). Jednostki te mają różny status wynikający z poziomu restrykcyjności funkcji ochronnych. Do najważniejszych obszarów węzłowych zaliczyć należy położone w południowej części aglomeracji

Ryc. 3. System przyrodniczy aglomeracji poznańskiej
Źródło: Bródka i in. (2010).

kompleksy leśne Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz Rogalińskiego Parku Krajobrazowego. Podobną funkcję pełnią: znajdujący się na północy Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka oraz lasy okolic Biedruska (Obszar Chronionego Krajobrazu Biedrusko). Elementami integrującymi obszary węzłowe są doliny rzek. Ich szczególne znaczenia dla zachowania wartości przyrodniczych oraz sprawnego funkcjonowania środowiska dostrzegane jest w obszarze Poznania, gdzie główne kliny zieleni oparte są na przebiegającej południkowo przez miasto dolinie Warty oraz łączących się z nią, a położonych równoleżnikowo dolin rzek Cybiny i Bogdanki. Wspomniane ciągi dolin rzek oraz uzupełniające je rynny jeziorne decydują o powiązaniu obszarów aktywnych biologicznie występujących w granicach Poznania z podobnymi terenami w strefie podmiejskiej. Jest to rozwiązanie korzystne nie tylko z ekologicznego punktu widzenia. Z wypełnianiem funkcji ekologicznych mocno skorelowane są bowiem funkcje społeczne oraz postrzeganie takich obszarów jako atrakcyjnych rekreacyjnie, o wysokich walorach krajobrazowych i poznawczych, co daje szanse na lepsze planowanie turystyki i wypoczynku w skali całej aglomeracji. Warto nadmienić, że są to w większości przypadków tereny objęte ochroną w ramach sieci Natura 2000, na którą nakładają się dodatkowo krajowe formy ochrony przyrody. Wśród nich wymienić należy m.in. Obszar Specjalnej Ochrony Dolina Samicy (PLB300013, w części pokrywający się z Pawłowicko-Sobockim OChK oraz OChK Samica Kierska), a także kilka obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty np.: Rogalińska Dolina Warty (PHL300012, w dużej mierze pokrywająca się z Rogalińskim PK), Dolina Cybiny (PHL300030) czy Dolina Średzkiej Strugi (PHL300057).

Struktura przestrzenna i jakość zasobów przyrodniczych wpływa na sposób ich zagospodarowania i znajduje odzwierciedlenie w użytkowaniu powierzchni ziemi. Pod względem powierzchniowym w aglomeracji wyraźnie dominują użytki rolne. Obecnie jest ich niespełna 130 tys. ha (60% analizowanego obszaru), przy czym w granicach miast położonych jest zaledwie 12,6 tys. ha. W ramach użytków rolnych największy udział mają grunty orne (około 87%), które na terenach wiejskich zajmują ponad 100 tys. ha. Spośród innych kategorii użytków rolnych wymienić należy łąki i pastwiska zajmujące łącznie 11 tys. ha (5,2% powierzchni ogólnej) oraz sady stanowiące 2 tys. ha (1,0%). Warto zauważyć, że około 14% trwałych użytków zielonych oraz ponad 23% upraw sadowniczych występuje w miastach (Bródka, Markuszewska 2008, Bródka i in. 2010).

Wysoki udział terenów rolniczych cechuje przede wszystkim zachodnią oraz wschodnią część aglomeracji. Do gmin o bardzo dużym znaczeniu rolnictwa w użytkowaniu ziemi, w których udział gruntów rolnych w powierzchni ogólnej gminy przekracza 80%, zaliczyć należy: Buk, Kleszczewo, Kostrzyn i Rokietnicę. Rolniczy charakter gmin jest w dużej części zgodny z przyrodniczymi warunkami rozwoju produkcji rolnej. Gminy te charakteryzuje wysoka jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej wyrażająca się m.in. obecnością dobrych gleb (klasy bonitacyjne gruntów ornych I–III) oraz bardzo korzystnymi lub korzystnymi warunkami do ich uprawy ze względu na ukształtowanie terenu, klimat i stosunki wodne.

Tereny zabudowane zajmują 26 tys. ha, co stanowi 12% analizowanego obszaru. W miastach udział zabudowy jest wysoki i osiągaja wartość 40%, natomiast na

obszarach wiejskich przekracza on nieznacznie 6%. Z punktu widzenia struktury rodzajowej terenów zabudowanych największą powierzchnię zajmuje zabudowa o funkcjach mieszkaniowych (w miastach 32,8%, a na obszarach wiejskich 1,6%) oraz komunikacyjnych (w miastach 21,4%, a na obszarach wiejskich 3,25%). Zbliżony względem siebie udział mają tereny o funkcji przemysłowej oraz usługowej (odpowiednio 7,1% oraz 8,9%).

Poznań w porównaniu z resztą ośrodków miejskich charakteryzuje się ponad dwukrotnie wyższym odsetkiem terenów przemysłowych i usługowych w powierzchni ogólnej, a w przypadku obszarów zieleni urządzonej i wypoczynku jest on nawet trzykrotnie wyższy. Z kolei udział terenów mieszkaniowych w powierzchni zabudowanej wynosi w Poznaniu 28,5%. Na podobnym poziomie kształtuje się on w takich miastach, jak: Buk (38,9%), Kórnik (37,9%) i Stęszew (35,6%). W przypadku Poznania świadczy to o bardzo intensywnym wykorzystaniu gruntów pod zabudowę mieszkaniową. Znacznie wyższy wskaźnik udziału terenów mieszkaniowych w stosunku do powierzchni zajętej pod zabudowę ma miejsce w Luboniu (50,8%), Puszczykowie (52,4%) oraz Swarzędzu (54,9%). Wszystkie trzy miasta wraz z ich otoczeniem były w przeszłości bądź są obecnie ważnymi obszarami rozwoju budownictwa mieszkaniowego w strefie podmiejskiej Poznania.

Znaczenie walorów przyrodniczych w rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej

Mimo silnego zurbanizowania aglomeracja poznańska stwarza dogodne warunki do rozwoju turystyki i rekreacji. Z racji dużej lesistości i jeziorności wyróżnia się na tle podobnych obszarów w skali kraju. W części diagnostycznej „Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020" (2010) zauważa się, że większe kompleksy leśne oraz specyficznie ukształtowany system wód powierzchniowych mają olbrzymie znaczenie ekologiczne oraz rekreacyjne, wpływając na jakość życia i wypoczynku. W połączeniu ze zmiennością warunków orograficznych daje to szansę na wszechstronne wykorzystanie przestrzeni przyrodniczej dla szeroko rozumianej rekreacji.

Dużą wagę przywiązuje się do problemu ochrony terenów atrakcyjnych przyrodniczo, które generują znaczny ruch turystyczny. Według „Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020" (2010) specyficzny, pasmowo-węzłowy układ oraz struktura terenów cennych przyrodniczo w aglomeracji sprzyjają ich turystycznemu wykorzystaniu. Dotyczy to w głównej mierze Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz parków krajobrazowych (Rogalińskiego PK i PK Puszcza Zielonka) położonych na przebiegu korytarza ekologicznego doliny Warty. Te szczególnie ważne jednostki objęte są dodatkowo ochroną w formie obszarów Natura 2000.

Odrębnym zagadnieniem jest stan środowiska przyrodniczego oraz jego podatność na antropopresję. W strategii rozwoju turystyki dla województwa wielkopolskiego (2007) podkreśla się ogromną rolę czynników środowiska naturalnego w budowaniu oferty turystycznej regionu. Jednocześnie zwraca się uwagę, że oferta ta jest warunkowana nie tylko rozmieszczeniem i rangą walorów przyrodniczych,

ale również stopniem ich degradacji oraz zagrożeniami środowiskowymi i ich uciążliwością w stosunku do turystyki.

Spośród komponentów i cech środowiska przyrodniczego największe znaczenie turystyczne przypisuje się rzeźbie terenu, wodom powierzchniowym, szacie roślinnej oraz warunkom klimatycznym.

Rzeźba terenu decyduje o walorach krajobrazowych oraz możliwościach realizowania aktywnych form wypoczynku (wędrówek pieszych i rowerowych, narciarstwa, saneczkarstwa, sportów ekstremalnych). Estetyka krajobrazu oraz funkcjonalne walory rzeźby wynikają bezpośrednio z jej genezy. Rekreacyjne znaczenie rzeźby terenu wiąże się także z występowaniem pewnych osobliwych form o znaczeniu krajoznawczym (np. krawędzie, doliny, wąwozy, pojedyncze wzgórza, wydmy).

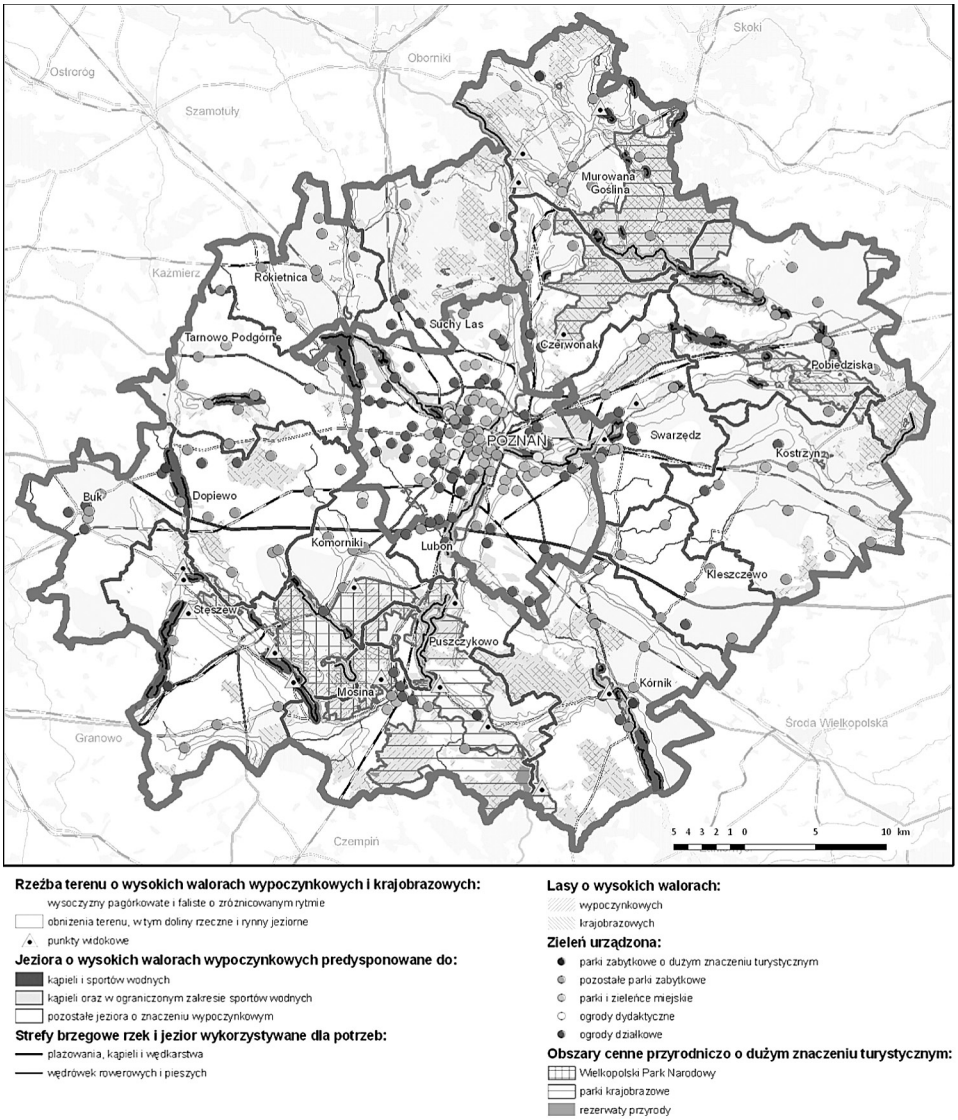
Dominujące na terenie aglomeracji obszary równinne pod względem genezy powiązane są z płaską wysoczyzną morenową. Jest ona urozmaicona przez położone wyspowo powierzchnie wysoczyzn falistych i pagórkowatych, które lokują się głównie w części północnej aglomeracji, w trójkącie wyznaczonym przez miejscowości Rokietnica, Suchy Las i Murowana Goślina, oraz w północno-wschodniej części Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka. Podobne warunki ukształtowania terenu odnajdujemy na wschód od Poznania w rejonie Pobiedzisk, Swarzędza i Kostrzyna, a także nieco bardziej na południe, w okolicach Kórnika i Kleszczewa oraz w Wielkopolskim Parku Narodowym (WPN). Szeroki pas wysoczyzny falistej rozciąga się ponadto na zachód od Buku (Bródka 2012a).

W obrębie obszarów wysoczyznowych ważnym akcentem krajobrazowym są strefy pagórków moreny czołowej lub ich formy odosobnione. W ich zasięgu położone są charakterystyczne i najwyższe wzniesienia, tj. góra Morasko (153 m n.p.m), Dziewicza Góra (144 m n.p.m.) czy też Osowa Góra (132 m n.p.m.). Wymienić warto również, położone w okolicy Poznania, nieco niższe wzgórza, tj.: Górę Sobieskiego, Górę Napoleona, Górę Dąbrowskiego i Łysą Górę, których wysokości oscylują w granicach 100 m n.p.m. Dużą atrakcją turystyczną jest punkt widokowy na Dziewiczej Górze. Znajduje się tam imponująca wieża, o wysokości 40 m, z tarasem widokowym, z którego można podziwiać panoramę Poznania oraz lasów i wzgórz Puszczy Zielonki. Podobne znaczenie ma położona na wysokości 118 m n.p.m. wieża widokowa Mauzoleum Bierbaumów znajdująca się niedaleko Szreniawy, na terenie WPN. Wieża liczy 22 m wysokości i ma czynny taras widokowy. Pod koniec 2011 roku oddano do użytku drugi punkt widokowy w sąsiedztwie WPN. Jest nim szesnastometrowa drewniana wieża zlokalizowana na Górze Pożegowskiej (132 m n.p.m.), niedaleko Mosiny (ryc. 4).

Jedną z ciekawszych form ukształtowania powierzchni terenu jest Oz Bukowsko-Mosiński. Przebiega on z północnego zachodu (okolice wsi Młynkowo w gminie Duszniki) na południowy wschód (do Jeziora Budzyńskiego pod Mosiną) i ma około 70 km długości, a jego maksymalna wysokość względna wynosi około 40 m. Osobliwy charakter mają również występujące na zachód i południe od Poznania zespoły niewielkich, wydłużonych pagórków o szerokości mniejszej niż 400 m i długości od kilkuset metrów do kilkudziesięciu kilometrów.

Ważnym elementem różnicującym krajobraz są obniżenia terenu występujące w postaci dolin rzecznych oraz rynien o płaskim lub pagórkowaty dnie, których

część wypełniona jest wodami jezior. Przyjmują one postać rozchodzących się niemal promieniście z Poznania ciągów, które silnie rozcinają tereny wysoczyznowe. Ich uzupełnieniem są drobne doliny i parowy, których najwięcej znajduje się w północnej części aglomeracji. Bardzo interesujący jest zespół siedmiu zagłębień znajdujących się na północnym skłonie góry Morasko, które interpretowane są jako efekt uderzenia meteorytu o powierzchnię ziemi.

Ryc. 4. Walory przyrodnicze aglomeracji poznańskiej
Źródło: Bródka (2012a, zmienione).

Duża zmienność rytmu i charakteru rzeźby terenu, pomimo stosunkowo niewielkich różnic względnych wysokości, stwarza dogodne warunki do rekreacji. Daje możliwości realizowania aktywnych form wypoczynku oraz dostarcza doznań estetycznych, szczególnie tam, gdzie szerokim i mocniej wciętym dolinom i rynnom towarzyszą zalesione zbocza i krawędzie. Świadczy o tym ilość punktów widokowych usytuowanych na krawędziach dolin rzek i rynien jeziornych. Ich nagromadzenie zaobserwować można w dolinie rzeki Warty i rzeki Głównej, a także w rynnach: Niepruszewsko-Strykowskiej oraz Łódzko-Dymaczewskiej.

Obniżeniom terenu w przeważającej części towarzyszą wody rzek i jezior. Największe znaczenie rekreacyjne przypisuje się jeziorom oraz sztucznym zbiornikom wodnym. Atrakcyjność rekreacyjna jezior uzależniona jest od ich powierzchni, głębokości, długości i szerokości oraz od długości linii brzegowej. Poza cechami samego jeziora bezpośredni wpływ na jego walory wypoczynkowe mają warunki przyrodnicze występujące w najbliższym otoczeniu. Optymalne są obszary o zmiennej rzeźbie z przewagą użytkowania leśnego lub rolniczego, o ekstensywnym charakterze. Ich dopełnieniem może być zabudowa wiejska o niewielkim stopniu uciążliwości.

Jeziora aglomeracji poznańskiej są silnie zróżnicowane pod względem podstawowych cech i wskaźników określających ich potencjał rekreacyjny. Na omawianym obszarze występuje ponad 70 jezior o powierzchni powyżej 1 ha. W ujęciu przestrzennym najwięcej jezior znajduje się na terenie gmin: Pobiedziska, Murowana Goślina i Stęszew.

Znaczna część jezior ma stosunkowo małą powierzchnię nieprzekraczającą 20 ha (ponad 50 obiektów). Jeziora w tej klasie wielkości wykazują małą przydatność rekreacyjną, a o ich wartości decydują przede wszystkim walory estetyczno-krajobrazowe oraz ekologiczne. Drugą pod względem liczebności grupę tworzą jeziora nieco większe o powierzchni od 20 do 50 ha (11 obiektów). Akweny takie przy sprzyjających warunkach otoczenia można użytkować dla celów plażowania i kąpieli. Zbliżony udział mają jeziora w dwóch pozostałych kategoriach wielkościowych (po 7 obiektów w grupie od 50 do 100 ha oraz powyżej 100 ha). Większa powierzchnia umożliwia uprawianie sportów wodnych i sprzyja kompleksowemu zagospodarowaniu zbiornika i jego strefy brzegowej dla celów rekreacyjnych (Bródka 2012a).

Duże jeziora grupują się w ciągach rynien polodowcowych: Kórnicko-Zaniemyskiej, Łódzko-Dymaczewskiej oraz Niepruszewsko-Strykowskiej, a także w dolinach rzek Cybiny i Głównej. Do największych akwenów zalicza się 4 obiekty o powierzchni przekraczającej 200 ha. Są to jeziora: Kierskie (291,5 ha), Strykowskie (268,1 ha), Niepruszewskie (249,3 ha) oraz Bnińskie (232 ha). W grupie nieco mniejszych wymienić należy jeziora: Kowalskie (141,2 ha), Łódzko-Dymaczewskie (124 ha) i Lusowskie (123,5ha). Poniżej 100 ha mają natomiast jeziora: Witobelskie (99,7 ha), Góreckie (96,4 ha), Swarzędzkie (80,1ha), Kórnickie (75,7 ha), Stęszewskie (72,7 ha) oraz Maltańskie (65,6 ha) (tab. 1).

Podobne zróżnicowanie cechuje jeziora aglomeracji poznańskiej ze względu na ich głębokości. 13 obiektów to zbiorniki o głębokości średniej przekraczającej 5 m. Stosunkowo niewiele jest jezior płytkich (do 2 m głębokości średniej), które uznaje się za trudne w użytkowania rekreacyjnym. Największą głębokość maksymalną ma

Jezioro Kierskie (ponad 30 m). Znaczne głębokości maksymalne wykazują również jeziora Rynny Kórnicko-Zaniemyskiej, Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz te położone w granicach administracyjnych Poznania (oprócz Jeziora Kierskiego jest to Jezioro Strzeszyńskie (16,5 m) oraz jezioro Rusałka (9 m).

Ważną z punktu widzenia turystyki cechą jezior jest ich długość oraz stopień rozwinięcia linii brzegowej. W obszarze aglomeracji sporą grupę stanowią jeziora o wydłużonym kształcie, co jest uwarunkowane ich genezą. Pod względem długości linii brzegowej pozytywnie wyróżniają się jeziora: Strykowskie (17,9 tys. m), Bnińskie (13,4 tys. m), Kierskie (12,1 tys. m) i Niepruszewskie (11,2 tys. m). Nieco gorsze warunki prezentują jeziora: Łódzko-Dymaczewskie, Lusowskie, Góreckie, Swarzędzkie, Kórnickie, Maltańskie, Stęszewskie, Witobelskie. Większość wymienionych akwenów ma też dobrze rozwiniętą linię brzegową, co pozwala na lepsze planowanie miejsc wypoczynku. Charakteryzują się one ponadto dość dobrym odsłonięciem, co zwiększa możliwości ich wykorzystania dla potrzeb żeglarstwa oraz windsurfingu.

Mniej korzystnie wypada ocena dostępności linii brzegowej oraz otuliny jezior. Jednolite użytkowanie strefy brzegowej, a także duży udział roślinności wodnej i terenów podmokłych źle wpływa na funkcjonalność jezior aglomeracji poznańskiej i utrudnia lub uniemożliwia ich wykorzystanie rekreacyjne. Rolnicze użytkowanie jest dodatkowo przyczyną złej jakości wód.

Nadal niewykorzystanym turystycznie elementem wód powierzchniowych są rzeki. Pomimo podejmowanych od wielu lat starań na rzecz zwiększenia atrakcyjności turystycznej dolin rzecznych aglomeracji poznańskiej poprzez ich lepszą ochronę, poprawę czystości wód czy też modernizację i uzupełnienia infrastruktury turystycznej, ich wykorzystanie rekreacyjne jest słabe. W przypadku Warty sporym problemem są duże dysproporcje w przystosowaniu brzegów rzeki dla turystyki aktywnej i wypoczynku, szczególnie pomiędzy częścią doliny położoną w granicach Poznania a odcinkami znajdującymi się na północ i południe od miasta. Podobny problem dotyczy rzek: Samicy, Głównej i Cybiny. W skali całej aglomeracji zintegrowanym systemem szlaków wodnych, rowerowych i pieszych objęte są jedynie:

- dolina Warty na odcinku Poznań – Puszczykowo – Rogalin – Radzewice;
- dolina Cybiny wraz z Jeziorem Maltańskim oraz Jeziorem Swarzędzkim na odcinku od Poznania przez Nową Wieś do Uzarzewa;
- dolina Głuszynki wraz z Jeziorem Kórnickim i Jeziorem Bnińskim na odcinku od Czapur przez Kórnik do Błażejewka;
- dolina Samicy wraz z Jeziorem Łódzko-Dymaczewskim i Niepruszewskim na odcinku Nowe Dymaczewo – Stęszew – Tomice – Niepruszewo.

Bogactwem aglomeracji poznańskiej są lasy. Ich atrakcyjność rekreacyjną uzależnia się od typu siedliskowego oraz struktury wiekowej i gatunkowej drzewostanu. Wymienione cechy uzupełnia budowa piętrowa i gęstość drzewostanu, zwarcie, kształt i pokrój koron drzew oraz ich kolorystyka, a także stopień przekształcenia i zdrowotność drzewostanu. Są to elementy wiążące dla określania zarówno właściwości leczniczych i psychoregulacyjnych lasów związanych z tzw. bioklimatem, jak i walorów estetyczno-krajobrazowych. Dla rekreacyjnego użytkowania obszarów leśnych znaczenie ma również ich typ funkcjonalny (lasy o funkcjach:

Tabela 1. Walory rekreacyjne wybranych jezior aglomeracji poznańskiej

Jezioro	Wysokość n.p.m.[1]	Powierzchnia jeziora (ha)[2]	Głębokość maks. (m)[1]	Długość linii brzegowej (m)[2]	Walory rekreacyjne jeziora ze względu na:					
					powierzchnię jeziora	wydłużenie jeziora	rozwinięcie linii brzegowej	odsłonięcie jeziora	dostępność linii brzegowej	użytkowanie strefy brzegowej
Biezdruchowo	97,00	37,64	17,70	3659,34	**	**	**	*	*	***
Bnińskie	65,50	232,08	8,50	13419,06	***	*	***	**	***	**
Budzyńskie	61,40	13,64	3,70	2817,11	*	*	***	*	**	**
Chomęcińskie	80,90	13,73	–	2528,92	*	**	**	*	***	*
Dębiniec	89,20	13,22	7,70	1490,27	*	***	*	*	*	*
Dębno	71,30	24,90	11,60	2635,34	*	**	*	*	*	*
Dobra	101,70	11,65	14,60	1423,64	*	***	*	*	*	*
Gackie	73,60	26,01	–	3126,96	**	**	**	*	***	**
Glinnowieckie	–	18,98	–	2697,66	*	**	**	*	**	***
Góra	76,40	28,52	3,00	3218,32	**	**	**	*	**	*
Góreckie	66,30	96,44	17,20	8092,83	***	*	***	*	*	**
Jarosławskie	76,30	12,27	6,40	2361,51	*	*	**	*	*	*
Jerzyńskie	94,50	37,02	13,00	3743,65	**	**	**	*	**	***
Kamińskie	82,20	14,15	–	2085,18	*	**	**	*	*	***
Kierskie	71,90	291,49	34,10	12119,03	***	**	**	**	*	**
Kierskie Małe	71,70	24,33	2,30	2332,35	*	***	*	*	*	**
Kowalskie	82,10	26,10	–	4947,52	**	*	***	*	*	***
Kórnickie	65,30	75,74	6,00	6020,50	***	**	**	**	**	***
Lusowskie	79,60	123,55	19,50	8731,49	***	*	***	*	*	***

Łomno	82,80	18,98	–	2443,26	*	**	**	*	**	*
Łódzko-Dymaczewskie	64,70	124,06	12,00	9131,70	***	*	***	**	*	**
Maltańskie	–	65,63	5,00	5950,56	***	*	***	**	***	**
Niepruszewskie	75,80	249,30	5,20	11210,11	***	*	**	***	**	*
Raduszyn	–	14,32	–	1525,40	*	***	*	*	*	*
Rosnowskie	81,30	10,53	10,20	1811,58	*	**	**	*	*	**
Rusałka	–	36,65	9,00	3331,03	**	**	**	*	***	**
Skrzyńskie Duże	65,20	72,51	6,50	4665,46	***	**	**	*	**	*
Skrzyńskie Małe	65,10	16,08	8,00	1529,93	*	***	*	*	**	*
Stęszewskie	94,70	72,72	13,00	5933,53	***	*	**	*	**	*
Strykowskie	73,70	268,14	7,70	17949,97	***	*	***	**	**	***
Strzeszyńskie	76,60	36,01	16,50	4344,74	**	**	***	*	*	*
Swarzędzkie	69,60	80,09	6,50	7905,27	***	*	***	**	*	***
Tomickie	69,00	42,98	2,70	3709,40	**	**	**	**	*	**
Tuczno (koło Białężyn)	83,80	8,96	–	1243,04	*	**	*	*	**	*
Tuczno (koło Stęszewka)	–	12,10	–	1772,28	*	***	*	*	*	*
Uzarzewskie	70,80	11,69	–	1382,65	*	***	*	*	**	*
Wielkowiejskie	70,90	14,11	3,50	2347,86	*	**	**	*	*	**
Witobelskie	64,80	99,71	5,40	5153,88	***	**	*	*	*	*
Wojnowskie	–	17,00	–	2647,43	*	*	**	*	*	*
Worowskie	73,60	15,27	–	2480,09	*	**	**	*	**	*
Wronczyńskie Duże	94,60	34,46	4,70	3033,72	**	**	*	*	*	*
Wronczyńskie Małe	94,60	18,58	8,00	2174,83	*	**	*	*	**	***

Objaśnienia: [1]dane na podstawie Choiński (2006), [2]dane na podstawie „Mapy hydrograficznej Polski w skali 1:50 000". Walory rekreacyjne: *** – duże, ** – średnie, * – małe.
Źródło: Bródka (2012b, zmienione).

Tabela 2. Walory rekreacyjne lasów aglomeracji poznańskiej

Typy siedliskowe lasu														
borowe				lasowe								olsowe		łęgowe
Bór suchy (Bs)	Bór świeży (Bśw)	Bór wilgotny (Bw)	Bór bagienny (Bb)	Bór mieszany świeży (Bśw)	Bór mieszany wilgotny (BMw)	Bór mieszany bagienny (BMb)	Las mieszany świeży (LMśw)	Las mieszany wilgotny (LMw)	Las mieszany bagienny (LMb)	Las świeży (Lśw)	Las wilgotny (Lw)	Ols (Ol)	Ols jesionowy (Olj)	Las łęgowy (Ll)
Walory rekreacyjne														
**	***	**	*	***	**	*	***	**	*	***	**	*	*	*
Udział typów siedliskowych w lasach aglomeracji poznańskiej (%)														
0,01	4,98	0,17	–	24,91	0,56	0,01	34,94	2,03	0,02	23,34	4,08	1,58	1,59	1,80
Udział typów siedliskowych w lasach miasta Poznania (%)														
–	–	–	–	5,90	–	–	27,80	0,90	–	49,60	15,80	–	–	–

Gatunek							
Sosna	Modrzew	Świerk	Buk	Dąb	Jesion	Olsza	Brzoza
Walory rekreacyjne							
**	**	**	**	***	***	***	**
Udział gatunków drzew w lasach aglomeracji poznańskiej (%)							
69,34	0,91	0,63	2,84	12,78	1,85	4,66	4,97
Udział gatunków drzew w lasach miasta Poznania (%)							
32,70	–	–	–	30,50	7,40	2,70	17,90

Wiek							
I (1–20 lat)	II (21–40 lat)	III (41–60 lat)	IV (61–80 lat)	V (81–100 lat)	VI (101–120 lat)	VII (121–140 lat)	VII (141–160 lat)

Walory rekreacyjne								
*	*	**	**	***	***	***	***	
Udział klas wieku w lasach aglomeracji poznańskiej (%)								
10,10	13,60	27,50	18,70	12,90	8,50	4,80	1,00	
Udział klas wieku w lasach miasta Poznania (%)								
4,20	–	20,40	36,00	15,00	–	4,70	–	
Funkcje ochronne								
wodochronne	glebochronne	ostoje zwierząt chronionych	cenne fragmenty rodzimej przyrody	stałe powierzchnie badawcze i doświadczalne	lasy uszkodzone przez przemysł	drzewostany nasienne	lasy w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców i wokół miast (w strefie do10 km)	obronne
Walory rekreacyjne								
*	*	*	***	*	*	*	***	*
Udział lasów o funkcjach ochronnych w lasach aglomeracji poznańskiej (%)								
18,60	9,50	1,40	8,00	6,20	6,50	0,20	18,50	1,70
Udział lasów o funkcjach ochronnych w lasach miasta Poznania (%)								
10,10	3,20	–	–	–	–	–	69,90	–

Objaśnienia: walory rekreacyjne: *** – duże, ** – średnie, * – małe.
Źródło: Bródka (2012b, zmienione).

ochronnych, gospodarczych, społecznych) oraz wynikające z tego ograniczenia dla ruchu i zagospodarowania turystycznego (tab. 2).

Analiza struktury siedliskowej lasów wykazuje na przewagę siedlisk o dogodnych warunkach dla rekreacji. W grupie siedlisk borowych, stanowiących 30,5% obszarów leśnych, przeważają bory mieszane świeże (24,9%) z niewielkim udziałem borów świeżych (4,9%). W siedliskach lasowych dominują lasy mieszane świeże (34,9%) oraz lasy świeże (23,3%). Są to siedliska o dużych walorach wypoczynkowych. Mają one wysokie właściwości lecznicze i psychoregulacyjne wynikające z bardzo korzystnego bioklimatu. Dodatkowym atutem jest ich odporność na użytkowanie turystyczne. Z tego względu są one predysponowane do lokalizowania obiektów turystycznych związanych z dłuższym wypoczynkiem (np. obiekty noclegowe, sportowo-rekreacyjne, sanatoryjne). Stosunkowo niewielki jest udział siedlisk wilgotnych (lasy i bory wilgotne oraz bagienne, olsy i łęgi), które wykazują większą wrażliwość na antropopresję. Są to jednocześnie obszary charakteryzujące się dużą wilgotnością podłoża i przyziemnej warstwy atmosfery, znacznym zacienieniem, a przez to niekorzystnym bioklimatem. Różnorodność gatunkowa tych siedlisk wpływa z kolei na ich wysokie walory estetyczne i poznawcze (Bródka 2012).

Korzystnie przedstawia się również struktura wiekowa drzewostanu. Najwięcej jest drzewostanów w klasie wieku od 40 do 60 lat (27,5%). Grupa najlepszych pod względem wieku lasów (w klasach powyżej 60 lat) wykazuje łączny udział na poziomie 45,9%. Są to drzewostany o zwiększonej odporności na antropopresję wywołaną użytkowaniem rekreacyjnym, w których dopuszczalna jest znaczna intensyfikacja zagospodarowania i ruchu turystycznego. W strukturze gatunkowej zaznacza się wyraźna dominacja sosny (71% udziału), przy 29% udziale gatunków liściastych, które są lepiej postrzegane ze względu na ich właściwości biologiczno-estetyczne. Wśród drzew liściastych dominującym gatunkiem jest dąb (12,7%).

Funkcje wypoczynkowe lasów pozostają w opozycji do ich funkcji ochronnych. W aglomeracji poznańskiej udział lasów o różnych funkcjach ochronnych wynosi aż 70%. Najmniejsze ograniczenia dla ruchu turystycznego dotyczą lasów w granicach administracyjnych dużych miast i w ich strefach podmiejskich (do 10 km), lasów uzdrowiskowych oraz lasów stanowiących cenne fragmenty rodzimej przyrody. Wysoka restrykcyjność wiąże się głównie z funkcjami wodo- i glebochronnymi, ochroną ostoi rzadkich gatunków roślin i zwierząt, a także z młodym wiekiem drzewostanu oraz jego znaczeniem dla prac badawczych i doświadczalnych.

W granicach administracyjnych Poznania lasy zajmują 3,5 tys. ha, co daje udział na poziomie 12% w ogólnej powierzchni miasta. Największe skupiska obszarów leśnych towarzyszą dolinom rzek: Bogdanki, Cybiny oraz Warty. W przeważającej części są to drzewostany starsze (powyżej 60 lat), z wyraźną dominacją siedlisk lasowych (lasu świeżego i mieszanego świeżego) i dużym udziałem gatunków liściastych. Osobliwy charakter, ze względu na ich historyczne znaczenie dla kształtowania sytemu terenów zielonych miasta, mają: las dębiński, las golęciński i las na Malcie. Lasy komunalne miasta Poznania wyposażone są w szereg urządzeń i miejsc rekreacji, w tym m.in.: 43 polany wypoczynkowe o powierzchni 16,9 ha, 11 łąk rekreacyjnych o powierzchni 9,2 ha, 8 placów gier i zabaw, 101 km dróg i ścieżek spacerowych, 9,5 km dróg do jazdy konnej.

W przypadku Poznania, ale również pozostałych miast aglomeracji, cennym uzupełnieniem zieleni leśnej są tereny zieleni urządzonej, w tym: parki wypoczynkowe, zieleńce, ogrody działkowe oraz ogrody dydaktyczne. Poznań ma blisko 260 wydzielonych obiektów zieleni urządzonej, w tym: 43 parki, 112 zieleńców oraz 90 ogrodów działkowych. Powierzchnia trawników wynosi ponad 300 ha. Obiektami o największej powierzchni są: Wielkopolski Park Zoologiczny (tzw. Nowe Zoo) oraz park Cytadela. Nowe Zoo otwarte zostało w 1974 roku i obejmuje teren o powierzchni 122 ha, na którym zgromadzono ponad 250 gatunków zwierząt. Dużą atrakcją turystyczną są: słoniarnia, pawilon zwierząt nocnych, woliera dla ptaków drapieżnych oraz motylarnia. Nowe Zoo to obiekt funkcjonalnie powiązany z kompleksem sportowo-rekreacyjnym „Malta", położonym wokół Jeziora Maltańskiego w dolinie Cybiny. Swoją malowniczość obszar ten zawdzięcza nie tylko wodom powierzchniowym, ale również urozmaiconej rzeźbie terenu oraz zróżnicowanej roślinności.

Z kolei położony niemal w Śródmieściu park Cytadela zajmuje 100 ha, a jego nazwa związana jest z istniejącym tu fortem twierdzy pruskiej. Po II wojnie światowej dwa stoki przeznaczono pod zabudowę willową. Z początkiem lat 60. XX wieku podjęto natomiast prace służące zagospodarowaniu tego terenu jako parku. Do dziś zachowały się tu tylko niewielkie fragmenty dawnych budowli wojskowych, natomiast dzięki zieleni dość dobrze widoczny jest pierwotny kształt całego kompleksu. Spośród obiektów służących turystyce i wypoczynkowi wymienić należy amfiteatr, rozarium, dwa budynki muzealne (Muzeum Uzbrojenia Cytadela Poznańska oraz Muzeum Armii Poznań), rzeźbę plenerową „Nierozpoznani" autorstwa Magdaleny Abakanowicz oraz Dzwon Pokoju, u którego stóp organizowane są co roku wielkie widowiska pasyjne, a także inne wydarzenia kulturalne.

Funkcje dydaktyczne i wypoczynkowe pełnią w Poznaniu: 3 parki naukowo-badawcze (ogrody: Botaniczny, Dendrologiczny i Farmakognostyczny), 2 ogrody zoologiczne (Stare i Nowe ZOO) oraz Palmiarnia. Poza Poznaniem podobne znaczenie ma Arboretum – park dendrologiczny w gminie Kórnik, Arboretum Leśne w gminie Murowana Goślina oraz Ogród Roślin Leczniczych w gminie Komorniki.

Atrakcyjnym obiektem jest utworzony w 1925 roku Ogród Botaniczny, położony w Poznaniu, w dzielnicy Jeżyce. Początkowo ogród zajmował powierzchnię około 2,5 ha. Powiększany sukcesywnie w latach 30. i 70. XX wieku, pełni obecnie nie tylko funkcje uniwersyteckiego zakładu naukowo-dydaktycznego, ale również ważnego parku publicznego (22 ha). Interesujące pod względem poznawczym i naukowym okazy roślin zgromadzone są w kilku odrębnych działach (np.: roślin ozdobnych, roślin rzadkich i ginących, roślin wodnych i bagiennych, systematyki roślin, alpinarium oraz dziale dendrologicznym). Ciekawym elementem w krajobrazie ogrodu jest największy w Polsce zbiór głazów narzutowych. Kilka lat temu ogród wzbogacił się o nowoczesny pawilon edukacyjno-dydaktyczny. Równie interesującym obiektem jest Poznańska Palmiarnia. Obiekt wybudowano w 1911 roku, a w latach 80. XX wieku poddano gruntownej przebudowie. W skład Palmiarni wchodzi obecnie 10 tematycznych pawilonów, w których zgromadzono 17 tys. roślin. W 1922 roku w Poznańskiej Palmiarni powstało pierwsze publiczne akwarium w Polsce, liczące 37 zbiorników, w których można oglądać 170 gatunków ryb z różnych stron świata oraz około 40 gatunków roślin wodnych. Palmiarnia funk-

cjonalnie powiązana jest z parkiem Wilsona. Jest to pierwszy i do dziś jeden z najbardziej reprezentacyjnych parków publicznych w Poznaniu. Park założono w latach 1902–1904 na bazie szkółki drzew i krzewów ozdobnych. Rozciąga się on na powierzchni 6,6 ha i jest całkowicie ogrodzony. Park składa się z dwóch części: południowej i północnej. Część południowa, ze stawami, sztucznymi wzniesieniami i alpinarium, utrzymana jest w stylu angielskim, naśladującym dziką naturę. Część północna, przylegająca do Palmiarni, ma styl francuski, charakteryzujący się geometrycznym, uporządkowanym układem ścieżek i roślinności.

Dużą wartość historyczną i użytkową mają założenia parkowe położone w ścisłym centrum Poznania (parki: Chopina, Dąbrowskiego, Kurpińskiego, Marcinkowskiego, Mickiewicza, Moniuszki, Wieniawskiego). Większość parków powstała na przełomie XIX i XX wieku i do dziś zajmują ważne miejsce w strukturze terenów zieleni. Funkcję taką pełni m.in. park Mickiewicza położony w otoczeniu zabytkowych budynków Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Teatru Wielkiego oraz Zamku. Park założono w latach 1907–1910 na powierzchni około 3 ha. Jego głównym elementem jest zamknięty półkoliście basen z fontanną, który otacza od południa rozległy trawnik, obramowany dwiema szerokimi alejami drzew. Podobny charakter ma powstały w latach 1905–1906 park Karola Marcinkowskiego, sąsiadujący z budynkami Uniwersytetu Ekonomicznego. Park zajmuje powierzchnię 9,5 ha, a ważnym elementem w jego architekturze jest staw oraz osobliwy starodrzew, w tym szczególnie rzadkie okazy leszczyny tureckiej oraz katalpy. W pewnym oddaleniu od ścisłego centrum położony jest Park Sołacki, będący ważnym miejscem wypoczynku mieszkańców Poznania. Głównym walorem parku jest jego usytuowanie w dolinie rzeki Bogdanki. Park ma urozmaicona rzeźbę terenu, a meandrująca na całej jego długości rzeka utworzyła w wyniku spiętrzenia zespół stawów. Na powierzchni 13 ha zgromadzono bogatą kolekcję drzew i krzewów. Istotnym elementem kompozycyjnym parku są trawniki ukształtowane na wzór łąk i polan, drewniane mosty oraz okazały budynek dawnej restauracji, pełniący obecnie funkcje hotelu.

W mniejszych miejscowościach aglomeracji poznańskiej ważną kategorią zieleni urządzonej są zabytkowe parki dworskie. Jest to około 100 obiektów, z czego wysokie walory krajoznawcze mają parki w Kórniku, Rogalinie, Niepruszewie, Strykowie, Będlewie, Lusowie, Nieszawie i Wojnowie. Do najbardziej znanych zaliczyć należy park okalający Zamek w Kórniku. Park swój obecny charakter zawdzięcza rodzinie Działyńskich, która z początkiem XVIII wieku podjęła starania o powiększenie oraz przekształcenie ówczesnego ogrodu francuskiego w rozległy park angielski, który z czasem zaczął również pełnić rolę ogrodu botanicznego. Dziś kórnickie arboretum ma najbogatszą kolekcję drzew i krzewów (około 3,5 tys. gatunków), zgromadzoną na powierzchni 40 ha. Równie ciekawy jest park położony w otoczeniu pałacu w Rogalinie powstały w latach 70. XVIII wieku. Początkowo był to niewielki ogród w stylu francuskim, na którego tyłach na miejscu starej dębiny w początkach XIX wieku utworzono park angielski. Całość niemal w naturalny sposób łączy się z położonymi w dolinie Warty lasami łęgowymi. Osobliwe warunki przyrodnicze zdecydowały o zachowaniu na tym obszarze skupisk starych dębów, z których najbardziej znane rosną właśnie w przypałacowym parku (dęby:

Lech, Czech i Rus o obwodach 930,810 i 670 cm) oraz nieco na południe, na zboczach doliny Warty (np. dąb Edward o obwodzie 650 cm). Podkreślić należy, że poza nielicznymi wyjątkami większość obiektów rezydencjalnych (zabytkowych zespołów pałacowych i folwarczno-dworskich) oraz towarzyszących im założeń parkowych ulega powolnej dewastacji.

Podsumowanie

Walory przyrodnicze z punktu widzenia ich zróżnicowania oraz jakości stanowią ważny element oferty turystycznej aglomeracji poznańskiej. Czynnikiem pozytywnym jest obecność jezior oraz obszarów leśnych, które wydatnie podnoszą wartość potencjału rekreacyjnego. Uzupełniający charakter mają warunki orograficzne, decydujące o walorach krajobrazowych i sprzyjające rozwijaniu aktywnych form wypoczynku.

Obecność terenów cennych przyrodniczo o randze regionalnej i ponadregionalnej (parki narodowe i krajobrazowe, rezerwaty przyrody, obszary Natura 2000) jest z kolei podstawą do popularyzowania proekologicznych form wypoczynku oraz rozwijania turystyki poznawczej i edukacyjnej. Występowanie obszarów chronionych staje się jednocześnie impulsem do integrowania działań służących planowaniu funkcji turystycznych nie tylko w gminach znajdujących się na ich terenie, ale również w skali całej aglomeracji. Przykłady takich inicjatyw dotyczą m.in. Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka.

W przypadku środowiska przyrodniczego dalszy rozwój turystyki powinien opierać się na szerszym akcentowaniu jego roli jako czynnika decydującego o jakości wypoczynku przede wszystkim mieszkańców aglomeracji. Wiąże się to z potrzebą lepszego powiązania walorów przyrodniczych z ich zagospodarowaniem turystycznym. Powinno przejawiać się to rozwojem infrastruktury zapewniającej zróżnicowany i efektywny wypoczynek na terenach podmiejskich, szczególnie w sąsiedztwie jezior oraz w dolinach rzek.

Rolniczy charakter strefy podmiejskiej Poznania skłania natomiast do podkreślania roli walorów przyrodniczych w kształtowaniu krajobrazu rolniczego (np. poprzez utrzymywanie systemu zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, ochronę drobnych jezior i sztucznych zbiorników wodnych) oraz w zachowaniu dziedzictwa kulturowego terenów wiejskich (np. poprzez pielęgnację lub rewitalizację parków podworskich), a przez to zwiększaniu ich znaczenia w rozwoju turystyki wiejskiej oraz agroturystyki.

2.2. Walory kulturowe

Ilona Potocka

Walory kulturowe, zwane inaczej antropogenicznymi (Lijewski i in. 2008) lub pozaprzyrodniczymi (Kowalczyk 2001), obok komponentów przyrodniczych, zajmują ważne miejsce w przestrzeni turystycznej. Są to obiekty materialne oraz elementy ściśle związane z działalnością człowieka i przez niego wytworzone, będące przedmiotem zainteresowania turystów. Podstawowym warunkiem uznania obiektu lub zjawiska za walor turystyczny jest jego czytelność w krajobrazie, która umożliwia percepcję zmysłową. Dla przykładu podać można stanowiska archeologiczne – o ile są niedostępne i nieoznakowane stanowią jedynie walor potencjalny. Większość zabytków pozostaje nieużytkowana przez turystów. Selektywność ta wynika nie tylko ze złego oznakowania, braku dostępu (własność prywatna) czy też złego stanu technicznego, ale również z ograniczeń turystów wynikających z niewiedzy czy braku czasu.

Większość walorów antopogenicznych zaliczana jest do grupy obiektów określanych mianem dóbr kultury. Dobrem kultury w rozumieniu ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury[1] jest każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną.

Do najwyższych form ochrony dóbr kultury zalicza się wpis do rejestru zabytków. W świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku (Dz.U. z 2003 r., nr 162, poz. 1586, z późn. zm.) zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Najcenniejsze zabytki chronione są dodatkowo poprzez nadanie im rangi pomnika historii.

Znaczenie walorów kulturowych w rozwoju turystyki

Dziedzictwo kulturowe i turystyka są ze sobą ściśle związane (efekt synergii). Walory kulturowe determinują rozwój turystyki, a także współokreślają funkcje metropolitarne miast. Z drugiej strony turystyka – poznawcza, kulturowa, rozwijająca się w szczególności na obszarach zurbanizowanych (duża podaż walorów kulturowych), bezpośrednio przyczynia się do ratowania zabytków przed ruiną. Są one konserwowane, po to by obszar był atrakcyjny i przyciągał zwiedzających (Mikułowski, Pomorski 1999).

Finansowanie ochrony dziedzictwa historycznego i kulturowego ma miejsce w ramach różnych inicjatyw wspólnotowych, m.in. programów Interreg III, Equal,

[1] Ustawa o ochronie dóbr kultury straciła moc wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r., nr 162, poz. 1586, z późn. zm.).

Tabela 3. Wybrane dokumenty i programy strategiczne związane z dziedzictwem kulturowym i turystyką

Dokument	Cele kluczowe
Program „Kultura 2000" (Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady 508/2000/WE z 14 lutego 2000 roku (OJ 63/2000)	Wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim; upowszechnianie nowatorskich koncepcji, metod i technik konserwatorskich.
Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013[2]	Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego"	„Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów".
Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe (Działanie 1.1, 1.2 oraz 1.3)	
Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020	Ochrona istniejącego zasobu materialnego i duchowego; kształtowanie przestrzeni kulturowej; kształtowanie świadomości.
Rozdział „Projekcja rozwoju głównych dziedzin", podrozdział „Przestrzeń" – „Zachowanie i rozwój środowiska kulturowego"	
Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim na lata 2007–2013	Podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych.
Priorytet II. Rozwój walorów turystycznych	
Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2008–2011	Siedem celów, w tym: zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania; wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego; podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków (...) oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
Strategia rozwoju powiatu poznańskiego na lata 2007–2013; cel strategiczny IV – Zwiększenie efektywności wykorzystania walorów przyrodniczych i potencjału kulturowego	Cel operacyjny 12.1. Poprawa infrastruktury kulturalnej i ochrona dziedzictwa kulturowego; działanie 12.1.1. Renowacja i konserwacja dóbr kultury z terenu powiatu.
Strategia rozwoju aglomeracji poznańskiej 2020; oś 1. Gospodarka przestrzenna i środowisko; program 1.3. „Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego"	Zachowanie specyfiki i walorów krajobrazu kulturowego różnych obszarów metropolii, wdrożenie zintegrowanego systemu ochrony krajobrazu w planowaniu i użytkowaniu przestrzeni metropolii.

[2] W 2005 roku Ministerstwo Kultury przygotowało Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020 (Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2008–2011).

Strategia Rozwoju Turystyki w Poznaniu do 2030 (będąca rozwinięciem programu „Turystyczny Poznań" ujętego w „Strategii Rozwoju Miasta Poznania 2030")	Podniesienie wśród mieszkańców świadomości rangi walorów kulturowych i przyrodniczych aglomeracji; wyeksponowanie i wzrost atrakcyjności wartościowych układów i elementów przestrzeni Poznania, rewitalizacja zdegradowanych, historycznych obszarów miejskich oraz obszarów poprzemysłowych i powojskowych; zachowanie historycznego dziedzictwa kulturowego miasta; umocnienie tożsamości narodowej i zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Źródło: opracowanie własne.

Leader + czy w końcu URBAN. Polska otrzymała środki na finansowanie kultury m.in. w ramach programu „Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym transportu publicznego i odnowy miast". Celem przedsięwzięć realizowanych w ramach priorytetu jest podniesienie atrakcyjności turystycznej miast poprzez zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim wraz z jego otoczeniem oraz wykreowanie narodowych produktów turystyki kulturowej w historycznych metropoliach Polski (Warszawa, Kraków, Gdańsk, Wrocław, Poznań) (Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013).

Zapisy o konieczności ochrony dziedzictwa i jego udostępniania dla turystyki, przy jednoczesnym podnoszeniu atrakcyjności turystycznej obszaru, pojawiają się w wielu dokumentach strategicznych. Wykaz wybranych opracowań ujęto w tabeli 3. Z przedstawionej tabeli wynika, że ochrona dziedzictwa warunkującego znacząco rozwój turystyki kulturowej, pojawia się w dokumentach o różnej randze, począwszy od zapisów międzynarodowych (m.in. program europejski „Kultura 2000"), krajowych (Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013) czy też regionalnych (Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2008–2011)[3]. Również w „Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej 2020" (2011) pojawia się kluczowy zapis o konieczności „zachowania specyfiki i walorów krajobrazu kulturowego różnych obszarów metropolii oraz wdrożenia zintegrowanego systemu ochrony krajobrazu w planowaniu i użytkowaniu przestrzeni metropolii".

Na potrzeby opracowania obiekty zabytkowe pogrupowano i przedstawiono zgodnie z funkcjonującymi w literaturze podziałami na: zabytki archeologiczne, zabytkowe układy urbanistyczne, zabytki architektury i budownictwa (z podziałem na walory sakralne i świeckie), obiekty obronne i warowne oraz zabytki techniki. Dodatkowo wyeksponowano obiekty mające rangę pomnika historii (Poznań, Kórnik), a także miejsca opisane w Kanonie Krajoznawczym Wielkopolski (Łęcki 2010) jako obiekty uznane przez krajoznawców polskich za najatrakcyjniejsze dla turystyki poznawczej. Zabytkowe parki pałacowe i dworskie zostały zaprezentowane w rozdziale dotyczącym walorów przyrodniczych turystyki.

[3] Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2008–2011 został opracowany z mocy ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003.162.1568).

Walory dziedzictwa kulturowego w aglomeracji poznańskiej

Aglomeracja poznańska cechuje się zróżnicowanymi walorami antropogenicznymi. Są one pozostałością burzliwej historii tych terenów (wojny, powstania, powodzie, pożary, epidemie), ścierania się wpływu różnych kultur (polskiej, niemieckiej, żydowskiej) oraz skomplikowanej sytuacji politycznej.

Ze względu na dobre warunki przyrodnicze, obszar dzisiejszej metropolii cechował się intensywnym rozwojem osadnictwa. Według Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, na terenie powiatu zarejestrowano ponad 6 tys. stanowisk archeologicznych, z czego do rejestru zabytków wpisano ponad 60 obiektów (grodzisk, cmentarzysk i osad). Obiekty archeologiczne najczęściej zlokalizowane są w pobliżu jezior oraz w dolinach rzecznych, najstarsze pochodzą ze środkowej i młodszej epoki kamienia.

Zabytki nieruchome zlokalizowane w przestrzeni metropolii stanowią istotną część potencjału kulturowego województwa wielkopolskiego. Do rejestru zabytków wpisanych jest ponad 800 obiektów, co stanowi ponad 15% zabytków całego województwa. Większość obiektów datowana jest na XIX oraz pierwszą połowę XX wieku (tab. 4).

Istotnym elementem w krajobrazie kulturowym są zabytkowe układy urbanistyczno-architektoniczne. Łącznie zachowało się ich 19, z czego 8 w samym Poznaniu. Większość układów urbanistycznych pochodzi z okresu średniowiecza (m.in. Buk, Kostrzyn, Pobiedziska, Stare Miasto w Poznaniu, Bnin, Mosina, Murowana Goślina, Stęszew) i ma zazwyczaj szachownicowy układ ulic, z rynkiem sytuowanym centralnie. Wyjątek stanowi Stęszew, który zachował owalnicowy układ przestrzenny. Najmłodsze miasta – Luboń i Puszczykowo – powstały jako tzw. „miasta-ogrody".

W grupie zabytków sakralnych najliczniej reprezentowane są kościoły. Do najstarszych, poza romańskimi i gotyckimi obiektami sakralnymi Poznania, należą późnoromański kościół p.w. Narodzenia NMP z pierwszej połowy XIII wieku w Tulcach oraz wzmiankowany już w XIII wieku kościół i klasztor pocysterski w Owińskach. W grupie najstarszych obiektów znajdują się także kościoły gotyckie: pw. św. Michała Archanioła z przełomu XIII/XIV wieku w Pobiedziskach, pw. Wszystkich Świętych z 1437 roku w Kórniku, pw. św. Barbary z 1463 roku w Tomicach, pw. Wszystkich Świętych z 1464 roku w Tarnowie Podgórnym oraz kościół pw. św. Trójcy z drugiej połowy XV wieku w Stęszewie. XVI-wieczne kościoły zlokalizowane są w Murowanej Goślinie, Sobocie, Kostrzynie, Niepruszewie oraz w Chojnicy. Kościoły w aglomeracji reprezentują wszystkie style architektoniczne, które charakterystyczne były dla budownictwa sakralnego Wielkopolski. Na szczególną uwagę zasługuje katedra św. Piotra i Pawła na Ostrowie Tumskim w Poznaniu, pamiętająca początki państwa polskiego, będąca mauzoleum królów i książąt polskich z dynastii Piastów, hipotetycznym miejscem chrztu Polski w 966 roku, siedzibą pierwszego w Polsce biskupstwa. Ze względu na unikatową architekturę wymienić należy również poznański kościół Jezuitów (fara) – przykład rzymskiego baroku oraz barokowy kościół Franciszkanów z XVIII wieku na Górze Przemysła. Osobną, cenną grupę obiektów stanowią kościoły drewniane usytuowane m.in. w

Czerlejnie, Długiej Goślinie, Gułtowach, Kicinie, Kleszczewie, Łodzi, Rogalinku, Siekierkach Wielkich, Uzarzewie, Węglewie czy w Wierzenicy. W grupie innych zabytków sakralnych znajdują się cenne drewniane dzwonnice zachowane w Ceradzu Kościelnym, Łodzi, Krerowie, Pobiedziskach i Wronczynie. interesujące są również klasztory. W samym Poznaniu jest ich 12, a w powiecie najcenniejszym obiektem jest zlokalizowany w Owińskach barokowy zespół klasztorny z przełomu XVII i

Tabela 4. Wykaz zabytków archeologicznych i nieruchomych na terenie metropolii poznańskiej

Typ obiektu	Liczba obiektów		
	powiat	Poznań	łącznie
1. Zabytki archeologiczne	52	14	66
2. Układy architektoniczno-urbanistyczne	11	8	19
3. Zabytki sakralne	75	61	136
a. kościoły rzymskokatolickie	45	28	73
b. kościoły poewangelickie	10	6	16
c. klasztory	1	12	13
d. judaica	3	1	4
e. cmentarze	7	6	13
f. inne (bramy, dzwonnice, kaplice i in.)	9	8	17
4. Zabytki świeckie	177	335	512
a. zamki	4	2	6
b. pałace (XVIII w. do poł. XIX w.)	9	6	15
c. pałace (od poł. XIX w. do XX w.)	24	4	28
d. dwory (XVIII w. do poł. XIX w.)	5	8	13
e. dwory (od poł. XIX w. do XX w.)	25	4	29
f. zespoły folwarczne	8	3	11
g. domy drewniane i szachulcowe	14	1	15
h. domy murowane	55	222	55
i. kamienice i wille	14		236
j. budynki użyteczności publicznej	18	81	99
k. inne zabytki świeckie	1	4	5
5. Zabytkowe obiekty obronne i warowne	0	25	25
a. pozostałości miejskich murów obronnych	0	6	6
b. pozostałości fortyfikacji XIX-wiecznych	0	19	19
6. Zabytki techniki	21	24	45
a. obiekty przemysłowe i rzemieślnicze	13	17	30
b. zabytki kolejnictwa	4	5	9
c. obiekty hydrotechniczne i młyny	4	2	6
Łącznie	336	466	802
Muzea	17	33	50
Pomniki i miejsca pamięci (wybrane)	11	27	38

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków, stan na 31.12.2010 r.

XVIII wieku. Od 1952 roku znajduje się tutaj Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych.

Wśród zabytków świeckich najliczniej reprezentowane jest budownictwo mieszkaniowe. Domy murowane i drewniane charakterystyczne są dla miejscowości podpoznańskich (liczne w Kórniku i Golęczewie), natomiast kamienice i wille budowane były w Poznaniu i jest to ponad 200 obiektów. Do najcenniejszych należy zespół secesyjnych kamienic na poznańskich Jeżycach, a także kamienice Deierlinga w kwartale ulic Szkolnej, Wrocławskiej i Gołębiej na Starym Mieście w Poznaniu. Budownictwo willowe jest też cechą charakterystyczną Puszczykowa, co związane jest z historią miasta z przełomu XIX i XX wieku. Wówczas poprowadzono tędy linię kolejową z Poznania do Wrocławia i teren stał się popularnym miejscem wypoczynku poznaniaków, co pociągnęło za sobą budowę podmiejskich rezydencji, pensjonatów oraz restauracji. Na osobną wzmiankę zasługują domy kolonii mieszkalnej dawnej fabryki chemicznej w Luboniu, zaprojektowane na początku XX wieku przez niemieckiego architekta Hansa Poelziga.

Silny akcent w krajobrazie kulturowym stanowią zabytkowe zamki, pałace i dwory. W obrębie obszaru metropolitalnego jest ich ponad 90. Do najcenniejszych obiektów zaliczyć należy neogotycki zamek w Kórniku. Pierwsza o nim wzmianka sięga XV wieku, a obecny kształt zawdzięcza XIX-wiecznej przebudowie. Dziś jest to siedziba Biblioteki Kórnickiej PAN. Dwa cenne obiekty usytuowane są w Poznaniu – Zamek Królewski na Wzgórzu Przemysła z XIII wieku (obiekt całkowicie zniszczony i częściowo odbudowany w ostatnich latach) oraz Zamek Cesarski, wzniesiony na początku XX wieku dla cesarza pruskiego Wilhelma II.

Do najcenniejszych pałaców, poza poznańskim pałacem Górków – pierwszym miejskim pałacem w Polsce, należą: XVIII-wieczny pałac Raczyńskich w Rogalinie (obecnie oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu) oraz barokowy pałac w Konarzewie z końca XVII wieku (architekturą nawiązuje do włoskiego renesansu), pałac Bnińskich w Gułtowach z lat 1780–1786, a także pałac w Siedlcu z lat 1770–1775. Obiektom rezydencjonalnym towarzyszyły zazwyczaj zabudowania folwarczne. Zinwentaryzowanych jest ponad 90 takich założeń, ale należą one do najbardziej zniszczonych i zaniedbanych obiektów. Do rejestru zabytków wpisano ich 11 (z czego 3 w Poznaniu), a na uwagę zasługują folwarki w Będlewie, Cieślach, Iwnie, Szreniawie, Wierzonce i Wojnowie.

Na terenie aglomeracji, a szczególnie w Poznaniu (ponad 80 obiektów) zachowało się wiele budowli użyteczności publicznej (siedziby władz, szkoły, banki, poczty, szpitale i in.). W Poznaniu koncentrują się one w obrębie Starego Miasta, Ringu Stubbena czy dzielnicy Łazarz, a wśród podpoznańskich obiektów wymienić można pensjonaty w Puszczykowie, sanatorium „Staszicówka" w Ludwikowie czy zespół szpitalny w Owińskach. Ratusze zachowały się w Kórniku (z około połowy XIX wieku), Bninie (połowa XVIII wieku) oraz Swarzędzu (druga połowa XIX wieku). Na szczególne wyróżnienie zasługuje ratusz poznański, początkowo gotycki, a w XVI wieku przebudowany przez Jana Baptystę Quadro w stylu renesansowym. Jest on jednym z najpiękniejszych budynków municypalnych w Europie Środkowej, a jednocześnie sztandarowym punktem programu wycieczek krajoznawczych.

Wśród poznańskich obiektów wzmianki wymaga również Biblioteka Raczyńskich wybudowana na początku XIX wieku.

W grupie 45 zabytków techniki wyróżniono obiekty przemysłowe i rzemieślnicze, zabytki kolejnictwa oraz obiekty hydrotechniczne i młyny. Obiekty przemysłowe i rzemieślnicze w granicach Poznania to m.in. Elektrownia Wildecka, Gazownia i Wodociągi Miejskie oraz Rzeźnia na ul. Garbary, mosty (Dworcowy, św. Rocha, Teatralny), a także budynki straży pożarnej, browary oraz fabryki. Na terenie powiatu są to przede wszystkim kuźnie, gorzelnie i spichlerze zlokalizowane w obrębie założeń folwarcznych. Godne uwagi są zabytki architektury przemysłowej Lubonia z początków XX wieku – Fabryka Chemiczna im. dr. Maya oraz budynki wchodzące w skład Wielkopolskich Zakładów Przemysłu Ziemniaczanego. Wśród zabytków kolejnictwa wyróżniają się dworce – Zachodni i Letni w Poznaniu oraz dworce w Puszczykowie, Puszczykówku i Golęczewie. Do zabytków należy również poznański wiadukt kolejowy nad ul. Cichą oraz Zespół Zajezdni Tramwajowej na ul. Gajowej. Do zabytkowych obiektów hydrotechnicznych zalicza się stację pomp na ul. Garbary w Poznaniu, wodociągową wieżę ciśnień w Biedrusku oraz dwa młyny – wodny w Bogucinie i parowy w Iwnie.

Ostatnią grupą obiektów zabytkowych zlokalizowanych w Poznaniu są pozostałości fortyfikacji i murów obronnych. Pierwsze mury obronne Poznania odkryto podczas badań archeologicznych na Ostrowie Tumskim. Broniły one dostępu do grodu i podgrodzia, gdzie swoją rezydencję ulokowali pierwsi władcy Polski. Średniowieczne mury miejskie, których pozostałości zachowały się do dziś, otaczały lewobrzeżny Poznań lokowany w 1253 roku. Najlepiej zachowane i częściowo zrekonstruowane baszty i fragmenty murów znajdują się w pobliżu ul. Masztalarskiej i ul. Ludgardy. Po raz trzeci miasto zostało ufortyfikowane w wieku XIX, gdy władze pruskie zdecydowały się zamienić je w twierdzę. Po twierdzy pruskiej pozostało do dziś 18 fortów zewnętrznego pierścienia wraz ze wszystkimi elementami twierdzy fortowej, takimi jak: profile ziemne, schrony i pasy zieleni ochronnej oraz Fortyfikacja Tumska. Uzupełnieniem dziedzictwa kulturowego aglomeracji poznańskiej są obiekty architektury współczesnej, z których większość zlokalizowana jest na terenie Poznania. Na szczególną uwagę zasługują budowle będące przykładami udanej rewitalizacji XIX-wiecznej architektury industrialnej. Jednym z nich jest Centrum Sztuki i Biznesu „Stary Browar" otwarte w 2003 roku, powstałe na bazie dawnego Browaru Huggera. Drugim równie ciekawym rozwiązaniem architektonicznym tego typu jest znajdujące się na Łazarzu osiedle City Park, w którym mieszczą się przestronne lofty oraz 5-gwiazdkowy hotel. Poczesne miejsce wśród budynków architektury współczesnej zajmują obiekty dydaktyczne uczelni wyższych. Należy do nich m.in. kampus Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w dzielnicy Morasko oraz budynek Wyższej Szkoły Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, zlokalizowany przy ul. Kutrzeby, którego bryła i wykończenie z czerwonej cegły nawiązują do XIX-wiecznej reduty Fortu św. Wojciecha. Równie ciekawym obiektem jest Aula Nova Akademii Muzycznej przy skrzyżowaniu ul. św. Marcin i al. Niepodległości, a także Centrum Stomatologii Uniwersytetu Medycznego, które mieści się przy skrzyżowaniu ul. Przybyszewskiego i Bukowskiej. Interesującą formą architektoniczną wyróżniają się też budynki biurowe i hotelowe Poznańskiego Centrum Finansowego

oraz Andersia Tower w rejonie placu Andersa, obok których powstaje kolejny obiekt pod nazwą „Andersia Front Office". Podobny charakter ma PGK Centrum we wschodniej części Poznania, przy skrzyżowaniu ul. Bułgarskiej i Marcelińskiej.

W grupie walorów kulturowych znajdują się również muzea. W obrębie metropolii jest ich 50, z czego dwie trzecie w Poznaniu. Są wśród nich obiekty unikatowe w skali kraju czy też Europy: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, funkcjonujące od lat 60. XX wieku w zabytkowym założeniu dworsko-folwarcznym, Muzeum Środowiska Przyrodniczego i Łowiectwa w XIX-wiecznym pałacu w Uzarzewie, Skansen i Muzeum Pszczelarstwa w Swarzędzu oraz Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu. Cenne zbiory mają również Muzea w Zamku Kórnickim (Biblioteka Kórnicka PAN) oraz oddział Muzeum Narodowego w Rogalinie z galerią malarstwa stworzoną przez Edwarda Aleksandra Raczyńskiego.

Do walorów kulturowych należą też pomniki i rzeźby, które upamiętniają przede wszystkim wybitne osobistości lub ważne wydarzenia. Wśród tych obiektów znajdują się dzieła autorstwa światowej sławy artystów, m.in. „Nierozpoznani" Magdaleny Abakanowicz (odsłonięcie w 2002 roku), „Stela" Heinza Macka (2006) oraz „Golem" Davida Černego (2010). Do pomników związanych ściśle z historią i tradycją tych terenów zaliczyć można pomnik Powstańców Wielkopolskich, pomnik Armii Poznań czy też pomnik Ofiar Czerwca 1956 r. Ważnym elementem potencjału kulturowego Poznania są odbywające się cyklicznie imprezy kulturalne. Wśród najbardziej znanych wymienić należy: Festiwal Teatralny „Malta", Konkurs Skrzypcowy im. H. Wieniawskiego, Jarmark Świętojański, Dni Ułana oraz Imieniny Ulicy św. Marcin i Misterium Męki Pańskiej.

W obrębie metropolii można wyróżnić wyraźne strefy koncentracji obiektów dziedzictwa kulturowego. Obszarem skupiającym najwięcej obiektów zabytkowych jest oczywiście Poznań z zabytkowymi założeniami urbanistyczno-architektonicznymi (Stare Miasto, Łazarz, Jeżyce, Wilda, Ostroróg, Sołacz, Ring Poznański, Ostrów Tumski i Śródka). W obszarze podmiejskim wyraźna koncentracja zaznacza się w południowej i południowo – wschodniej części strefy podmiejskiej (Kórnik, Bnin, Rogalin, Puszczykowo), w części wschodniej w okolicach Pobiedzisk i Kostrzyna, a także na północny wschód od Poznania – w okolicach Owińsk, Murowanej Gośliny i Puszczy Zielonki (por. rozdz. 2.3).

Przez miejscowości, w których zlokalizowane są najatrakcyjniejsze obiekty, poprowadzono turystyczne szlaki kulturowe, m.in.: Piastowski, Cysterski, św. Jakuba, Kościołów Drewnianych. Ciekawą ofertę dla turystów zaproponowało również Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Poznaniu, otwierając trzy linie turystyczne: tramwajową nr „0", autobusową nr „100", a także kolejową – Kolejka Parkowa Maltanka.

Podsumowanie

Obszar aglomeracji poznańskiej należy do najbardziej atrakcyjnych dla turystyki kulturowej miejsc w Polsce. Prognozuje się, że w najbliższych latach to właśnie turyści kulturowi obok biznesowych będą najliczniejszą grupą przyjeżdżającą do Po-

znania i do metropolii. W strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020 (2010) wskazuje się jednak na kilka podstawowych zagrożeń dla krajobrazu i dziedzictwa kulturowego, które w dłuższej perspektywie skutkować mogą utrwaleniem się niekorzystnych zmian. Do najistotniejszych zalicza się:

- postępującą dewastację zabytkowych obiektów architektonicznych oraz zespołów zabudowy wiejskiej;
- niedostateczną promocję walorów kulturowych i krajobrazowych oraz niedocenianie ich znaczenia dla rozwoju metropolii;
- rozwój żywiołowej i słabo kontrolowanej zabudowy rekreacyjnej i mieszkaniowej skoncentrowanej także na obszarach o najwyższych walorach krajobrazowych;
- oderwanie nowej zabudowy mieszkaniowej od tradycyjnych wiejskich struktur przestrzenno-krajobrazowych;
- deformację cennych struktur historycznych i krajobrazowych przez podziały własnościowe gruntów;
- homogenizację krajobrazu kulturowego oraz zanik lokalnej tradycji budowlanej.

W Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020 (2010) zapisano, iż „krajobraz można skutecznie chronić tylko przez stworzenie i wdrażanie spójnej polityki krajobrazowej. Obejmuje ona skonstruowanie zestawu różnego rodzaju instrumentów – prawnych, planistycznych, ekonomicznych".

Wśród propozycji zawartych w tym dokumencie znajduje się Produktowy Program Operacyjny PPO2 Zintegrowany Produkt Turystyczny: Poznań – Centrum turystyki kulturowej. Celem jego jest m.in. poprawa wizerunku miasta (metropolii) jako centrum turystyki kulturowej, poprawa stanu obiektów, zbiorów i oferty programowej podmiotów działających w sferze turystyki kulturowej, wykreowanie nowych potrzeb u odbiorców oferty turystyki kulturowej, rozbudowa i dywersyfikacja oferty produktów turystyki kulturowej, umocnienie tożsamości lokalnej, kreowanie postaw patriotycznych i poszanowania dla dziedzictwa kulturowego. Autorzy strategii wskazują, że cele te zostaną osiągnięte dzięki realizacji Narodowego Produktu Turystycznego „Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu", a także poprzez budowę i uruchomienie Interaktywnego Centrum Historii Ostrowa Tumskiego. W strategii zaproponowano również dwa standardowe programy operacyjne: „Rewitalizacja i turystyczne wykorzystanie obiektów poprzemysłowych i powojskowych" oraz „Turystyka i edukacja – rozwój turystyki edukacyjnej i edukacji turystycznej".

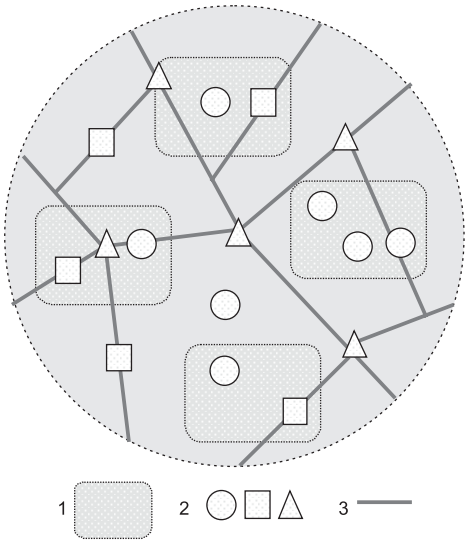
W związku z istnieniem tak konkretnych zapisów rodzi się przede wszystkim konieczność monitoringu wdrażania zmian określonych w przyjętych dokumentach strategicznych.

2.3. Struktura przestrzenna walorów turystycznych

Sylwia Bródka

Turystyka determinuje wiele przemian zachodzących w obszarach recepcyjnych. Jedną z nich jest aktywizowanie procesów inwestycyjnych, które skorelowane są z liczbą oraz rozmieszczeniem atrakcji turystycznych. Efektem końcowym tych działań jest formowanie się obszarowego produktu turystycznego, traktowanego jako zbiór elementów pełniących funkcje turystyczne, które wyróżniają się ze względu na ich lokalizację.

W aspekcie przestrzennym obszarowy produkt turystyczny składa się z trzech typów jednostek: powierzchniowych, punktowych i liniowych. Jednostki powierzchniowe to wykorzystywane przez turystów tereny leśne, wodne oraz cenne przyrodniczo wraz z ich atrakcjami. Jednostki punktowe obejmują na najwyższym szczeblu miejscowości o różnych funkcjach turystycznych, a na szczeblach niższych bazę noclegową, żywieniową i towarzyszącą turystyki, o charakterze stałym lub sezonowym. Z kolei obiekty liniowe to przede wszystkim infrastruktura komunikacyjna, z której korzystają turyści i która umożliwia dostęp do terenów rekreacji (obszarów i miejscowości turystycznych) oraz tworzy system powiązań między nimi (ryc. 5).

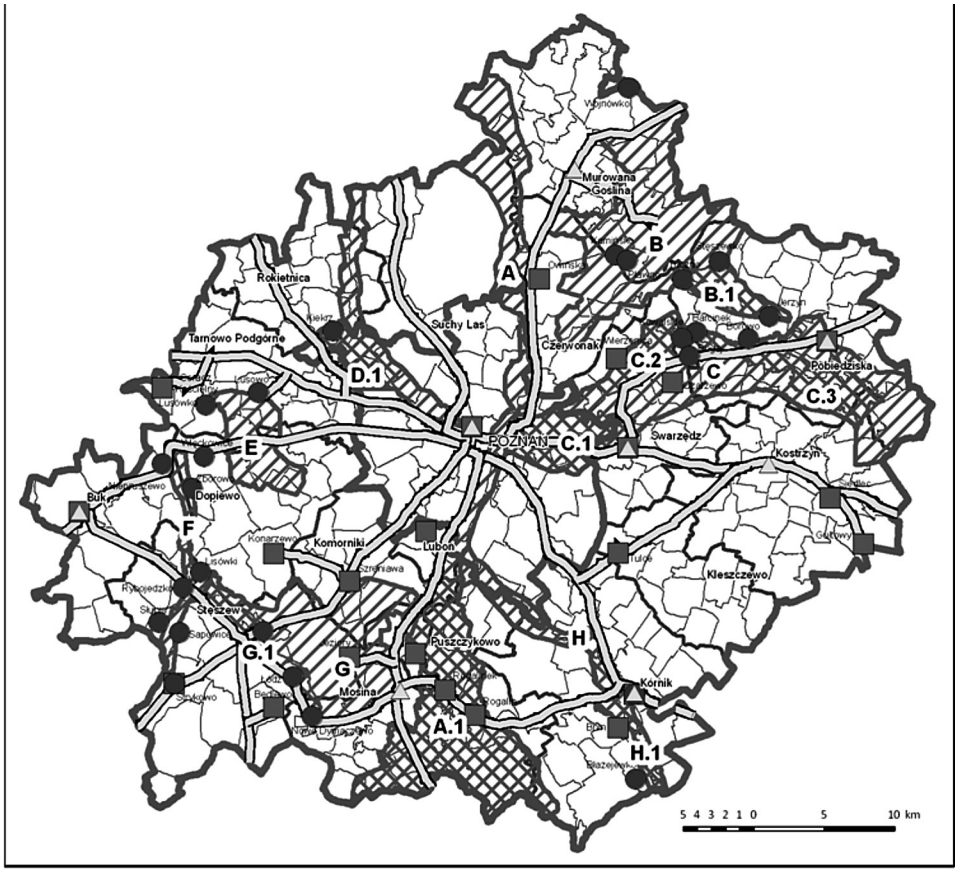

Ryc. 5. Model struktury przestrzennej obszarowego produktu turystycznego
Objaśnienia: 1. jednostki powierzchniowe (obszary leśne, wodne, cenne przyrodniczo), 2. jednostki punktowe (miejscowości turystyczne o różnych funkcjach), 3. jednostki liniowe (szlaki i trasy turystyczne)
Źródło: opracowanie własne.

Zakres i metody badań

Przeprowadzona analiza rozmieszczenia walorów turystycznych w aglomeracji poznańskiej oraz jej efekt w postaci delimitacji obszarów mających znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego jest nawiązaniem do wcześniejszych badań nad przestrzenią turystyczną w skali regionalnej. W większości opracowań (por. Lijewski i in. 2008) wskazuje się na istnienie „podregionu poznańskiego" lub „rejonu poznańskiego". Jednostka ta obejmuje w całości obszar aglomeracji poznańskiej, a

o jej indywidualnym charakterze decydują walory krajoznawcze związane z krajobrazem kulturowym miast i obszarów wiejskich. Na tym tle wyróżnia się Poznań traktowany jako centrum krajoznawcze o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Podkreśla się również wagę potencjału zasobów przyrodniczych, które od-

Obszary i kompleksy turystyczno-wypoczynkowe

A.Obszar Doliny Warty:
A.1. Kompleks Rogalińskiego Parku Krajobrazowego
B. Obszar Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka:
B.1. Kompleks jezior Stęszewskiego i Wronczyńskiego
C. Obszar dolin rzek Głównej i Cybiny:
C.1. Kompleks Jeziora Maltańskiego
C.2. Kompleks Jeziora Kowalskiego
C.3. Kompleks Parku Krajobrazowego Promno
D. Obszar dolin rzek Samicy i Bogdanki:
D.1. Kompleks jezior Kierskiego i Strzeszyńskiego
E. Obszar Jeziora Lusowskiego
F. Obszar jezior Niepruszewskiego i Strykowskiego
G. Obszar Wielkopolskiego Parku Narodowego
G.1. Kompleks jezior Witobelskiego i Łódzko-Dymaczewskiego
H. Obszar doliny rzeki Głuszynki
H.1. Kompleks jezior Kórnickiego i Bnińskiego

obszary turystyczno-wypoczynkowe
kompleksy turystyczno-wypoczynkowe
Miejscowości turystyczne o funkcjach:
wypoczynkowych
krajoznawczych
węzłów komunikacyjnych
główne trasy o znaczeniu krajoznawczym

Ryc. 6. Obszary i kompleksy turystyczno-wypoczynkowe aglomeracji poznańskiej
Źródło: Bródka (2012b, zmienione).

grywają przewodnią rolę w obsłudze lokalnego ruchu turystycznego, głównie mieszkańców Poznania i jego strefy podmiejskiej. Z kolei Deja (1983) oraz Sołowiej (1992, 1999) w samym Poznaniu i w jego strefie podmiejskiej wydzielają około 12 obszarów o znaczeniu turystycznym. Są to tereny o specyficznych, odmiennych warunkach środowiska przyrodniczego i przez to o różnym stopniu przydatności dla rekreacji. Mają one dodatkowo wysokie walory krajoznawcze o znaczeniu regionalnym, a często nawet ponadregionalnym.

Zaproponowana w niniejszym opracowaniu waloryzacja przestrzeni turystycznej aglomeracji poznańskiej przeprowadzona została w oparciu o kilka założeń. Wyznaczone jednostki funkcjonalne utożsamiane są z obecnością określonych walorów przyrodniczych i kulturowych, traktowanych jako ważny element oferty turystycznej aglomeracji. Wśród delimitowanych jednostek podstawowe znaczenie mają obszary turystyczno-wypoczynkowe, jako struktury wyższego rzędu, w skład których wchodzą mniejsze powierzchniowo kompleksy, związane z występowaniem konkretnych atrakcji o znaczeniu wypoczynkowym lub krajoznawczym. Granice poszczególnych jednostek oparte są na układzie komunikacyjnym, który decyduje o dostępności i wzajemnym powiązaniu poszczególnych obszarów lub kompleksów, a jednocześnie przyczynia się do ich fragmentacji, powodując utrudnienia w zagospodarowaniu i użytkowaniu turystycznym. Uzupełnieniem jednostek o charakterze powierzchniowym są miejscowości turystyczne o wiodących funkcjach wypoczynkowych lub krajoznawczych wraz z towarzyszącym im zapleczem infrastrukturalnym.

Opisane podejście metodyczne umożliwiło wyodrębnienie ośmiu obszarów mających podstawowe znaczenie dla kształtowania funkcji turystycznych i rekreacyjnych w aglomeracji poznańskiej. W przypadku sześciu z nich udało się zidentyfikować mniejsze jednostki (łącznie 7 kompleksów turystyczno-wypoczynkowych) (ryc. 6). Każda z jednostek została przeanalizowana i oceniona z punktu widzenia atrakcyjności walorów turystycznych oraz warunków ich udostępniania. Z tego względu do podstawowych kryteriów delimitacji zaliczono: dominujący typ i rangę walorów turystycznych, rygory ochrony prawnej, predyspozycje dla realizowania różnych form turystyki, atrakcyjność w odbiorze społecznym (por. tab. 5).

Główne obszary turystyczno-wypoczynkowe aglomeracji poznańskiej

W strukturze obszarów turystyczno-wypoczynkowych aglomeracji poznańskiej podstawową rolę należy przypisać terenom o wysokich walorach przyrodniczych. Ze względu na niejednoznaczność tego pojęcia zalicza się do nich zarówno struktury przyrodnicze objęte ochroną prawną, jak i te pozbawione ochrony, ale uznawane za ważne dla funkcjonowania środowiska przyrodniczego, decydujące o jego różnorodności, słabo przekształcone przez człowieka. Tak różny status tych obszarów stwarza lepsze możliwości ich wykorzystania dla potrzeb rekreacji. Jest to spowodowane ich odmiennym potencjałem przyrodniczym, a przez to zindywidualizowanym podejściem do problemu ich ochrony.

Tabela 5. Charakterystyka obszarów i kompleksów turystyczno-wypoczynkowych aglomeracji poznańskiej

Nazwa obszaru lub kompleksu turystyczno-wypoczynkowego	Obszary i kompleksy:									
	z dominującym typem walorów turystycznych		o wysokiej randze walorów turystycznych	o wysokim poziomie zagospodarowania turystycznego	o dużym znaczeniu w ochronie dziedzictwa przyrodniczego lub kulturowego	predysponowane do rozwoju turystyki			atrakcyjne w odbiorze społecznym	objęte działaniami na rzecz integrowania rozwoju turystyki i wypoczynku[1]
	przyrodniczych	kulturowych				wypoczynkowej	aktywnej	kulturowej i poznawczo-edukacyjnej		
A. Obszar doliny Warty:	*	*	* (częściowo)	* (częściowo)	* (częściowo)	* (częściowo)	*	*	–	* (częściowo)
A.1. Kompleks Rogalińskiego Parku Krajobrazowego	*	*	*	–	*	–	*	*	*	*
B. Obszar Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka:	*	*	*	* (częściowo)	*	*	*	*	*	*
B.1. Kompleks Jezior Stęszewskiego i Wronczyńskiego	*	–	–	–	*	*	–	–	*	*
C. Obszar dolin rzek Głównej i Cybiny:	*	*	* (częściowo)	* (częściowo)	* (częściowo)	* (częściowo)	*	*	–	* (częściowo)
C.1. Kompleks Jeziora Maltańskiego	*	–	–	*	–	*	*	*	*	*
C.2. Kompleks Jeziora Kowalskiego	*	–	–	–	*	*	*	–	–	*

C.3. Kompleks Parku Krajobrazowego Promno	*	–	*	–	*	–	*	*	–	*
D. Obszar dolin rzek Samicy i Bogdanki:	*	–	–	* (częściowo)	* (częściowo)	*	*	–	–	*
D.1. Kompleks Jezior Kierskiego i Strzeszyńskiego	*	–	–	*	–	*	*	–	*	*
E. Obszar Jeziora Lusowskiego	*	–	–	–	* (częściowo)	*	*	–	–	*
F. Obszar Jezior Niepruszewskiego i Strykowskiego	*	–	–	* (częściowo)	–	*	*	–	–	* (częściowo)
G. Obszar Wielkopolskiego Parku Narodowego	*	*	*	* (częściowo)	*	* (częściowo)	*	*	*	*
G.1. Kompleks Jezior Witobelskiego i Łódzko-Dymaczewskiego	*	–	* (częściowo)	*	*	* (częściowo)	*	–	–	*
H. Obszar doliny rzeki Głuszynki	*	*	* (częściowo)	* (częściowo)	* (częściowo)	*	*	*	–	*
H.1. Kompleks Jezior Kórnickiego i Bnińskiego	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

Objaśnienia: [1]dotyczy form współpracy międzygminnej w zakresie rozwoju turystyki w ramach: Związku Międzygminnego „Puszcza Zielonka", Stowarzyszenia Gmin Mikroregionu WPN oraz gmin należących do PLOT.

Źródło: Bródka (2012b, zmienione).

W skali całej aglomeracji za główną oś w układzie terenów o dużym znaczeniu przyrodniczym i rekreacyjnym należy uznać obszar doliny Warty. Jest to jedyna jednostka, która przebiega jednocześnie przez teren całej aglomeracji oraz przez miasto Poznań. Daje to szanse na jej wykorzystanie jako głównego traktu turystycznego, obsługującego różnorodne formy aktywności rekreacyjnej. Dodatkowym atutem jest silna integracja doliny Warty z dowiązanymi do niej od zachodu i od wschodu obszarami turystyczno-wypoczynkowymi dolin rzek: Samicy i Bogdanki oraz Cybiny i Głównej. Wymienione tereny charakteryzuje duże zróżnicowanie wewnętrzne walorów i zagospodarowania turystycznego, odmienne uwarunkowania historyczno-kulturowe oraz związane z tym różne doświadczenia w kreowaniu funkcji turystycznych. Podstawowym zadaniem staje się więc wyrównanie występujących dysproporcji, lepsze nawiązanie do tradycji oraz zróżnicowanie oferty z punktu widzenia potrzeb społecznych i specyfiki warunków przyrodniczych.

Opisana sytuacja najsilniej uwidacznia się w przypadku doliny Warty, szczególnie na terenie Poznania. W Poznaniu układ dolin rzecznych zdecydował m.in. o przyjęciu w pierwszej połowie XX wieku koncepcji klinowego systemu zieleni (kliny: zachodni – golęciński, wschodni – cybiński, północny – naramowicki oraz południowy – dębiński). Zaplanowane kliny zieleni miały w centrum miasta charakter parków wypoczynkowych, natomiast na obrzeżach przeszły w zespoły zieleni leśnej, łączącej się z lasami okolic Puszczykowa, Promna i Dziewiczej Góry. W konsekwencji w obrębie dolin i ich najbliższego sąsiedztwa zrealizowanych zostało wiele obiektów sportowo-rekreacyjnych. Początkowo obejmowały one drobną infrastrukturę zakładanych wówczas parków (obecnie parki: Wilsona, Marcinkowskiego, Moniuszki, Sołacki). Rekreacji służył również tor do wyścigów rowerowych (na Szelągu) i konnych (pomiędzy drogą Dębińską a Wartą), strzelnice (przy ul. Strzeleckiej i na prawym brzegu Warty, w okolicach kościoła św. Rocha), liczne kręgielnie, kąpieliska i przystanie wioślarskie. Część powstających wówczas obiektów w późniejszym okresie przekształcona została w duże kompleksy sportowo-rekreacyjne, usytuowane na Woli, Golęcinie, Wildzie czy Ratajach, które wykorzystywane są przez kluby sportowe oraz mieszkańców miasta do dnia dzisiejszego. Uzupełnieniem zieleni parkowej i leśnej były liczne ogrody działkowe, które zaczęły powstawać w latach 1903–1908, a których największe zespoły funkcjonują do dnia dzisiejszego w południowej części miasta w dolinie Warty i Głuszynki oraz w części wschodniej, wzdłuż rzeki Bogdanki.

Ekstensywne użytkowanie dolin rzek poza strefą zurbanizowaną wpłynęło z kolei na zachowanie mało przekształconych terenów, które objęte zostały ochroną prawną we wszystkich niemal formach (częściowo Wielkopolski Park Narodowy, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000). Z tego względu w obrębie dolin rzek aglomeracji poznańskiej swoją indywidualność zaznacza kilka mniejszych powierzchniowo kompleksów rekreacyjnych, z których na szczególną uwagę zasługują Rogaliński Park Krajobrazowy w dolinie Warty oraz Park Krajobrazowy Promno w dolinach rzek Głównej i Cybiny.

Wysoki potencjał turystyczny reprezentuje utworzony w 1997 roku Rogaliński PK. Zajmuje on obszar 12,6 tys. ha i powołany został dla ochrony unikatowego krajobrazu łęgów nadwarciańskich oraz największego w Europie skupiska dębów szy-

pułkowych. Park swoje walory turystyczne i krajobrazowe zawdzięcza licznym starorzeczom oraz położonym w rozległej dolinie łąkom i pastwiskom. Ochronie tych ekosystemów służy leżący w całości na terenie parku rezerwat „Krajkowo". Obejmuje on 160 ha terenów nadwarciańskich z siedliskami łęgowymi i grądowymi oraz z największym lęgowiskiem czapli siwej w Wielkopolsce, między Czaplim Bagnem a Małym Bagnem i Wartą. Jedną z głównych atrakcji kulturowych parku jest znajdująca się w Rogalinie barokowo-klasycystyczna rezydencja Raczyńskich, której budowę rozpoczęto w 1768 roku. Wokół pałacu rozciąga się park o powierzchni 31,5 ha z pomnikowymi dębami: Lechem, Czechem i Rusem.

Nieco inne walory ma PK Promno utworzony w 1993 roku dla ochrony polodowcowego krajobrazu morenowego w postaci pagórków moreny czołowej (o wysokości ponad 127 m n.p.m.) oraz moreny dennej. Park znajduje się na terenie o powierzchni zaledwie 2 tys. ha. Jego osobliwością są stanowiska kłoci wiechowatej, należące do największych tego typu skupisk w Wielkopolsce. Ważnym walorem przyrodniczym są zbiorniki wodne, położone malowniczo wśród lasów. Część z nich otoczona jest szczególną troską i objęta ochroną rezerwatową (np. rezerwaty: „Jezioro Dębiniec" oraz „Jezioro Drążynek").

Obserwowana od dawna w krajach europejskich, a coraz mocniej akcentowana również w Polsce, tendencja do wzmacniania turystycznego znaczenia dolin rzek została uznana za jeden z priorytetowych celów rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim oraz w metropolii poznańskiej. W „Strategii rozwoju turystyki w Poznaniu do 2030 roku" (2010) w programie operacyjnym 1.2 założono sukcesywny rozwój turystyki wodnej oraz aktywizację turystyczną terenów nadwarciańskich poprzez:

- budowę infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na rzece Warcie wraz z zagospodarowaniem terenów nadwarciańskich (m.in. przystanie, bulwary, ścieżki pieszo-rowerowe, wypożyczalnie sprzętu);
- uruchomienie turystycznych połączeń komunikacyjnych na Warcie;
- wykreowanie wizerunku Poznania i metropolii jako kluczowego elementu Wielkiej Pętli Wielkopolski;
- rozwój szlaku wodnego dla turystów z Europy Zachodniej (Międzynarodowa Droga Wodna E70 Antwerpia–Kłajpeda);
- wspieranie tworzenia pakietowych ofert turystycznych dla turystyki wodnej w Poznaniu i metropolii;
- wykreowanie nadwarciańskiej przestrzeni publicznej jako atrakcyjnego miejsca do spędzania czasu wolnego;
- wspieranie ochrony i rozwoju terenów nadwarciańskich poprzez organizację ścieżek edukacyjnych.

Aktywne formy turystyki wodnej, takie jak kajakarstwo, wioślarstwo oraz wyczynowe sporty wodne, a także bardziej tradycyjne sposoby spędzania czasu wolnego związane z kąpielami, wędkarstwem lub rejsami wycieczkowymi mogą być z powodzeniem realizowane zarówno na wodach rzek, jak i jezior. Położone w obrębie dolin rzek lub też poza nimi jeziora i zbiorniki wodne tworzą wraz z przylegającymi do nich terenami leśnymi i orno-łąkowymi alternatywne obszary obsługi turystyki i wypoczynku w aglomeracji poznańskiej. Ich znaczenie jest tym większe,

że w odróżnieniu od rzek mają one lepiej przygotowane zaplecze infrastrukturalne, które w ostatnich latach poddawane jest modernizacjom i uzupełnieniom. Dobrze zorganizowane miejsca wypoczynku (plaże, pomosty, kąpieliska, przystanie wodne, wypożyczalnie sprzętu wodnego) oraz położone w ich sąsiedztwie zaplecze noclegowe i gastronomiczne zdecydowały o wyodrębnieniu funkcjonujących niezależnie obszarów i kompleksów turystyczno-wypoczynkowych jezior: Niepruszewskiego i Strykowskiego, Witobelskiego i Łódzko-Dymaczewskiego, Kórnickiego i Bnińskiego, Stęszewskiego i Wronczyńskiego, Lusowskiego oraz Kowalskiego. W ich pobliżu rozwinęło się wiele miejscowości wypoczynkowych. Część z nich to osiedla zabudowy letniskowej, często o bardzo niskim standardzie. Prywatne tereny rekreacyjne, zlokalizowane w dużej bliskości linii brzegowej, utrudniają lub wręcz uniemożliwiają dostęp do jezior, stając się poważnym ograniczeniem dla ich funkcji rekreacyjnych. Są to jednocześnie obszary z nieuregulowanym problemem gospodarki wodno-ściekowej, co rzutuje na stan ekologiczny jezior.

Unikatowy potencjał sportowy i wypoczynkowy mają kompleksy rekreacyjne poznańskich jezior: Kierskiego, Rusałki i Maltańskiego. Wśród nich wyróżnia się Jezioro Maltańskie wraz z otoczeniem. Jest to sztuczny zbiornik wodny o powierzchni 65 ha i maksymalnej głębokości 5 m. Zbiornik powstał w latach 50. XX wieku w wyniku spiętrzenia wód rzeki Cybiny, a w latach 80. XX wieku został pogłębiony i zmodernizowany. Maltański tor regatowy oraz jego zaplecze techniczne jest jednym z ciekawszych tego typu rozwiązań na świecie. W najbliższym otoczeniu jeziora zlokalizowane są także: Centrum Narciarstwa Malta Ski, Letni Tor Saneczkowy, obiekty golfowe (pole do minigolfa i pole do nauki gry w golfa), lodowisko, Bula Park umożliwiający grę w bule, park linowy, trasy rowerowe i spacerowe. Infrastrukturę sportową dopełniają obiekty noclegowe i gastronomiczne, a także Galeria Malta, jako nowoczesne centrum handlowo-rozrywkowe położone w bezpośrednim sąsiedztwie jeziora. W 2011 roku oddana została do użytku kolejna bardzo ważna inwestycja o znaczeniu turystycznym i wypoczynkowym – Termy Maltańskie. Od strony południowej i wschodniej do kompleksu maltańskiego przylega Wielkopolski Park Zoologiczny oraz lasy wraz z odtworzonymi stawami: Olszak, Browarny, Młyński i Antoninek. Stawy, a także położone na przebiegu doliny Cybiny, łąki, zespoły łęgów i grądów zostały objęte ochroną prawną w formie użytku ekologicznego. Na ogromną bioróżnorodność tego obszaru wpływa urozmaicona rzeźba terenu oraz warunki gruntowo-wodne, sprzyjające kształtowaniu się żyznych siedlisk. Z tego powodu stwierdza się tu występowanie około 570 gatunków roślin naczyniowych, z czego aż 182 znajdują się na listach gatunków ginących i zagrożonych. Tereny te zamieszkuje 130 gatunków ptaków, w tym 82 gatunki lęgowe. Są to obszary wykorzystywane do wycieczek rowerowych i pieszych.

Nieco inny charakter ma Jezioro Kierskie. Zbiornik położony jest w całości w granicach miasta Poznania i ma powierzchnię 291,5 ha, długość 4,5 km oraz maksymalną głębokość około 34 m. Brzegi jeziora są zróżnicowane (lokalnie bardzo wysokie lub silnie zabagnione) i przez to mają różną dostępność. Wschodni brzeg jest silnie zalesiony. Jezioro wraz z otoczeniem jest największym w Poznaniu i znaczącym w regionie ośrodkiem żeglarstwa, a w zimie sportów bojerowych. Zagospodarowanie brzegów jeziora jest bardzo intensywne. Znajdują się tutaj przysta-

nie klubów żeglarskich oraz ośrodki wypoczynkowe. Ogólnodostępne kąpieliska położone są w części południowej, w Krzyżownikach oraz w Kiekrzu. Wzdłuż wschodniego brzegu jeziora przebiegają ścieżki spacerowe. Rozwój zabudowy turystycznej w tym rejonie dopełniają prywatne domki rekreacyjne, które najczęściej pełnią funkcje całorocznych domów mieszkalnych.

Uatrakcyjnienie terenów wokół poznańskich jezior upatruje się w poprawie zagospodarowania kąpielisk oraz w ochronie jakości wód zbiorników. Ważnym elementem jest ponadto utworzenie Traktu Rekreacyjnego, łączącego tereny wypoczynkowe w mieście i w najbliższym otoczeniu, wzdłuż trasy Jezioro Kierskie–Jezioro Strzeszyńskie–jezioro Rusałka–park Sołacki–park Wodziczki–park Cytadela–Warta–Ostrów Tumski–Jezioro Maltańskie–Cybina–Jezioro Swarzędzkie.

Ogromną rolę w aglomeracji poznańskiej odgrywają obszary turystyczno-wypoczynkowe związane z większymi kompleksami leśnymi. Wysoką rangę mają dwa duże zespoły leśne w granicach Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka.

Utworzony w 1957 roku Wielkopolski Park Narodowy zajmuje powierzchnię 7,6 tys. ha. W parku powstało 18 obszarów ochrony ścisłej o łącznej powierzchni 260 ha, które chronią rozmaite formy krajobrazu polodowcowego wraz z najbardziej naturalnymi zbiorowiskami roślinnymi i towarzyszącą im fauną. Osobliwy charakter mają jeziora (16 obiektów), z których część wykorzystywana jest w celach wypoczynkowych. Walory przyrodnicze parku oraz jego stosunkowo bliskie położenie względem Poznania powoduje, że jest to jedno z najatrakcyjniejszych miejsc wypoczynku w aglomeracji poznańskiej. Tereny WPN są dobrze przystosowane do obsługi ruchu turystycznego. Świadczy o tym gęsta sieć szlaków pieszych i rowerowych oraz ścieżki konne. Na terenie parku realizowane są funkcje poznawczo-edukacyjne związane z działającym tu Centrum Edukacji Ekologicznej wraz z Muzeum Przyrodniczym, Leśną Szkołą oraz ścieżkami edukacyjnymi. Wypoczynkowi służą także elementy drobnej infrastruktury, w tym stacje turystyczne w Osowej Górze, Puszczykowie oraz Jarosławiu.

Drugim równie interesującym obszarem jest Puszcza Zielonka. Jest to największy kompleks leśny w aglomeracji poznańskiej, objęty w 1993 roku ochroną w formie parku krajobrazowego. W 2004 roku powierzchnia parku została powiększona i wynosi obecnie 11, 9 tys. ha. Podobnie jak w przypadku WPN poza lasami głównym walorem rekreacyjnym są zbiorniki, z których największe to jeziora: Gackie, Kamińskie, Łoskoń i Wojnowskie. Letniskowy charakter mają położone nad jeziorami miejscowości Pławno i Kamińsko. W parku istnieje bardzo gęsta sieć szlaków turystycznych o łącznej długości 500 km, w tym dobrze przygotowane trasy rowerowe. Znajduje się tu Ośrodek Naukowo-Doświadczalny Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, utrzymujący arboretum z interesującą kolekcją drzew i krzewów. Turystyczne znaczenie Puszczy Zielonki związane jest z tematycznymi szlakami dziedzictwa kulturowego (Szlak Cysterski, Szlak Kościołów Drewnianych). Wzrost potencjału turystycznego upatruje się w powołaniu Leśnego Parku Tematycznego oraz Cysterskiego Parku Kulturowego Owińska-Radojewo, a także w rozbudowie infrastruktury rekreacyjnej w otoczeniu jezior, w tym przygotowaniu dobrze zorganizowanych plaż i kąpielisk.

Ważniejsze miejscowości o funkcjach turystycznych w aglomeracji poznańskiej

W grupie miejscowości pełniących funkcje turystyczne w aglomeracji poznańskiej wiodącą rolę odgrywa Poznań. Miasto jest celem licznych wyjazdów turystycznych, głównie krajoznawczych i biznesowych. O randze Poznania decyduje koncentracja obiektów dziedzictwa kulturowego, duża ilość placówek muzealnych, a także znaczna liczba imprez kulturalnych i handlowych.

Głównym walorem Poznania jest obecność cennych zabytków. Zgrupowane są one w trzech rejonach: na Ostrowie Tumskim, Starym Mieście oraz w śródmieściu. Wiele zabytków z racji swojej lokalizacji tworzy zespoły obiektów, których zwiedzanie zaplanować można w ramach odrębnych wycieczek. Do najbardziej interesujących zaliczyć należy:

- Ostrów Tumski wraz z katedrą, kościołem Najświętszej Marii Panny oraz Akademią Lubrańskiego;
- Stary Rynek z renesansowym ratuszem, domkami budniczymi oraz muzeami: Archeologicznym, Instrumentów Muzycznych i Wielkopolskim Muzeum Wojskowym;
- Górę Przemysła z częściowo zrekonstruowanym Zamkiem Królewskim, kościołem Franciszkanów oraz makietą dawnego Poznania i Ostrowa Tumskiego;
- zespół gmachów pojezuickich z kościołem farnym, kolegium i szkołą;
- plac Wolności z Biblioteką Raczyńskich, Muzeum Narodowym i Bazarem;
- plac Mickiewicza z budynkami uniwersyteckimi, operą, Zamkiem Cesarskim;
- Wzgórze św. Wojciecha z kościołami św. Wojciecha i św. Józefa oraz Cmentarzem Zasłużonych Wielkopolan;
- park Cytadela z cmentarzami wojennymi oraz Muzeum Uzbrojenia i Muzeum Armii Poznań;
- Palmiarnię i park Wilsona wraz z zabudową ul. Matejki;
- Jezioro Maltańskie z Kopcem Wolności i kościołem św. Jana Jerozolimskiego;
- Stary Browar i plac W. Andersa;
- Fort VII, fortyfikacje i Muzeum Martyrologii.

Poznań jest jednym z największych w Polsce ośrodków muzealnych. Znajduje się tu prawie trzydzieści placówek gromadzących różnorodne zbiory. Sporą grupę tworzą muzea poświęcone historii i tradycji Wielkopolski oraz Poznania. Daje to doskonałą okazję do zaprezentowania historii i odrębności kulturowej regionu, z którą utożsamia się wielu poznaniaków i Wielkopolan (np. Muzeum Bambrów Poznańskich, Muzeum Historii Miasta Poznania, Muzeum Powstania Wielkopolskiego). Podobny charakter będzie miało Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego, którego otwarcie przewiduje się w najbliższym czasie. Głównym magnesem przyciągającym turystów będzie możliwość obejrzenia znajdujących się pod ziemią reliktów wału grodowego.

Niebagatelną rolę w ofercie turystycznej Poznania odgrywają odbywające się cyklicznie imprezy kulturalne oraz handlowe. Wśród najbardziej znanych wymienić należy: Festiwal Teatralny „Malta", Konkurs Skrzypcowy im. H. Wieniawskiego, Jarmark Świętojański, Dni Ułana, Imieniny Ulicy św. Marcin, Misterium Męki Pań-

skiej. Główną wizytówką miasta w obszarze imprez handlowych są z kolei Międzynarodowe Targi Poznańskie (MTP). Poza organizacją targów w kraju i za granicą MTP realizują usługi w zakresie technik wystawienniczych, organizacji kongresów i konferencji.

W strukturze dużego, intensywnie zagospodarowanego oraz przeobrażonego miasta jakim jest Poznań, ważne funkcje rekreacyjne pełnią tereny otwarte. Mają one charakter naturalnych lub urządzonych zespołów zieleni wkomponowanych w układ dolin rzecznych. Atrakcyjność tych obszarów polega na tym, że są one odizolowane od bezpośredniego wpływu miasta, znajdują sie w sąsiedztwie wód powierzchniowych, są łatwo dostępne lub położone w pobliżu miejsc zamieszkania, cechują się korzystniejszym klimatem w porównaniu z terenami zabudowanymi oraz zapewniają poczucie otwartej przestrzeni i odosobnienia. W Poznaniu funkcje takie pełnią m.in.: okolice jeziora Malta, Ogród Botaniczny, Cytadela i Golęcin. Poza tym atrakcyjne są okolice jeziora Rusałka, Kiekrza i Strzeszynka oraz park Sołacki. W ostatnich latach szczególnie wzrosła popularność jeziora Malta oraz parku Sołackiego, których stan zagospodarowania zapewnia bogatszą ofertę zajęć rekreacyjnych. Na terenach intensywnie zagospodarowanych i zabudowanych realizację wypoczynku umożliwiają park Wilsona, Palmiarnia, park Wodziczki oraz tereny rekreacyjne przy Arenie (park Jana Kasprowicza).

W aglomeracji, poza Poznaniem, funkcje turystyczne pełni kilkanaście pomniejszych miejscowości. Część z nich położona jest na ważnych szlakach i trasach turystycznych oraz w zasięgu środków komunikacji publicznej, co zachęca do zapoznania się z ich ofertą. Na wymienienie zasługują miejscowości usytuowane przy Szlaku Piastowskim oraz przy Trasie Kórnickiej.

Ze Szlakiem Piastowskim funkcjonalnie powiązane są: Swarzędz, Uzarzewo, Pobiedziska oraz Siedlec i Gułtowy. W Swarzędzu znajduje się Skansen i Muzeum Pszczelarstwa, które gromadzi eksponaty związane z bartnictwem, pszczelarstwem i jedwabnictwem. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się prezentowana na wolnym powietrzu kolekcja ponad dwustu uli. W niedalekim Uzarzewie obiektami wartymi zwiedzenia są: szachulcowy, kryty gontem kościół św. Michała Archanioła, wybudowany w 1749 roku oraz mieszczące się w eklektycznym pałacu z XVIII wieku Muzeum Środowiska Przyrodniczego i Łowiectwa. Pobiedziska znane są przede wszystkim z wczesnogotyckiego kościoła, powstałego najprawdopodobniej na przełomie XIII i XIV wieku oraz oddalonego o około 2 km od miasta Skansenu Miniatur. Otwarty w 1998 roku skansen eksponuje 100 miniaturowych kopii zabytkowych budowli pochodzących głównie z Wielkopolski. Oryginały większości z nich znajdują się na Szlaku Piastowskim (np. Stary Rynek i opera w Poznaniu, katedry w Poznaniu i Gnieźnie, pałace w Rogalinie i Czerniejewie, osada w Biskupinie i rotunda w Strzelnie). Wsie Siedlec i Gułtowy swoje znaczenie turystyczne zawdzięczają obecności dobrze zachowanych barokowo-klasycystycznych pałaców położonych w otoczeniu założeń parkowych ze stawami i starodrzewem.

Nieco na północ od Szlaku Piastowskiego, na obrzeżach Puszczy Zielonki, leżą Wierzenica i Owińska. W Wierzenicy zobaczyć można najstarszy w Wielkopolsce drewniany kościół św. Michała powstały w XVI wieku. W ołtarzu głównym umieszczony jest obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 1636 roku. W Owińskach

znajduje się barokowy kościół Najświętszej Marii Panny i św. Jana Chrzciciela wraz z przylegającym do niego klasztorem pocysterskim.

Na ofertę turystyczną Trasy Kórnickiej składają się atrakcje znajdujące się w Kórniku, Rogalinie, Rogalinku, Puszczykowie i Szreniawie. W przypadku Kórnika i Rogalina podstawowe znaczenie mają obiekty rezydencjalne. W Kórniku duże wrażenie robi murowany zamek wzniesiony około 1520 roku, swoją świetność zawdzięczający rodzinie Działyńskich, która dokonała licznych modernizacji obiektu, wzbogacając go o bibliotekę z ogromnym księgozbiorem oraz zbiorem pamiątek narodowych. Zamek, jak już wspomniano w rozdz. 2.1, otoczony jest parkiem – arboretum, zawierającym najbogatszą w Polsce kolekcję drzew i krzewów z różnych rejonów świata. W Kórniku interesująca jest również zabudowa folwarczna, zwana Prowentem, oraz gotycki kościół z XV wieku, wybudowany przez Mikołaja Górkę, dawnego właściciela Kórnika. Ciekawym obiektem jest ponadto ratusz Kórnicki oraz tzw. „ucho igielne" prowadzące z rynku do nieistniejącej już drewnianej synagogi.

Równą zamkowi kórnickiemu rangę ma pałac w Rogalinie. Jest to budowla późnobarokowa, wzniesiona w latach 1768–1776. Budynek poprzedzony jest trzema dziedzińcami i wyraźnie dominuje nad całością założenia rezydencjalnego. W osobnych budynkach przypałacowych funkcjonuje galeria obrazów oraz wozownia z kolekcją pojazdów konnych. Warte odwiedzenia jest również położone nieopodal, na wzgórzu, Mauzoleum Rodziny Raczyńskich, wybudowane w XIX wieku, oraz oddalony o 4 km na zachód barokowy kościół św. Michała Archanioła i Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych w Rogalinku.

W sąsiedztwie Wielkopolskiego Parku Narodowego, około 7 km od Rogalina, ważne funkcje turystyczne i wypoczynkowe spełnia Puszczykowo. Usytuowana wewnątrz parku miejscowość w okresie międzywojennym stała się znanym miejscem wypoczynku mieszkańców Poznania. Powstawały tu liczne pensjonaty, restauracje oraz rezydencje podmiejskie. Turystyczne funkcje Puszczykowa utrzymują się nadal dzięki zlokalizowanym tu obiektom hotelowym i sportowo-rekreacyjnym. W ostatnim czasie powstały nowoczesne ośrodki w tzw. Górnym Puszczykowie, oferujące kompleksowe usługi w zakresie odnowy biologicznej. Dużą atrakcją krajoznawczą jest Muzeum-Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera. Muzeum założył w swoim rodzinnym domu znany pisarz i podróżnik Arkady Fiedler. Obecnie muzeum prowadzone jest przez jego synów. W otaczającym dom Ogrodzie Tolerancji umieszczono pomniki-symbole różnych kultur, w tym m.in. posągi z Wysp Wielkanocnych, egipską piramidę, posąg Buddy z Doliny Bamjan w Afganistanie, bramę znad jeziora Titicaca oraz model statku Kolumba „Santa Maria".

Wiele atrakcji oferuje położone w Szreniawie Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego. Zgromadzone w nim eksponaty dokumentują historię rolnictwa oraz przemiany kulturowe wsi. W kilkunastu działach tematycznych prześledzić można zmiany, jakie zachodziły w rolnictwie od VIII wieku do współczesności. Efektowne są prezentacje dziejów bartnictwa i pszczelarstwa wraz z ulami figuralnymi oraz dawne maszyny i narzędzia do produkcji chleba, oleju i przetworów mlecznych. Powodzeniem cieszą się cykle imprez obrazujące życie dawnej wsi oraz jarmarki bożonarodzeniowe i wielkanocne, organizowane w weekendy poprzedzające święta. Od niedawna atrakcją są odbywające się raz

do roku autentyczne wesela przygotowywane w strojach ludowych i według dawnych tradycji.

Ponieważ teren aglomeracji jest zapleczem rekreacyjnym dla mieszkańców Poznania, funkcje wypoczynkowe ogniskują się w wielu miejscowościach, położonych głównie nad jeziorami. W większości przypadków są to niewielkie osady, które z czasem zatraciły swój wiejski charakter, stając się koloniami domków letniskowych oraz ośrodków wypoczynkowych. Do najbardziej znanych ośrodków turystyki wypoczynkowej w sąsiedztwie jezior zaliczyć należy:

- Niepruszewo, Więckowice, Zborowo, Lisówki, Rybojedzko, Słupię, Spawice i Strykowo wokół Jezior Niepruszewskiego i Strykowskiego;
- Stęszew, Łódź i Nowe Dymaczewo w pobliżu Jezior Witobelskiego i Łódzko-Dymaczewskiego;
- Lusowo i Lusówko nad Jeziorem Lusowskim;
- Błażejewo, Błażejewko i Kórnik w sąsiedztwie Jezior Kórnickiego i Bnińskiego;
- Tuczno, Stęszewko, Jerzyn nad Jeziorami Stęszewskim i Wronczyńskim;
- Kowalskie, Barcinek, Bugaj i Borowo nad Jeziorem Kowalskim.

Duże kompleksy zabudowy letniskowej znajdują się nad większością z wymienionych jezior. Nie mniej popularne są tereny wypoczynkowe w rejonie Kamińska, Wojnowa, Boduszewa i Głębocka, na północy aglomeracji. Pierwsze obiekty letniskowe pojawiły się w tych miejscach w latach 70. XX wieku. W wielu przypadkach planuje się ich dalszy rozwój, co potwierdzają ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Nowe potencjalne tereny pod zabudowę letniskową znajdują się m.in. w rejonie wsi: Rybojedzko, Sapowice, Strykowo nad Jeziorem Strykowskim (o pow. całkowitej 100 ha) oraz w rejonie wsi Łódź, na zachód od drogi Mosina – Stęszew nad Jeziorem Łódzko-Dymaczewskim (o pow. całkowitej 17 ha). Innym kierunkiem działań inwestycyjnych jest przeznaczanie obszarów przyjeziornych pod rozwój budownictwa mieszkaniowego o charakterze rezydencjalnym. Jednym z przykładów jest Jezioro Niepruszewskie, którego wschodni brzeg przewidziany jest w dużej części pod taką zabudowę (działki o minimalnej powierzchni 2,5 tys. m^2). Równie popularną formą zagospodarowania stref brzegowych jezior są ogrody działkowe, które przez właścicieli traktowane są jako miejsce pobytowego wypoczynku w miesiącach letnich.

W otoczeniu wielu jezior rozwinęły się różne formy zagospodarowania turystycznego. Są to głównie ośrodki wypoczynkowe, na których ofertę składają się usługi noclegowe o zróżnicowany standardzie oraz infrastruktura sportowo-rekreacyjna. Ośrodki dysponują wyznaczonymi i strzeżonymi kąpieliskami, zagospodarowanymi plażami oraz wypożyczalniami sprzętu wodnego. Nad wieloma jeziorami znajdują się także samodzielne plaże i kąpieliska. Coraz częściej w ich bezpośrednim sąsiedztwie lokalizowane są boiska sportowe (np. do siatkówki plażowej), place zabaw dla dzieci oraz zorganizowane miejsca na ogniska z drewnianymi stołami i ławami. W sezonie letnim działają tu placówki gastronomiczne.

Podsumowanie

W świetle zaproponowanego podziału przestrzeni turystycznej aglomeracji poznańskiej jej dalszy rozwój powinien przejawiać się przede wszystkim w podnoszeniu atrakcyjności obszarów i kompleksów turystyczno-wypoczynkowych. Należy to realizować zwłaszcza poprzez rozbudowę lub modernizację infrastruktury sportowo-rekreacyjnej o charakterze całorocznym, służącej wypoczynkowi codziennemu i cotygodniowemu mieszkańców aglomeracji oraz turystów przyjezdnych. Ważnym kierunkiem działań powinno być wyrównywanie dysproporcji w poziomie zagospodarowania turystycznego na obszarach o zbliżonym potencjale przyrodniczym i kulturowym, a przez to odciążenie terenów o nadmiernym ruchu turystycznym.

Działania takie powinny być efektem tworzenia i wdrażania specjalistycznych strategii i programów (por. rozdz. 5). Za równie ważne trzeba uznać zwiększanie restrykcyjności polityki przestrzennej dotyczącej projektowania, realizacji i użytkowania obiektów turystycznych, szczególnie na terenach o wysokich walorach przyrodniczych. Duże znaczenie należy przypisać rozwijaniu inicjatyw zmierzających do integrowania rozwoju obszarów funkcjonalnych turystyki oraz lepszej współpracy samorządów lokalnych w tym zakresie.

2.4. Konflikty i ograniczenia w wykorzystaniu walorów turystycznych

Sylwia Bródka

Przy założeniu nadrzędności turystyki i rekreacji w funkcjonowaniu obszarów atrakcyjnych szczególnie ważna staje się realizacja takich zasad, jak: ład przestrzenny, dbałość o walory krajobrazowe oraz wymagania ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Podstawą tych działań jest prowadzenie dokładnych i szczegółowych analiz uwarunkowań przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych, a także integrowanie planowania przestrzennego i sektorowego nie tylko w dziedzinie turystyki, ale również w innych sferach gospodarki (np. rolnictwo, przemysł, transport itd.).

Gwarancją dobrego planowania i programowania rozwoju jest rozpoznanie rzeczywistych lub potencjalnych sytuacji konfliktowych oraz poszukiwanie sposobów ich rozwiązania. W przypadku planowania przestrzennego i strategicznego niezgodności (sprzeczności) wynikające z przyszłych kierunków rozwoju rozpatruje się na dwóch płaszczyznach – społecznej i przestrzennej. Pierwsza z nich dotyczy sytuacji, gdy różne koncepcje funkcji dla danego obszaru uzyskują poparcie różnych uczestników procesu planowania i przekształcają się w spór między nimi. Druga natomiast zachodzi wtedy, gdy ustalone w programie lub planie rozwoju rozmieszczenie funkcji może w przyszłości utrudnić lub uniemożliwić korzystanie z danej przestrzeni. Dla poprawnego rozróżnienia obu opisanych powyżej wariantów przyjmuje się odpowiednio nazwy konfliktów oraz kolizji funkcjonalnych.

Na tle wyraźnych korzyści gospodarczych, jakie płyną z rozwoju turystyki, zdecydowanie słabiej akcentowane są negatywne konsekwencje pojawiające się w sferze przyrodniczej i społeczno-kulturowej, będące skutkiem użytkowania walorów turystycznych. W przypadku aglomeracji poznańskiej konflikty i ograniczenia szczególnie mocno uwidaczniają się w relacji turystyka–środowisko przyrodnicze. Dużą słabość dostrzega się m.in. w inwentaryzowaniu zasobów przyrodniczych oraz w ich obiektywnej waloryzacji. Akcentowana w sposób niewystarczający rola czynników środowiskowych w kreowaniu turystyki i rekreacji, przy jednoczesnej świadomości konfliktów i zagrożeń z tym związanych, wydaje się jednym z podstawowych błędów. Jak zauważa Mizgajski (2010), analiza znaczenia zasobów przyrodniczych jako czynnika rozwoju powinna obejmować charakterystykę stanu obecnego dokonywaną z perspektywy przyszłych uwarunkowań ich wykorzystania. Chodzi bowiem o takie przedstawienie diagnozy aktualnego wykorzystania potencjału przyrodniczego, by stał się on podstawą zaproponowania najlepszych sposobów uzyskiwania pożytków z przyrody i zapewniał wysoką jakość życia i wypoczynku.

Dotychczasowe doświadczenia w sferze gospodarowania przestrzenią przyrodniczą w aglomeracji poznańskiej wskazują jednak na utrwalanie się wielu niewłaściwych tendencji. Jedną z nich jest stosunkowo niskie pokrycie obszaru aglomeracji planami miejscowymi w stosunku do potrzeb skutecznego rozwiązywania problemów lokalnych w relacji człowiek-środowisko. Potwierdzają to badania przeprowadzone m.in. przez Śleszyńskiego i in. (2007). W 2006 roku pokrycie województwa wielkopolskiego miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wynosiło zaledwie 10,7% i w porównaniu ze średnią krajową było prawie dwukrotnie niższe. W obrębie aglomeracji poznańskiej wskaźnik udziału powierzchni objętej planami miejscowymi był co prawda wyższy i kształtował się na poziomie 16%, przy czym dla miasta Poznania wynosił zaledwie 6,6%. Z początkiem 2006 roku w województwie wielkopolskim obowiązywały 9354 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, z czego w aglomeracji poznańskiej realizowanych było nieco ponad 1100 takich dokumentów.

Tak duża swoboda w zakresie polityki przestrzennej generuje wiele negatywnych skutków. Najbardziej zauważalny jest coraz intensywniejszy rozwój osadnictwa w sąsiedztwie obszarów prawnie chronionych oraz wód powierzchniowych. Wysokie walory wypoczynkowe i krajobrazowe tych terenów stają się coraz częściej decydującym czynnikiem wyboru miejsca zamieszkania. Dodatkową zachętą jest bogata oferta inwestycyjna gmin podmiejskich, przewyższająca nierzadko rzeczywiste potrzeby w tym zakresie. Skutkiem tego w ciągu ostatnich 20 lat ponad 30% terenów zabudowanych o funkcjach mieszkaniowych i letniskowych zostało zlokalizowanych w pasie 1 km od obszarów cennych przyrodniczo. Szczególnie mocno obciążone są tereny przyjeziorne. Czynnikiem wzmacniającym te negatywne zmiany jest nieuregulowana gospodarka wodno-ściekowa oraz presja funkcji rolniczej, skutkująca pogarszaniem się stanu ekologicznego wód powierzchniowych. Wymienione zagrożenia dotyczą przede wszystkim jezior położonych w granicach zlewni rzek Głuszynki i Samicy. Zlewnie tych rzek zaliczono do obszarów, w których wody powierzchniowe wykazują dużą wrażliwość na zanieczyszczenia związkami azotu pochodzącymi ze źródeł rolniczych.

Z tych powodów dolinę rzeki Głuszynki uznaje się za obszar problemowy. Jednym z zadań wymagających realizacji jest pogodzenie ochrony środowiska i krajobrazu przede wszystkim z funkcją wypoczynkową terenu oraz umiejętne połączenie publicznych i prywatnych terenów sportowo-rekreacyjnych. Podobnym, dotąd nierozwiązanym problemem, jest konflikt między funkcją rekreacyjną a ochroną środowiska, związany z procesem zabudowywania brzegów Jeziora Dymaczewskiego. Jak zauważa Kasprzak (2006), tereny nad Jeziorem Dymaczewskim są własnością prywatną i pomimo że znajdowały się w granicach Wielkopolskiego Parku Narodowego, nie oparły się presji inwestycyjnej. Zabudowa letniskowa powstała tu stopniowo, gdy teren ten należał jeszcze do parku (przed zmianą granic w 1996 roku). Nielegalne budownictwo znacznie obniżyło walory krajobrazowe, a długotrwały dopływ ścieków ze Stęszewa poprzez Jezioro Witobelskie oraz dostawa substancji biogennych wodami Samicy i Trzebawki pogorszyły stan ekologiczny Jeziora Dymaczewskiego.

Jednym ze środków zaradczych możliwych do stosowania w takich sytuacjach jest przyjmowanie planów ochronnych lub planów interwencyjnych (por. Mikuła, Sura 2012). Politykę taką realizuje miasto Poznań, które stara się objąć planami ochronnymi kliny zieleni. Plany dla klinów zieleni dotyczą w niektórych przypadkach wyłącznie terenów rolnych, leśnych lub ogrodów działkowych. W obliczu presji inwestycyjnej plany ochronne i interwencyjne coraz częściej stosują także gminy podmiejskie. Poza obszarami położonymi w sąsiedztwie jezior i rzek opracowania takie realizuje się też na terenach rolnych, na których inwestorzy próbują wprowadzić nowe zespoły zabudowy w oderwaniu od istniejących struktur osadniczych i przy naruszeniu podstawowych zasad planowania krajobrazowego. Innym rozwiązaniem jest realizowanie specjalistycznych planów wyłącznie dla terenów rekreacyjnych. Dzięki tego rodzaju opracowaniom istnieje możliwość ochrony publicznych przestrzeni otwartych o charakterze rekreacyjnym. Samorządy lokalne aglomeracji coraz częściej dostrzegają znaczenie wysokiej klasy terenów rekreacyjnych dla odbioru przestrzeni miasta lub gminy oraz jakości życia i wypoczynku.

Nie mniej ważnym sposobem zapewniania skuteczniejszej ochrony zasobów przyrodniczych jest możliwie szerokie ujmowanie zagadnień środowiskowych w całym procesie planistycznym. Właściwe zdiagnozowanie przestrzennych i ekologiczno-krajobrazowych zależności pomiędzy obecnym oraz planowanym zagospodarowaniem powinno mieć miejsce już przy sporządzaniu opracowań ekofizjograficznych. Uszczegółowieniem tego kontekstu analiz środowiskowych są oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentów strategicznych oraz inwestycji (prognozy i raporty OOS) (por. tab. 6). Wspomniane ekspertyzy powinny zawierać nie tylko ocenę przewidywanych znaczących oddziaływań na środowisko wynikających z realizacji zamierzeń projektowych, ale również analizę zgodności tych ustaleń z innymi dokumentami o charakterze formalnym (programami ochrony środowiska, planami ochrony lub planami zadań ochronnych). Niezadowalająca jakość opracowań i ekspertyz środowiskowych skutkować może pogłębianiem chaosu przestrzennego, a w konsekwencji utrwalaniem konfliktów w relacji człowiek–środowisko.

Przestrzeganie zarysowanych powyżej zależności merytorycznych i proceduralnych sprzyjać może kształtowaniu spójnej polityki w zakresie gospodarowania śro-

dowiskiem przyrodniczym na konkretnym obszarze oraz zapewniać jego odpowiednią ochronę. Wymaga to jednak dobrej koordynacji działań tych podmiotów, które odpowiadają za podejmowanie decyzji o charakterze przestrzennym. Są to przede wszystkim: urzędy marszałkowskie (w zakresie planowania przestrzennego w skali województwa) oraz urzędy miast i gmin (w zakresie planowania przestrzennego na

Tabela 6. Przykłady inwestycji turystycznych o znaczącym wpływie na środowisko

Rodzaj inwestycji:
• trasy narciarskie, tory bobslejowe, wyciągi narciarskie, w tym wyciągi do narciarstwa wodnego, skocznie narciarskie oraz urządzenia im towarzyszące;
• ośrodki wypoczynkowe lub hotele, zlokalizowane poza terenami mieszkaniowymi, terenami przemysłowymi, innymi terenami zabudowanymi i zurbanizowanymi terenami niezabudowanymi, o powierzchni zabudowy nie mniejszej niż: – 0,5 ha na obszarach objętych formami ochrony przyrody lub w otulinach form ochrony przyrody; – 2 ha na innych obszarach; (przy czym przez powierzchnię zabudowy rozumie się powierzchnię terenu zajętą przez obiekty budowlane oraz pozostałą powierzchnię przeznaczoną do przekształcenia w wyniku realizacji przedsięwzięcia);
• stałe pola kempingowe lub karawaningowe: – na obszarach objętych formami ochrony przyrody; – o powierzchni zagospodarowania nie mniejszej niż 0,5 ha na innych obszarach;
• zabudowa usługowa, w szczególności szpitale, placówki edukacyjne, kina, teatry, obiekty sportowe, wraz z towarzyszącą jej infrastrukturą: – objęta ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego albo miejscowego planu odbudowy, o powierzchni zabudowy nie mniejszej niż: – 2 ha na obszarach objętych formami ochrony przyrody lub w otulinach form ochrony przyrody; – 4 ha na obszarach innych niż wymienione powyżej; – nieobjęta ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego albo miejscowego planu odbudowy, o powierzchni zabudowy nie mniejszej niż: – 0,5 ha na obszarach objętych formami ochrony przyrody lub w otulinach form ochrony przyrody; – 2 ha na obszarach innych niż wymienione powyżej; (przy czym przez powierzchnię zabudowy rozumie się powierzchnię terenu zajętą przez obiekty budowlane oraz pozostałą powierzchnię przeznaczoną do przekształcenia w wyniku realizacji przedsięwzięcia);
• parki rozrywki, pola golfowe i stadiony wraz z towarzyszącą im infrastrukturą;
• przystanie śródlądowe: – dla nie mniej niż 10 statków, w tym statków używanych wyłącznie do uprawiania sportu lub rekreacji; – wykorzystujące linię brzegową na długości większej niż 20 m.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. z dnia 12 listopada 2010 r.).

poziomie lokalnym i miejscowym), a także regionalni dyrektorzy ochrony środowiska (ze względu na udział w ocenach oddziaływania na środowisko). Nie bez znaczenia jest również partycypacja społeczna związana z potrzebą, a często wręcz obowiązkiem, brania pod uwagę opinii mieszkańców oraz organizacji ekologicznych.

Jeszcze słabiej zaznacza się kooperacja pomiędzy ochroną walorów kulturowych a planowaniem przestrzennym i gospodarczym w aglomeracji poznańskiej. Ochrona zabytków i dóbr kultury współczesnej jest jednym z zagadnień obowiązkowo uwzględnianych w planowaniu przestrzennym. W studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego problematyka ta występuje jako istotne uwarunkowanie dla określania zmian struktury przestrzenno-funkcjonalnej gminy. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zwykle zawarta jest w ustaleniach planu i rysunku planu, określając szczegółowe zasady ochrony wartości kulturowych.

Analiza tych dokumentów w skali aglomeracji wykazuje, że rozpoznanie zasobów kulturowych ogranicza się z reguły do uproszczonych i schematycznych opisów zabytków architektury oraz parków podworskich. Walory oceniane są głównie pod kątem rozwoju turystyki, przy minimalizowaniu znaczenia ograniczeń wynikających z ich stanu, pełnionych funkcji, prawa własności. Zauważalne są również niekonsekwencje, a nawet sprzeczności w zapisach planistycznych, prowadzące do degradacji walorów krajobrazowych. W analizowanych dokumentach i materiałach brakuje także odniesień do ekspozycji krajobrazowych, a sygnalizowana potrzeba harmonijnego wpisania nowej zabudowy w istniejące struktury osadnicze i krajobraz wydaje się niewystarczająca (por. Raszeja i in. 2010).

Przez skuteczność ochrony zabytków rozumie się ochronę w stopniu całkowitym polegającą na ich bieżącej, stałej konserwacji. Ochrona może być również realizowana częściowo i wtedy rozumiana jest jako doraźne zabezpieczanie prowadzące do utrzymania istniejącego stanu obiektu, bez podejmowania prac renowacyjnych. Taki sposób ochrony może wydatnie spowalniać proces niszczenia zabytku. Jak podają Raszeja i in. (2010), słaba skuteczność ochrony zabytków nieruchomych w aglomeracji objawia się:

- postępującą dewastacją zabytkowych obiektów architektonicznych oraz zespołów zabudowy wiejskiej;
- utratą pierwotnych funkcji i przeznaczenia zabytków techniki (wiatraki, młyny, kuźnie, cegielnie);
- brakiem opieki i prac remontowych oraz źle przeprowadzanymi przebudowami i adaptacjami obiektów;
- stosowaniem nieodpowiednich materiałów budowlanych oraz usuwaniem detalu architektonicznego stanowiącego o wartości zabytków.

Z kolei wśród niekorzystnych zmian, świadczących o słabości ochrony wartości kulturowych krajobrazu otwartego, na podkreślenie zasługuje:

- oderwanie nowej zabudowy od istniejących struktur osadniczych oraz lokalizowanie pojedynczych siedlisk lub niewielkich zespołów zabudowy w krajobrazie otwartym;
- zanik zróżnicowania oraz unifikacja krajobrazu (usuwanie miedz i enklaw zieleni śródpolnej, zanik tradycyjnych upraw);

- wprowadzanie zabudowy o wzorcach obcych kulturowo oraz przypadkowe sąsiedztwo funkcji i form architektonicznych.

Pomimo wskazanych problemów, niedostatków i ograniczeń w zarządzaniu zasobami turystycznymi w aglomeracji poznańskiej należy podkreślić znaczenie inicjatyw ukierunkowanych na rozwiązywanie sytuacji konfliktowych. Jedną z nich jest podejmowanie działań harmonizujących i integrujących planowanie turystyki. Wymownym przykładem jest funkcjonowanie organizacji oraz związków międzygminnych, tworzących płaszczyznę współpracy dla różnych podmiotów zaangażowanych w działalność w sektorze turystyki. Do takich inicjatyw zalicza się m.in. Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną (PLOT), Związek Międzygminny „Puszcza Zielonka" oraz Stowarzyszenie Gmin Mikroregionu Wielkopolskiego Parku Narodowego. Z inicjatywy tych organizacji wypracowane zostały koncepcje działań służących zrównoważonemu rozwojowi funkcji turystycznych na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych (por. Strategia rozwoju turystyki Związku Międzygminnego „Puszcza Zielonka" 2007 oraz Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki i rekreacji Mikroregionu Wielkopolskiego Parku Narodowego 2006).

Skuteczną ochronę walorów turystycznych środowiska przyrodniczego zapewniają również działania w dziedzinie gospodarki wodno-ściekowej. Dużą rolę w tym przypadku odgrywa współpraca Poznania z okolicznymi gminami w formie porozumienia komunalnego ze spółką Aquanet. W ostatnich latach realizowana jest też idea zintegrowanego transportu publicznego, co decydować może w przyszłości o coraz lepszej dostępności do walorów turystycznych, szczególnie w strefie podmiejskiej Poznania.

3. Zagospodarowanie turystyczne aglomeracji poznańskiej

Dostępność komunikacyjna oraz obiekty i urządzenia składające się na zagospodarowanie turystyczne stanowią, obok zasobów turystycznych, podstawowe komponenty potencjału turystycznego każdego obszaru, a także decydują o jego atrakcyjności turystycznej. Charakterystyka przygotowania podaży do przyjęcia i zorganizowania pobytu odwiedzających i turystów w aglomeracji poznańskiej obejmuje następujące dziedziny: dostępność komunikacyjną, zagospodarowanie noclegowe, bazę gastronomiczną, infrastrukturę turystyki biznesowej, bazę sportowo-rekreacyjną, infrastrukturę rowerową oraz system informacji turystycznej.

3.1. Dostępność komunikacyjna wraz z systemem szlaków turystycznych

Dorota Matuszewska

Dostępność jest terminem stosowanym w różnych dziedzinach wiedzy, a jego wieloaspektowe znaczenie sprawiło, że pojęcie to długo uchodziło za nieostre (Moseley 1979). Ratajczak (1992) pisze, że duża liczba zamiennie stosowanych definicji dostępności uniemożliwia podanie jednego uniwersalnego znaczenia tego pojęcia. Ogólnie rzecz biorąc, dostępność (również w zakresie turystyki) można rozpatrywać w kontekście geograficznym, socjologicznym i ekonomicznym. W ujęciu geograficznym dostępność wiąże się z bliskością i możliwością przestrzennej interakcji. W socjologii dostępność rozpatruje się przez pryzmat ograniczeń społecznych, natomiast z punktu widzenia ekonomii termin ten odnosi się do czynnika kosztów i korzyści finansowych.

Za kluczowe dla niniejszego opracowania uznać należy pojęcie dostępności przestrzennej, które zdefiniować można jako łatwość osiągnięcia miejsca lub funkcji z innego miejsca/miejsc, wyrażoną dystansem do pokonania, kosztem transportu bądź czasem podróży. Jest to analogia do przyjętych w geografii transportu sposobów określania odległości między dwoma punktami lub obszarami za pomocą: miar długości, czasu oraz wysiłku lub kosztu jej pokonania (Krzyżanowski 1957). W zależności od sposobu przedstawienia dostępności można mówić o dostępności fizycznej, jeśli określimy ją dystansem (metry, kilometry), dostępności czasowej, jeśli wyrazimy ją w minutach oraz o dostępności ekonomicznej, jeśli do jej określenia użyjemy kosztu.

Vickerman (1974) dostrzega w dostępności kombinację lokalizacji w przestrzeni obiektów z cechami układu transportowego. Dostępność komunikacyjna (trans-

portowa) jest jednocześnie pojęciem szerszym niż sama dostępność przestrzenna, ponieważ oprócz dostępności komunikacyjnej określonego punktu czy miasta obejmuje dostępność komunikacyjną obszaru, rozumianą jako jego drożność, oraz dostępność samej sieci komunikacyjnej.

W turystyce i rekreacji bazę komunikacyjną tworzy sieć dróg i połączeń komunikacyjnych oraz szlaków zapewniających dostępność miejsca, które jest celem podróży, a także umożliwiających turyście poruszanie się w jego obrębie (Kurek, Mika 2007). Jak podają Warszyńska i Jackowski (1978), w zakres pojęciowy dostępności komunikacyjnej wchodzi nie tylko siatka dostępnych połączeń komunikacyjnych wewnątrz i na zewnątrz obszaru recepcji turystycznej, ale również ogół urządzeń niezbędnych do działalności transportowej na danym terenie (szlaki komunikacyjne drogowe i kolejowe, dworce, przystanki, parkingi, ścieżki i szlaki turystyczne).

Geneza szlaków turystycznych sięga tradycji dawnych szlaków pielgrzymkowych i handlowych, których podstawową funkcją była właśnie funkcja komunikacyjna. Według Pawlusińskiego (2007) szlak to wytyczona trasa turystyczna, oznakowana w terenie tablicami lub znakami informacyjnymi, łącząca miejsca i obiekty atrakcyjne pod względem widokowym, przyrodniczym i kulturowym. W systemie obsługi ruchu turystycznego można spotkać się z różnymi szlakami turystycznymi tworzonymi na potrzeby różnych form turystyki oraz typów przestrzeni turystycznej. Podział szlaków turystycznych na podstawie wybranych kryteriów przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Podział szlaków turystycznych na podstawie wybranych kryteriów według Stasiaka (2006)

Kryteria podziału	Rodzaje szlaku
Główna tematyka	przyrodnicze: krajobrazowe, osobliwości natury, ornitologiczne itp., kulturowe: architektoniczne, historyczne, etnograficzne, przemysłowe (zabytków techniki), biograficzne, literackie/filmowe itp.
Motywy (cele podróżowania)	szlaki ułatwiające: – poznawanie świata – aktywny wypoczynek – przeżycia religijne – doznanie mocnych wrażeń (uprawianie sportów ekstremalnych)
Środek transportu	piesze, narciarskie, rowerowe, samochodowe, kajakowe, żeglarskie, kolejowe, konne
Rola szlaku	główne, uzupełniające, łącznikowe, doprowadzające
Zasięg (przebieg)	miejskie, lokalne, regionalne, krajowe, subkontynentalne, kontynentalne
Sposób wyznaczenia (ciągłość)	wytyczone (ciągłe): oznakowane, nieoznakowane, niewytyczone (nieciągłe, zbiór punktów polecanych do zwiedzania)
Okres wykorzystania	sezonowe, całoroczne

Źródło: Kowalczyk, Derek (2010), Stasiak (2006).

Dostępność komunikacyjna

Na terenie aglomeracji krzyżują się ważne szlaki komunikacyjne przebiegające z zachodu na wschód i z północy na południe Polski, w tym paneuropejskie korytarze transportowe, należące do europejskiej sieci transportu lądowego. Szkielet drogowy aglomeracji tworzą 2 szlaki europejskie: E30 – jedna z najważniejszych dróg przebiegająca przez kontynent z Cork w Irlandii do Omska w Rosji, łącząca m.in. Berlin z Moskwą, oraz droga E261: Gdańsk–Poznań–Wrocław, będąca trasą łącznikową sieci europejskiej. Trasa E30 na obszarze aglomeracji poznańskiej w całości ma klasę autostrady (A2). Równolegle do autostrady przebiega droga krajowa nr 92 o klasie drogi głównej ruchu przyspieszonego (GP), która do chwili wybudowania autostrady stanowiła fragment trasy E30. Trasa E261, oznaczona jako droga krajowa nr 5, ma w większości klasę drogi GP, a od 2012 roku przebiega nowym śladem, m.in. tzw. Wschodnią Obwodnicą Poznania oraz autostradą. Długość dróg krajowych w mieście Poznaniu wynosi łącznie 54 km, bez fragmentów autostrady A2 i drogi ekspresowej S11. Przez teren powiatu poznańskiego przebiega 121,5 km dróg krajowych oraz 40,9 km autostrady A2.

Długość dróg krajowych w mieście Poznaniu wynosi łącznie 54 km, bez fragmentów autostrady A2 i drogi ekspresowej S11. Przez teren powiatu poznańskiego przebiega 121,5 km dróg krajowych oraz 40,9 km autostrady A2. Długość dróg powiatowych na obszarze aglomeracji wynosi łącznie 982 km, z czego 268 km przypada na miasto Poznań a 714 na powiat poznański. Są to drogi uzupełniające sieć drogową aglomeracji, z których ponad 11,3% to drogi o nawierzchni nieutwardzonej (gruntowej). Układ komunikacyjny Poznania ma charakter promienisto-obwodowy. Elementami promienistymi są przede wszystkim drogi poznańskiego węzła komunikacyjnego uzupełnione o ulice główne ruchu przyspieszonego oraz główne i ważniejsze ulice zbiorcze m.in.: Dąbrowskiego, Głogowską, Mieszka I, Szeligowskiego, Grunwaldzką, Opolską, Abp. Baraniaka, Szwajcarską, Szelągowską, Naramowicką, Radojewo, Połabską i Umultowską. Elementami obwodowymi mają być drogi należące do trzech ram komunikacyjnych oraz śródmiejskiego ringu.

Podstawę układu infrastruktury kolejowej na terenie aglomeracji poznańskiej stanowią trzy magistrale kolejowe wyznaczone przez szlaki: E20 (Kunowice–Terespol), E59 (Świnoujście–Chałupki) oraz linie kolejowe nr 352 i 395 (obwodnica miasta w zakresie przewozów towarowych). W ujęciu ponadaglomeracyjnym trasa E20 zapewnia m.in. przewozy pasażerskie w kierunku wschodnim (Września, Konin, Warszawa) oraz na zachód (Zielona Góra, Berlin). Krzyżujące się z nią ramiona szlaku E59 zapewniają dostępność komunikacyjną aglomeracji od strony: Wrocławia, Leszna i Kościana (od południa) oraz Szamotuł, Szczecina i Świnoujścia (od północy). Znaczącą rolę w kształtowaniu dostępności komunikacyjnej aglomeracji przypisać należy także linii kolejowej nr 353 (łączy Poznań z Gnieznem, Inowrocławiem, Bydgoszczą oraz Gdańskiem), trasie nr 272 (Środa Wielkopolska, Ostrów Wielkopolski) oraz 354 (łączący Poznań z Piłą, Białogardem i Kołobrzegiem). Aglomeracyjna sieć kolejowa obejmuje również dwie linie drugorzędne: nr 356 – łączącą stację Poznań Wschód z Wągrowcem oraz nr 357 z Lubonia do Wolsztyna.

Istotne znaczenie w kształtowaniu atrakcyjności turystycznej centrum Poznania przypisać należy przebudowie dworca PKP oraz towarzyszącym jej inwestycjom zmierzającym do pełnej realizacji projektu mającego za zadanie stworzenie w wymienionej strefie nowego węzła, tzw. Zintegrowanego Centrum Komunikacyjnego. W trakcie jego realizacji wykorzystane zostały wzorce zaczerpnięte z projektów inwestycji zrealizowanych już wcześniej w Europie, w tym m.in. West End City Center w Budapeszcie oraz Emonika City Center w Ljubljanie, gdzie przekształcono tradycyjne dworce kolejowe w nowe centra miejskie. Poznański „nowy" dworzec kolejowy (powierzchnia 7 tys. m^2) będzie miał trzy poziomy funkcjonalne. Na poziomie gruntu umieszczony zostanie terminal autobusowy na co najmniej 19 stanowisk. Terminal połączony będzie z poziomami +1 i +2 przynależącymi do centrum handlowego oraz nowym dworcem kolejowym (poziom +1). Zintegrowane Centrum Komunikacyjne scalone zostanie z siecią ulic miejskich i będzie umożliwiało wjazd pojazdów zarówno na poziomie parteru, jak i na poziomie +1 (poprzez podjazd z mostu Dworcowego). W centrum handlowym stworzone zostaną stanowiska dla 250 najemców. W jego obrębie powstaną 2 Food Courty, 25 punktów związanych z gastronomią oraz parking na ponad 1400 miejsc postojowych. Z punktu widzenia dostępności komunikacyjnej Poznania za istotny atut tego założenia architektoniczno-komunikacyjnego uznać należy scalenie węzła z systemem infrastrukturalnym (drogowym i przewozowym) komunikacji miejskiej, w tym z miejską siecią tramwajową.

Sieć transportu publicznego w aglomeracji poznańskiej obejmuje aktualnie połączenia kolejowe, tramwajowe oraz autobusowe (zarówno gminne, jak i pozostające w systemie przedsiębiorstw komunikacji samochodowej). Działa tu kilkanaście podmiotów oferujących przewozy w ramach publicznego transportu zbiorowego. Największym przewoźnikiem jest należąca do miasta poznańska spółka – Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji Sp. z o.o. Aktualnie oferuje ona przewozy na 22 liniach dziennej komunikacji tramwajowej oraz jednej tramwajowej linii nocnej. Sieć połączeń autobusowych obejmuje 56 linii dziennych oraz 21 nocnych.

Realizacji wybranych form turystyki sprzyja zabytkowy miejski tabor tramwajowy i autobusowy. Wśród tego rodzaju atrakcji wymienić należy szczególnie linię tramwajową nr 0, której trasę przeprowadzono tak, aby pozwalała podróżnym zapoznać się z eksponatami Muzeum Komunikacji w zajezdni przy ul. Głogowskiej, poznać architekturę i atrakcje Śródmieścia, zobaczyć dzielnice Wilda i Rataje, a w ramach krótkiego postoju odbyć spacer po parku Sołackim. Podobną rolę pełni także linia autobusowa nr 100, która łączy główne atrakcje Poznania (zabytkowa zajezdnia przy ul. Gajowej, Stare ZOO, Stary Rynek, Ostrów Tumski, Termy Maltańskie, Nowe ZOO oraz Cytadela).

W miesiącach letnich MPK oferuje też turystom nocne zwiedzanie miasta pod hasłem „Poznaj Poznań nocą". Przejazdy tego rodzaju rozpoczynają się o godzinie 21 (sierpień, wrzesień) lub 22 (czerwiec, lipiec) i mają swój początek w zajezdni przy ul. Gajowej.

Wśród uwarunkowań komunikacyjnych, kształtujących atrakcyjność turystyczną, wymienić należy także Kolejkę Parkową Maltanka. Pierwsza, Harcerska Kolejka Dziecięca, o torze szerokości 600 mm, powstała w Poznaniu w 1956 roku. Jej

licząca 1,5 km trasa przebiegała między Ogrodem Jordanowskim a Łęgami Dębińskimi. W związku z budową Trasy Hetmańskiej kolejkę postanowiono przenieść w okolice Jeziora Maltańskiego. Jej linię (już pod nazwą Maltanka) otwarto ponownie w 1972 roku. Od tego momentu przewozami Maltanką zarządza MPK, a jej trasa prowadzi od ronda Śródka do Nowego ZOO. Aktualnie trasą przewożonych jest rocznie około 200 tys. pasażerów.

Integracja poszczególnych elementów systemu transportowego umożliwia zmianę środka transportu na miejskich dworcach, parkingach i punktach przesiadkowych. W tym zakresie szczególną rolę pełnią zmodernizowane dworce Śródka, Rataje, Górczyn i Port Lotniczy Ławica. Wyraźnej poprawy warunków zmiany środka transportu, a zwłaszcza skrócenia czasu przesiadek, wymagają dworce kolejowe Poznań-Garbary, Starołęka i Dębiec oraz dworzec miejski na Ogrodach.

W ostatnich latach duże znaczenie w kształtowaniu dostępności komunikacyjnej Poznania przypisać należy działaniom związanym z funkcjonowaniem oraz rozbudową Portu Lotniczego Poznań-Ławica im. Henryka Wieniawskiego. Lotnisko położone jest w zachodniej części miasta, w odległości około 6 km od centrum. Obiekt leży przy trasie prowadzącej do Międzynarodowych Targów Poznańskich, dworca PKP oraz na osi komunikacyjnej Poznań–Warszawa. Port Lotniczy Poznań-Ławica zapewnia regularne połączenia, w czasie krótszym niż 3 godziny, z 15 miastami europejskimi (m.in.: Barceloną, Bristolem, Dortmundem, Dublinem, Edynburgiem, Frankfurtem n. Menem, Kopenhagą, Liverpoolem, Londynem, Monachium, Nottingham/Leicaster/Derby, Paryżem, Rzymem, Sztokholmem, Warszawą).

Do 2011 roku lotnisko miało jedną asfaltobetonową drogę startową o wymiarach 2500 m długości i 50 m szerokości. Pierwszy z terminali pasażerskich został oddany do użytku w listopadzie 2001 roku. Jego powierzchnia wynosiła 14 tys. m^2. W 2011 roku lotnisko mogło obsłużyć w ciągu godziny łącznie 900 pasażerów przylatujących do Poznania i opuszczających miasto. Przepustowość terminalu wynosiła 1,2–1,5 mln pasażerów rocznie. Dane obrazujące liczbę lotów oraz pasażerów korzystających z usług portu zamieszczono w tabeli 8.

W 2012 roku oddano nową części terminalu pasażerskiego (zamknięcie pierwszego etapu rozbudowy lotniska). Obejmuje ona parter budynku wraz z nową strefą przylotów i halą główną przeznaczoną dla stanowisk check-in oraz kondygnację piwniczną z pomieszczeniami technicznymi. Powierzchnia całkowita nowo wybudowanej części terminalu wynosi ponad 17 800 m^2. Ostatecznie w 2013 roku stary budynek zostanie przekształcony w terminal odlotowy oferujący turystom również powiększoną część komercyjną.

W związku z organizacją EURO 2012 przebudowę Lotniska podporządkowano wymogom UEFA. Czynnikiem o podstawowym znaczeniu dla spełnienia tych wymagań była realizacja projektu budowy drogi kołowania równoległej do istniejącej drogi startowej. Po jej wykonaniu liczba potencjalnych startów lub lądowań wzrosła aż do 30 w ciągu godziny. W efekcie rozbudowy płyty postojowej samolotów, bezpośrednio przy nowej części terminalu, powstało sześć stanowisk dla większych maszyn. Powierzchnia płyty zwiększyła się o 46 tys. m^2, dzięki czemu całkowita liczba stanowisk postojowych wzrosła do 23. Warto zauważyć, że mniejsze

Tabela 8. Liczba lotów oraz pasażerów korzystających z usług Lotniska Poznań-Ławica w latach 2000–2011

Rok	Liczba lotów	Liczba pasażerów	Indeks dynamiki dla liczby lotów		Indeks dynamiki dla liczby pasażerów	
			2000 r. =100	rok poprzedni =100	2000 r. =100	rok poprzedni =100
2000	13225	227874	100,00	–	100,00	–
2001	15397	227898	116,42	116,42	100,01	100,01
2002	13007	227498	98,35	84,48	99,83	98,82
2003	14174	263551	107,18	108,97	115,66	115,85
2004	16405	380676	124,04	115,74	167,05	144,44
2005	15595	418568	117,92	95,06	183,68	109,95
2006	17364	670702	131,27	111,34	294,33	160,24
2007	12062	863018	91,21	69,47	378,73	128,67
2008	23609	1274679	178,52	195,73	559,38	147,70
2009	22862	1235942	172,87	96,84	542,38	96,96
2010	23601	1419121	178,46	103,23	622,77	114,82
2011	23071	1463443	174,45	97,75	642,22	103,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

lotniska, pełniące funkcję lotnisk sportowych, znajdują się w Bednarach, Kobylnicy, Zborowie i Żernikach.

Szlaki i trasy turystyczne

Wśród szlaków i tras turystycznych aglomeracji poznańskiej na szczególną uwagę zasługują te o charakterze międzynarodowym i krajowym. Eksponują one przede wszystkim walory kulturowe położone przy szlaku. Ich znaczenie dla rozwoju turystyki aktywnej upatrywać należy przede wszystkim w sposobie pokonywania odległości pomiędzy poszczególnymi walorami eksponowanymi na trasie turystycznej. Do najważniejszych międzynarodowych szlaków tego typu zaliczyć należy Drogę św. Jakuba oraz Szlak Cysterski. Wśród szlaków o znaczeniu krajowym analogiczną rolę spełnia Szlak Piastowski.

W Polsce pierwsza Droga św. Jakuba została wytyczona na Dolnym Śląsku, dzięki staraniom Bractwa Świętego Jakuba. Jej uroczyste otwarcie nastąpiło w 2005 roku. W Wielkopolsce pierwsze charakterystyczne tabliczki z muszlą i krzyżem pojawiły się już w 2006 roku. Oznakowano nimi południowy fragment szlaku pątniczego. Wielkopolska Droga św. Jakuba (235 km) z Głogowa do Gniezna stanowi aktualnie fragment dłuższej trasy prowadzącej ze Śląska przez Poznań i Gniezno do Torunia i Olsztyna. Odtworzone odcinki: dolnośląski i wielkopolski tworzą fragment historycznego traktu handlowo-pielgrzymkowego z północy na południe tj. z Wielkopolski przez Łużyce do stolicy Czech – Pragi. Na terenie Wielkopolski wytyczono także inny odcinek, wchodzący w skład tzw. Lubuskiej Drogi św. Jakuba.

Prowadzi ona ze Słubic przez Międzyrzecz, Międzychód, Sieraków, Szamotuły i Oborniki do Murowanej Gośliny, gdzie łączy się z tzw. odcinkiem wielkopolskim.

Szlak Cysterski w Wielkopolsce jest tworzony od 1990 roku na mocy decyzji Rady Europy i ma przypominać dokonania zakonu utworzonego w 1098 roku we Francji, który oprócz działalności religijnej propagował styl życia oparty na zasadzie „módl się i pracuj", a dziś uważany jest też za prekursora koncepcji zjednoczenia Europy. Wielkopolski Szlak Cysterski liczy 143 km. Rozpoczyna się w poznańskim kościele pw. św. Jana Jerozolimskiego, prowadzi następnie m.in. przez Wierzenicę, Mielno, Owińska, Kamińsko, Zielonkę, Głęboczek, Dąbrówkę Kościelną oraz Rejowiec. Kolejne miejscowości na szlaku to Antoniewo, Lechlin, Wągrowiec, Tarnowo Pałuckie, Łekno, Bracholin i Popowo Kościelne.

Przez Wielkopolskę i Kujawy przebiega jeden z najpopularniejszych szlaków wiodący do miejsc związanych z okresem tworzenia się państwowości polskiej i okresem piastowskim. Zainteresowanie tematyką piastowską i wytyczenie szlaku było efektem przygotowań do obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Trasa Szlaku Piastowskiego ma kształt „przewróconej" ósemki z punktem centralnym w Gnieźnie. Ponieważ na szlaku znajduje się wiele atrakcji, turyści najczęściej przemieszczają się odcinkiem obejmującym trasę z Poznania przez Gniezno, Biskupin do Kruszwicy, Strzelna i Mogilna. W skali aglomeracji poznańskiej szczególnie istotne wydają się obiekty historyczno-kulturowe wyznaczające przebieg tzw. małej pętli szlaku, która pozwala zapoznać się z: historią i osobliwościami architektonicznymi samego Poznania, ekspozycją Muzeum Myślistwa w Uzarzewie oraz Skansenu i Muzeum Pszczelarstwa w Swarzędzu.

Wyżej opisane trasy turystyczne zaliczyć należy do grupy tzw. szlaków tematycznych, które na turystycznej mapie regionu traktować trzeba raczej jako propozycję produktu turystycznego, aniżeli elementy zagospodarowania *sensu stricto*. Podobne znaczenie ma w Poznaniu Trakt Królewsko-Cesarski.

Według wyników badań polskiego rynku turystycznego przeprowadzonych przez zachodnioeuropejskich touroperatorów, Poznań należy do grupy pięciu miast – obok Warszawy, Krakowa, Gdańska i Wrocławia – które mają największe szanse na kształtowanie ogólnopolskiego, a nawet europejskiego sektora turystyki kulturowej. Dla nich też Generalny Konserwator Zabytków zaproponował przygotowanie traktów królewskich. W przypadku Poznania indywidualność tego założenia podkreślono drugim członem nazwy, nawiązującym do historii miasta. Realizacja Traktu Królewsko-Cesarskiego objęta jest kilkuetapowym programem w wielu aspektach wpisującym się w priorytety Miejskiego Programu Rewitalizacji.

Oferta Traktu Królewsko-Cesarskiego składa się z czterech głównych warstw tematycznych, które podkreślają specyfikę Poznania w skali krajowej, regionalnej i lokalnej:

1. „Trakt historii" – związany z hasłami
- „Tu się Polska zaczęła…" (odwołanie do początków państwowości i chrześcijaństwa na ziemiach polskich);
- „… i tu Polska przetrwała" (propagowanie wiedzy o roli poznaniaków w walce o niepodległość i tożsamość narodową);

2. „Trakt zabytków architektury" – pod hasłem: „Tak budował się Poznań – Trakt pracy i piękna" (zwracający uwagę na wyjątkową czytelność poszczególnych etapów rozwoju przestrzennego i architektonicznego miasta);
3. „Trakt artystyczny (kulturalny)" – podkreślający obecność na trakcie wielu instytucji kultury i sztuki, które uzupełniają jego ofertę turystyczną, pod hasłem:
- „Kulturalne inspiracje" – trakt tętniący życiem (kulturalnym)...
- „Rozrywkowe/Kulturalne TRAKTowanie"
4. Trakt tradycji wielkopolskich" – odwołujący się do lokalnych zwyczajów, gwary, tradycji i wartości pod hasłem:
- „Nie tylko pyry z gzikiem"
- „Dobra strawa i zabawa".

Poznanie wybranych atrakcji traktu, w szczególności jego zabytków, ułatwia turystom specjalna linia tramwajowa nr 17. Oznaczenie trasy jest wspólną inicjatywą Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, MPK Poznań Sp. z o.o. oraz ZTM. Tego typu rozwiązania stosowano już w wielu europejskich miastach (m.in. w Paryżu, Berlinie, Lizbonie), chociaż w skali miast naszego kraju to właśnie Poznań jest pionierem opisanych rozwiązań. Na dziewięciu przystankach wzdłuż trasy zamieszczono specjalne oznaczenia, a we wiatach przystanków – mapy najciekawszych wycieczek po okolicy z kodami QR.

Uznając szczególne uwarunkowania historycznego rozwoju Poznania oraz indywidualne cechy grup społecznych je zasiedlających, trzeba przyznać, że w przypadku Traktu Królewsko-Cesarskiego dyskusyjne wydaje się udostępnienie trasy turystycznej przebiegającej przez obszary planowane lub dopiero co objęte wstępnymi etapami programów rewitalizacji. Przekaz odnoszący się do historii czy tradycji miejsca nie powinien odbywać się bowiem w scenerii o ograniczonych walorach estetycznych (wizualnych), nieuzasadnionych treścią głównego przekazu, np. wydarzeniami historycznymi (zniszczenia wojenne) czy istotnymi, utrwalonymi (choć negatywnymi) tradycjami architektonicznymi.

W dobie rosnącej informatyzacji polskiego społeczeństwa oraz gwałtownego wzrostu dostępności do Internetu i mobilnych urządzeń za szczególną formę kształtowania wiedzy turysty oraz ukierunkowywania jego zachowań przestrzennych uznać należy te szlaki, które nie zostały jeszcze realnie oznakowane w terenie. Są to najczęściej tematyczne szlaki turystyczne, których atrakcje zostały „spięte" wirtualną trasą zwiedzania.

W odniesieniu do terenu aglomeracji poznańskiej proponowane są turystom m.in. wycieczki szlakami:
- Baroku (trasa wycieczki: Poznań — Kórnik — Śrem — Lubiń — Gostyń — Pawłowice – Rydzyna – Leszno – Kościan – Poznań , 199 km);
- Ludzi Muzyki (trasa podpoznańska: Poznań – Szamotuły – Oborniki – Objezierze – Poznań, 88 km);
- Ludzi Pióra (trasa wycieczki: Poznań – Objezierze – Łukowo – Wierzenica – Wronczyn – Gułtowy – Giecz – Środa Wlkp. – Polwica – Zaniemyśl – Bnin – Kórnik – Rogalin – Puszczykówko – Poznań, 196 km);
- Mazurka Dąbrowskiego (trasa wycieczki: Poznań – Manieczki – Winna Góra – Poznań, 142 km);

- Napoleona (trasa wycieczki: Poznań – Biedrusko – Bolechowo – Owińska – Czerwonak – Kicin – Wierzonka – Kobylnica – Swarzędz – Kleszczewo – Krerowo – Jarosławiec – Środa Wlkp. – Koszuty – Kórnik – Rogalin – Rogalinek – Mosina – Łódź – Stęszew – Konarzewo – Szreniawa – Komorniki – Poznań, 150 km);
- Noblistów (trasa wycieczki: Poznań – Września – Pyzdry – Żerków –Miłosław – Rogalin – Poznań, 187 km);
- Poczty Konnej (trasa wycieczki: Poznań – Gaj Wielki – Bytyń – Pniewy – Orzeszkowo – Kwilcz – Kamionna – Gorzyń – Gorzycko – Pszczew – Trzciel – Miedzichowo – Nowy Tomyśl – Poznań, 190 km);
- Powstania Wielkopolskiego
  - trasa 1 – Frontu Południowego: Poznań – Jarocin – Kalisz – Ostrów Wlkp. – Ostrzeszów – Krotoszyn – Poznań (355 km);
  - trasa 2 – Frontu Południowo-Zachodniego: Poznań – Kościan – Osieczna – Rawicz – Gostyń – Poznań (241 km);
  - trasa 3 – Frontu Zachodniego: Poznań – Wolsztyn – Babimost – Zbąszyń – Poznań (230 km);
  - trasa 4 – Frontu Północnego: Poznań – Czarnków – Chodzież – Wągrowiec – Oborniki – Poznań (227 km);
- Sławnych Wielkopolanek (trasa wycieczki: Poznań – Kiekrz – Szamotuły – Pniewy – Pakosław – Michorzewo – Buk – Konarzewo – Jeziory – Rogalin – Bnin – Zaniemyśl – Środa Wlkp. – Kórnik – Poznań, 181 km);
- Twierdzy Poznań;
- Wielkopolskich Legend (pętla poznańska);
- Wiosny Ludów (trasa wycieczki: Poznań – Mosina – Książ – Miłosław – Września – Poznań, 173 km).

Należy zwrócić uwagę na potencjalną rolę tych tras w kształtowaniu realnych elementów tradycyjnej infrastruktury turystycznej, w tym również zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego mniejszych jednostek osadniczych. Forma szlaku wirtualnego traktowana może być bowiem jako pierwszy etap kreacji rzeczywistych elementów zagospodarowania terenu oraz sterowania ruchem turystycznym. Zmiany tego typu można zaobserwować chociażby w przypadku szlaku Drewnianych Kościołów w Puszczy Zielonce, który aktualnie obejmuje trzy trasy turystyczne:

- Trasa I: Poznań – Owińska – Murowana Goślina – Długa Goślina – Studzieniec – Rogoźno – Wągrowiec – Tarnowo Pałuckie – Skoki – Rejowiec – Kiszkowo – Sławno – Węglewo – Pobiedziska – Wierzenica – Poznań, 157 km;
- Trasa II: Poznań – Buk – Opalenica – Bukowiec – Nowy Tomyśl – Łomnica – Zbąszyń – Chlastawa – Nowy Tomyśl – Wolsztyn – Rakoniewice – Ruchocice – Grodzisk – Stęszew – Łódź – Szreniawa – Poznań, 219 km;
- Trasa III: Poznań – Rogalinek – Rogalin – Kórnik – Koszuty – Środa Wlkp. – Śrem – Dolsk – Gostyń – Domachowo – Lubiń – Kopaszewo – Turew – Stary Gołębin – Czempiń – Mosina – Poznań, 202 km.

Ze względu na szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe za atrakcyjne dla realizacji form turystyki aktywnej uznać należy trasy turystyczne wytyczone w granicach Wielkopolskiego Parku Narodowego, wykorzystywane w trakcie wypoczyn-

ku przez mieszkańców Poznania oraz mieszkańców jednostek osadniczych graniczących z tym obszarem (Luboń, Mosina, Puszczykowo). Są to m.in.:

- Trasa im. Prof. Adama Wodziczki (Osowa Góra – jez. Kociołek – jez. Skrzynka – Jez. Góreckie – Osowa Góra; 9,5 km);
- Szlak Kosynierów (Osowa Góra – jez. Kociołek – Jez. Góreckie – Jeziory – Puszczykówko; 8 km);
- Szlak im. F. Jaśkowiaka (Puszczykówko – Głaz F. Jaśkowiaka);
- Trasa im. Cyryla Ratajskiego (Mosina – jez. Kociołek – Górka – Jez. Łódzko-Dymaczewskie – Jez. Witobelskie – Stęszew; 13 km);
- Trasę im. Bernarda Chrzanowskiego (Puszczykowo – Jarosławiec – Puszczykówko; 12 km).

Wymienione trasy zostały wyznaczone na wybranych odcinkach pięciu szlaków turystycznych przebiegających przez WPN. Jeden z nich – szlak czerwony – ma swoją kontynuację na terenie Rogalińskiego Parku Krajobrazowego (obszar wypoczynku mieszkańców Mosiny, Rogalina, Rogalinka i Kórnika). Ponadto przez turystów wykorzystywany może być również śródleśny zielony szlak turystyczny Rogalinek–Wiórek. Przebieg szlaków turystycznych w WPN jest w znacznej mierze dostosowany do warunków przyrodniczych (por. Matuszewska 2003). Mimo że atrakcyjność poszczególnych odcinków tras jest zróżnicowana, w ujęciu ogólnym cechują się one znacznymi walorami rekreacyjnymi (szlak czerwony i niebieski). Odcinki najmniej atrakcyjne występują przede wszystkim na obszarach użytkowanych rolniczo, a ich przebieg wynika z układu lokalnych dróg.

Drugi główny obszar koncentracji pieszych szlaków turystycznych zaobserwować można w północno-wschodniej części aglomeracji poznańskiej, w obrębie Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka. Sieć szlaków na tym terenie obejmuje:

- szlak czerwony (Czerwonak – Dziewicza Góra – Okoniec – Skoki; 35,6 km);
- szlak niebieski (Dziewicza Góra – Leśniczówka Annowo – Owińska – Ludwikowo – Tuczno; 17,3 km);
- szlak żółty (Dziewicza Góra – Kicin – Wierzenica – Kobylnica; 9,9 km);
- szlak czarny (Ludwikowo – Mielno – Dziewicza Góra; 7 km).

Szczególne znaczenie w obsłudze wędrówek pieszych mieszkańców zachodnich dzielnic Poznania przypisać należy drogom, po których wytyczono zielony szlak turystyczny (Krzyżowniki – Strzeszynek – Golęcin). Jego łączna długość wynosi 13,5 km. Analogiczne miejsce wypoczynku dla osób zamieszkujących północną część miasta może stanowić żółty szlak turystyczny o długości 11,3 km przebiegający przez os. Batorego, Morasko i os. Sobieskiego. Istotne potencjalne znaczenie w obsłudze turystyki aktywnej we wschodniej i północno-wschodniej części aglomeracji przypisać należy systemowi zielonych szlaków turystycznych łączących Poznań z Pobiedziskami, które umożliwiają dalszą wędrówkę wzdłuż rynien jeziornych w kierunku Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka lub na południe przez Park Krajobrazowy Promno. Pozostałe szlaki wytyczone dla potrzeb turystyki pieszej zostały przedstawione na rycinie 7.

Na terenie aglomeracji poznańskiej funkcjonuje Wielkopolski System Szlaków Rowerowych. Został on opracowany w Departamencie Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu i wyróżniony Certyfikatem Polskiej Organizacji Tury-

stycznej. Aktualnie na ten system komunikacyjny składa się pięć szlaków rowerowych o znaczeniu wojewódzkim, pokrywających teren całego regionu. W ramach opisywanej sieci połączeń wymienić należy: „Pierścień dookoła Poznania" (173 km), „Transwielkopolską Trasę Rowerową" (500 km), „Piastowski Trakt Rowerowy" (104 km), „Rowerowy Szlak Stu Jezior" (110 km) oraz „Nadwarciański Szlak Rowerowy" (260 km, najciekawszy przyrodniczo szlak rowerowy w Wielkopolsce, prowadzący wałem przeciwpowodziowym z Poznania do zbiornika Jeziorsko). Należy podkreślić, że przez teren aglomeracji poznańskiej przebiega odcinek europejskiej trasy rowerowej EuroVelo nr 2 i 9 (trasa Poznań – Gniezno).

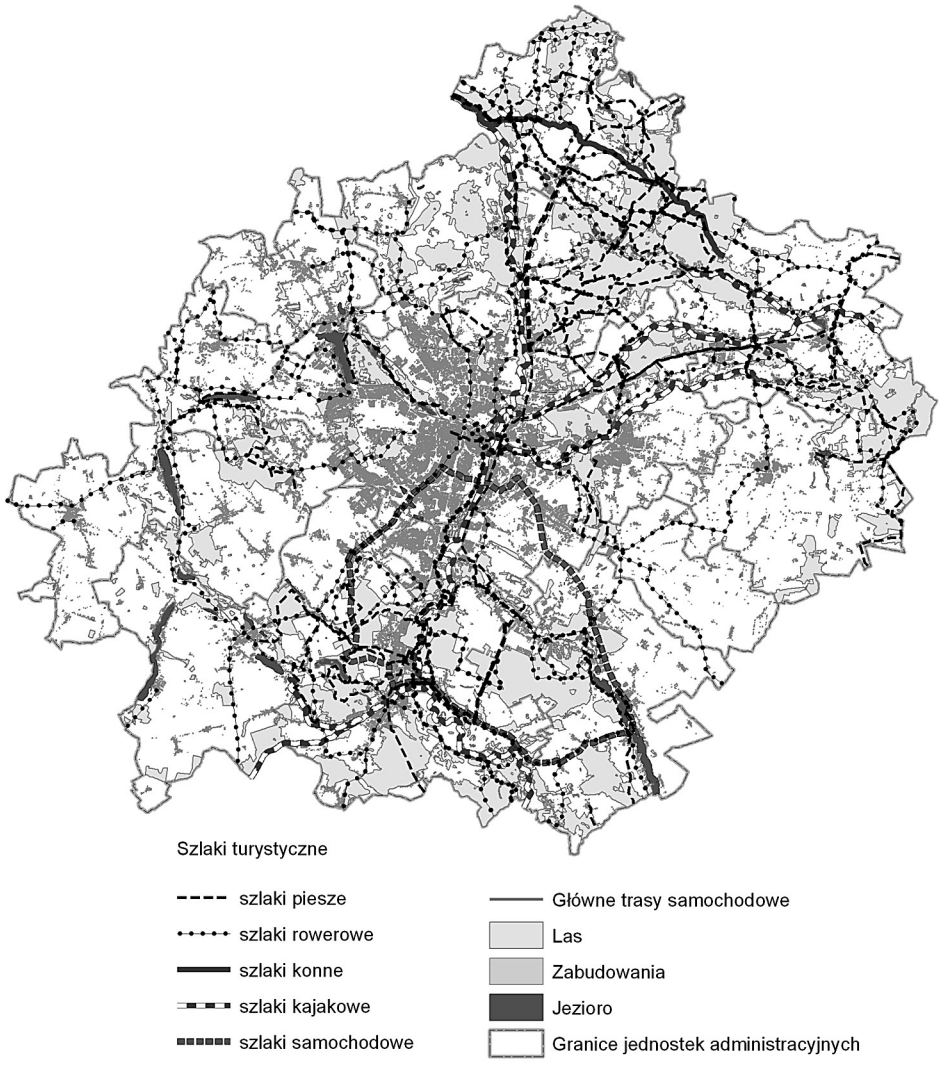
Podstawę rozwoju turystyki jeździeckiej w aglomeracji poznańskiej stanowią ośrodki jeździeckie (o zróżnicowanej wielkości i standardzie), kluby, stajnie, oraz oferta jeździecka w obiektach agroturystycznych. Istotnym atutem jest lokalizacja tego rodzaju obiektów na terenach słabo zurbanizowanych o wysokich walorach krajobrazowych. Za ważny element wspomagający jeździectwo turystyczne należy uznać trasy jeździeckie, w tym szczególnie Wilczy Szlak. Jest to najdłuższa turystyczna trasa transregionalna w Europie, przeznaczona nie tylko do uprawiania turystyki konnej. Nazwa wywodzi się od mieszczącej się przy szlaku hodowli wilków w Zakładzie Doświadczalnym Akademii Rolniczej w Stobnicy. Wymieniony szlak został wyznaczony i opracowany przez Stowarzyszenie Promocji Turystyki Konnej i Alternatywnej „TRAPER". Trasa prowadzi ze Stęszewka na obrzeżach Puszczy Zielonki aż do Lubniewic (ziemia lubuska). Pozostałe „drogi" do jazdy konnej są przeważnie traktami umownymi, nieoznakowanymi. Przebiegają one m.in. duktami leśnymi w sąsiedztwie Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz przez atrakcyjne krajobrazowo obszary Rogalińskiego Parku Krajobrazowego (ryc. 7).

Uwarunkowania przyrodnicze aglomeracji poznańskiej sprzyjają rozwojowi różnych form rekreacji wodnej. Specyficzną formą turystyki wodnej w Poznaniu i jego okolicach jest turystyka kajakowa. Należy podkreślić, że sama Warta objęta jest założeniem Międzynarodowej Drogi Wodnej E70, a od 2000 roku realizowany jest program „Warta", który ma na celu ochronę i poprawę czystości wód rzeki, uatrakcyjnienie terenów nadrzecznych i przywrócenie im dawnych funkcji rekreacyjnych. Plany przewidują wytyczenie szlaków pieszych, wodnych, ścieżek rowerowych, powstanie parkingów, przystani, miejsc biwakowych, promenad spacerowych i punktów gastronomicznych. Celom turystyki kajakowej w obrębie aglomeracji poznańskiej służy również tzw. Mała Pętla Wielkopolski. Jest to szlak o całkowitej długości 370 km, którego całościowy przebieg wytycza Kanał Mosiński wraz z systemem hydrotechnicznym kanałów obrzańskich, zbudowanych w połowie XIX wieku. Szlak najłatwiej pokonać, rozpoczynając spływ z prądem Warty do ujścia Obry w Skwierzynie.

Przemieszczanie się kajakiem z Poznania w kierunku Pobiedzisk umożliwiają dwie mniejsze rzeki – Cybina oraz Główna. Od 2010 roku na terenie aglomeracji poznańskiej Związek Międzygminny Puszcza Zielonka realizuje projekt „Szlak Kajakowy Puszcza Zielonka" zakładający wykonanie 11,3 km szlaku turystyki wodnej na jeziorach pomiędzy miejscowościami Pobiedziska i Tuczno (jezioro Biezdruchowo, rzeka Główna, rynna jezior: Jerzyńskie, Wronczyńskie Małe i Duże, Jezioro Stęszewsko- Kołatowskie). Prace obejmą m.in.: roboty konserwatorskie, ziemne,

budowę umocnień, progów, kanałów obiegowych, budowę placów biwakowych i oznakowanie szlaku. Zgodnie z założeniami projektu szlak ma zaspokoić potrzeby mieszkańców województwa wielkopolskiego w zakresie ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej.

Inną formą specjalistycznej turystyki aktywnej jest turystyka motorowa. W 1998 roku dla realizacji potrzeb turystów wytyczono tzw. Trasę Kórnicką pełniącą rolę szlaku turystycznego dla zmotoryzowanych. Umożliwia on przejazd z Poznania poprzez Kórnik, Rogalin, Puszczykowo, Wielkopolski Park Narodowy oraz Szreniawę i powrót do Poznania (długość trasy 80 km).

Ryc. 7. Szlaki turystyczne w aglomeracji poznańskiej
Źródło: Matuszewska 2012, zmienione.

Opisane projekty rozwoju szlaków turystycznych należy uznać za zbieżne z założeniami programu tzw. Zielonych Stolic Europy, tj. wybranych miast europejskich, które w zarządzaniu przestrzenią wykorzystują rozwiązania sprzyjające ekologii, podnosząc zarazem codzienną jakość życia swoich mieszkańców. Jak wskazują doświadczenia miast aplikujących do tego tytułu, istnienie tego typu infrastruktury turystycznej jest warunkiem koniecznym dla efektywnego kształtowania funkcji rekreacyjnych.

Za istotny mankament sieci szlaków turystycznych aglomeracji poznańskiej uznać należy brak kompletnych danych z zakresu rzeczywistego przebiegu tras, ich niedostateczne oznakowanie oraz wielofunkcyjny charakter, który przejawia się w realizowaniu różnych, często kolizyjnych względem siebie form wypoczynku wzdłuż jednej trasy. Dodatkowym problemem jest słabe zagospodarowanie miejsc węzłowych, które mogłyby stanowić punkty wyboru oraz zmiany środka transportu lub sposobu przemieszczania się turystów. Tego rodzaju działania powinny zmierzać również do lokalizacji małych parkingów w miejscach rozpoczęcia wędrówki.

3.2. Baza noclegowa

Piotr Szmatuła, Piotr Zmyślony

Baza noclegowa stanowi kluczowy i najważniejszy element zagospodarowania turystycznego, a jej stan uważany jest za główny wskaźnik zdolności recepcyjnej każdego obszaru (Rogalewski 1977, Warszyńska, Jackowski 1978, Gaworecki 2007). Z tego względu analiza potencjału aglomeracji poznańskiej w tym zakresie powinna być wieloaspektowa i w miarę możliwości najbardziej wyczerpująca. Kowalczyk i Derek (2010) wskazują, że z punktu widzenia zagospodarowania turystycznego urządzenia i usługi noclegowe należy przede wszystkim rozpatrywać, uwzględniając ich rodzaje oraz czynniki mające wpływ na ich lokalizację. Poszczególne elementy bazy noclegowej można zatem analizować, biorąc pod uwagę charakter ich użytkowania, dostępność oraz stan i warunki materialno-techniczne (Warszyńska, Jackowski 1978). Kluczowymi atrybutami zagospodarowania noclegowego z punktu widzenia jego natężenia i rozmieszczenia w przestrzeni jest rozdrobnienie i zróżnicowanie typologiczne (Wodejko 1997). Sprawiają one, że typologia obiektów noclegowych odpowiada w pierwszym rzędzie różnorodnym potrzebom turystów oraz podejmowanym przez nich rodzajom aktywności, a także jest dostosowana do cech środowiska geograficznego oraz przepisów prawnych w dziedzinie programowania bazy noclegowej. Zakres rodzajowy obiektów oraz standardy techniczne i jakościowe, które muszą one spełniać, regulowane są przepisami ustawy o usługach turystycznych z 1997 roku (Dz.U. z 2004 r., nr 223, poz. 2268, z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których świadczone są usługi hotelarskiez 2004 roku (Dz.U. z 2006 r., nr 22, poz. 169). Rozwój zagospodarowania noclegowego w aglo-

meracji poznańskiej podlega także ogólnym zasadom planowania rozwoju: ustaw dotyczących prawa budowlanego, planowania i zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska i ochrony przyrody (por. rozdz. 1.2).

Analizując potencjał noclegowy aglomeracji poznańskiej, należy scharakteryzować stan, dynamikę rozwojową oraz zróżnicowanie typologiczne zjawiska. Ponadto, dla możliwie najpełniejszego ukazania jej rzeczywistych rozmiarów, zdecydowano się poszerzyć zakres przedmiotowy o informacje dotyczące bazy zbiorowego zagospodarowania. W ten sposób możliwa stała się weryfikacja udziału tzw. prywatnej bazy noclegowej (kwatery prywatne i gospodarstwa agroturystyczne) w tworzeniu zdolności recepcyjnej aglomeracji. Co więcej, mając na uwadze, że niniejsze opracowanie stanowi pierwszy raport na temat stanu turystyki w skali aglomeracji, trzeba uznać za istotne określenie, w jakim stopniu działalność turystyczna na obszarze otaczającym miasto tworzy synergiczne powiązania funkcjonalne (czyli jest zintegrowana funkcjonalnie) z podażą w ośrodku centralnym. Integracja ta może zachodzić na dwóch płaszczyznach: dublowania oferty centrum, polegającego tylko na jej ilościowym dopełnieniu, bądź uzupełnienia oferty centrum, polegającego na jej wzbogaceniu w formie dodatkowych typów obiektów noclegowych, nie występujących w mieście lub występujących w śladowej ilości.

Charakterystyka bazy noclegowej, poprzedzona wstępem metodycznym, została podzielona na dwie części. W pierwszej przedstawiono podstawowe dane sporządzone na podstawie oficjalnej sprawozdawczości Głównego Urzędu Statystycznego dotyczącej obiektów zbiorowego zakwaterowania, w ujęciu dynamicznym. Następnie dokonano szczegółowej analizy stanu i struktury bazy noclegowej za pomocą pogłębionych badań z wykorzystaniem wielu źródeł.

Metodyka i opis źródeł

Sposób badania potencjału noclegowego aglomeracji turystycznej determinowany jest przez dostępność oraz zakres materiału źródłowego. Rozdrobnienie i zróżnicowanie typologiczne obiektów wpływa na duże trudności w pozyskaniu pełnych i wiarygodnych źródeł danych statystycznych na temat liczby, struktury i rozmieszczenia bazy noclegowej.

Analiza rozwoju bazy noclegowej w aglomeracji poznańskiej, będąca celem pierwszego etapu badań, została przeprowadzona na podstawie danych gromadzonych w ramach systemu statystyki publicznej, publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w formie Banku Danych Lokalnych (GUS-BDL 2012) oraz przez Instytut Turystyki (2012), a także w formie roczników statystycznych szczebla miejskiego i biuletynów branżowych (GUS, 1996–2011; US Poznań 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009). Zastosowano narzędzia statystyki opisowej oraz analizę rozmieszczenia obiektów. Konieczne było przede wszystkim poznanie struktury ilościowej i typologicznej oraz rozmieszczenia zaplecza noclegowego na terytorium miasta i obszaru podmiejskiego. Zakres przedmiotowy analizy obejmuje obiekty zbiorowego zakwaterowania wyodrębnione na podstawie klasyfikacji GUS według następujących rodzajów: hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska

młodzieżowe, hostele, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, ośrodki wczasowe, domy pracy twórczej, kempingi, pola biwakowe, zespoły domków turystycznych, pozostałe obiekty niesklasyfikowane[4]. Zakres przestrzenny obejmuje wszystkie jednostki administracyjne tworzące metropolię Poznań, tj. miasto Poznań, 17 gmin powiatu poznańskiego oraz trzy gminy spoza powiatu poznańskiego: Skoki, Szamotuły i Śrem. Zakres czasowy uwarunkowany jest dostępnością porównywalnego materiału statystycznego i obejmuje lata 1995–2010. W niektórych przypadkach niemożliwe było pozyskanie rzetelnych danych w poszczególnych kategoriach (lata 1999 i 2000–2002).

Szczegółowa analiza stanu i struktury zagospodarowania noclegowego w aglomeracji poznańskiej, stanowiąca drugi etap badań, sporządzona jest w oparciu o zmienione zakresy badawcze oraz na podstawie szerszego materiału źródłowego. Prezentowane w dalszej części podrozdziału dane ukazują stan na 31 grudnia 2010 roku. Z uwagi na to, że dane gromadzone były na potrzeby „Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej" (Kaczmarek 2011), zakres przestrzenny analizy jest węższy – obejmuje miasto Poznań oraz powiat poznański. Uszczegółowiony został za to zakres podmiotowy, obejmuje on dodatkowo obiekty noclegowe i kwatery przeznaczone do krótkoterminowego wynajmu. Obiekty noclegowe poddane badaniu zostały podzielone według kryterium rodzajowego na: hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe (hotele, motele i pensjonaty w trakcie kategoryzacji, zajazdy, zamki, domy gościnne itp.), ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, wczasowe itp., kempingi i pola biwakowe (w praktyce tylko kempingi), schroniska turystyczne i domy wycieczkowe (w praktyce tylko szkolne schroniska młodzieżowe i jedno szkolne schronisko młodzieżowe), hostele, pokoje gościnne (w tym apartamenty), kwatery agroturystyczne. W analizie w odniesieniu do tych obiektów zastosowano kryteria ustawowe ich klasyfikacji, uwzględniono też kategorie obiektów. Pozostałe obiekty reprezentują wybrane kategorie stosowane w statystyce turystyki przez GUS. Nie uwzględniono internatów, domów studenckich i hoteli robotniczych, chyba że oferują one pokoje gościnne przeznaczone do krótkoterminowego wynajmu.

W związku z powyższym pierwotnym źródłem informacji o liczbie, lokalizacji oraz rodzaju i kategorii obiektów noclegowych był rejestr obiektów noclegowych prowadzony na podstawie wspomnianej ustawy przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego (stan na dzień 14.09.2010). Nie uwzględnia on jednak obiektów nieskategoryzowanych prowadzących działalność hotelarską lub inną podlegającą kategoryzacji (a więc nie używających zastrzeżonych nazw „hotel", „motel" itp.). Nie obejmuje także ośrodków wypoczynkowych i szkoleniowo-wypoczynkowych, hosteli, pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych, które nie są rejestrowane. Baza wymagała więc uzupełnienia:

[4] Należy podkreślić, że nie istnieje jedna ogólnie przyjęta klasyfikacja obiektów noclegowych (PKD, GUS, ustawa o usługach turystycznych), ponadto ich zakres jest różny. Ustawa o usługach turystycznych klasyfikuje tylko obiekty podlegające obowiązkowi rejestracji i kategoryzacji: hotele (1–5 gwiazdek), motele (1–5 gwiazdek), pensjonaty (1–5 gwiazdek), domy wycieczkowe i schroniska młodzieżowe (kat. I–III) oraz kempingi (1–4 gwiazdek).

a) listy obiektów nieuwzględnionych w rejestrze (nowo powstałych lub będących w trakcie kategoryzacji wraz z określeniem rodzaju i kategorii) – w tym celu wykorzystano następujące źródła quasi-oficjalne:
- PLOT – baza hoteli i innych obiektów hotelowych oraz kempingów;
- Miejski Informator Multimedialny – baza noclegowa Poznania i okolic (MIM 2010);
- serwis internetowy powiatu poznańskiego oraz folder „Baza noclegowa powiatu poznańskiego 2009" wydany przez Starostwo Powiatowe w 2009 i udostępniony w formacie PDF w tym serwisie (Powiat poznański 2009).

W przypadku wątpliwości dane zostały zweryfikowane w oparciu o informacje zawarte na własnych stronach internetowych obiektów;

b) listy obiektów nie podlegających rejestracji (i ich klasyfikacji) – w tym celu w pierwszym rzędzie wykorzystano następujące quasi-oficjalne źródła:
- PLOT – informacje o pokojach gościnnych oraz baza obiektów agroturystycznych;
- Miejski Informator Multimedialny – baza noclegowa Poznania i okolic (obejmuje wszystkie rodzaje obiektów z wyjątkiem kwater agroturystycznych) (MIM 2010);
- serwis internetowy powiatu poznańskiego oraz folder „Baza noclegowa Powiatu poznańskiego 2009" wydany przez Starostwo Powiatowe w 2009 i udostępniony w formacie PDF w tym serwisie (Powiat poznański 2009) obejmuje wszystkie rodzaje obiektów z wyjątkiem hosteli, które nie są reprezentowane na terenie powiatu.

W dalszej kolejności – ze względu na niedobór informacji na temat tzw. prywatnej bazy noclegowej lub obiektów indywidualnego zakwaterowania (pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych)[5] – wykorzystano następujące źródła:
- interaktywną mapę powiatu poznańskiego (Sarnowska 2010);
- turystyczne serwisy internetowe (przede wszystkim http://www.eholiday.pl i http://www.rezerwuje.pl) – bazę turystycznych obiektów noclegowych, w szczególności dysponującą informacjami o pokojach gościnnych i tzw. apartamentach.

Następnie dane zostały w miarę możliwości zweryfikowane w oparciu o informacje zawarte na własnych stronach internetowych obiektów, co jednak okazało się niemożliwe w odniesieniu do części obiektów agroturystycznych, które takich stron nie mają.

W wyniku analizy zawartości serwisów turystycznych została powiększona także lista obiektów wyszczególnionych w punkcie a. Największy problem stanowiło zakwalifikowanie do odpowiedniej grupy według rodzaju obiektów nieskategoryzowanych, w szczególności innych obiektów hotelowych, ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych, pokoi gościnnych, hosteli i kwater agroturystycznych. Autorzy musieli niejednokrotnie dokonać rozstrzygnięć na podstawie informacji ze

[5] Ze względu na problemy badawcze, GUS – pomimo stosowania tej kategorii obiektów – zrezygnował z ujmowania ich w swoich statystykach.

wszystkich wymienionych źródeł. W ostateczności wykorzystano weryfikację osobistą obiektów.

Oprócz informacji o lokalizacji, rodzaju i kategorii obiektów noclegowych w badaniu uwzględniono także dane o ich pojemności, tj. liczbie pokoi (w przypadku apartamentów lub domków turystycznych – ich liczbę) oraz łącznej liczbie miejsc noclegowych. Informacje te pozwoliły na analizę rozmieszczenia bazy noclegowej nie tylko w ujęciu jakościowym, ale także ilościowym, niemniej jednak ich zebranie okazało się niezwykle trudnym zadaniem. Rejestr prowadzony przez Urząd Marszałkowski zawiera tylko informację o liczbie miejsc w obiektach rejestrowanych. Konieczne było więc uzupełnienie tych informacji o liczbę pokoi, a także zgromadzenie danych o pojemności pozostałych (niezarejestrowanych) obiektów. W odniesieniu do hoteli wykorzystano bazę hotelowych miejsc noclegowych tworzoną przez PLOT (aktualizowaną w 2008 roku). W dalszej kolejności posłużono się pozostałymi wymienionymi wcześniej źródłami danych, które takie informacje zawierały. W przypadku rozbieżności pomiędzy nimi dokonano weryfikacji w oparciu o dane na własnych stronach obiektów, a – gdy to nie było możliwe – własnych rozstrzygnięć na podstawie oceny kompletności i aktualności badanych źródeł.

Rozwój bazy noclegowej w latach 1995–2010

Przedstawiona analiza stanu podaży usług noclegowych opiera się tylko na oficjalnych danych gromadzonych i publikowanych przez GUS, a zakresem przestrzennym obejmuje wszystkie samorządy terytorialne, które przystąpiły do stowarzyszenia Metropolia Poznań.

Transformacja ustrojowa, rozpoczęta w 1989 roku, wywołała duże perturbacje oraz korektę rynkową podaży usług noclegowych w aglomeracji poznańskiej. Skalę tej korekty obrazuje następujący przykład: według oficjalnych statystyk w 1988 roku liczba wszystkich miejsc noclegowych tylko w samym mieście przekraczała 14 tys., by w kolejnych dwóch latach spaść do poziomu 6,5 tys. (zmniejszenie o 45%). W większości spadek ten był skutkiem zmiany kategoryzacji obiektów noclegowych i zakresu podmiotowego rejestracji GUS w 1990 roku, w wyniku której ze statystyki publicznej zniknęły m.in. pokoje gościnne (4,7 tys. miejsc) oraz inne obiekty wypoczynkowe (4,2 tys. miejsc) (GUS Poznań 1995).

W 1995 roku, który jest początkiem niniejszej analizy, Poznań znajdował się już w fazie stabilnego wzrostu, który można nazwać, posiłkując się koncepcją cyklu życia obszaru turystycznego Butlera (1980), fazą wprowadzenia (por. Czernek, Zmyślony 2011). Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 9, w tym roku liczba obiektów noclegowych wyniosła 111, na miasto i powiat poznański przypadło ich łącznie 97. Udział samego Poznania w liczbie obiektów noclegowych wynosił 42%. Biorąc pod uwagę miejsca noclegowe, aglomeracja poznańska dysponowała ponad 10 tys. łóżek, z czego niemal dwie trzecie znajdowało się w obiektach zlokalizowanych w mieście. Różnica relacji miasto–obszar podmiejski w odniesieniu do liczby obiektów oraz miejsc noclegowych jest zrozumiała i wynika z wielkości obiektów – średnia liczba łóżek w obiekcie zlokalizowanym w mieście wynosiła 146, a w obiekcie poza miastem 60.

Tabela 9. Potencjał noclegowy aglomeracji poznańskiej według rejestrowanej bazy obiektów zbiorowego zakwaterowania 1995–2010

Lata	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Obiekty																
Miasto Poznań	47	48	47	49	51	52	54	52	54	55	57	61	60	65	70	75
Powiat poznański	50	47	46	50	48	43	51	49	45	46	44	41	39	48	53	64
Gminy spoza powiatu*	14	14	14	18	20	11	13	10	8	6	6	6	6	8	9	10
Ogółem miasto + powiat	97	95	93	99	99	97	105	101	99	101	101	102	99	113	123	139
Ogółem Metropolia Poznań***	111	109	107	117	119	108	118	111	107	107	107	108	105	121	132	149
Udział Miasta Poznania (%)	42,3	44,0	43,9	41,9	42,9	50,0	45,8	46,9	50,5	51,4	53,3	56,5	57,1	53,7	53,0	50,3
Miejsca noclegowe																
Miasto Poznań	6848	6681	7089	6953	6783	6583	6856	7151	7120	7271	7524	7730	7617	7798	8007	8173
Powiat poznański	3161	3091	3150	3156	3293	3315	3488	3336	3582	3591	3468	2916	3035	3643	3767	3889
Gminy spoza powiatu*	662	643	625	600	650	449	435	364	338	257	250	228	234	303	356	368
Ogółem miasto + powiat**	10009	9772	10239	10109	10076	9898	10344	10487	10702	10862	10992	10646	10652	11441	11774	12062
Ogółem Metropolia Poznań***	10671	10415	10864	10709	10726	10347	10779	10851	11040	11119	11242	10874	10886	11744	12130	12430
Udział Miasta Poznania (%)	64,2	64,1	65,3	64,9	63,2	63,6	63,6	65,9	64,5	65,4	66,9	71,1	70,0	66,4	66,0	65,8

Objaśnienia: * gminy spoza powiatu: dotyczy gmin Szamotuły, Skoki oraz Śrem, które administracyjnie nie należą do powiatu poznańskiego, ale należą do stowarzyszenia Metropolia Poznań; ** dotyczy miasta Poznania oraz powiatu poznańskiego – taki zakres przestrzenny przyjęto w opracowaniu jako zakres podstawowy; *** dotyczy wszystkich jednostek wchodzących w skład metropolii Poznań na dzień 31.12.2010 roku.
Źródło: GUS – BDL (2011).

Przez kolejne 12 lat można zaobserwować dwie przeciwstawne tendencje, które przełożyły się ostatecznie na bezwzględny spadek całkowitej liczby obiektów o 6 jednostek (do 105) przy jednoczesnym przyroście potencjału miejsc noclegowych o 215 łóżek (do 10 886) w 2007 roku. W tym czasie na terenie miasta liczba obiektów systematycznie (z minimalnymi wahaniami) wzrastała, w efekcie dochodząc do 13 nowych obiektów, podczas gdy na obszarze podmiejskim wystąpiły znaczące wahania ich liczby, z przeważającą siłą tendencji spadkowej, co w rezultacie skutkowało zmniejszeniem aż o 20 obiektów. Bezwzględny wzrost liczby miejsc noclegowych na całym obszarze metropolii Poznań wynika ze zmian ukrywających się niejako za przedstawionymi liczbami, mającymi przede wszystkim wymiar jakościowy. Mianowicie, można zaobserwować wzrost standardu świadczonych usług, zastępowanie starych, zdekapitalizowanych, dużych obiektów nie będących często obiektami hotelowymi (obiekty wypoczynkowe, kempingi itp.) przez nowo powstające obiekty o charakterze hotelowym, działających w ramach międzynarodowych systemów hotelowych, a także formalną weryfikację liczby obiektów poprzez zmianę przepisów kategoryzacyjnych. Ten proces obrazują najpełniej dane odnoszące się tylko do hoteli, przedstawione w tabeli 10, na podstawie których można stwierdzić, że w okresie od 1995 do 2007 roku liczba hoteli wzrosła nieomal trzykrotnie (o 36 obiektów), a liczba miejsc noclegowych w hotelach ponad dwukrotnie (o 4115 miejsc). Skutkiem tych zjawisk jest zmiana przeciętnej liczby miejsc noclegowych przypadających na jeden obiekt – na terenie miasta spadła ona do 127 miejsc, a na terenach podmiejskich wzrosła do 73.

Od 2007 roku obserwuje się skokowy wzrost liczby obiektów i miejsc noclegowych na terenie metropolii Poznań, dzięki czemu można stwierdzić, że aglomeracja weszła w etap rozwoju według modelu cyklu życia obszaru turystycznego (por. Butler 1980). Przez trzy kolejne lata pojawiły się na rynku łącznie 44 nowe obiekty, ich oficjalna, zarejestrowana przez GUS liczba całkowita w 2010 roku wyniosła 149 (123 w mieście i powiecie). Zauważmy, że przyrost miejsc noclegowych nie jest już tak imponujący – wyniósł 1,4 tys., co wskazuje na tendencję tworzenia mniejszych obiektów o mniejszej pojemności. Całkowita liczba miejsc noclegowych w metropolii Poznań wyniosła 12 430 łóżek (12 062 w mieście i powiecie poznańskim). Udział Poznania w tworzeniu metropolitalnego potencjału noclegowego wzrósł w odniesieniu do obiektów noclegowych (wyniósł 50%; wzrost o 8 pp. w stosunku do 1995 roku) i, w mniejszym stopniu, w odniesieniu do liczby miejsc noclegowych (66%, wzrost o 2 pp.).

Warto jeszcze raz skupić uwagę na tabeli 10, obrazującej dane dotyczące samych hoteli. Wynika z niej, że przez cały okres analizy ich liczba rosła, zarówno pod względem liczby podmiotów, jak i miejsc noclegowych. W 2010 roku w metropolii Poznań działało 78 hoteli (74 na łącznym obszarze miasta i powiatu poznańskiego). Imponująca jest dynamika wzrostu ich liczby. Mianowicie, biorąc pod uwagę cały teren badań, można mówić o ponad 4-krotnym wzroście liczby obiektów oraz 2,5-krotnym wzroście liczby miejsc noclegowych. W samym mieście zanotowano 3-krotny wzrost liczby obiektów oraz „tylko" 1,8-krotny wzrost liczby miejsc noclegowych. Na terenach podmiejskich (a więc bez Poznania) zaobserwowano 10-krotny wzrost liczby obiektów oraz 19,5-krotny wzrost liczby łóżek hote-

Tabela 10. Potencjał hotelowy aglomeracji poznańskiej według rejestrowanej bazy obiektów zbiorowego zakwaterowania w latach 1995–2010

Lata	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Obiekty – hotele																
Miasto Poznań	15	14	16	17	16	23	25	29	32	33	34	40	40	45	47	47
Powiat poznański	1	1	3	3	3	3	6	9	10	12	11	12	10	18	22	27
Gminy spoza powiatu*	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	3	4	4
Ogółem miasto + powiat	16	15	19	20	19	26	31	38	42	45	45	52	50	63	69	74
Ogółem Metropolia Poznań***	18	18	22	23	22	28	33	40	44	47	47	54	52	66	73	78
Udział Miasta Poznania (%)	83,3	77,8	72,7	73,9	72,7	82,1	75,8	72,5	72,7	70,2	72,3	74,1	76,9	68,2	64,4	60,3
Miejsca noclegowe w hotelach																
Miasto Poznań	3263	3166	3306	3320	3235	3672	3870	4446	4520	4572	4750	5283	5490	5839	6246	5929
Powiat poznański	20	20	97	97	154	154	289	591	908	1023	1033	1123	985	1533	1668	1895
Gminy spoza powiatu*	86	107	108	110	109	59	59	59	59	59	59	59	59	112	165	165
Ogółem miasto + powiat**	3283	3186	3403	3417	3389	3826	4159	5037	5428	5595	5783	6406	6475	7372	7914	7824
Ogółem Metropolia Poznań ***	3369	3293	3511	3527	3498	3885	4218	5096	5487	5654	5842	6465	6534	7484	8079	7989
Udział Miasta Poznania (%)	96,9	96,1	94,2	94,1	92,5	94,5	91,7	87,2	82,4	80,9	81,3	81,7	84,0	78,0	77,3	74,2

Objaśnienia: * gminy spoza powiatu: dotyczy gmin Szamotuły, Skoki oraz Śrem, które administracyjnie nie należą do powiatu poznańskiego, ale należą do stowarzyszenia Metropolia Poznań; ** dotyczy miasta Poznania oraz powiatu poznańskiego – taki zakres przestrzenny przyjęto w opracowaniu jako zakres podstawowy; *** dotyczy wszystkich jednostek wchodzących w skład metropolii Poznań na dzień 31.12.2010 roku.
Źródło: GUS – BDL (2011).

lowych. Tylko w samym powiecie poznańskim liczba obiektów wzrosła 27-krotnie, a liczba miejsc noclegowych 95-krotnie. Skutkiem tego jest zmniejszenie udziału miasta w tworzeniu bazy hotelowej w całej metropolii Poznań. W 1995 roku tylko 3% miejsc hotelowych znajdowało się na obszarze podmiejskim, a w roku 2010 udział ten wzrósł do 26%. Świadczy to z jednej strony o rewolucyjnej poprawie jakości usług noclegowych w całej aglomeracji, a szczególnie na terenach podmiejskich, z drugiej strony o upodabnianiu się bazy noclegowej do charakteru miejskiego, co może sugerować zbyt duże uzależnienie podmiejskiej gospodarki turystycznej od miasta. Zjawisko to zostało zbadane głębiej w dalszej części analizy, przy wykorzystaniu szerszej podstawy informacyjnej.

Rozmieszczenie, natężenie i struktura bazy noclegowej w aglomeracji poznańskiej

Dalsza, pogłębiona analiza bazy noclegowej w aglomeracji poznańskiej jest możliwa dzięki poszerzeniu bazy informacyjnej powstałej w wyniku integracji dostępnych baz danych oraz zasobów internetowych. Porównanie stworzonej w ten sposób bazy turystycznej w ramach Centrum Badań Metropolitalnych (zwanej dalej badaniami CBM) z prezentowanymi danymi GUS wskazuje na ponad 2,5-krotnie wyższą faktyczną liczbę obiektów i liczbę miejsc noclegowych większą o 43% w stosunku do oficjalnie publikowanych danych, co potwierdza tabela 11.

Różnice te w znacznej mierze wynikają z innego zakresu podmiotowego stosowanego w badaniach: dane GUS uwzględniają pominięte w drugim etapie badania internaty, bursy, domy studenckie, hotele robotnicze (w kategorii „pozostałe obiekty niesklasyfikowane"), nie obejmują natomiast tzw. prywatnej bazy noclegowej (pokoje gościnne, kwatery agroturystyczne), która z kolei została uwzględniona w badaniu. Ponadto w badaniu uwzględniono liczbę pokoi, która w przypadku danych GUS ogranicza się tylko do obiektów hotelowych.

Bardziej miarodajne jest porównanie poszczególnych rodzajów obiektów noclegowych (tab. 12). Uwzględniając tylko kategorie reprezentowane w obu badaniach, można stwierdzić, że różnica jest mniejsza: obiektów w stosunku do BDL jest o 50% więcej, a miejsc noclegowych – o jedną trzecią. Różnice dotyczą przede wszystkim innych obiektów hotelowych, hosteli i pokoi gościnnych. Znaczenie tych ostatnich jednak maleje, jeśli spojrzeć na liczbę miejsc noclegowych. Są to bowiem w większości pojedyncze apartamenty przeznaczone na krótkoterminowy wynajem. Zauważalny jest także wzrost liczby hoteli.

Tabela 12 zawiera ponadto dane na temat przeciętnej liczby miejsc noclegowych w pokoju, obliczone na podstawie badań CBM (w przypadku kempingów dotyczą one liczby miejsc w pojedynczym domku kempingowym). Przeciętny pokój w aglomeracji poznańskiej ma 2,1 miejsca noclegowego.

W oparciu o zebrane dane można dokonać charakterystyki gmin pod względem wielkości i struktury bazy noclegowej. Po jej przeprowadzeniu z wykorzystaniem odpowiednich wskaźników zostanie dokonana szczegółowa analiza rozmieszczenia obiektów turystycznych i czynników ich lokalizacji na obszarze aglomeracji, co pozwoli na wyjaśnienie zaistniałych różnic między gminami.

Na podstawie zgromadzonego całościowego materiału informacyjnego dotyczącego stanu obecnego można stwierdzić, że na terenie aglomeracji poznańskiej funkcjonują 354 obiekty świadczące usługi noclegowe. Największa liczba obiektów noclegowych koncentruje się w Poznaniu, w którym jest ich 227, co stanowi 64,1% ogólnej liczby obiektów w aglomeracji poznańskiej. W żadnej z pozostałych gmin liczba obiektów nie przekracza 20, przy czym najwięcej jest ich w gminach: Pobiedziska – 18, Tarnowo Podgórne – 16 i Murowana Goślina – 14. Po 11 obiektów jest w gminach Mosina i Stęszew, po 9 w gminach Swarzędz i Kórnik, a po 7 w gminach miejskich Luboń i Puszczykowo. W pozostałych gminach liczba obiektów zawiera się w przedziale 2–5.

Liczba obiektów nie jest jednak miarodajnym wskaźnikiem obrazującym wielkość bazy noclegowej w gminach, gdyż poszczególne obiekty mogą dysponować różną liczbą miejsc noclegowych (od kilku do kilkuset). Liczbę miejsc noclegowych obrazuje rycina 9.

Pod względem ilości miejsc noclegowych dominacja Poznania jest jeszcze bardziej widoczna – z łączną liczbą 11,7 tys. miejsc dysponuje on aż 67,9% miejsc noc-

Tabela 11. Oficjalna i rzeczywista baza turystyczna w aglomeracji poznańskiej według gmin w 2010 roku

Gmina	Liczba obiektów noclegowych		Liczba miejsc noclegowych		Liczba pokoi
	(1) GUS-BDL	(2) Badania CBM	(1) GUS-BDL	(2) Badania CBM	(2) Badania CBM
Luboń	4	7	141	352	180
Puszczykowo	6	7	246	348	163
Buk	1	3	20	67	29
Czerwonak	3	5	107	127	50
Dopiewo	0	2	0	64	26
Kleszczewo	0	2	0	22	9
Komorniki	3	4	154	187	96
Kostrzyn	2	5	38	90	38
Kórnik	10	9	572	751	376
Mosina	3	11	123	416	145
Murowana Goślina	2	14	120	397	150
Pobiedziska	1	18	16	280	130
Rokietnica	0	2	0	24	10
Stęszew	8	11	739	842	391
Suchy Las	2	2	63	62	31
Swarzędz	6	9	398	552	284
Tarnowo Podgórne	13	16	1152	944	425
Poznań	75	227	8173	11667	5611
Razem		354	12062	17202	8144

Źródło: (1) GUS-BDL (2012); (2) obliczenia na podstawie zintegrowanych źródeł danych – opis metodyczny dostępny w poprzedniej części podrozdziału.

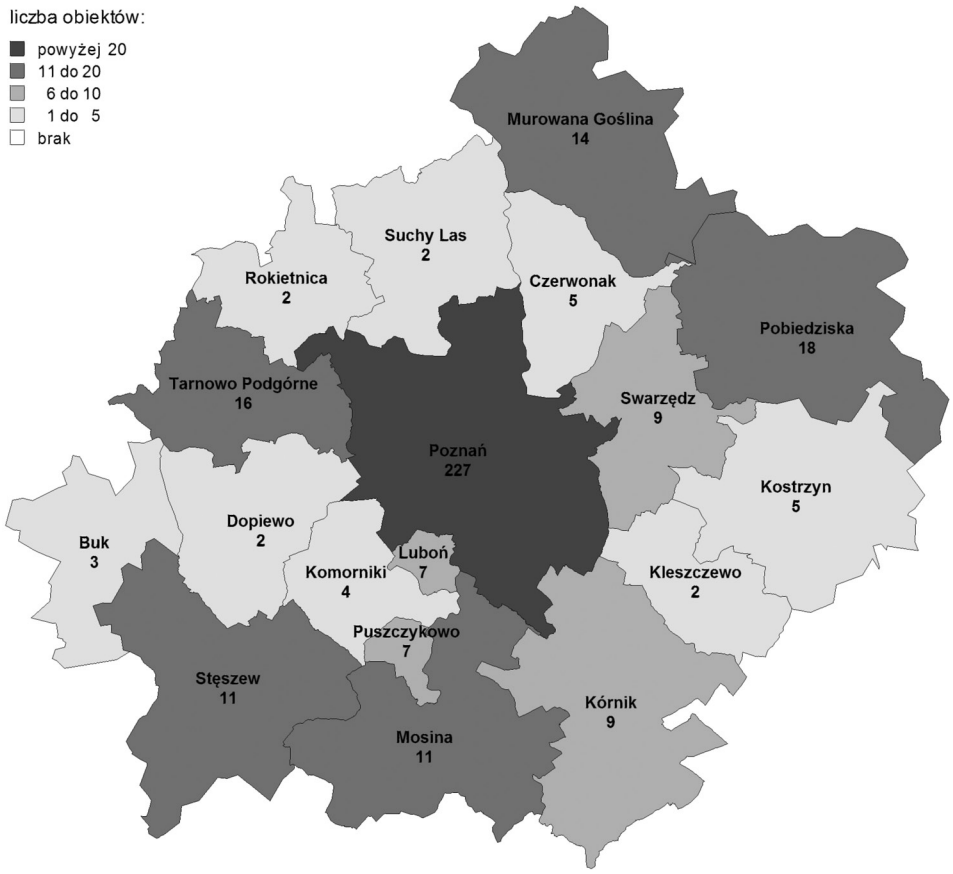
Tabela 12. Oficjalna i rzeczywista baza turystyczna w aglomeracji poznańskiej według rodzajów obiektów noclegowych w 2010 roku

Rodzaj/kategoria	Liczba obiektów noclegowych		Liczba miejsc noclegowych		Przeciętna wielkość pokoju
	(1) GUS-BDL	(2) badania CBM	(1) GUS-BDL	(2) badania CBM	(2) badania CBM
hotele	74	94	7824	9296	1,9
w tym: 5-gwiazdkowe	2	2		290	1,4
4-gwiazdkowe	9	10		2333	1,9
3-gwiazdkowe	38	50		4614	1,8
2-gwiazdkowe	21	28		1927	2,0
1-gwiazdkowe	4	4		132	2,0
w trakcie kategoryzacji*	0	–		–	–
motele	4	4	199	188	2,2
w tym: 5-gwiazdkowe	0	0		0	–
4-gwiazdkowe	0	0		0	–
3-gwiazdkowe	1	1		64	2,0
2-gwiazdkowe	2	3		124	2,3
1-gwiazdkowe	1	0		0	–
pensjonaty	5	10	150	297	2,0
w tym: 5-gwiazdkowe	0	0		0	–
4-gwiazdkowe	0	1		22	2,0
3-gwiazdkowe	3	4		115	1,9
2-gwiazdkowe	1	3		100	2,4
1-gwiazdkowe	1	2		60	1,9
inne obiekty hotelowe	11	46	417	1829	2,3
schroniska turystyczne i domy wycieczkowe	6	6	443	458	4,2
w tym: schroniska	0		0		
schroniska młodzieżowe	1		100		
szkolne schroniska młodzieżowe	5		343		
domy wycieczkowe	0		0		
hostele	7	18	322	886	3,4
ośrodki wypoczynkowe itp.	15	14	1361	1750	2,1
w tym: ośrodki kolonijne	0		0		
ośrodki wczasowe	0		0		
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	10		894		
domy pracy twórczej	1		161		
zespoły domków turystycznych	4		306		
kempingi i pola biwakowe	7	3	506	274	3,7

w tym: kempingi	5		426		
pola biwakowe	2		80		
zakłady uzdrowiskowe	1	0	46	0	–
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	9	–	794	–	–
prywatna baza noclegowa	–	159	–	2224	2,6
w tym: pokoje gościnne		132		1817	2,6
kwatery agroturystyczne		27		407	2,9
Razem	139	354	12062	17202	2,1

Objaśnienia: *jeżeli takie obiekty istnieją w badaniu CBM, to zostały uwzględnione w kategorii „inne obiekty hotelowe".

Źródło: (1) GUS-BDL (2012); (2) obliczenia na podstawie zintegrowanych źródeł danych – opis dostępny w poprzedniej części podrozdziału.

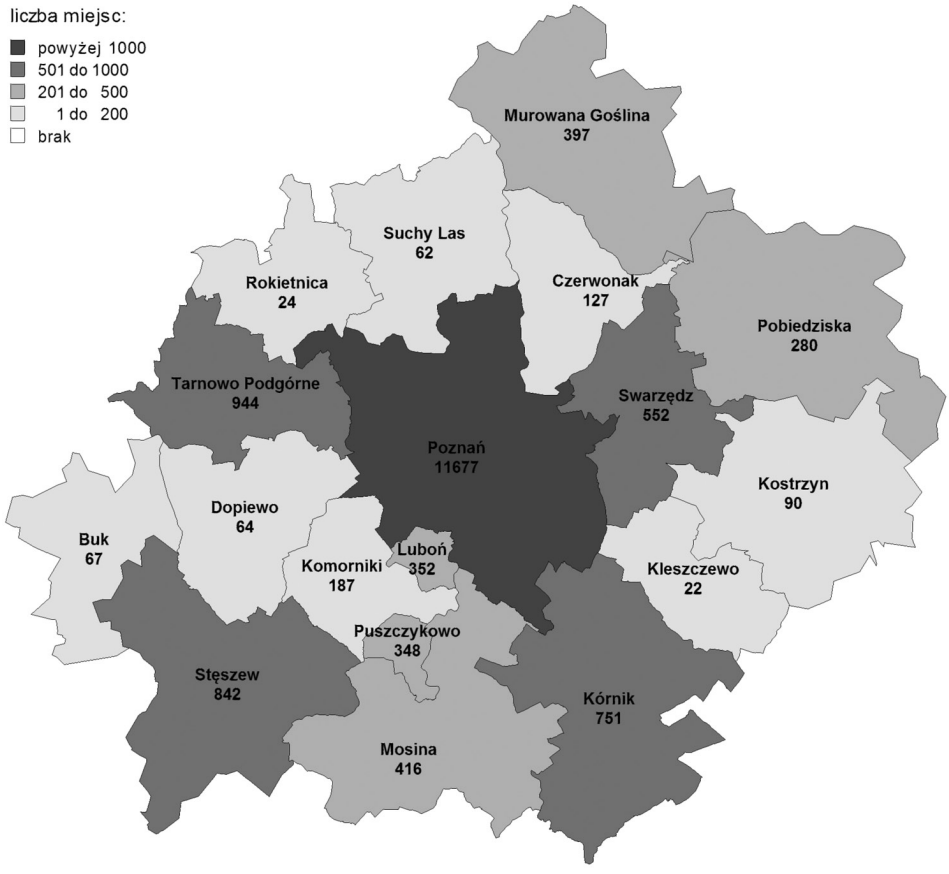
Ryc. 8. Obiekty noclegowe w gminach aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

legowych dostępnych w aglomeracji (w liczbie 17,2 tys.). Kolejność pozostałych gmin pod tym względem jest nieco inna, co wynika z przeciętnej wielkości obiektów noclegowych zlokalizowanych na ich obszarach. Są to więc odpowiednio: Tarnowo Podgórne – 944 miejsca, dalej Stęszew – 842, Kórnik – 751 (te 3 gminy wyróżniają się pod względem liczby miejsc noclegowych), a następnie: Swarzędz – 552, Mosina – 416, Murowana Goślina – 397, Luboń – 352, Puszczykowo – 348 oraz Pobiedziska – 280 miejsc noclegowych. W pozostałych gminach liczba miejsc nie przekracza 200 (są to również gminy o najmniejszej liczbie obiektów), przy czym powyżej 100 miejsc znajduje się w gminach Komorniki i Czerwonak.

Z powodu zróżnicowania jednostek terytorialnych pod względem liczby mieszkańców i powierzchni zastosowanie znajdują wartości względne, takie jak:

- liczba miejsc noclegowych na 100 mieszkańców – wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej według Baretje'a i Deferta;
- liczba miejsc noclegowych na 1 km^2 – wskaźnik nasycenia bazą turystyczną.

Wartości tych wskaźników dla poszczególnych gmin obrazują ryciny 10, 11).

Ryc. 9. Miejsca noclegowe w gminach aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

Wartość wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej według Baretje'a i Deferta dla całej aglomeracji poznańskiej wynosi 1,97 miejsca/100 mieszkańców. Obszar ten jest jednak bardzo zróżnicowany pod tym względem. Wysoką wartość wskaźnika obserwujemy w gminach Stęszew (5,83) i Tarnowo Podgórne (4,49), a także Kórnik (3,74) i Puszczykowo (3,63). Wyższą od średniej dla aglomeracji wartość wskaźnika mają też gminy Murowana Goślina (2,45) i Poznań (2,11). Więcej niż 1 miejsce noclegowe/100 mieszkańców obserwujemy też w gminach: Pobiedziska (1,59), Mosina (1,56), Swarzędz (1,28), Luboń (1,21) i Komorniki (1,03). W pozostałych gminach wartość wskaźnika nie przekracza 1 i są to (razem z Komornikami) gminy o najmniejszej liczbie obiektów i miejsc noclegowych w ogóle.

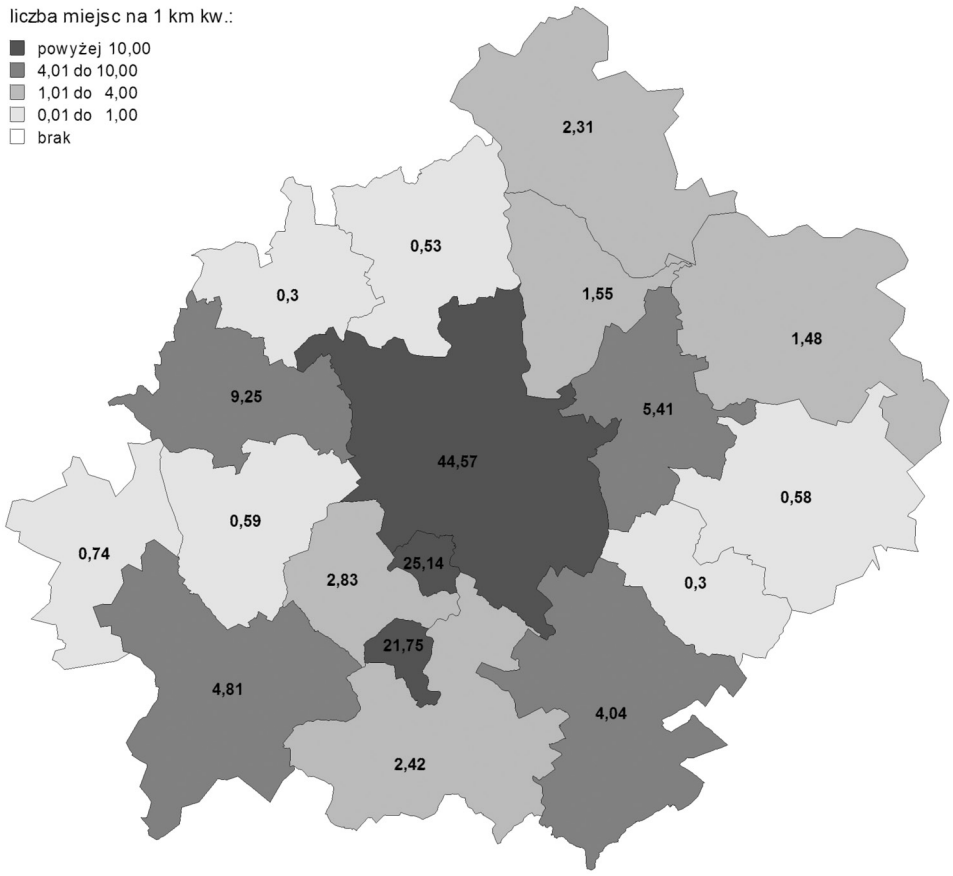
Wskaźnik nasycenia bazą turystyczną bardzo dobrze obrazuje zróżnicowanie gmin pod tym względem, gdyż dzięki przeliczeniu liczby miejsc na km^2 powierzchni gminy eliminuje wpływ ich wielkości na wyniki. Przeciętnie na 1 km^2 w aglomeracji przypada 7,96 miejsca noclegowego. Znacznie wyższą wartość (ponad 20

Ryc. 10. Wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej według Baretje'a i Deferta w aglomeracji poznańskiej według gmin w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

miejsc/km^2) przybiera ten wskaźnik w trzech gminach miejskich: Poznaniu (44,57) oraz Luboniu i Puszczykowie (odpowiednio 25,14 i 21,75, a więc zaledwie około 2-krotnie mniej niż w Poznaniu). Większą od średniej liczbę miejsc zanotowano również w Tarnowie Podgórnym (9,25). Gminami, w których wartość wskaźnika jest znacząca (powyżej 4 miejsc/km^2), są także: Swarzędz (5,41), Stęszew (4,81) i Kórnik (4,04). Więcej niż 1 miejsce na km^2 powierzchni gminy przypada również w gminach: Komorniki (2,83), Mosina (2,42) i Murowana Goślina (2,31) oraz Czerwonak (1,55) i Pobiedziska (1,48). Natomiast mniej niż 1 miejsce przypada na 1 km^2 powierzchni gmin Rokietnica i Suchy Las (sąsiadujących z Poznaniem na północy), Kostrzyn i Kleszczewo (na wschód od Poznania) oraz Buk i Dopiewo (na zachód od Poznania). Oprócz Czerwonaka i Komornik lista gmin o najniższych wartościach wskaźników jest niezmienna.

Gminy różnią się między sobą nie tylko pod względem wielkości bazy noclegowej, ale też struktury rodzajowej obiektów noclegowych. Tabela 13 zawiera dane

Ryc. 11. Wskaźnik nasycenia bazą turystyczną w aglomeracji poznańskiej według gmin w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne.

na temat struktury rodzajowej liczonej według miejsc noclegowych w poszczególnych gminach.

Struktura podmiotowa bazy noclegowej w aglomeracji poznańskiej kształtowana jest przez biznesowy wizerunek miasta (co widoczne jest w ośrodku centralnym i w strefie podmiejskiej) oraz synergię funkcji turystycznej z rekreacyjną – obiekty i urządzenia noclegowe obsługują zarówno turystów (turystyka biznesowa, kulturowa, poznawcza, aktywna), jak i mieszkańców (ruch świąteczno-weekendowy, rekreacja aktywna i sport kwalifikowany, np. jeździectwo, sporty wodne). Obserwuje

Tabela 13. Struktura rodzajowa bazy turystycznej aglomeracji poznańskiej według miejsc noclegowych w 2010 roku

Gmina	Hotele	Motele	Pensjonaty	Inne obiekty hotelowe	Schroniska młodzieżowe i hostele	Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe i wypoczynkowe	Kempingi	Pokoje gościnne, apartamenty	Kwatery agroturystyczne	Razem
Luboń	71,0	0,0	0,0	5,7	0,0	0,0	0,0	23,3	0,0	100,0
Puszczykowo	18,4	0,0	0,0	48,3	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	100,0
Buk	67,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	32,8	100,0
Czerwonak	23,6	0,0	22,8	46,5	0,0	0,0	0,0	0,0	7,1	100,0
Dopiewo	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Kleszczewo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	54,5	45,5	100,0
Komorniki	44,9	0,0	37,4	0,0	0,0	0,0	0,0	17,6	0,0	100,0
Kostrzyn	0,0	0,0	0,0	60,0	0,0	0,0	0,0	40,0	0,0	100,0
Kórnik	13,6	0,0	0,0	14,9	0,0	68,0	0,0	3,5	0,0	100,0
Mosina	42,3	0,0	2,6	8,2	0,0	0,0	0,0	24,0	22,8	100,0
Murowana Goślina	25,7	0,0	0,0	17,6	0,0	32,2	0,0	0,0	24,4	100,0
Pobiedziska	17,9	0,0	6,4	24,6	0,0	6,4	5,4	12,5	26,8	100,0
Rokietnica	0,0	0,0	0,0	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	100,0
Stęszew	32,1	15,1	0,0	11,8	0,0	38,1	0,0	0,0	3,0	100,0
Suchy Las	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Swarzędz	82,2	0,0	0,0	1,4	8,7	0,0	0,0	0,0	7,6	100,0
Tarnowo Podgórne	78,1	6,5	0,0	8,4	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0	100,0
Powiat łącznie	43,9	3,4	2,3	15,3	0,9	19,8	0,3	7,1	7,0	100,0
Poznań	58,8	0,0	1,4	8,4	11,1	5,6	2,2	12,2	0,2	100,0
Ogółem	54,0	1,1	1,7	10,6	7,8	10,2	1,6	10,6	2,4	100,0

Źródło: opracowanie własne.

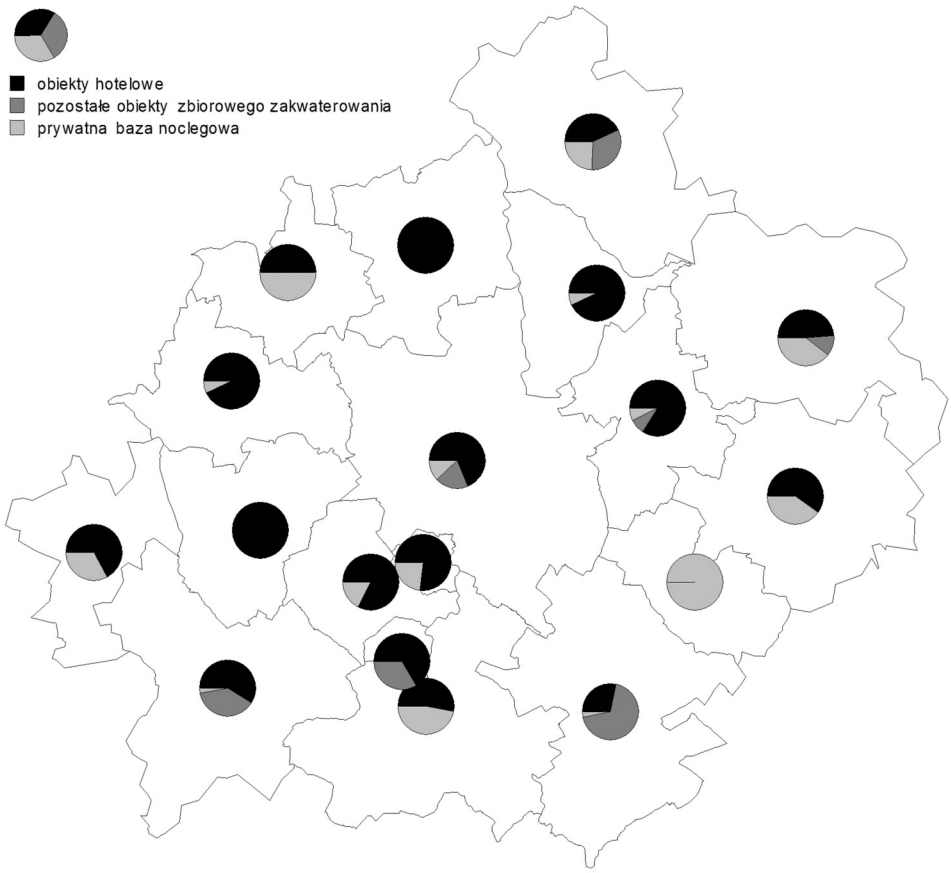
się duże rozdrobnienie i zróżnicowanie podmiotowe podaży. Ogółem w aglomeracji poznańskiej ponad połową miejsc noclegowych dysponują obiekty typu hotelowego (hotele, motele, pensjonaty i obiekty nieskategoryzowane) – 67,5%, przy czym miejsca w samych hotelach to 54% miejsc noclegowych w aglomeracji, a nieskategoryzowane obiekty typu hotelowego – 10,6%. Miejsca w samych hotelach stanowią ponad połowę ogólnej liczby miejsc w Poznaniu (58,8%), podczas gdy w powiecie poznańskim udział ten nie przekracza 50% (wynosi 43,9%). Jednocześnie w powiecie poznańskim niemal dwukrotnie wyższy niż w Poznaniu jest udział nieskategoryzowanych obiektów hotelowych (odpowiednio 15,3% w powiecie i 8,4% w Poznaniu). Bazę noclegową powiatu poznańskiego uzupełniają przede wszystkim ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe i wypoczynkowe (10,2% miejsc), schroniska młodzieżowe i hostele (7,8% miejsc) oraz prywatna baza noclegowa (pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne – 12,9% miejsc). Obserwuje się znaczne różnice pomiędzy Poznaniem a otaczającymi gminami. W Poznaniu bazę hotelową w największym stopniu uzupełniają pokoje gościnne i apartamenty przeznaczone do krótkotrwałego wynajmu (12,2%) oraz schroniska młodzieżowe i hostele (11,1% miejsc, przy czym przeważają hostele – 7,6%). Tymczasem w powiecie poznańskim aż 19,8% miejsc dostępnych jest w ośrodkach wypoczynkowych i szkoleniowo-wypoczynkowych, a 14,1% w prywatnej bazie noclegowej (w równym stopniu w pokojach gościnnych i kwaterach agroturystycznych). Jednocześnie obszar powiatu poznańskiego jest bardzo zróżnicowany pod względem tej struktury w przekroju gmin (ryc. 12).

Pod względem oferowanych miejsc noclegowych obiekty typu hotelowego przeważają zdecydowanie (powyżej 2/3 miejsc). Poza Poznaniem (68,7% miejsc) dotyczy to także pozostałych gmin miejskich: Lubonia (76,7%) i Puszczykowa (66,7%), oraz większości gmin przylegających do Poznania, zarówno dysponujących dużą bazą noclegową (Tarnowo Podgórne – 92,9%, Swarzędz – 82,4%), jak i tych, w których baza jest mniejsza (Czerwonak – 92,9%, Komorniki – 82,4%) czy bardzo mała (Dopiewo i Suchy Las – 100%). Również w gminach Buk i Kostrzyn, w których liczba miejsc noclegowych jest niewielka, przeważają miejsca w obiektach hotelowych (Buk – 67,2%, Kostrzyn – 60,0%). W gminach tych baza noclegowa jest uzupełniana głównie przez hostele i schroniska młodzieżowe (Poznań – 11,1%, Swarzędz – 8,7%) i prywatną bazę noclegową – głównie pokoje gościnne (Poznań – 12,2%, Luboń – 23,3%, Komorniki – 17,6% i Kostrzyn – 40,0%). Natomiast w Puszczykowie uzupełnieniem bazy są ośrodki szkoleniowe i wypoczynkowe (33,3%). Innymi gminami, w których udział ośrodków wypoczynkowych i szkoleniowych w ogólnej liczbie miejsc noclegowych jest znaczny, są: Kórnik (68,0%) i Stęszew (38,1%) – w tych gminach obiekty hotelowe i szkoleniowo-wypoczynkowe stanowią około 90% bazy noclegowej – oraz Murowana Goślina (32,2%), w której oprócz obiektów hotelowych (43,3%) znaczny udział w liczbie miejsc mają kwatery agroturystyczne (24,4%). Innymi gminami o dużym udziale kwater agroturystycznych są: Mosina (46,9%), Pobiedziska (39,3%), a wśród gmin o małej bazie noclegowej: Kleszczewo (wyłącznie kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne), Rokietnica (50%) i Buk (32,8%). W Mosinie, Pobiedziskach i Rokietnicy pozostałą połowę miejsc oferują obiekty hotelowe.

Należy pamiętać, że kolejną cechą charakteryzującą bazę noclegową jest przeciętna wielkość obiektu, która w poszczególnych gminach aglomeracji może być różna i w efekcie struktury bazy noclegowej obliczone na podstawie liczby miejsc i liczby obiektów także są różne. W znacznej mierze przeciętna wielkość obiektu wiąże się z jego rodzajem. Poszczególne rodzaje obiektów różnią się bowiem nie tylko standardem świadczonych usług (w tym m.in. wielkością pokoi), ale też wielkością, czyli liczbą miejsc noclegowych (tab. 14).

Największą liczbą miejsc noclegowych dysponują ośrodki (głównie wypoczynkowe), a także kempingi i hotele. Pozostałe obiekty hotelowe (motele, pensjonaty i inne) są znacznie mniejsze od hoteli. Najmniejsze natomiast są obiekty oferujące pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne.

W związku ze zróżnicowaniem poszczególnych typów obiektów noclegowych pod względem wielkości można przyjąć, że struktura rodzajowa obiektów noclegowych w gminach znajduje odzwierciedlenie w przeciętnej wielkości obiektów noclegowych w poszczególnych gminach. Oznacza to, że liczba miejsc noclegowych

Ryc. 12. Struktura miejsc noclegowych w aglomeracji poznańskiej według gmin w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

Tabela 14. Przeciętna wielkość obiektów noclegowych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku

Rodzaj obiektu	Przeciętna liczba miejsc noclegowych
Hotele	98,9
Motele	47,0
Pensjonaty	29,7
Inne obiekty hotelowe	39,8
Schroniska młodzieżowe i hostele	56,0
Ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowo-wypoczynkowe	125,0
Kempingi	91,3
Pokoje gościnne	13,8
Kwatery agroturystyczne	15,1

Źródło: opracowanie własne.

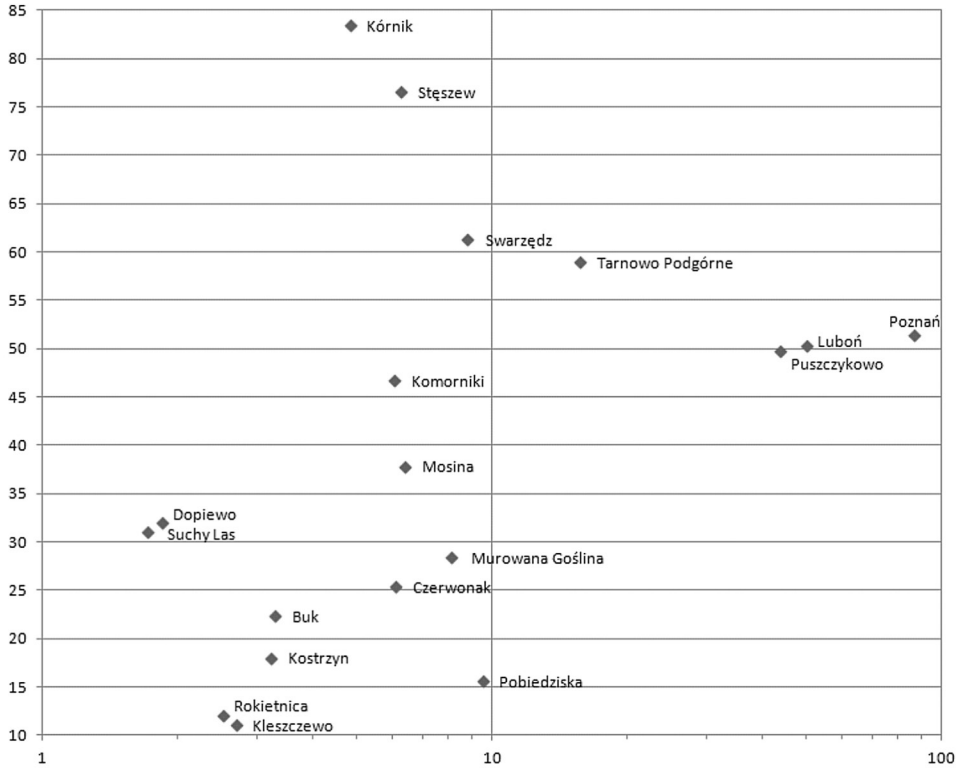
przypadająca na 1 km^2 powierzchni każdej gminy jest wypadkową liczby obiektów w poszczególnych gminach i przeciętnej liczby miejsc noclegowych przypadających na 1 obiekt w danej gminie (zgodnie z formułą: l.miejsc/km^2 = l.obiektów/km^2 × l.miejsc/l.obiektów). Zróżnicowanie gmin w zakresie liczby miejsc noclegowych wynika więc z tych dwóch elementów (tab. 15). Jednocześnie należy pamiętać, że w poszczególnych gminach obiekty danego rodzaju mogą być znacznie większe lub mniejsze od średniej wielkości obiektu (dotyczy to np. hoteli).

Tabela 15. Liczba obiektów i przeciętna wielkość obiektów w gminach aglomeracji poznańskiej w 2010 roku

Gmina	(liczba obiektów/km^2) × 100	Przeciętna wielkość obiektu (liczba miejsc)
Buk	3,3	22,3
Czerwonak	6,1	25,4
Dopiewo	1,9	32,0
Kleszczewo	2,7	11,0
Komorniki	6,1	46,8
Kostrzyn	3,2	18,0
Kórnik	4,8	83,4
Luboń	50,0	50,3
Mosina	6,4	37,8
Murowana Goślina	8,1	28,4
Pobiedziska	9,5	15,6
Poznań	86,6	51,4
Puszczykowo	43,8	49,7
Rokietnica	2,5	12,0
Stęszew	6,3	76,6
Suchy Las	1,7	31,0
Swarzędz	8,8	61,3
Tarnowo Podgórne	15,7	59,0

Źródło: opracowanie własne.

Z analizy danych wynika, że największa liczba obiektów na 1 km^2 powierzchni gminy (powyżej 40) występuje w Poznaniu (86,6) i pozostałych gminach miejskich: Luboniu (50,0) i Puszczykowie (43,8). Znaczna liczba obiektów (powyżej 8 na 1 km^2) znajduje się też w gminach: Tarnowo Podgórne (15,7), Pobiedziska (9,5), Swarzędz (8,8) i Murowana Goślina (8,1). Powyżej 5 obiektów na 1 km^2 odnotowano w Mosinie (6,4), Stęszewie (6,3), Czerwonaku (6,1), Komornikach (6,1) i niemal 5 w Kórniku (4,8). W pozostałych gminach liczba ta nie przekracza 4 obiektów/1 km^2. Natomiast jeśli chodzi o przeciętną wielkość obiektów, kolejność ta jest zupełnie inna: największe obiekty (średnio powyżej 75 miejsc) znajdują się w gminach Kórnik (83,4) i Stęszew (76,5), co bez wątpienia wynika z dużego udziału ośrodków wypoczynkowych w strukturze obiektów w tych gminach. Między 45 a 65 miejsc mają przeciętnie obiekty w gminach: Swarzędz (61,3), Tarnowo Podgórne (59), a następnie Poznań (51,4), Luboń (50,3), Puszczykowo (49,7) i Komorniki (46,8) – są to z kolei gminy, w których bardzo znaczący jest udział obiektów hotelowych (w szczególności dużych, co wynika ze struktury miejsc noclegowych w tych gminach). Między 25 a 40 miejsc noclegowych mają obiekty w Mosinie (37,8), Dopiewie (32), Suchym Lesie (31), Murowanej Goślinie (28,4) i Czerwonaku

Ryc. 13. Przeciętna wielkość obiektu i liczba obiektów na 1 km^2 powierzchni gminy

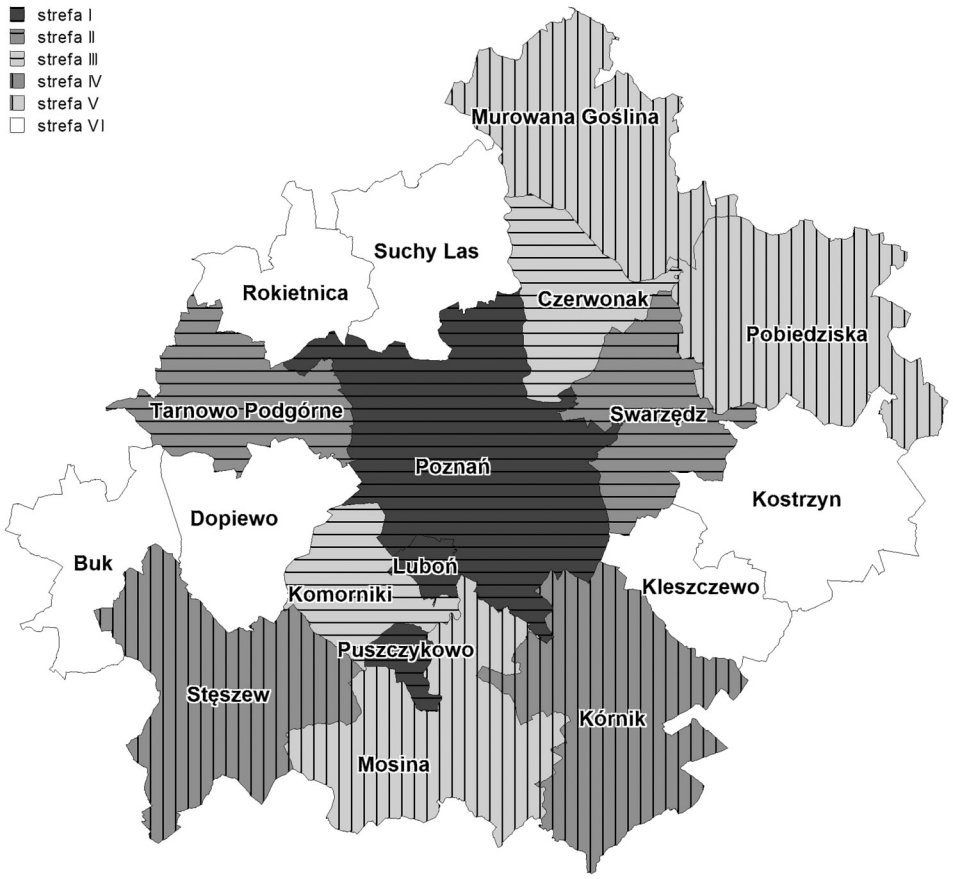
Objaśnienia: oś X – liczba obiektów na 1 km^2 powierzchni gminy, oś Y – przeciętna wielkość obiektu (oś Y) i liczba obiektów na 1 km^2 powierzchni gminy.

Źródło: opracowanie własne.

(25,4). W pozostałych gminach przeciętna wielkość obiektu nie przekracza 25 miejsc: Buk (22,3), Kostrzyn (18), Pobiedziska (15,6), Rokietnica (12) i Kleszczewo (11).

W oparciu o oba wskaźniki można dokonać pogrupowania gmin z uwagi na wielkość i charakter bazy noclegowej. Ponieważ różnice w przeciętnej wielkości obiektów w poszczególnych gminach wynikają nie tylko z ich struktury rodzajowej, ale także zróżnicowania w obrębie obiektów każdego rodzaju, konieczne jest wykorzystanie zaprezentowanych we wcześniejszej części danych na temat struktury miejsc noclegowych w gminach. W efekcie można wyróżnić następujące typy stref (ryc. 14):

I. Poznań – Luboń – Puszczykowo – gminy o bardzo dużej liczbie obiektów i miejsc noclegowych, wśród których między 1/4 a 1/3 stanowią duże obiekty hotelowe, a pozostałą część głównie małe obiekty hotelowe i pokoje gościnne (co skutkuje znaczną przewagą liczby miejsc w obiektach hotelowych – zwłaszcza hotelach – w stosunku do innych rodzajów obiektów). Nieco inna sytuacja

Ryc. 14. Strefy zagospodarowania noclegowego w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

jest w Puszczykowie, w którym przeważają średniej wielkości obiekty hotelowe (nieskategoryzowane) i ośrodki szkoleniowe i wypoczynkowe (pozostała część to hotele).

II. Tarnowo Podgórne i Swarzędz – gminy, w których w dość znaczącej liczbie obiektów noclegowych przeważają duże hotele, poza tym występują głównie mniejsze obiekty hotelowe (motele, nieskategoryzowane) uzupełnione przez pokoje gościnne (Tarnowo Podgórne) lub obiekty agroturystyczne i schroniska (Swarzędz).

III. Komorniki i Czerwonak – gminy, w których dominują obiekty hotelowe (w Komornikach znacznie większe niż w Czerwonaku), a bazę uzupełniają miejsca w prywatnej bazie noclegowej; struktura ta jest zbliżona do gmin typu II, jednak liczba obiektów jest dużo mniejsza.

IV. Stęszew i Kórnik – gminy, w których liczba obiektów nie jest duża, ale znaczny udział w strukturze mają duże ośrodki wypoczynkowe (większe w Stęszewie), a pozostałą część bazy noclegowej tworzą głównie obiekty hotelowe (w Kórniku mniejsze niż w Stęszewie).

V. Mosina oraz Murowana Goślina – Pobiedziska – gminy o dość dużej liczbie obiektów noclegowych, jednak są to w większości obiekty niewielkie (przeważają kwatery agroturystyczne), natomiast pozostałą część bazy noclegowej tworzą obiekty hotelowe i konferencyjne (największe w Mosinie, a najmniejsze w Pobiedziskach), które pod względem liczby miejsc noclegowych stanowią większość.

VI. Buk – Dopiewo, Rokietnica – Suchy Las i Kostrzyn – Kleszczewo – gminy dysponujące bardzo niewielką bazą noclegową, zarówno pod względem liczby obiektów, jak i miejsc noclegowych, co wiąże się z dużym udziałem lub przewagą prywatnej bazy noclegowej uzupełnionej niewielkimi obiektami hotelowymi (Buk, Kostrzyn, Rokietnica, Kleszczewo) bądź występowaniem wyłącznie małych hoteli (Dopiewo i Suchy Las).

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że w aglomeracji poznańskiej obiekty noclegowe koncentrują się głównie w ośrodku centralnym i jego najbliższym otoczeniu (im dalej od centrum – strefy III-II-I – tym mniejsze nasycenie bazą noclegową) i są to przede wszystkim obiekty hotelowe uzupełnione przez prywatną bazę noclegową (pokoje gościnne), a także hostele i schroniska młodzieżowe. Jest to związane z lokalizacją na tym obszarze walorów kulturowych, centrów biznesowych oraz głównych szlaków komunikacyjnych i z obszarami aktywizacji gospodarczej w strefie podmiejskiej. Ponadto w strefie podmiejskiej – w dalszej odległości od ośrodka centralnego – obserwuje się koncentrację bazy noclegowej w gminach dysponujących naturalnymi walorami turystycznymi związanymi w północno-wschodniej części aglomeracji z obszarem Puszczy Zielonki i Parku Krajobrazowego Promno (gminy Murowana Goślina i Pobiedziska), a także z terenami Wielkopolskiego Parku Narodowego i Rogalińskiego Parku Krajobrazowego na południu (gminy Stęszew, Mosina i Kórnik) oraz otoczeniem jezior (dotyczy gmin Stęszew i Kórnik). W efekcie na tym obszarze obserwujemy duży udział kwater agroturystycznych, a w przypadku jezior – ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych i wypoczynkowych.

Szczegółowa analiza lokalizacji obiektów noclegowych

Zróżnicowanie gmin w zakresie wielkości bazy noclegowej oraz jej struktury rodzajowej zależy od elementów przestrzeni, które decydują o lokalizacji obiektów noclegowych i koncentracji bazy noclegowej na pewnych obszarach. Konieczna jest więc szczegółowa analizy czynników lokalizacji obiektów w aglomeracji poznańskiej.

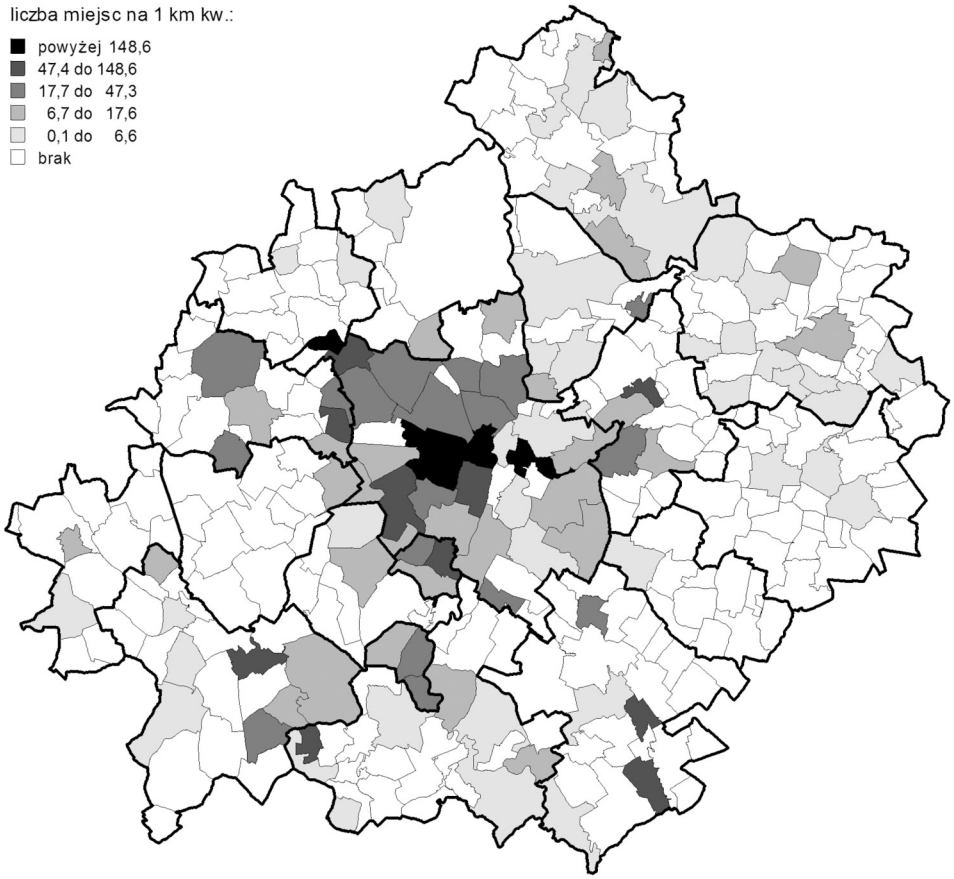
Lokalizację wszystkich obiektów noclegowych obrazuje rycina 15, natomiast na rycinie 16 przedstawiono natężenie miejsc noclegowych w przekroju obrębów geodezyjnych.

Głównymi czynnikami lokalizacji są czynniki charakterystyczne dla obiektów funkcjonujących w przestrzeni miejskiej, których umiejscowienie zależne jest od rozmieszczenia walorów kulturowych, centrów biznesowych oraz głównych węzłów komunikacyjnych. W związku z tym największa koncentracja obiektów i miejsc noclegowych występuje na obszarze centralnego ośrodka aglomeracji, tj. miasta Pozna-

Ryc. 15. Rozmieszczenie obiektów noclegowych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

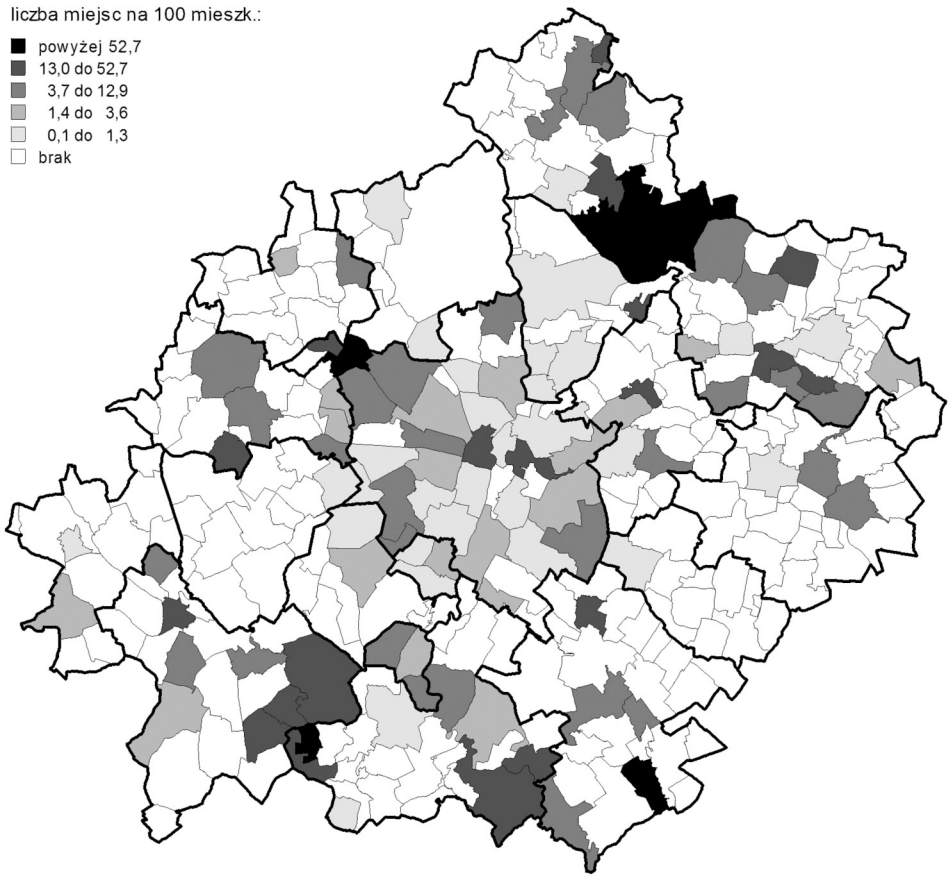
nia. Jest ona wyraźnie widoczna w historycznym centrum Poznania oraz okolicach Międzynarodowych Targów Poznańskich (a więc także w dzielnicach Jeżyce i Łazarz). W pewnym stopniu z tymi czynnikami wiąże się też koncentracja bazy noclegowej we wschodniej części miasta – w okolicach Jeziora Maltańskiego, przy czym o szczegółowej lokalizacji tych obiektów zadecydowały walory rekreacyjne. Na obszarze Poznania natężenie zjawiska stopniowo maleje w miarę oddalania się od centrum, nadal jednak obszar ten jest mocno nasycony bazą noclegową (w szczególności lewobrzeżny Poznań, ale także okolice Antoninka i Spławia położone na prawym brzegu Warty). Wyraźnie widać też, że zasięg oddziaływania ośrodka centralnego i związanych z nim czynników lokalizacji obiektów noclegowych wykracza miejscami poza granice administracyjne Poznania, gdzie stopniowo maleje. Dotyczy to przede wszystkim miasta Swarzędza i przylegających do Poznania od północy Koziegłów, Czerwonaka czy Suchego Lasu. Bardzo interesującym zjawiskiem, zaobserwowanym z kolei na południowo-zachodnich obrzeżach miasta, jest to, że liczba obiektów

Ryc. 16. Rozmieszczenie oraz natężenie bazy noclegowej w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

i miejsc noclegowych ponownie się zwiększa i obserwujemy szczególny zwarty obszar koncentracji bazy noclegowej w pasie ciągnącym się wzdłuż granicy Poznania (po obu jej stronach) od Baranowa i Przeźmierowa przez Wysogotowo (są to miejscowości w gminie Tarnowo Podgórne), Skórzewo (gdzie znajdują się jedyne obiekty w całej gminie Dopiewo), Plewiska (zarówno w poznańskiej części, jak i należącej do gminy Komorniki), Junikowo i Kotowo (części Poznania) po miasto Luboń włącznie. Można to wiązać z kierunkiem rozwoju miasta Poznania i silnymi procesami urbanizacyjnymi zachodzącymi w sąsiadujących z nim miejscowościach oraz dobrymi warunkami komunikacyjnymi.

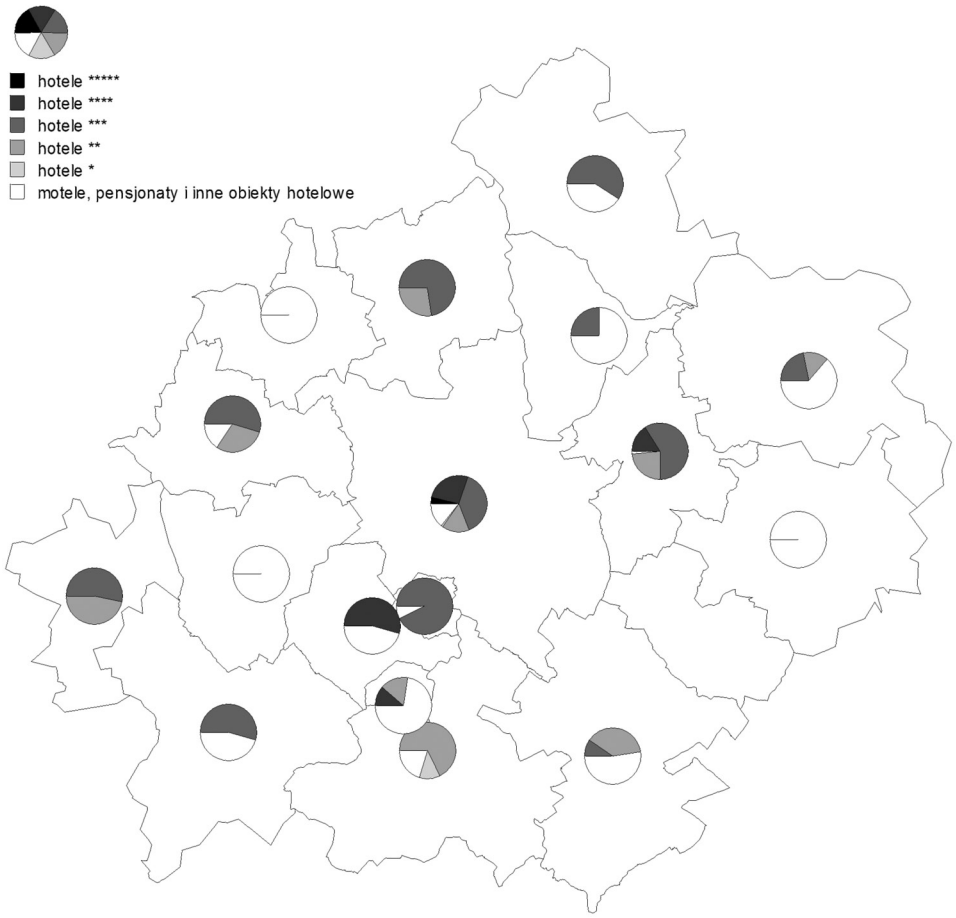
Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na lokalizację bazy noclegowej w aglomeracji jest przebieg głównych szlaków komunikacyjnych. Ich wpływ jest dwutorowy. Z jednej strony dogodne położenie komunikacyjne sprzyja aktywizacji gospodarczej, co pośrednio wpływa na rozwój bazy noclegowej. Dotyczy to w szczególności Tarnowa Podgórnego oraz Swarzędza (razem z Jasinem) położonych

Ryc. 17. Wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej według Baretje'a i Deferta w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

przy drodze krajowej nr 92. Poza tym główne szlaki komunikacyjne same w sobie stanowią czynnik lokalizacji obiektów nastawionych na obsługę ruchu tranzytowego (np. moteli czy zajazdów). W aglomeracji poznańskiej takimi szlakami są drogi krajowe nr 92 (co można zaobserwować na terenie gminy Kostrzyn), nr 5 (na obszarze gmin Swarzędz i Pobiedziska w kierunku na Bydgoszcz oraz gmin Komorniki i Stęszew w kierunku południowym), a także droga ekspresowa S11 (Gądki i Skrzynki w gminie Kórnik). Również przy drodze nr 307 prowadzącej do Buku doszło do szczególnej koncentracji dużych obiektów hotelowych (Sierosław w gminie Tarnowo Podgórne), jednak decydującym czynnikiem ich lokalizacji był raczej dogodny dojazd do Poznania niż tranzytowy charakter tego szlaku.

Warto również dodać, że walory kulturowe stanowią istotny czynnik lokalizacji na obszarach miejskich także poza ośrodkiem centralnym. Spośród miast położonych w powiecie poznańskich dotyczy to w najwyższym stopniu Kórnika.

Ryc. 18. Struktura miejsc hotelowych w aglomeracji poznańskiej według gmin w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym czynnikiem lokalizacji obiektów noclegowych jest występowanie walorów naturalnych. Jest to widoczne na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego i Rogalińskiego Parku Krajobrazowego (położonych w południowej części aglomeracji), Parków Krajobrazowych Puszcza Zielonka i Promno (w północnowschodniej części aglomeracji) oraz w otoczeniu jezior. Położenie w bezpośrednim sąsiedztwie Wielkopolskiego Parku Narodowego (w powiązaniu z bliskością ośrodka centralnego – Poznania) stanowi kluczowy czynnik lokalizacji licznych obiektów noclegowych w Puszczykowie. Jeziora w bezpośrednim sąsiedztwie parku wywarły decydujący wpływ na lokalizację obiektów także na obszarze gmin Stęszew i Mosina. Pozostałe obiekty w tych gminach koncentrują się w Rogalińskim Parku Krajobrazowym (gmina Mosina) i w otoczeniu Jeziora Strykowskiego (gmina Stęszew). Dla większości obiektów noclegowych w gminach Murowana Goślina i Pobiedziska głównym czynnikiem lokalizacji było położenie w Puszczy Zielonce bądź w jej sąsiedztwie (przede wszystkim Boduszewo, Kamińsko i Dębogóra w gminie Murowana Goślina oraz kilka obiektów w gminie Pobiedziska) oraz w otoczeniu Parku Krajobrazowego Promno (w gminie Pobiedziska). Ponadto istotne okazuje się występowanie lasów i jezior w pobliżu Puszczy Zielonki, przede wszystkim w północnej części gminy Murowana Goślina oraz nad Jeziorem Wronczyńskim (w gminie Pobiedziska). Duże jeziora są również ważnym czynnikiem lokalizacji obiektów noclegowych w gminie Kórnik (nad Jeziorami Bnińskim i Kórnickim) oraz w Poznaniu (nad Jeziorem Kierskim, a także Maltańskim, o czym była już mowa). Można tu jeszcze wymienić Jezioro Lusowskie w gminie Tarnowo Podgórne. Całość bazy noclegowej uzupełniają pojedyncze, zwykle niewielkie obiekty rozproszone na obszarze całej aglomeracji poznańskiej.

Podsumowując, można stwierdzić, że rozmieszczenie obiektów w aglomeracji ma charakter koncentryczno-radialny (w samym mieście odpowiada klasycznemu modelowi wieloośrodkowemu) związany z występowaniem walorów kulturowych i biznesowym charakterem ośrodka centralnego oraz przebiegiem głównych szlaków komunikacyjnych, natomiast uzupełniający czynnik lokalizacji stanowi występowanie naturalnych walorów turystycznych.

Warto również przeanalizować kształtowanie się wskaźnika funkcji turystycznej Baretje'a i Deferta w przekroju obrębów (ryc. 17). Wyniki wyraźnie wskazują, że najwyższy stopień rozwoju tej funkcji jest obserwowany na obszarach o wysokich walorach naturalnych i jednocześnie słabo zaludnionych. Są to w szczególności tereny w sercu Puszczy Zielonki, w sąsiedztwie Wielkopolskiego Parku Narodowego (zwłaszcza na granicy gmin Stęszew i Mosina, jak również w otoczeniu dużych jezior: przede wszystkim Bnińskiego, Kierskiego i Lusowskiego).

Kolejnych informacji dostarcza analiza czynników lokalizacji w odniesieniu do poszczególnych typów obiektów noclegowych. Największą uwagę należy poświęcić obiektom hotelowym, gdyż dysponując 11,6 tys. miejsc noclegowych, stanowią one 67,5% bazy noclegowej aglomeracji poznańskiej. Na rycinie 18 przedstawiono strukturę obiektów hotelowych w poszczególnych gminach aglomeracji w podziale na hotele (w zależności od kategorii) i pozostałe obiekty hotelowe (motele, pensjonaty i obiekty nieskategoryzowane).

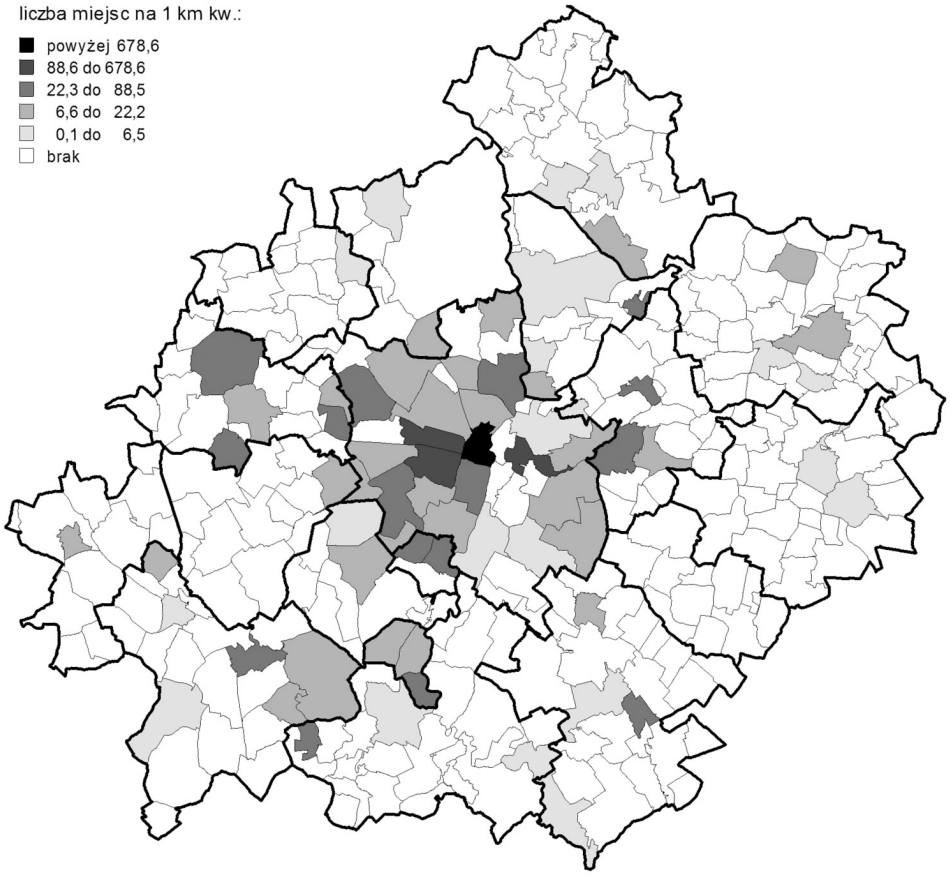
Ogółem w aglomeracji poznańskiej hotele oferują 80% wszystkich miejsc, którymi dysponują obiekty hotelowe. 16% stanowią obiekty nieskategoryzowane, a udział moteli i pensjonatów w tej strukturze to zaledwie 4%. W samym Poznaniu udział hoteli jest większy – 85,7%, natomiast w strefie podmiejskiej wynosi on 67,6%. Najwięcej jest hoteli 3-gwiazdkowych (39,7% obiektów hotelowych) i 4-gwiazdkowych (20,1%), przy czym o ile udział hoteli 3-gwiazdkowych jest zbliżony w Poznaniu i strefie podmiejskiej (odpowiednio 38,6% i 42,4%), to hotele 4-gwiazdkowe mają znaczenie tylko w samym mieście (26,8%, w porównaniu do 5,1% w powiecie poznańskim). Hotele 5-gwiazdkowe (2,5% miejsc w obiektach hotelowych) występują jedynie w Poznaniu (gdzie ich udział wynosi 3,6%). Natomiast hotele 2-gwiazdkowe dysponują 16,6% miejsc w obiektach hotelowych, a 1-gwiazdkowe – tylko 1,1% (nie ma tu istotnych różnic między Poznaniem a powiatem poznańskim). Udział pozostałych obiektów hotelowych w liczbie miejsc w Poznaniu wynosi 14,3%, a w powiecie poznańskim aż 32,4%. Zaznacza się wyraźna różnica między ośrodkiem centralnym a strefą podmiejską w zakresie tej struk-

Ryc. 19. Rozmieszczenie obiektów hotelowych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

tury: wyższe kategorie hoteli koncentrują się w Poznaniu, zaś w powiecie poznańskim wyższy jest udział miejsc oferowanych przez hotele niższych kategorii oraz innych obiektów hotelowych.

W przekroju gmin można zaobserwować znaczne zróżnicowanie w omawianym zakresie. W ogólnej liczbie miejsc noclegowych hotele 4-gwiazdkowe mają największy udział w Komornikach (54,5%, ale nie ma tam hoteli 3-gwiazdkowych), natomiast udział hoteli 3-gwiazdkowych jest najwyższy w Luboniu (92,6%), Suchym Lesie (72%) oraz w Murowanej Goślinie, Swarzędzu, Tarnowie Podgórnym, Stęszewie i Buku (50-60%). Łącznie udział hoteli 3- i 4-gwiazdkowych jest najwyższy w Luboniu (92,6%), Swarzędzu (74,7%) i Suchym Lesie (72,6%), a w Murowanej Goślinie, Tarnowie Podgórnym, Komornikach, Stęszewie i Buku wynosi 50–60%. Udział hoteli 2-gwiazdkowych jest największy w Mosinie (67,9%), Buku (46,7%) i Kórniku (38,3%), a obiekty inne niż hotele dominują w Dopiewie, Kostrzynie i Rokietnicy (100%), także w Czerwonaku (74,6%), Puszczykowie (72,4%), Pobiedzi-

Ryc. 20. Natężenie miejsc hotelowych w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

skach i Kórniku (50–60%). Należy jednak pamiętać, że wysoki udział hoteli danej kategorii może wynikać z ogólnie niewielkiej liczby obiektów w danej gminie. W rzeczywistości wyraźnie widać, że w gminach, w których liczba obiektów i miejsc hotelowych jest większa, większe jest też zróżnicowanie w zakresie kategorii tych obiektów (największe w Poznaniu). W przypadku gmin dysponujących bardziej rozwiniętą bazą noclegową można jedynie powiązać wysoki udział obiektów innych niż hotele (głównie nieskategoryzowanych) z obszarami o wysokich walorach przyrodniczych.

W przypadku obiektów hotelowych koncentracja w ośrodku centralnym jest bardziej wyraźna niż podczas analizy wszystkich obiektów (ryc. 19, 20). Największa liczba miejsc noclegowych znajduje się w centrum Poznania i są to miejsca głównie w hotelach. Poza tym znaczna liczba obiektów hotelowych i miejsc noclegowych znajduje się na obszarze całego Poznania (ponownie z przyległymi terenami gmin Tarnowo Podgórne, Dopiewo, Komorniki, Luboń oraz Swarzędz, Czerwo-

Ryc. 21. Struktura miejsc noclegowych w pozostałych obiektach zakwaterowania zbiorowego w aglomeracji poznańskiej według gmin w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

nak i Suchy Las) a także w Puszczykowie i Tarnowie Podgórnym. Wyraźnie zaznaczają się też obiekty w Puszczy Zielonce (Kamińsko) oraz nad Jeziorem Dymaczewskim (w sąsiedztwie WPN) i w Sierosławiu. Istotnym czynnikiem lokalizacji obiektów hotelowych są szlaki komunikacyjne: drogi krajowe nr 5, 92 oraz S11.

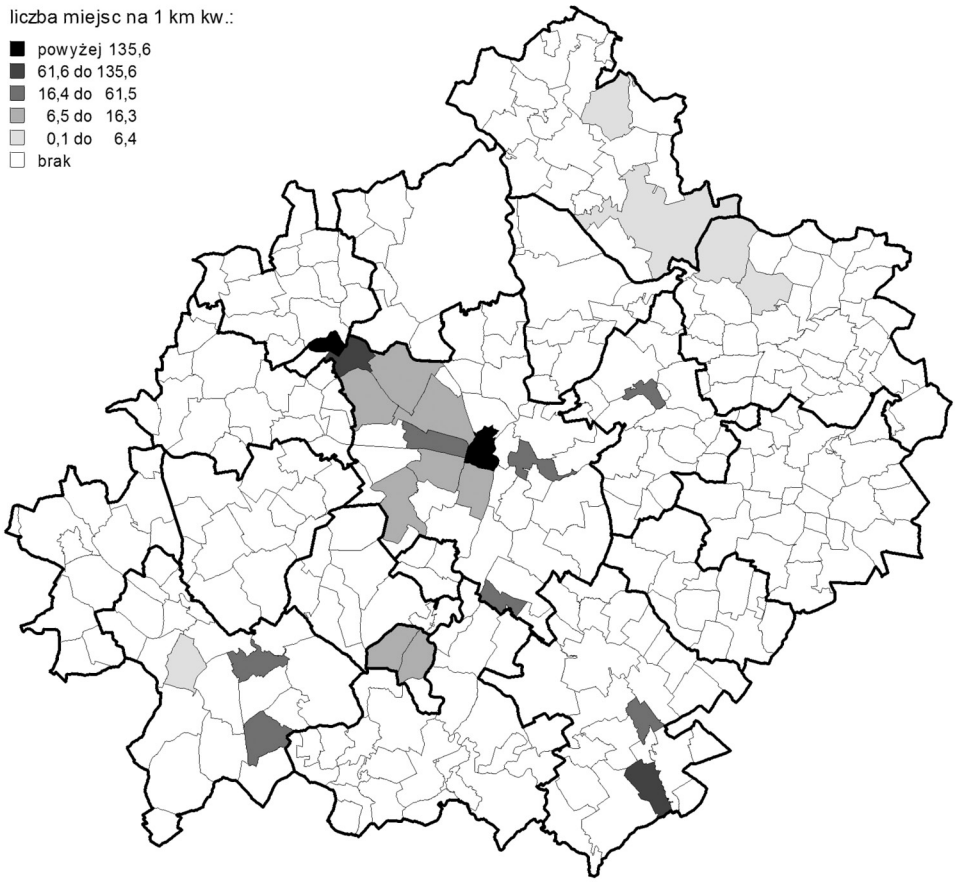
Spośród innych niż hotelowe obiektów zakwaterowania zbiorowego w aglomeracji poznańskiej reprezentowane są jeszcze ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowo-wypoczynkowe, kempingi, schroniska młodzieżowe (w tym szkolne) i hostele (ryc. 21). Dysponują one 3368 miejscami noclegowymi (19,6% ogółu) i są zlokalizowane tylko w niektórych gminach aglomeracji poznańskiej. Schroniska młodzieżowe znajdują się wyłącznie w gminie Swarzędz oraz w Poznaniu (18,5% miejsc w analizowanej grupie obiektów noclegowych). Poznań to jedyne miasto, w którym tego typu bazę uzupełniają hostele (40,1% miejsc). Lokalizacja tego typu obiektów w aglomeracji poznańskiej ma charakter typowo miejski. Ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowo-wypoczynkowe są natomiast charakterystyczne dla gmin: Stęszew,

Ryc. 22. Rozmieszczenie pozostałych obiektów zakwaterowania zbiorowego w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

Kórnik, Puszczykowo, Murowana Goślina, a także Pobiedziska, w których istnieją też kemping). Są to gminy dysponujące szczególnymi walorami naturalnymi (ponownie: Puszcza Zielonka, Wielkopolski Park Narodowy, duże jeziora). Tylko w Poznaniu istnieją wszystkie rodzaje obiektów należących do analizowanej grupy (udział ośrodków wynosi 29,7% miejsc, kempingów zaś – 11,7%), a wiąże się to z występowaniem na jego obszarze – oprócz innych walorów – także walorów naturalnych w postaci jezior.

Szczegółowa analiza lokalizacji obiektów noclegowych (ryc. 22, 23) wskazuje, że hostele i schroniska młodzieżowe koncentrują się w centrum Poznania, poza tym występują w bliskim sąsiedztwie centrum, a także (dotyczy tylko schronisk młodzieżowych) na obrzeżach ośrodka centralnego (głównie w granicach administracyjnych Poznania, z wyjątkiem schroniska młodzieżowego w Kobylnicy na terenie gminy Swarzędz). Ma to związek z lokalizacją walorów kulturowych. Czynnikiem lokalizacji pozostałych obiektów (ośrodków i kempingów) jest natomiast występowanie wa-

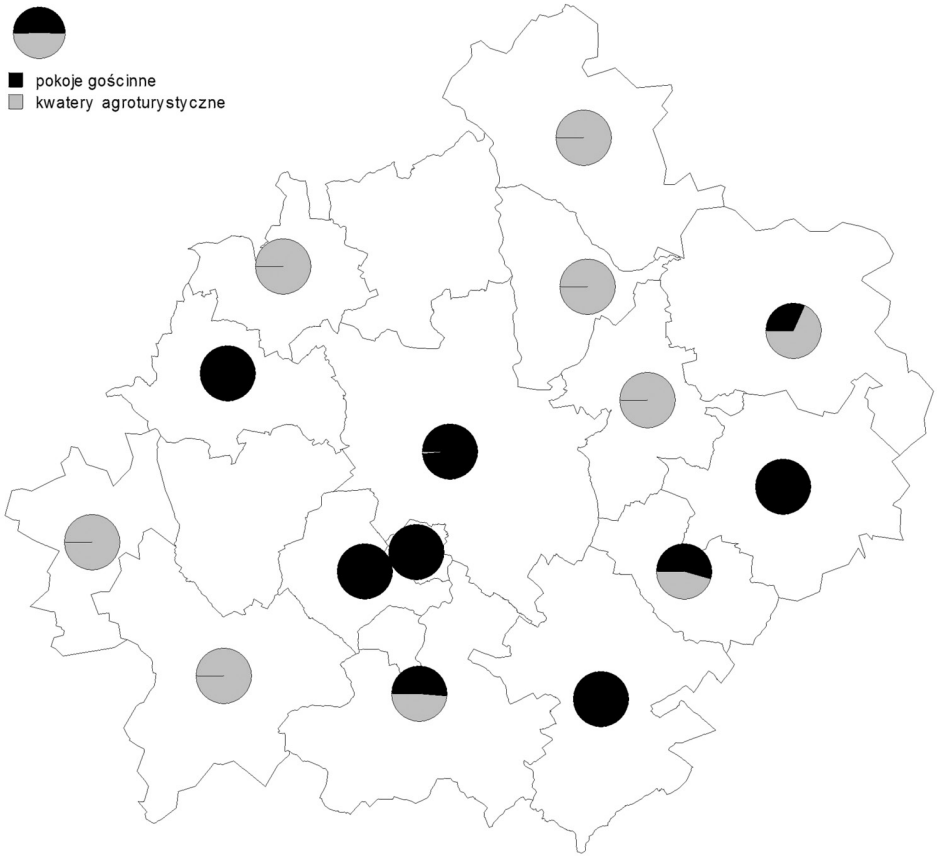

Ryc. 23. Natężenie miejsc noclegowych w pozostałej bazie zakwaterowania zbiorowego w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

lorów naturalnych, takich jak jeziora (w Poznaniu oraz w gminach Kórnik, Stęszew, Pobiedziska, Murowana Goślina), czy park narodowy (Puszczykowo).

Prywatna baza noclegowa występuje prawie we wszystkich gminach aglomeracji i dysponuje niemal 13% miejsc noclegowych (2224 miejsca). Istnieje wyraźne zróżnicowanie gmin pod względem charakteru miejsc dostępnych w ramach prywatnej bazy noclegowej. Pokoje gościnne (i apartamenty przeznaczone do krótkotrwałego wynajmu) występują wyłącznie w Poznaniu oraz w gminach: Luboń, Komorniki, Swarzędz, Kostrzyn i Kórnik (w tych gminach nie ma kwater agroturystycznych) oraz Mosina, Kleszczewo i Pobiedziska (gdzie występują obok kwater agroturystycznych), natomiast kwatery agroturystyczne (oprócz Mosiny, Kleszczewa i Pobiedzisk) wyłącznie w gminach: Murowana Goślina, Czerwonak, Swarzędz, Rokietnica, Buk i Stęszew.

Pokoje gościnne (w tym apartamenty) koncentrują się w centrum Poznania i jego pobliżu (w szczególności w okolicach MTP, co wskazuje na ich związek z turystyką biznesową) oraz w analizowanym wcześniej pasie pogranicznym (Luboń–

Ryc. 24. Struktura miejsc noclegowych w prywatnej bazie noclegowej w aglomeracji poznańskiej według gmin w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

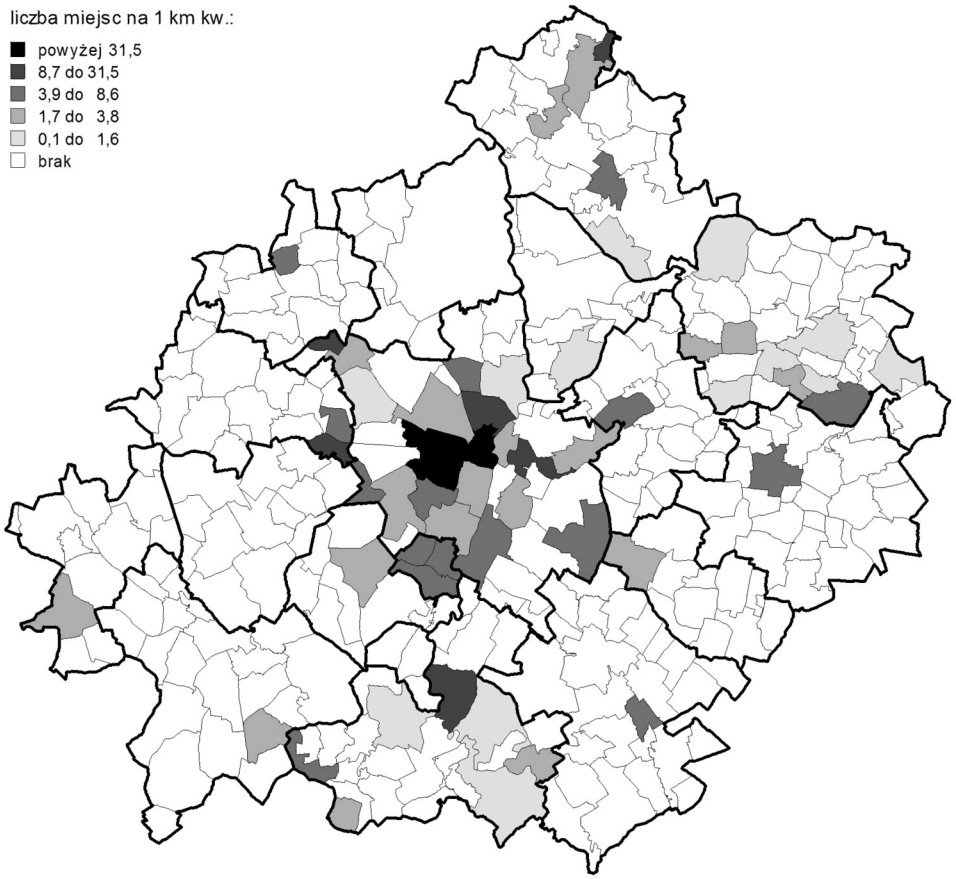
Plewiska–Przeźmierowo). Niewielką ich ilość odnotowuje się w innych miastach (Pobiedziska, Kostrzyn, Kórnik, Mosina). Pokoje gościnne (w niedużej liczbie) są dostępne również w Pobiedziskach, Kostrzynie, Kórniku, Mosinie). Zwłaszcza jednak na obszarze podmiejskim dominują kwatery agroturystyczne. Koncentrują się one głównie w okolicach Puszczy Zielonki i Parku Krajobrazowego Promno oraz Rogalińskiego Parku Krajobrazowego, a więc na obszarach o istotnych walorach naturalnych (ryc. 25, 26).

Podsumowując analizę lokalizacji bazy noclegowej, trzeba zwrócić uwagę na duże różnice pomiędzy ośrodkiem centralnym aglomeracji a strefą podmiejską. Przede wszystkim mamy do czynienia z silną koncentracją bazy noclegowej w centrum Poznania, która stopniowo maleje wraz z większą odległością od niego, aż do znacznego jej rozproszenia poza granicami miasta i obszarami do niego przylegającymi. Koncentracja ta wiąże się głównie z walorami Poznania o charakterze kulturowym i biznesowym i w efekcie dotyczy obiektów hotelowych, w szczególności dużych hoteli wyższych kategorii. W centrum Poznania baza ta jest uzu-

Ryc. 25. Rozmieszczenie prywatnej bazy noclegowej w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

pełniana w znacznym zakresie przez obiekty prywatne, głównie pokoje gościnne i apartamenty przeznaczone do krótkotrwałego wynajmu (także w bliskim sąsiedztwie MTP) oraz prywatne hostele będące tanią alternatywą dla hoteli, których oferta w niewielkim stopniu jest adresowana do typowych turystów. Poza Poznaniem oddziaływanie ośrodka centralnego przejawia się przede wszystkim w istnieniu znacznej liczby obiektów hotelowych (często nieskategoryzowanych), uzupełniających ofertę konferencyjną i gastronomiczną miasta. Zlokalizowane są one najczęściej na obszarach dysponujących naturalnymi walorami turystycznymi (w szczególności należy wskazać na Puszczykowo położone w sąsiedztwie WPN). Walory te są też istotnym czynnikiem lokalizacji obiektów agroturystycznych na terenach podmiejskich. Szczególną uwagę należy zwrócić na jeziora stanowiące niezwykle istotny czynnik lokalizacji dużych ośrodków wypoczynkowych (Kórnik, Stęszew) i szkoleniowo-wypoczynkowych (dotyczy to także obszaru samego Poznania, zwłaszcza Jeziora Kierskiego). Bardzo mała jest natomiast liczba kempin-

Ryc. 26. Natężenie miejsc noclegowych w prywatnej bazie noclegowej w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

gów. Typowym zjawiskiem w strefie podmiejskiej jest też koncentracja obiektów hotelowych przy ważnych szlakach komunikacyjnych oraz na położonych przy nich obszarach aktywizacji gospodarczej, korzystających z dogodnego usytuowania względem ośrodka centralnego aglomeracji.

Uwarunkowania dalszego rozwoju bazy noclegowej

Baza noclegowa w aglomeracji poznańskiej pod względem liczby obiektów i miejsc noclegowych jest relatywnie dobrze rozwinięta. Na podstawie danych dotyczących polskich aglomeracji o podobnej wielkości (tab. 16) można stwierdzić, że jest ona nieco większa niż w aglomeracji wrocławskiej i znacznie większa niż w łódzkiej. Liczba obiektów i miejsc noclegowych jest jednocześnie dwukrotnie mniejsza niż w aglomeracji krakowskiej, będącej jednym z najbardziej nasyconych bazą noclegową obszarów w Polsce.

Bazę noclegową cechuje też dynamiczny rozwój, nie tylko w Poznaniu, ale i w strefie podmiejskiej, co zostało szerzej omówione na początku rozdziału. W efekcie obserwujemy umiarkowaną przewagę ośrodka centralnego nad strefą podmiejską pod względem wielkości bazy noclegowej, co jest typowe dla dojrzałych aglomeracji. Jednocześnie nie stwierdzono problemów związanych ze zbyt dużą liczbą obiektów. Widoczne są możliwości rozwoju bazy w zakresie ilościowym. Dotyczy to zwłaszcza hoteli klasy ekonomicznej (w kategorii jedno- i dwugwiazdkowej), których niedostatek jest związany z nastawieniem przede wszystkim na obsługę turystów biznesowych. W Poznaniu lukę tę wypełniają głównie hostele i inne obiekty „niskobudżetowe", konieczne do rozwoju turystyki kulturowej. Z drugiej strony obserwuje się nadreprezentację prywatnych obiektów noclegowych, nie podlegających obowiązkowi rejestracji i kategoryzacji. Są to na ogół apartamenty przeznaczone do krótkotrwałego wynajmu, których dynamiczny rozwój jest związany z targowym i biznesowym charakterem Poznania i również wskazuje na istnienie pewnego nie wykorzystanego potencjału w tym segmencie rynku turystycznego.

Impulsem rozwojowym mogą być realizowane i planowane inwestycje w zakresie drogowym (budowa obwodnic Poznania), co stwarza szansę na powstawanie obiektów noclegowych o charakterze tranzytowym oraz – w wyniku aktywizacji gospodarczej tych obszarów – o charakterze biznesowym.

Pozytywną cechą aglomeracji poznańskiej jest to, że dysponuje ona również naturalnymi walorami turystycznymi, scharakteryzowanymi w poprzednim rozdzia-

Tabela 16. Liczba całorocznych obiektów i miejsc noclegowych w aglomeracjach polskich w 2009 roku

Aglomeracja*	Liczba obiektów noclegowych	Liczba miejsc noclegowych
krakowska	233	21355
łódzka	74	6479
poznańska	115	10831
wrocławska	88	9375

Objaśnienia: *dane dotyczą miasta-ośrodka aglomeracji oraz powiatów ościennych.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IT (na podst. GUS).

le. Nie mają one jednak znaczenia ponadregionalnego i stanowią przede wszystkim teren rekreacyjny dla mieszkańców Poznania. Z tego wynika dominujący charakter ich turystycznego wykorzystania. Z jednej strony są to obiekty zlokalizowane w strefie podmiejskiej, których oferta nastawiona jest głównie na obsługę mieszkańców lub osób zatrudnionych na terenie aglomeracji. Z drugiej strony obiekty na tych obszarach są uzupełnieniem oferty biznesowo-konferencyjnej miasta Poznania. Z punktu widzenia rozwoju bazy noclegowej nie wykorzystuje się natomiast dostatecznie jezior. Wyraźnie zmalała liczba ośrodków wypoczynkowych, w miejsce których nie powstały alternatywne obiekty noclegowe. Ponadto w aglomeracji poznańskiej niemal zupełnie brakuje kempingów i pól biwakowych (większość kempingów w ciągu ostatnich kilkunastu lat przestała w ogóle istnieć), co w zasadzie uniemożliwia rozwój kempingu i karawaningu.

Istotnym problemem przy planowaniu dalszego rozwoju bazy noclegowej jest kwestia pogodzenia preferencji turystów i innych użytkowników z wymogami ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego przed ich okresowym przeciążeniem ruchem turystycznym i rekreacyjnym. Ponadto ważnym działaniem jest wprowadzenie zintegrowanego systemu monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej, co pozwoli na śledzenie zmian w rozwoju przestrzennym i gospodarczym działalności noclegowej w aglomeracji.

3.3. Baza gastronomiczna

Piotr Szmatuła, Piotr Zmyślony

Usługi żywieniowe, obok usług noclegowych, są jednym z trzech podstawowych komponentów bazy materialnej turystyki oraz niezbędnym warunkiem jej prawidłowego rozwoju (Rogalewski 1977). Bazę tę tworzą podmioty nazywane placówkami gastronomicznymi, czyli, zgodnie z definicją GUS, zakłady lub punkty gastronomiczne stałe lub sezonowe, których przedmiotem działalności jest przygotowanie oraz sprzedaż posiłków i napojów do spożycia na miejscu i na wynos (GUS 2012b). Potencjał usługowy tworzą przede wszystkim placówki pierwszego z wymienionych typów. Punkty gastronomiczne mają na ogół sezonowy charakter i nie dysponują salą konsumencką. Do najczęściej występujących rodzajów zakładów gastronomicznych należą (Milewska, Prączko, Stasiak 2010): restauracje, bary, stołówki, jadłodajnie, bary szybkiej obsługi, herbaciarnie, kawiarnie, puby (piwiarnie, winiarnie), kluby. Równie ważny z punktu widzenia dostępności turystycznej jest ich podział na zakłady gastronomii otwartej, zakłady gastronomii zamkniętej oraz zakłady gastronomiczne w hotelach (Sala 1992).

Działalność zakładów gastronomicznych tylko w pewnym stopniu nastawiona jest na obsługę turystów. W aglomeracjach miejskich restauracje, bary, kawiarnie i puby są częścią usług społecznych skierowanych przede wszystkim do mieszkańców i długotrwałych rezydentów (Kowalczyk, Derek 2010). Ten fakt jest przyczyną trudności w określeniu stopnia ich „turystyczności", tj. zależności ich działalności

od ruchu turystycznego, która dodatkowo wynika ze szczegółowej lokalizacji w ramach danego miasta. Podaż usług gastronomicznych powinna być zatem zbilansowana z całościowym popytem na nie w odniesieniu zarówno do odbiorców wewnętrznych (w tym wypadku mieszkańców aglomeracji), jak i odwiedzających jednodniowych i turystów (Gaworecki 2007, s. 286). Ocena stanu zagospodarowania w tym zakresie jest zatem częścią całościowej oceny lokalnego rynku gastronomicznego, która powinna dodatkowo obejmować takie zagadnienia, jak: obecna i przewidywana wielkość popytu, trendy konsumpcyjne (globalne i lokalne), uwarunkowania prawno-administracyjne, stopień zmienności rynku oraz charakterystyka czynników ją wywołujących, atrybuty lokalne rynku.

Rozmieszczenie obiektów gastronomicznych w aglomeracjach miejskich ma charakter nierównomierny, w znacznym stopniu odpowiada bowiem układowi osadniczemu oraz rozkładowi usług centralnych (Kowalczyk, Derek 2010). Potwierdzeniem tego zjawiska jest rozkład bazy gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej, w której widoczna jest silna koncentracja usług gastronomicznych. Spośród 999 obiektów 80% zlokalizowanych jest na terenie Poznania, pozostałe 20% na obszarze podmiejskim.

Do ogólnych czynników lokalizacji bazy gastronomicznej należą: wielkość obszaru, jego struktura funkcjonalno-przestrzenna, przebieg ciągów komunikacyjnych, układ i funkcje centrów usługowych w jego obrębie, występowanie większych skupisk ludności, a także natężenie przestrzenne funkcji turystycznej (Wilk 1984, za: Kowalczyk, Derek 2010). W aglomeracjach miejskich zakłady gastronomiczne, których działalność skierowana jest w pierwszym rzędzie na obsługę turystów, powstają wokół głównych atrakcji turystycznych oraz w centrum miasta. Oprócz samodzielnych lokali, usługi żywieniowe prowadzą obiekty noclegowe, przede wszystkim hotelowe. Dlatego programowanie zagospodarowania gastronomicznego powinno uwzględniać takie elementy, jak: sezonowość, natężenie oraz podstawowe formy turystyki i rekreacji w aglomeracji. Koncentracja i zróżnicowanie rodzajowe zakładów gastronomicznych jest dodatkowym czynnikiem pobudzającym popyt konsumentów, wpływa na wydłużenie czasu ich przebywania na danym obszarze, poza tym stymuluje popyt na inne towary i usługi. Rozmieszczenie usług gastronomicznych stanowi zatem czynnik lokalizacji innych rodzajów usług, w tym rozrywkowych oraz handlowych, i odwrotnie (Sala 1992). Oprócz koncentracji wokół ścisłego centrum miasta, obiekty gastronomiczne lokalizowane są w wielkopowierzchniowych centrach handlowych, co także jest silnie widoczne w aglomeracji poznańskiej (Kowalczyk, Derek 2010, Sala 2011).

Oprócz pierwotnej funkcji żywieniowej, lokale gastronomiczne w miastach pełnią często funkcję rozrywkową. Dotyczy to najczęściej pubów i klubów. Co więcej, wysoki poziom sztuki kulinarnej i kultury gastronomicznej, specyficzne wyroby lub szczególne wydarzenia o takim charakterze mogą stać się samodzielnymi elementami budującymi atrakcyjność miast, a nawet walorami tworzącymi rdzeń nowej formy turystyki – turystyki kulinarnej (gastronomicznej). Kowalczyk (2005) podaje przykłady Monachium i Nowego Orleanu jako miast, które swoją atrakcyjność turystyczną opierają w dużej mierze na usługach gastronomicznych.

W aglomeracjach znaczenie bazy gastronomicznej jako dziedziny uzupełniającej w stosunku do innych dziedzin społeczno-gospodarczych będących przedmiotem planowania przestrzennego jest niewielkie, pomimo istotnej funkcji z punktu widzenia obsługi ruchu turystycznego. Nie obserwuje się poważnych konfliktów przestrzennych obiektów gastronomicznych w stosunku do obiektów o funkcji mieszkaniowej, handlowej, biznesowej i rozrywkowej. Oprócz wymagań i norm prawnych w zakresie przechowywania i przygotowywania żywności, warunków sanitarnych oraz sprzedaży napojów alkoholowych, a także norm technicznych dotyczących liczby miejsc konsumpcyjnych, działalność gastronomiczna nie podlega szczegółowym uwarunkowaniom prawnym w odniesieniu do planowania i zagospodarowania przestrzennego.

Metodyka i opis źródeł

W aglomeracji poznańskiej obserwuje się rozdrobnienie podmiotowe podaży usług gastronomicznych, co jest przyczyną dużych trudności w pozyskaniu pełnych i wiarygodnych danych na temat jej stanu i rozmieszczenia, szczególnie w aspekcie dynamicznym.

Zakres przedmiotowy analizy obejmuje zakłady gastronomiczne, które zostały podzielone na następujące grupy rodzajowe:

- restauracje;
- bary szybkiej obsługi;
- puby i kluby;
- kawiarnie.

Analiza nie obejmuje punktów gastronomicznych, czyli obiektów sezonowych oraz urządzeń gastronomicznych (tzw. mała gastronomia).

W celu dokonania oceny rozmieszczenia tych obiektów zastosowano podział według ich lokalizacji, tj.: indywidualne obiekty gastronomiczne, zakłady gastronomiczne w galeriach i centrach handlowych, zakłady gastronomiczne w obiektach hotelowych, zakłady gastronomiczne w ośrodkach szkoleniowych i wypoczynkowych, obiekty gastronomiczne z pokojami gościnnymi, a więc dysponujące zapleczem noclegowym.

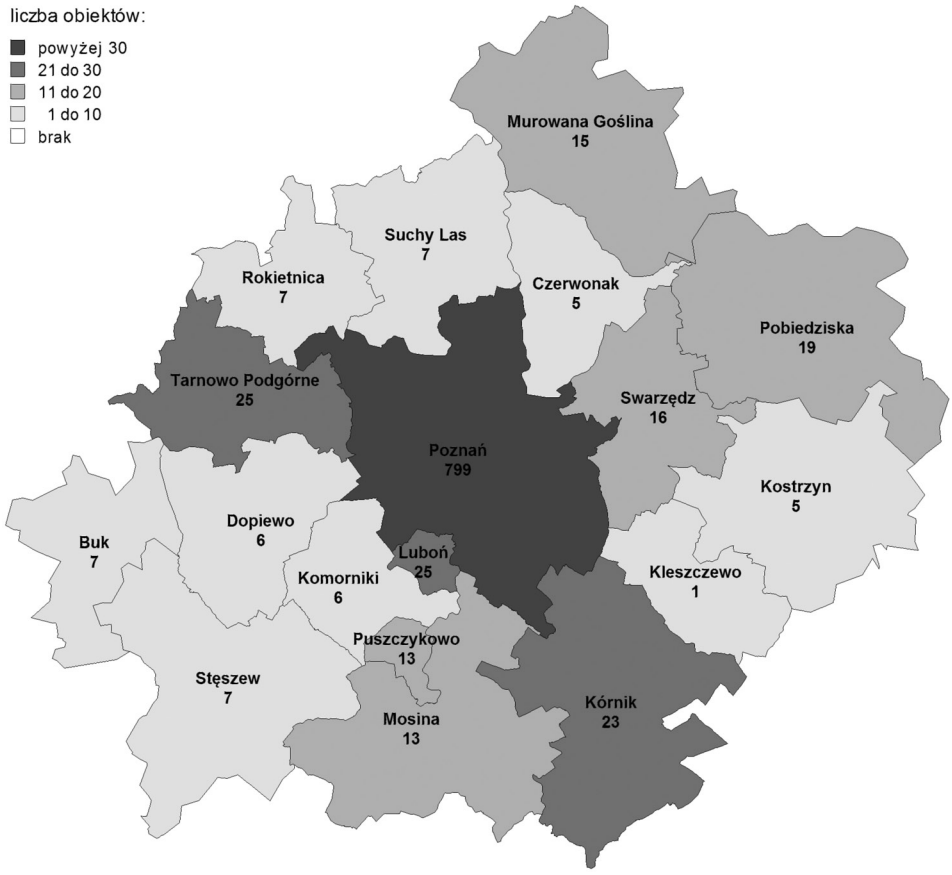
Podstawowymi źródłami informacji o obiektach gastronomicznych były niepublikowana baza obiektów gastronomicznych stworzona przez Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną dla celów akcji „Poznań za pół ceny!" oraz oficjalne strony internetowe gmin powiatu poznańskiego (Poznań – MIM 2010b, Miasto i gmina Buk 2010, Gmina Kórnik 2010, Miasto Luboń 2010, Gmina Mosina 2010, Gmina Pobiedziska 2010, Miasto Puszczykowo 2010, Miasto i gmina Stęszew 2010). Ponadto bazę uzupełniono o informacje uzyskane bezpośrednio z Urzędu Miasta i Gminy Murowana Goślina. Wykorzystano również stworzoną uprzednio w ramach badań bazę obiektów noclegowych, którą przeanalizowano pod kątem świadczonych usług gastronomicznych (głównie restauracje hotelowe, zajazdy itp.). Zgromadzone informacje uzupełniono w oparciu o analizę stron internetowych poświęconych bazie gastronomicznej (m.in. Gastronauci 2010) oraz stron internetowych popularnych sieci gastronomicznych i centrów handlowych, które w swej ofercie

mają także usługi gastronomiczne. Tego typu źródła obarczone są dużym błędem związanym z częstą dezaktualizacją danych, co wynika z dużej rotacji na rynku gastronomicznym. Jednocześnie jednak rotacja ta w większym stopniu dotyczy podmiotów świadczących usługi niż lokalizacji (punktów), w których te usługi są świadczone.

Zakres czasowy analizy obejmuje stan na 31 grudnia 2010 roku. Z uwagi na to, że dane gromadzone były na potrzeby „Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej" (2011), zakres przestrzenny obejmuje miasto Poznań oraz powiat poznański.

Natężenie, rozmieszczenie i struktura bazy gastronomicznej

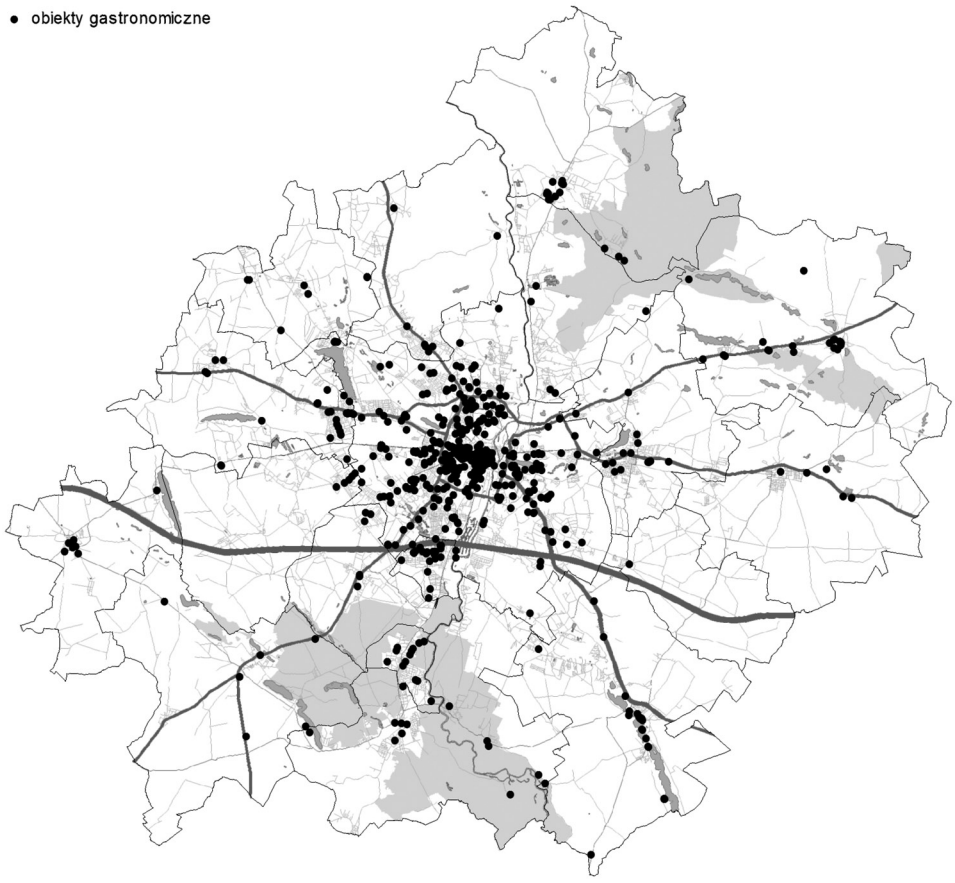
Na podstawie zgromadzonego materiału informacyjnego dotyczącego stanu obecnego można stwierdzić, że na terenie aglomeracji poznańskiej funkcjonuje 999 obiektów świadczących usługi gastronomiczne, z czego 799 zlokalizowanych jest

Ryc. 27. Obiekty gastronomiczne w gminach aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

w samym Poznaniu (ryc. 27). W strefie podmiejskiej najwięcej obiektów działa w gminach Luboń i Tarnowo Podgórne (po 25 obiektów, czyli 2,5% wszystkich lokali w aglomeracji) oraz Kórnik (23; 2,3%). Po 10 lokali znajduje się w gminach: Pobiedziska, Swarzędz, Murowana Goślina, Swarzędz i Puszczykowo. W pozostałych gminach funkcjonuje mniej niż 10 jednostek. Przeciętnie w każdej podpoznańskiej gminie zlokalizowanych jest 12 lokali gastronomicznych.

Rozmieszczenie obiektów gastronomicznych w aglomeracji poznańskiej charakteryzuje się silną koncentracją w centrum (ryc. 28). Zawężając analizę tylko do przestrzeni Poznania (ryc. 29), można mówić o koncentrycznym modelu lokalizacji, natomiast w skali całego obszaru aglomeracji lokalizacja przyjmuje formę koncentryczno-radialną. W jej ramach można wyróżnić kilka skupisk obiektów. Największe z nich występuje w centralnej części miasta w obrębie Starego Rynku oraz uliczek do niego dochodzących, a także, z mniejszym natężeniem, w ścisłym centrum. Mniejsze skupiska występują w centrach handlowych, wzdłuż głównych arterii miejskich (ulice: Głogowska, Dąbrowskiego, Grunwaldzka). W tym kontekś-

Ryc. 28. Rozmieszczenie bazy gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

cie można wyróżnić podstawowe czynniki lokalizacji usług gastronomicznych w aglomeracji poznańskiej. Pierwszym z nich jest występowanie dużych skupisk ludności oraz obsługujących tę ludność innych usług, czego przykładem są skupiska obiektów w dzielnicach Jeżyce, Wilda, Łazarz oraz w Luboniu, Przeźmierowie, Swarzędzu i Puszczykowie, a także w Murowanej Goślinie, Buku, Pobiedziskach i Mosinie. Drugim czynnikiem jest przebieg ciągów komunikacyjnych, co wyraźnie widoczne jest na rycinie 28. Wiele obiektów gastronomicznych zlokalizowanych jest wzdłuż głównych dróg: nr 92 na terenie gmin Tarnowo Podgórne, Poznań, Swarzędz i Kostrzyn; nr 5 zarówno od południa w gminie Stęszew i Komorniki, jak i w kierunku północno-wschodnim w gminie Swarzędz i Pobiedziska; oraz nr 11 na terenie gmin Kórnik i Suchy Las. Trzeci czynnik ma charakter turystyczno-rekreacyjny. Obiekty te usytuowane są wokół atrakcji naturalnych, przy których koncentruje się aktywność wypoczynkowa i rekreacyjna turystów oraz mieszkańców. Są to przede wszystkim tereny nad jeziorami: Kierskim, Kórnickim, Strzeszyńskim, Dymaczewskim, a także obszar Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz tereny parków krajobrazowych – Puszcza Zielonka i Promno. Związek między lokalizacją obiektów gastronomicznych a pozostałymi elementami bazy materialnej turystyki jest jednak częściowy.

Jak już wspomniano 80% wszystkich lokali gastronomicznych zlokalizowanych jest w mieście Poznaniu, a tylko 20% w powiecie poznańskim. Warto zanalizować tę relację bardziej szczegółowo, w zależności od rodzajów i typów lokalizacji obiektów (tab. 17). Najliczniejszą grupą rodzajową w całej aglomeracji są restauracje, które stanowią niemal 45% wszystkich obiektów. Kolejnym popularnym rodzajem są bary, których udział w tworzeniu potencjału gastronomicznego wynosi prawie

Ryc. 29. Rozmieszczenie bazy gastronomicznej w centrum miasta Poznania w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

30%. Rzadziej występują kawiarnie oraz puby i kluby. Zauważalna jest przy tym zmieniona struktura typologiczna w odniesieniu do miasta centralnego i terenów podmiejskich. Podczas gdy w Poznaniu odpowiada ona strukturze bazy w całej aglomeracji, w powiecie poznańskim udział restauracji jest większy (60%), a udział pubów i klubów oraz kawiarni znacznie mniejszy, z czego wynika, że baza gastronomiczna poza miastem jest bardziej jednorodna.

Biorąc pod uwagę typ lokalizacji, można stwierdzić, że w aglomeracji poznańskiej dominują lokale samodzielne (75%). Ponadto 15% zakładów zlokalizowanych jest w galeriach i centrach handlowych, co potwierdza wspomnianą wcześniej tendencję lokalizacyjną. Z punktu widzenia potrzeb turystów istotne jest także to, że ponad 15% zakładów znajduje się w obiektach pełniących funkcję noclegową: hotelach, ośrodkach wypoczynkowych i szkoleniowych oraz obiektach dysponu-

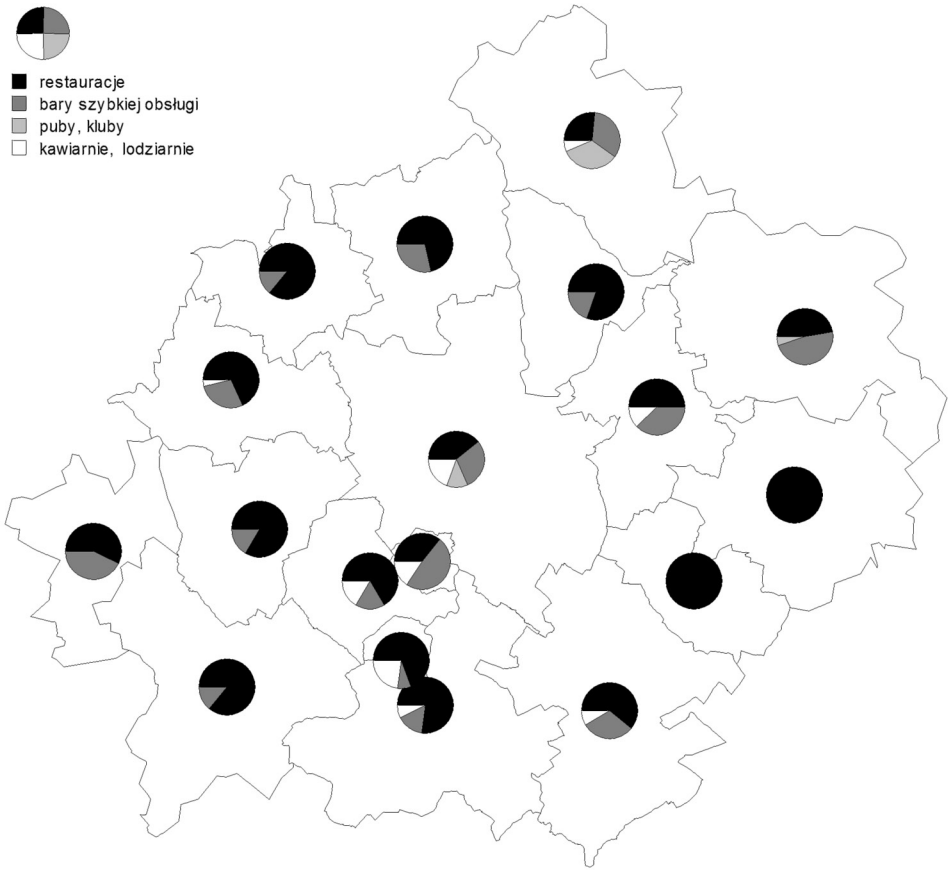
Tabela 17. Struktura bazy gastronomicznej aglomeracji poznańskiej w relacji miasto Poznań–powiat poznański w 2010 roku

Obszar	Rodzaj obiektu					Typ lokalizacji					
	Restauracje	Bary szybkiej obsługi	Puby i kluby	Kawiarnie	Razem	Lokale gastronomiczne w obiektach hotelowych	Lokale gastronomiczne w ośrodkach wypoczynkowych i szkoleniowych	Obiekty gastronomiczne z pokojami gościnnymi	Indywidualne lokale gastronomiczne	Obiekty gastronomiczne w galeriach i centrach handlowych	Razem
Liczba obiektów											
Aglomeracja	435	290	103	171	999	143	4	4	698	150	999
Poznań	315	231	97	156	799	78	0	0	586	135	799
Powiat poznański	120	59	6	15	200	65	4	4	112	15	200
Struktura typologiczna (%)											
Aglomeracja	43,5	29,0	10,3	17,1	100	14,3	0,4	0,4	69,9	15,0	100
Poznań	39,4	28,9	12,1	19,5	100	9,8	0,0	0,0	73,3	16,9	100
Powiat poznański	60,0	29,5	3,0	7,5	100	32,5	2,0	2,0	56,0	7,5	100
Struktura przestrzenna (%)											
Aglomeracja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Poznań	72,4	79,7	94,2	91,2	80,0	54,5	0,0	0,0	84,0	90,0	80,0
Powiat poznański	27,6	20,3	5,8	8,8	20,0	45,5	100,0	100,0	16,0	10,0	20,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wielu źródeł.

jących pokojami gościnnymi. Na tej podstawie można zaryzykować tezę, że w przynajmniej 15% baza gastronomiczna dedykowana jest bezpośrednio turystom. Warto przy tym zwrócić uwagę na to, że na terenie powiatu poznańskiego udział bazy gastronomicznej, która jest zintegrowana z bazą noclegową, jest o wiele wyższy – wynosi 36,5%.

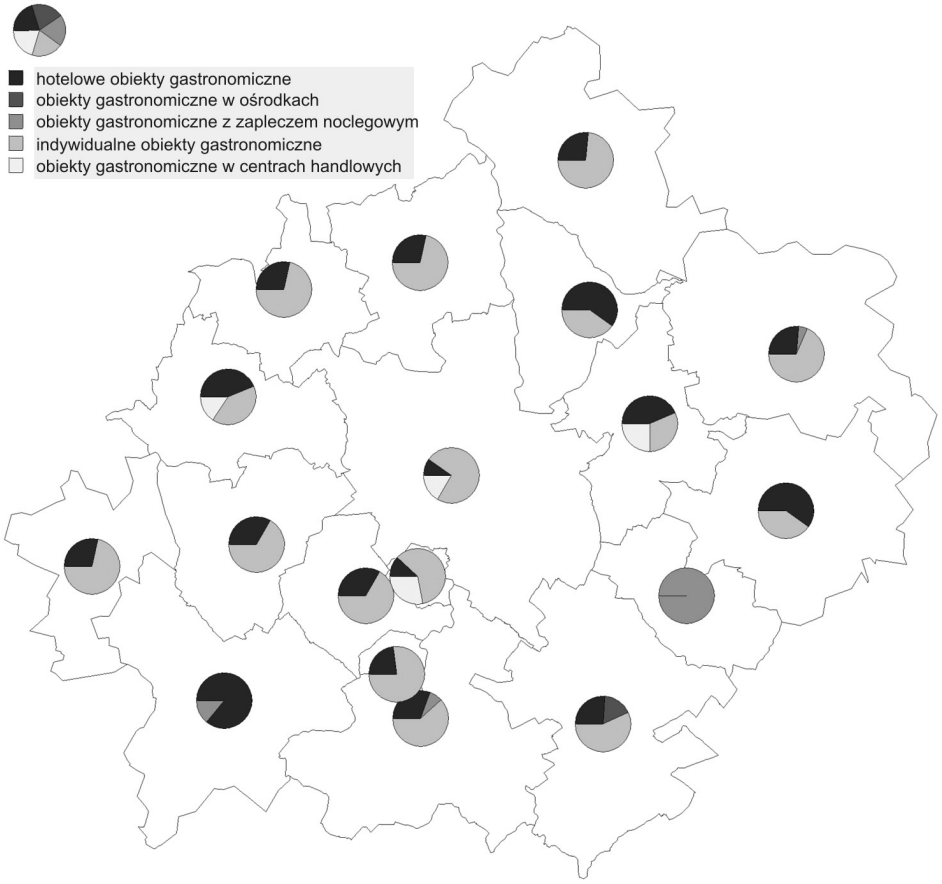
W ujęciu przestrzennym (dolna część tab. 17) ogólna relacja 80:20 w odniesieniu do miasta i terenów podmiejskich w przypadku niektórych typów podmiotów jest zmieniona. Mniejszy od wskaźnika ogólnego udział Poznania występuje w przypadku restauracji, na co wpływ mają przede wszystkim liczne lokale restauracyjne działające w hotelach na terenie powiatu. Z kolei w przypadku pubów i klubów oraz kawiarni udział miasta wynosi ponad 90%. Przewaga ośrodka centralnego jest typowa dla aglomeracji, jednak można mówić o niedostatecznym rozwoju bazy gastronomicznej na obszarze podmiejskim.

Ryc. 30. Struktura bazy gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej według rodzaju obiektu oraz według gmin w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

Bardziej szczegółowa analiza pozwala na przyjrzenie się strukturze bazy noclegowej w zależności od rodzaju obiektów oraz typu lokalizacji w ujęciu gminnym, co ukazano na rycinie 30.

Z informacji przedstawionych na rycinie 31 oraz w tabeli 18 wynika, że powszechnie występującym rodzajem obiektów gastronomicznych w aglomeracji poznańskiej są restauracje, działające we wszystkich gminach. Bary zlokalizowane są w 16 jednostkach przestrzennych. O wiele rzadziej spotkać można kawiarnie, a liczba pubów i klubów, poza Poznaniem, jest śladowa. Większe zróżnicowanie rodzajowe bazy gastronomicznej występuje na terenach zurbanizowanych oraz bogatych w walory turystyczne o charakterze naturalnym. Pełen wachlarz czterech rodzajów obiektów gastronomicznych występuje w Poznaniu i Murowanej Goślinie. W Tarnowie Podgórnym, Swarzędzu, Luboniu, Pobiedziskach, Komornikach, Puszczykowie, Mosinie oraz Kórniku występują trzy rodzaje obiektów gastronomicznych, z wyłączeniem pubów i klubów (tylko w Pobiedziskach nie występują

Ryc. 31. Struktura bazy gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej według typu lokalizacji oraz według gmin w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

kawiarnie). Pozostałe jednostki terytorialne są strukturalnie uboższe (dwa lub jeden rodzaj obiektów).

W oparciu o strukturę rodzajową obiektów można dokonać próby pogrupowania gmin. Pierwszą grupę tworzą gminy, w których strukturze duży udział mają zarówno restauracje, jak i bary: Poznań, Luboń, Buk, Kórnik, Pobiedziska, Swarzędz i Tarnowo Podgórne. Drugą dużą grupę tworzą gminy, w których dominującą rolę w budowaniu potencjału gastronomicznego odgrywają restauracje. Są to gminy: Czerwonak, Puszczykowo, Dopiewo, Komorniki, Kostrzyn, Mosina, Rokietnica, Stęszew i Suchy Las. Oddzielną kategorią pod tym względem jest gmina Murowana Goślina, która ma względnie proporcjonalny rozkład trzech rodzajów lokali gastronomicznych, a także gmina Kleszczewo, w której występuje jeden lokal, zatem nie można mówić o jakiejkolwiek strukturze rodzajowej.

Z mapy przedstawiającej strukturę obiektów według kryterium typu lokalizacji (ryc. 31) wynika, że najczęściej występują lokale indywidualne (brakuje ich tylko w gminach Kleszczewo i Stęszew) oraz lokale w obiektach hotelowych. Ponadto w 4 gminach o typowo miejskim charakterze (Poznań, Luboń, Swarzędz i Tarnów Podgórny) usługi gastronomiczne świadczone są w centrach i galeriach handlowych. Warto zauważyć, że w żadnej jednostce terytorialnej nie występują wszystkie typy lokalizacji, co wynika z omawianej wcześniej zróżnicowanej reprezentacji obiektów

Tabela 18. Obiekty gastronomiczne według gmin w 2010 roku

Gmina	Liczba obiektów				
	restauracje	bary	puby	kawiarnie	razem
Luboń	9	12	0	4	25
Puszczykowo	9	1	0	3	13
Buk	4	3	0	0	7
Czerwonak	4	1	0	0	5
Dopiewo	5	1	0	0	6
Kleszczewo	1	0	0	0	1
Komorniki	4	1	0	1	6
Kostrzyn	5	0	0	0	5
Kórnik	14	7	0	2	23
Mosina	10	2	0	1	13
Murowana Goślina	4	5	5	1	15
Pobiedziska	9	9	1	0	19
Rokietnica	6	1	0	0	7
Stęszew	6	1	0	0	7
Suchy Las	5	2	0	0	7
Swarzędz	8	6	0	2	16
Tarnowo Podgórne	17	7	0	1	25
Poznań	316	231	97	156	799
Ogółem	440	286	104	171	999

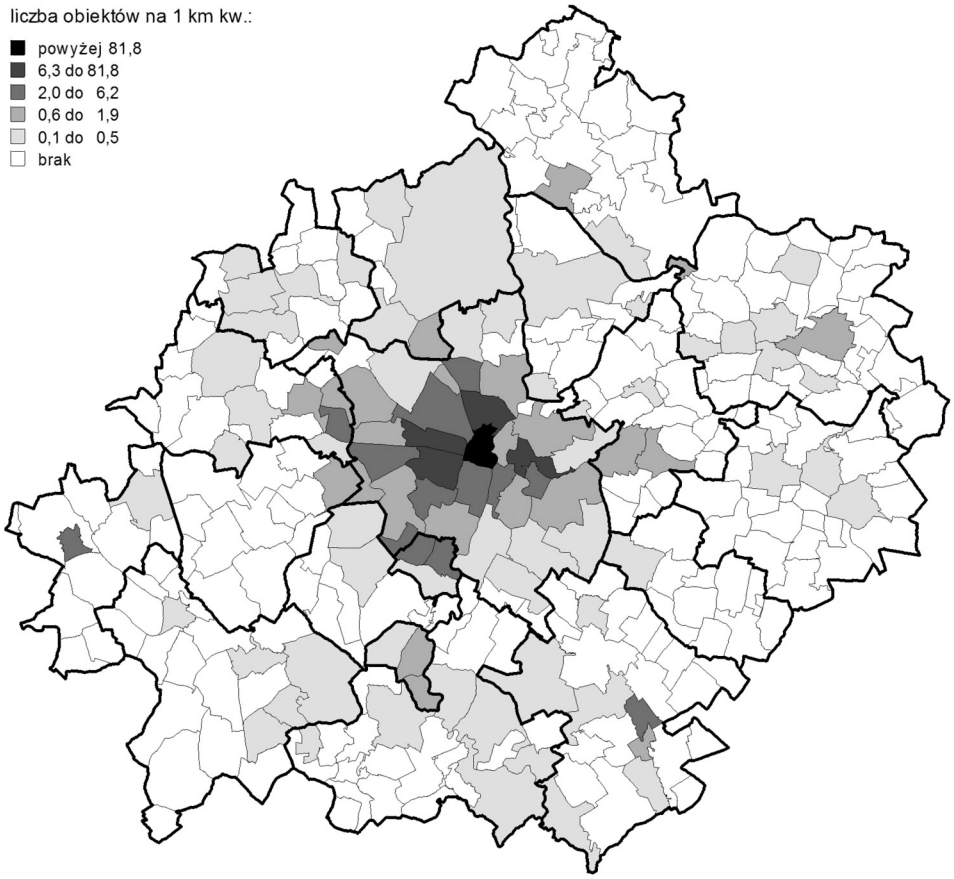
Źródło: opracowanie własne.

w poszczególnych klasach. Obiekty w ośrodkach wypoczynkowych i szkoleniowych oraz dysponujące pokojami gościnnymi występują bardzo rzadko (tylko w gminach: Kórnik, Mosina, Pobiedziska, Stęszew, Kleszczewo), co wynika przede wszystkim z charakteru bazy noclegowej, zależnej od walorów naturalnych. Połączenie przedstawionych na rycinie 31 typów lokalizacji w dwie kategorie – lokale z funkcją noclegową (w obiektach hotelowych, ośrodkach wypoczynkowych i szkoleniowych oraz oferujące własne pokoje gościnne, wszystkie oznaczone najciemniejszymi odcieniami na infografice) oraz lokale samodzielne lub połączone z funkcją handlową – pozwala stwierdzić, że w gminach Stęszew, Kostrzyn, Kleszczewo, Czerwonak, a także w mniejszym stopniu w Kórniku, Swarzędzu i Tarnowie Podgórnym, baza gastronomiczna ma turystyczne „pochodzenie", czyli jest silnie związana z obiektami noclegowymi. Na terenie pozostałych jednostek przestrzennych aglomeracji to powiązanie funkcjonalne również jest widoczne, ale nie w tak dużym natężeniu. W każdej gminie działa przynajmniej jeden lokal gastronomiczny związany bezpośrednio z funkcją noclegową. Istotnym elementem specjalizacji ofertowej poznańskiej bazy gastronomicznej jest obsługa imprez okolicznościowych mieszkańców aglomeracji. Widoczne jest to przede wszystkim w przypadku obiektów zlokalizowanych w strefie podmiejskiej, przy czym dotyczy to restauracji będących częścią obiektów hotelowych lub dysponujących pokojami gościnnymi.

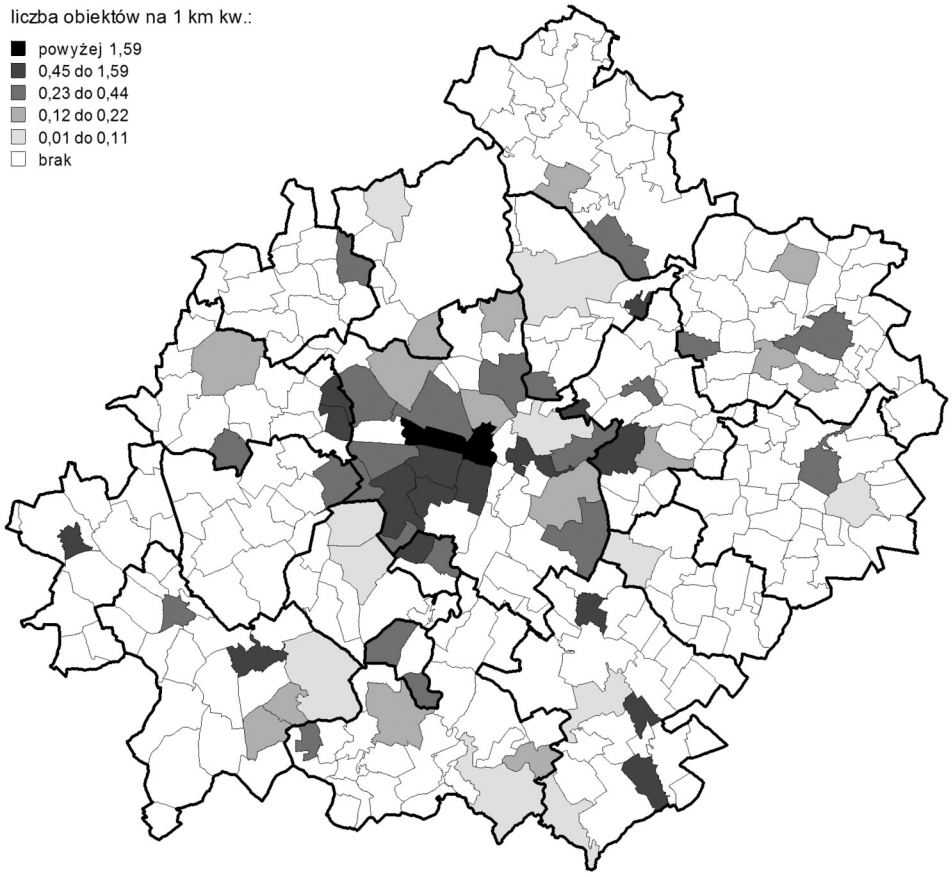
Szczegółowa analiza lokalizacji

Najbardziej dokładną analizę natężenia funkcji gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej można przeprowadzić przy użyciu rycin ukazujących natężenie obiektów gastronomicznych przypadających na 1 km^2 powierzchni, dodatkowo zaprezentowanych w ujęciu obrębów geodezyjnych, co daje możliwość wyodrębnienia rzeczywistych stref koncentracji zjawiska. Dane przedstawione na rycinie 32 potwierdzają wcześniejsze wnioski dotyczące zarówno silnej koncentracji obiektów gastronomicznych w Poznaniu i na najbliżej położonych terenach podmiejskich, jak i czynników ich lokalizacji. Mianowicie, największa koncentracja wynosząca 82 obiekty/km^2 występuje tylko w granicach Starego Miasta w Poznaniu i silnie odbiega od pozostałych obrębów. O wiele niższa koncentracja, ale nadal wysoka (5–10 obiektów/km^2) występuje w obrębach zlokalizowanych w ścisłym centrum miasta. Średnie natężenie usług gastronomicznych widoczne jest w obrębach miejskich (poza Poznaniem także w Przeźmierowie, Luboniu, Puszczykowie, Murowanej Goślinie, Buku, Pobiedziskach i Mosinie). Wyraźnie zarysowują się także całe zespoły obrębów o średnim natężeniu. Jest to pas obrębów przebiegający południkowo i na północny wschód od Poznania, grupa obrębów położona na północ od Poznania, kilka obrębów zlokalizowanych w gminie Pobiedziska oraz spory pas obrębów na południu aglomeracji. Aby sprawdzić postawioną wcześniej tezę o zależności między natężeniem obiektów gastronomicznych a atrakcyjnością turystyczną obszarów podmiejskich, warto przedstawić ich rozmieszczenie w podziale na dwie grupy – lokali ze zintegrowaną funkcją noclegową oraz tych, których lokalizacja nie łączy się z usługami noclegowymi.

Informacje na rycinie 33 wyraźnie potwierdzają, że lokale gastronomiczne zlokalizowane w obiektach hotelowych, ośrodkach wypoczynkowych i szkoleniowych oraz dysponujących własnymi pokojami gościnnymi (przy czym te dwa ostatnie typy reprezentowane są przez bardzo małą liczbę obiektów) rozmieszczone są przede wszystkim w centrum Poznania oraz innych większych miastach aglomeracji, jak również na obszarach atrakcyjnych turystycznie. Zespoły obrębów o średniej koncentracji funkcji gastronomicznej pokrywają się z położeniem terenów rekreacyjnych wokół jezior na wschód od Poznania, przy Jeziorze Kórnickim, na obszarze WPN oraz na terenach do niego przyległych, a także w Puszczy Zielonce oraz PK Promno. Z kolei na podstawie informacji zawartych na rycinie 34 można stwierdzić, że lokale gastronomiczne indywidualne oraz zlokalizowane w centrach i galeriach handlowych cechuje koncentracja przede wszystkim w obrębach o dużej gęstości zaludnienia oraz w tych, przez które przebiegają ciągi komunikacyjne i w

Ryc. 32. Natężenie bazy gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

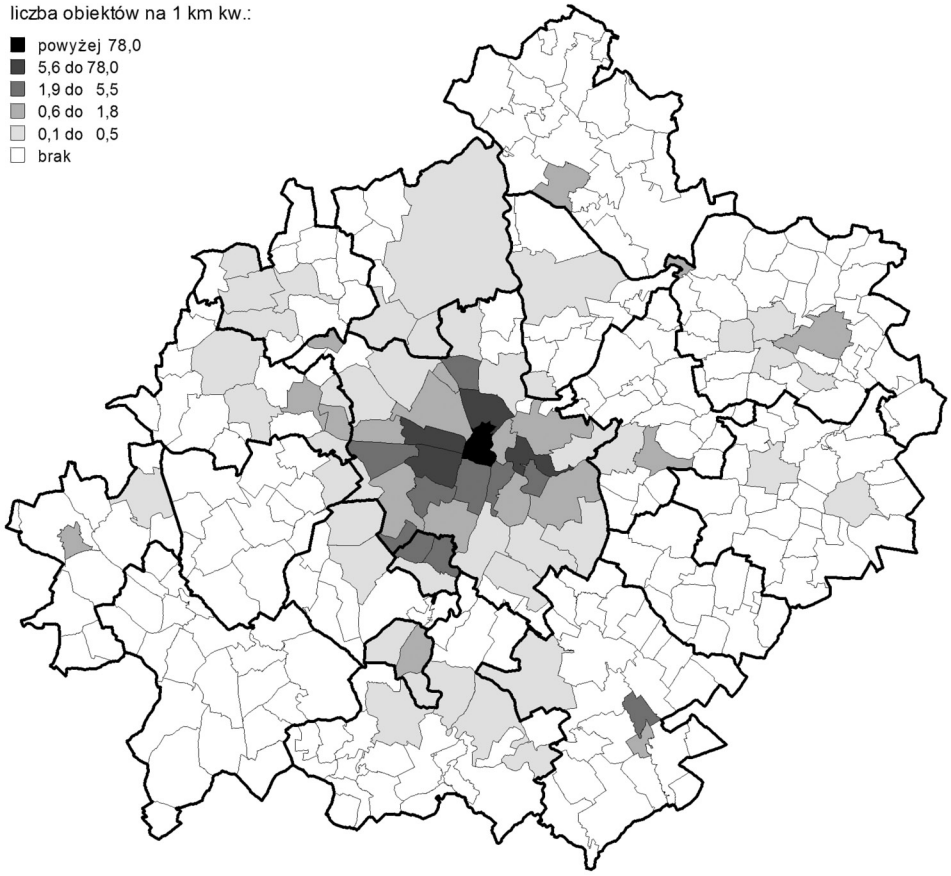
Ryc. 33. Natężenie obiektów gastronomicznych ze zintegrowaną funkcją noclegową w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

których występują walory naturalne umożliwiające krótkookresowy wypoczynek świąteczny i rekreację.

Uwarunkowania dalszego rozwoju bazy gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że bazę gastronomiczną w aglomeracji poznańskiej cechuje silna koncentracja przestrzenna oraz częściowa komplementarność z bazą noclegową.

Można wyróżnić pozytywne i negatywne aspekty rozwoju bazy gastronomicznej w aglomeracji poznańskiej. Silną stroną jest różnorodność obiektów ze względu na ich rodzaj oraz segmenty cenowe. Jednocześnie w samym mieście nie wytwo-

Ryc. 34. Natężenie obiektów gastronomicznych indywidualnych oraz zlokalizowanych w centrach i galeriach handlowych w aglomeracji poznańskiej według obrębów geodezyjnych w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne.

rzył się obszar cechujący się dużym nagromadzeniem lokali wyspecjalizowanych wyłącznie w obsłudze turystów. Nawet w ścisłym turystycznym centrum służą one zarówno mieszkańcom, jak i turystom. Szansą na dalszy rozwój podaży usług żywieniowych w aglomeracji jest realizowana i planowana budowa nowych ciągów komunikacyjnych, przede wszystkim obwodnic Poznania.

Słabością opisywanego zjawiska jest niewystarczające nasycenie obiektami gastronomicznymi obszarów osadniczych zlokalizowanych poza centrum Poznania. W tym wypadku można mówić o niedostatecznym wykorzystaniu potencjału aglomeracji. Wprawdzie siatka osadnicza jest istotnym czynnikiem lokalizacji, jednak porównanie wielkości bazy w centrum do innych dzielnic Poznania czy pozostałych obszarów zurbanizowanych wskazuje na niedosyt bazy w tych drugich. Jednocześnie zagrożeniem jest wzrastająca koncentracja lokali w galeriach handlowych, co może w przyszłości powodować degradację jakościową przestrzeni miejskiej. Prócz

tego widoczny jest niewykorzystany potencjał turystyczny obszarów poza ścisłym centrum, takich jak Jeżyce i Sołacz. Mała liczba przestrzeni spacerowych oraz dominacja funkcji handlowej na rynkach i placach miasta jest przyczyną wolniejszego od potencjalnego rozwoju bazy gastronomicznej (co zostało zauważone w „Strategii rozwoju miasta Poznania do 2030 roku"; 2010). Ponadto widoczny jest niedostatek lokali gastronomicznych zlokalizowanych przy naturalnych walorach turystycznych w strefie podmiejskiej.

Do rozstrzygnięcia wciąż pozostaje kwestia wielkości wymaganego rozwoju zagospodarowania gastronomicznego w aglomeracji poznańskiej, który odpowiadałby na przyszłe potrzeby mieszkańców oraz turystów. Jest to trudne do zmierzenia ze względu na skromne statystyki w tym zakresie. W odniesieniu do mieszkańców można mówić o stosunkowo dużym spodziewanym wzroście popytu. Wiadomo, że wraz ze wzrostem zamożności zmienia się struktura konsumpcji. Obecnie rynek polski dostosowuje się do standardów konsumpcji istniejących od wielu lat w krajach Europy Zachodniej, gdzie bywanie w restauracjach nie stanowi już aktywności ponadstandardowej, ale jest czynnością powszechną. Według Eurostatu wydatki Polaków na jedzenie poza domem stanowią obecnie 3,5% domowego budżetu, a udział ten będzie rósł, gdyż zauważalne są zmiany przyzwyczajeń konsumpcyjnych. Badania Euromonitor International dowodzą, że wydatki Polaków w restauracjach będą rosły średnio o 6–7% rocznie. Ponadto z badań przeprowadzonych w 2010 roku na reprezentatywnej próbie Polaków powyżej 15. roku życia wynika, że korzystanie z usług gastronomicznych jest najpowszechniejsze wśród osób do 35. roku życia, mieszkających w średnich i dużych miastach, a częstotliwość korzystania oraz wysokość wydatków są zależne od dochodów indywidualnych. Do restauracji chodzi 40% Polaków, przy czym połowa z nich deklaruje, że robi to raz w miesiącu. Mieszkańcy dużych miast wydają przeciętnie ponad dwa razy więcej na usługi gastronomiczne (55,91 zł) niż wynosi średnia (20,72 zł). Najczęstszym powodem wizyty w restauracji są spotkania towarzyskie, uroczystości rodzinne oraz spotkania służbowe (Rynek Gastronomiczny w Polsce 2011, s. 12). Z kolei w odniesieniu do popytu turystów także można prognozować wzrost. Według najnowszych prognoz Światowej Turystyki (UNWTO 2011), średnioroczny wzrost popytu turystycznego w Europie do 2030 roku wyniesie 2,6%.

Na podstawie przytoczonych prognoz można dokonać uproszczonego szacunku wzrostu popytu na usługi gastronomiczne do 2030 roku, zdając sobie przy tym sprawę z niedoskonałości wykonanych w ten sposób obliczeń. Biorąc jako podstawę obecną liczbę mieszkańców aglomeracji poznańskiej powyżej 15. roku życia oraz liczbę turystów (odpowiednio 834 923 mieszkańców oraz 741 284 przyjezdnych), a także przyjmując określoną częstotliwość korzystania z usług gastronomicznych oraz potencjalny roczny wzrost tej konsumpcji, można stwierdzić, że w 2020 roku ogólny popyt na usługi gastronomiczne w aglomeracji poznańskiej wzrośnie o 60% w stosunku do poziomu obecnego (przy założeniu, że 80% turystów odwiedzających aglomerację korzysta przynajmniej jeden raz z usług gastronomicznych w czasie swojego pobytu). Przyjmując, że obecny poziom rozwoju podaży usług gastronomicznych jest wynikiem gry rynkowej, zatem odpowiada na zapotrzebowanie, można prognozować dynamiczny ich rozwój w najbliższych latach.

Wspieranie rozwoju usług gastronomicznych w aglomeracji poznańskiej może następować tylko w sposób pośredni ze względu na ich rynkowy charakter. Bardzo ważne w tym zakresie jest tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych z ograniczonym ruchem samochodowym oraz funkcją usługową (deptaki, bulwary, place i rynki), co zostało wyraźnie dostrzeżone w „Strategii rozwoju miasta Poznania do 2030 roku" (2010). Przy planowaniu konieczne jest uwzględnienie skutków „wysysania" usług gastronomicznych z przestrzeni publicznej poprzez powstawanie nowych galerii handlowych. Na obszarach podmiejskich atrakcyjnych turystycznie (np. otoczenie jezior) należy projektować infrastrukturę turystyczną z uwzględnieniem możliwości zintegrowanego zaspokojenia wszelkich potrzeb odwiedzających: rekreacja, gastronomia, rozrywka itp., co zwiększy atrakcyjność turystyczną tych obszarów i będzie sprzyjać pozostawaniu w nich na czas dłuższy niż obecnie. Konieczny jest także stały monitoring rozwoju bazy gastronomicznej na terenie całej aglomeracji poznańskiej, w odniesieniu zarówno do podstawowych aspektów oferty podmiotów, jak i orientacyjnych wyników ekonomicznych działalności zintegrowanego systemu monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej.

3.4. Baza konferencyjna oraz infrastruktura targowa

Piotr Szmatuła, Piotr Zmyślony

Znaczną część ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej tworzą turyści biznesowi. Według wewnętrznych analiz przeprowadzanych przez Urząd Miasta Poznania (2008), tzw. cele biznesowe i zawodowe deklarowane są przez dwie trzecie wszystkich gości hotelowych odwiedzających miasto. Można zatem stwierdzić, że urządzenia i obiekty, z których korzystają podróżujący służbowo, są najczęściej użytkowanymi elementami infrastruktury turystycznej w aglomeracji. Warto dodać, że podróżujący służbowo stanowią zróżnicowaną grupę odbiorców aglomeracyjnego produktu turystycznego, zarówno pod względem zakresu wykorzystywania jego elementów (czyli walorów i zagospodarowania), jak czasu i długości pobytu oraz zgłaszanych potrzeb. Wśród nich można wyróżnić kilka segmentów odbiorców (Davidson, Cope 2003). Są to podróżujący służbowo, których krótkie pobyty w aglomeracji, najczęściej realizowane w pojedynkę lub małej grupie osób, wynikają z wypełniania przez nich podstawowych obowiązków zawodowych oraz uczestnicy konferencji i innych spotkań grupowych (np. szkoleń, seminariów, posiedzeń rad nadzorczych itp.), których długość i zakres aktywności jest zależny od programu danego spotkania. Wymienić należy także uczestników imprez targowych, przebywających zarówno w charakterze dostawcy, jak i odwiedzającego oraz uczestników imprez korporacyjnych, na które składać się mogą różnorodne rozrywki i rodzaje aktywności, również osoby biorące udział w wydarzeniach motywacyjnych o charakterze gratyfikacyjnym i uznaniowym.

W odniesieniu do podaży, a w szczególności infrastruktury turystyki biznesowej, nie obserwuje się tak znacznego zróżnicowania. Wszyscy turyści biznesowi

korzystają przede wszystkim z dostępnej oferty hoteli i restauracji oraz transportu, przy czym niekoniecznie wybierają wyższy standard usług (m.in. Mintel 2006). Charakterystyczne elementy zagospodarowania w tej dziedzinie są odpowiedzią na wymagania rynku spotkań oraz przemysłu targowego. Dlatego podstawowymi elementami zagospodarowania w tym zakresie są obiekty i centra konferencyjne i szkoleniowe oraz infrastruktura targowa.

Do najważniejszych form infrastruktury targowej należą centra wystawiennicze, tworzące kompleksy połączonych ze sobą budynków hal i sal konferencyjnych, dysponujące parkingiem, centrum obsługi wystawców i odwiedzających oraz usługami dodatkowymi – gastronomią, handlem, obsługą stoisk, ochroną, transportem itp. Centra wystawiennicze są lokalizowane w miejscach dostępnych dla dużej liczby gości korzystających z różnych form transportu, zarówno międzynarodowego, jak i lokalnego (publicznego). Ze względu na dużą powierzchnię i koszty inwestycyjne, miejscami lokalizacji centrów targowych są najczęściej tereny podmiejskie, rzadziej – centra miast (por. Davidson, Cope 2003, Sidorkiewicz 2011). Samodzielne tereny wystawiennicze niezadaszone, wykorzystywane na potrzeby wystaw rolniczych lub ekspozycji wielkogabarytowych obiektów, spotykane są obecnie bardzo rzadko.

Czynniki lokalizacji obiektów konferencyjnych nie różnią się w dużej mierze od czynników dotyczących obiektów wystawienniczych, jednak ze względu na relatywnie mniejszą powierzchnię oraz zróżnicowane rodzaje spotkań, są mniej restrykcyjne (Swarbrooke, Horner 2001, Davidson, Cope 2003). W przypadku obszarów aglomeracyjnych kluczowym warunkiem jest bliskość węzłów komunikacyjnych oraz obecność dodatkowej infrastruktury obsługowej. Chociaż obiekty te zlokalizowane są na ogół w centrach miast, to nabywców znajdują także ośrodki usytuowane na ich obrzeżach, w strefach podmiejskich, które gwarantują spokój i ciszę konieczną do skupienia i wydajnej pracy. Takie warunki poszukiwane są w przypadku wewnętrznych szkoleń, seminariów lub spotkań roboczych. Dodatkowym atutem obiektu konferencyjnego jest świadczenie usług noclegowych, pozwalające na organizację dłuższych konferencji bez konieczności przemieszczania się uczestników.

Do najczęściej wyróżnianych typów obiektów konferencyjnych należą:

- hotele, dysponujące pojedynczymi salami lub zespołami sal wielofunkcyjnych, umożliwiających ich dzielenie lub łączenie w zależności od potrzeb odbiorców;
- centra konferencyjne, stanowiące duże kompleksy sal o charakterze wielofunkcyjnym i z bogatym zapleczem usługowym, w tym zwykle z jedną dużą salą, mieszczącą nawet do kilku tysięcy uczestników;
- ośrodki konferencyjno-szkoleniowe, zlokalizowane najczęściej na terenach podmiejskich przy ważnych ciągach komunikacyjnych;
- ośrodki naukowo-dydaktyczne, często zlokalizowane w kampusach akademickich lub centrach miast, dysponujące wieloma salami z niezbędną infrastrukturą do organizowania spotkań;
- budynki użyteczności publicznej dysponujące salami zgromadzeń (np. urzędy, kina itp.);
- obiekty nietypowe, które ze względu na pełnioną funkcję pierwotną nie dysponują miejscami noclegowymi, zatem zachodzi konieczność adaptacji ich wnętrz

do potrzeb konferencyjnych (obiekty zabytkowe, obiekty poprzemysłowe, muzea itp.) (Davidson, Cope 2003, Sidorkiewicz 2011).

Metodyka i opis źródeł

Biorąc pod uwagę specyfikę infrastruktury turystyki biznesowej, badaniami potencjału usługowego aglomeracji poznańskiej zostały objęte obiekty konferencyjne oraz obiekty wystawiennicze. W zakresie infrastruktury konferencyjnej baza obiektów obejmuje podmioty dysponujące salami, które mogą być przeznaczane na cele konferencyjne, prowadzenie seminariów i spotkań biznesowych. Na podstawie cech lokalizacji oraz zakresu funkcjonalno-użytkowego zostały one podzielone na cztery syntetyczne kategorie:

- obiekty hotelowe (w tym hotele konferencyjne);
- ośrodki konferencyjne i szkoleniowe;
- centra konferencyjne oraz sale wykładowe i kinowe;
- miejsca nietypowe, czyli obiekty zabytkowe i unikatowe (w tym sale reprezentacyjne, teatralne i aule okolicznościowe).

Jest to podział analogiczny do stosowanego przez Biuro Kongresów i Spotkań – Poznań Convention Bureau, od którego pochodzi zasadnicza część informacji o bazie konferencyjnej Poznania i okolic. Zgodnie z informacjami przekazanymi autorom, baza danych powinna podlegać corocznej aktualizacji i weryfikacji telefonicznej, przy czym przekazana została wersja obrazująca stan na rok 2009. Na potrzeby badań została ona zatem zweryfikowana i częściowo uzupełniona na podstawie stworzonej wcześniej bazy obiektów noclegowych oraz w oparciu o dane z największych komercyjnych serwisów internetowych poświęconych bazie konferencyjnej (w szczególności Konferencje.pl 2010), a następnie zweryfikowana ponownie na podstawie informacji zawartych na stronach internetowych obiektów.

Oprócz informacji o lokalizacji i rodzaju obiektów konferencyjnych, w badaniu uwzględniono także dane na temat ich pojemności, tj. liczby udostępnionych sal, łącznej powierzchni oraz liczby miejsc w salach (według układu teatralnego). Informacje te pozwoliły dokonać analizy rozmieszczenia bazy konferencyjnej w ujęciu zarówno jakościowym, jak i ilościowym. Dane na temat pojemności pochodzą w pierwszej kolejności z bazy uzyskanej od BKiS-PCB, która zawierała wyczerpujące informacje o liczbie sal oraz ich łącznej powierzchni i niepełne informacje dotyczące liczby miejsc (odnoszące się tylko do największej sali w obiekcie). Dane te zostały uzupełnione o informacje na temat bazy konferencyjnej udostępnione w poznańskim Miejskim Serwisie Multimedialnym (Poznań – MIM 2010c), będącym w 2010 roku internetową wersją bazy BKiS-PCB[6].

Dane niekompletne oraz dotyczące obiektów dodanych na podstawie innych źródeł zostały uzupełnione na podstawie serwisu Konferencje.pl (2010) oraz

[6] Trzeba dodać, że w 2011 roku – a więc już po przeprowadzeniu badań opisanych w niniejszym opracowaniu – baza BKiS-PCB została kolejny raz zaktualizowana oraz opublikowana w formie nowoczesnego informatora „Poznań Meeting Planner's Guide – Przewodnik dla organizatorów kongresów i spotkań" (BKiS-PCB 2011), w którym zawarto dodatkowe informacje na temat bazy noclegowej i atrakcji turystycznych w aglomeracji poznańskiej.

pomocniczo portalu Nowoczesna Firma (2010), a także indywidualnych stron internetowych obiektów konferencyjnych. Pomimo tych działań w pewnej liczbie przypadków dane dotyczące pojemności pozostały niepełne w odniesieniu do powierzchni sal konferencyjnych lub ich łącznej pojemności. W takich wypadkach do ich oszacowania użyto współczynnika obrazującego przeciętną relację tych wartości, obliczonego na podstawie informacji dotyczących pozostałych obiektów (z pełnymi danymi). Tak więc brakujące powierzchnie sal konferencyjnych oszacowano na podstawie ich pojemności, a brakujące pojemności – na podstawie ich powierzchni.

W odniesieniu do obiektów wystawienniczych analiza zasobów wtórnych nie wykazała istnienia w aglomeracji innych obiektów niż infrastruktura Międzynarodowych Targów Poznańskich Sp. z o.o. oraz sali widowiskowej Arena. Dane dotyczące powierzchni wystawienniczej: zamkniętej (w halach) i łącznej (z uwzględnieniem przestrzeni otwartych), zostały zgromadzone na podstawie zasobów internetowych. Lista stworzona w ten sposób może nie mieć wyczerpującego charakteru, warto jednak zaznaczyć, że celowo nie ujęto na niej takich obiektów, jak Zamek (targi odbywały się tam w przeszłości), powierzchnie w gmachach uczelnianych udostępnianych na różnego rodzaju targi pracy, jak również otwarta przestrzeń w Szreniawie (organizowane tam imprezy, nawet w ramach targów Polagra, polegały jedynie na ekspozycji zabytkowych pojazdów; odbywają się tam też różne festyny i jarmarki – podobnie jak np. na Starym Rynku czy w skansenie w Dziekanowicach, jednak nie można ich zakwalifikować jako wystaw). Z uwagi na skoncentrowanie usług wystawienniczych w dwóch obiektach, bezcelowa jest analiza ich rozmieszczenia. Warto jednak przedstawić ich potencjał obsługowy.

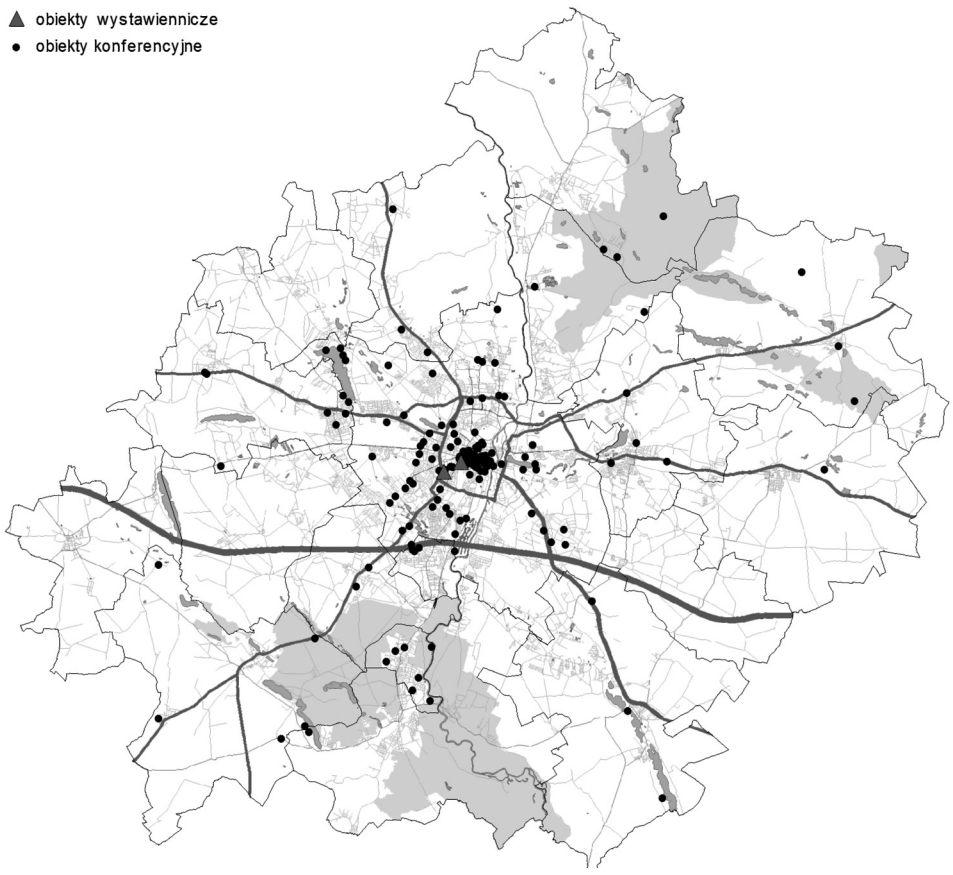
W celu niedublowania szczegółowych informacji dotyczących lokalizacji i oferty usługowej poszczególnych obiektów konferencyjnych zawartych we wspomnianym „Przewodniku dla organizatorów kongresów i spotkań", w analizie skoncentrowano się głównie na syntetycznym przedstawieniu natężenia i struktury typologicznej potencjału turystyki biznesowej w aglomeracji z podkreśleniem układu gminnego, bez charakterystyki poszczególnych obiektów.

Natężenie, rozmieszczenie i struktura infrastruktury targowej oraz bazy konferencyjnej

Na bazę targową w aglomeracji poznańskiej składa się 17 pawilonów wystawienniczych. Większość z nich (16) to obiekty Międzynarodowych Targów Poznańskich zlokalizowane w centrum miasta, w kwartale ul. Bukowska–Roosevelta–Głogowska–Śniadeckich, w bezpośrednim sąsiedztwie głównego dworca kolejowego (ryc. 35). Na potencjał obsługowy składa się 16 klimatyzowanych pawilonów wystawienniczych oraz kilkanaście obiektów administracyjnych i obsługowych. Łączna powierzchnia obszaru wynosi ponad 145 tys. m^2, w tym powierzchnia zadaszona 110 tys. m^2 (MTP 2010, BKiS-PCB 2011). Drugim obiektem wykorzystywanym do celów wystawienniczych jest hala widowiskowo-sportowa Arena przy ul. Wyspiańskiego, której powierzchnia wynosi 1625 m^2 bez korytarzy, które także służą wystawcom.

Podobnie jak ma to miejsce w przypadku bazy noclegowej i gastronomicznej, forma rozmieszczenia obiektów konferencyjnych potwierdza oddziaływanie opisywanych w poprzedniej części czynników lokalizacji (ryc. 35). Po pierwsze, najbardziej widoczna jest ich silna koncentracja w Poznaniu. Najsilniejsze ich skupisko występuje w ścisłym centrum miasta, zarówno na starówce, jak i nowych obszarach biznesowych wokół terenów targowych, wzdłuż ul. Królowej Jadwigi. Po drugie, można wyodrębnić układy pasmowe świadczące o oddziaływaniu tradycyjnych czynników lokalizacji. Są to: pas wzdłuż ul. Polskiej, Bułgarskiej i Grunwaldzkiej na wschodzie miasta, pas wzdłuż ul. Głogowskiej oraz trasy nr 5, obiekty zlokalizowane wzdłuż trasy 92 na północy miasta oraz wzdłuż drogi krajowej 11 na wylocie południowym.

Trzecim czynnikiem sytuowania obiektów konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej jest występowanie walorów przyrodniczych. Na mapie wyraźnie widoczne jest zlokalizowanie obiektów przy jeziorach (Malta, Kierskie, Kórnickie, Dyma-

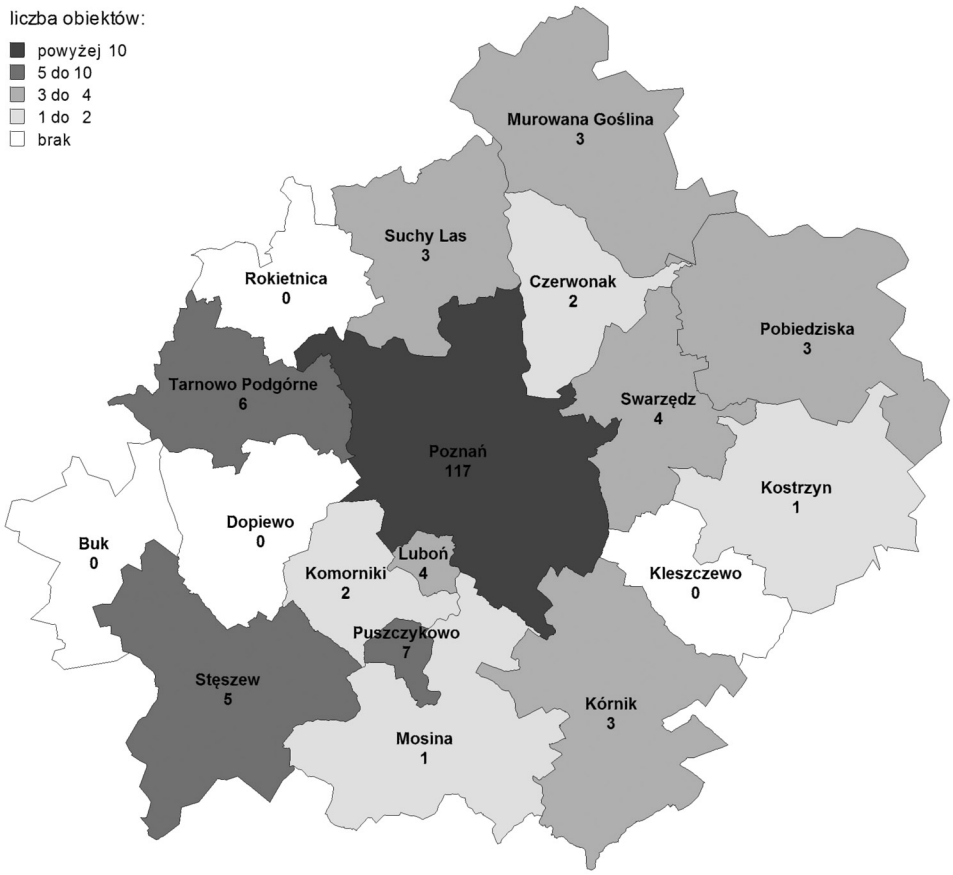

Ryc. 35. Rozmieszczenie obiektów wystawienniczych i konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

czewskie) oraz na terenach wypoczynkowych (WPN, Puszcza Zielonka). Zbieżność lokalizacji sugeruje, że usługi konferencyjne świadczone są na tych terenach przez obiekty noclegowe, co potwierdza wspomnianą tendencję organizacji spotkań z dala od zgiełku miasta.

Zgodnie z zasadami przedstawiania potencjału usługowego na rynku spotkań, analiza rozmieszczenia bazy konferencyjnej w układzie gminnym zaprezentowana została w podziale na trzy cechy: liczbę obiektów (ryc. 36), liczbę miejsc w salach (ryc. 37) oraz całkowitą powierzchnię (ryc. 38).

Na terenie aglomeracji poznańskiej funkcjonuje łącznie 161 obiektów świadczących usługi konferencyjne, z których większość – 117 obiektów, zlokalizowana jest na terenie Poznania (ryc. 36). W strefie podmiejskiej grupę gmin o największej liczbie obiektów tworzą: Puszczykowo, Tarnowo Podgórne oraz Stęszew. Od 1 do 5 obiektów zlokalizowanych jest w pozostałych jednostkach położonych na północy,

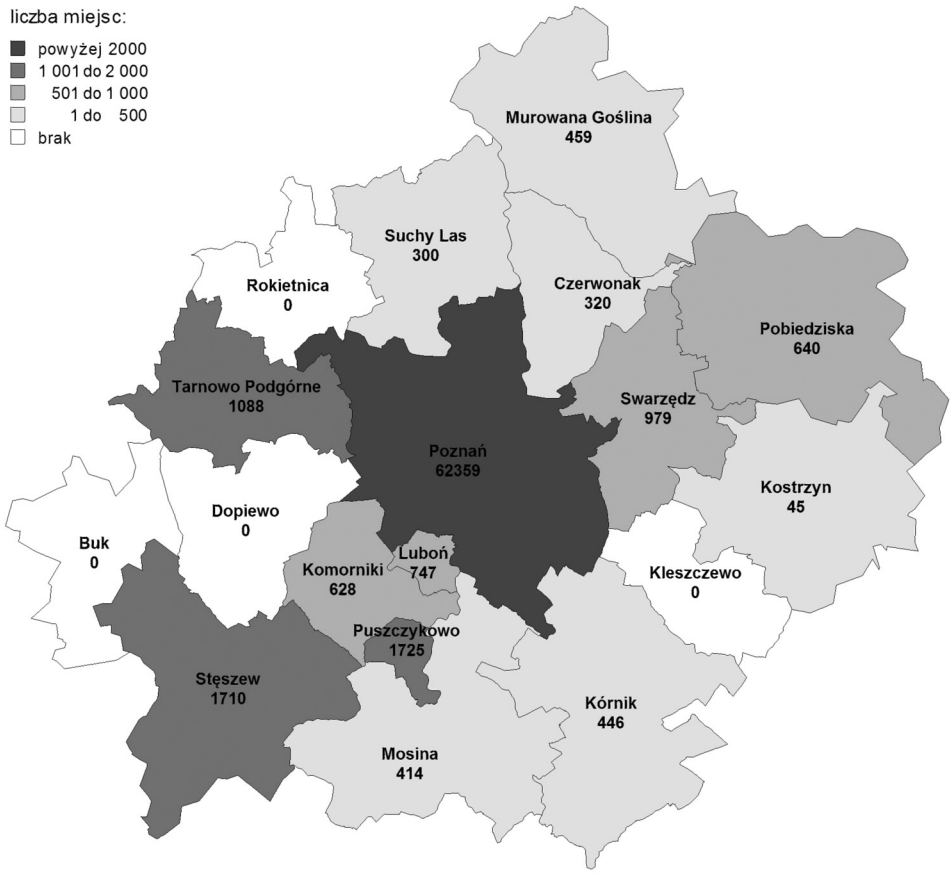
Ryc. 36. Natężenie obiektów konferencyjnych w gminach aglomeracji poznańskiej w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne.

wschodzie oraz południu aglomeracji. W czterech gminach – Rokietnicy, Buku, Dopiewie oraz Kleszczewie – nie występują tego typu obiekty.

Łączna liczba wszystkich miejsc konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej wynosi blisko 71 tys., z czego aż 87% (ponad 623 tys.) przypada na miasto Poznań, co świadczy o bardzo dużej koncentracji (ryc. 37). Można dostrzec różnice natężenia tej cechy między gminami. Ponad 1000 miejsc mają gminy Puszczykowo, Tarnowo Podgórne oraz Stęszew. Ponad 500 miejscami dysponują gminy Swarzędz, Luboń, Pobiedziska oraz Komorniki. W pozostałych gminach występuje nie więcej niż 500 miejsc konferencyjnych, w tym w czterech ich liczba jest równa zeru.

Biorąc pod uwagę powierzchnię dostępnych sal, aglomeracja poznańska dysponuje łącznie 89,4 tys. m^2 powierzchni konferencyjnej (ryc. 38). 77,8 tys. m^2 (co stanowi 87% całości) przypada na Poznań. Poza nim, w pięciu gminach – Tarnowie Podgórnym, Luboniu, Puszczykowie, Stęszewie i Swarzędzu – całkowita po-

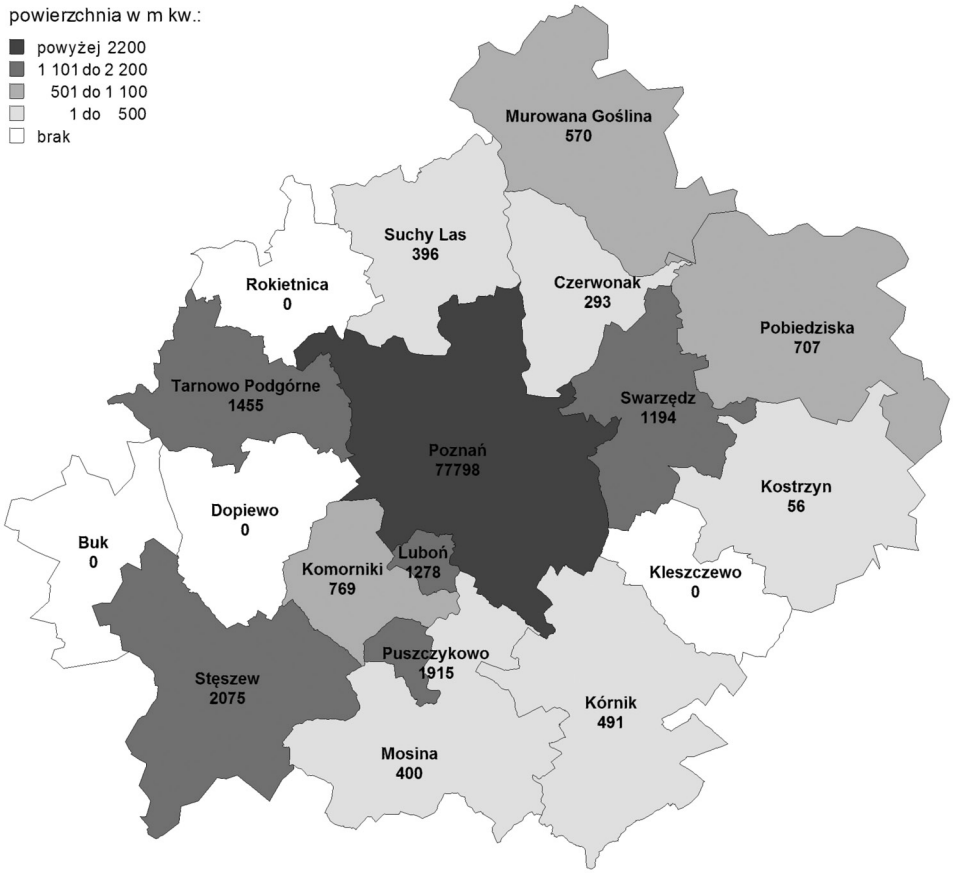

Ryc. 37. Natężenie miejsc konferencyjnych w gminach aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

wierzchnia sal jest większa niż 800 m^2. Zauważalny jest brak istotnych różnic między gminami w odniesieniu do miejsc konferencyjnych oraz powierzchni.

Podsumowując informacje zamieszczone na trzech mapach oraz korzystając z danych zawartych w tabeli 19, można jeszcze raz w sposób syntetyczny wskazać siłę koncentracji podaży usług konferencyjnych. Na terenie Poznania zlokalizowanych jest 73% obiektów, 78% sal oraz aż 87% wszystkich miejsc konferencyjnych oferowanych w aglomeracji poznańskiej. Warto podkreślić, że relacja ta różni się w zależności od rodzaju obiektu konferencyjnego. Przewaga Poznania nie występuje tylko w przypadku ośrodków konferencyjnych i szkoleniowych oferujących usługi noclegowe. Z uwagi na charakter tego typu obiektów nie mogą być one lokalizowane w centrum miasta, dlatego 60% z nich funkcjonuje na obszarze podmiejskim.

Ponadto 63% obiektów hotelowych, 90% centrów konferencyjnych, obiektów kinowych i wykładowych oraz 100% obiektów nietypowych (zabytków, sal reprezentacyjnych i teatralnych) znajduje się w Poznaniu. Biorąc pod uwagę liczbę sal, relacje są podobne, z wyjątkiem sal w ośrodkach konferencyjnych i szkoleniowych,

Ryc. 38. Rozmieszczenie powierzchni konferencyjnej w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

których większa liczba usytuowana jest w Poznaniu. Świadczy to o tym, że poza miastem ośrodki te dysponują przeciętnie ich mniejszą liczbą.

Najliczniejszą grupę obiektów świadczących usługi konferencyjne w aglomeracji poznańskiej tworzą obiekty hotelowe, które stanowią 57% wszystkich obiektów. Drugą pod względem liczby grupę tworzą centra konferencyjne oraz sale przystosowane do funkcji konferencyjnej – stanowią one 27% wszystkich obiektów. Niecałe 10% wszystkich obiektów to miejsca nietypowe, a tylko 6% ośrodki konferencyjne i szkoleniowe.

Kolejność ta ulega zmianie w odniesieniu do liczby sal konferencyjnych. Względna liczba sal w centrach konferencyjnych (45%) oraz hotelach jest wyrównana (43%), z nieznacznym wskazaniem na pierwszy z wymienionych typów obiektów. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku liczby sal w ośrodkach konferencyjnych i szkoleniowych oraz w obiektach nietypowych, która oscyluje wokół 6%. Warto dodać, że struktura typologiczna obiektów zmienia się jeszcze bardziej, kiedy weźmiemy pod uwagę liczbę miejsc konferencyjnych. Okazuje się wtedy, że 53% wszystkich miejsc znajduje się w centrach konferencyjnych, salach kinowych oraz wykładowych, 24% w obiektach hotelowych i w miejscach nietypowych oraz

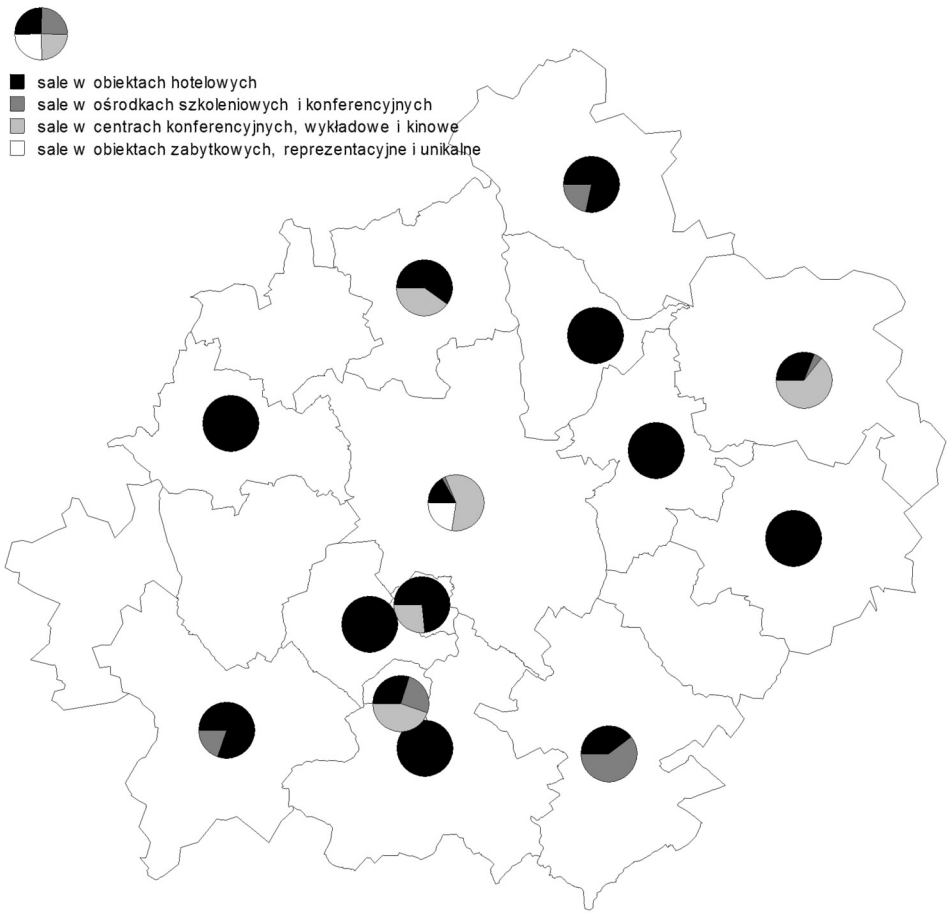
Tabela 19. Struktura bazy konferencyjnej w relacji miasto Poznań–powiat poznański

Rodzaj obiektu	Obiekty					Sale				
	Obiekty hotelowe	Ośrodki konferencyjne i szkoleniowe	Centra konferencyjne, sale wykładowe i kinowe	Obiekty nietypowe	Razem	Obiekty hotelowe	Ośrodki konferencyjne i szkoleniowe	Centra konferencyjne, sale wykładowe i kinowe	Obiekty nietypowe	Razem
	Liczba									
Aglomeracja	92	10	44	15	161	258	36	266	35	595
Poznań	58	4	40	15	117	157	21	251	35	464
Powiat poznański	34	6	4	0	44	101	15	15	0	131
	Struktura typologiczna (%)									
Aglomeracja	57,1	6,2	27,3	9,3	100,0	43,4	6,1	44,7	5,9	100,0
Poznań	49,6	3,4	34,2	12,8	100,0	33,8	4,5	54,1	7,5	100,0
Powiat poznański	77,3	13,6	9,1	0,0	100,0	77,1	11,5	11,5	0,0	100,0
	Struktura przestrzenna (%)									
Aglomeracja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Poznań	63,0	40,0	90,9	100,0	72,7	60,9	58,3	94,4	100,0	78,0
Powiat poznański	37,0	60,0	9,1	0,0	27,3	39,1	41,7	5,6	0,0	22,0

Źródło: opracowanie własne.

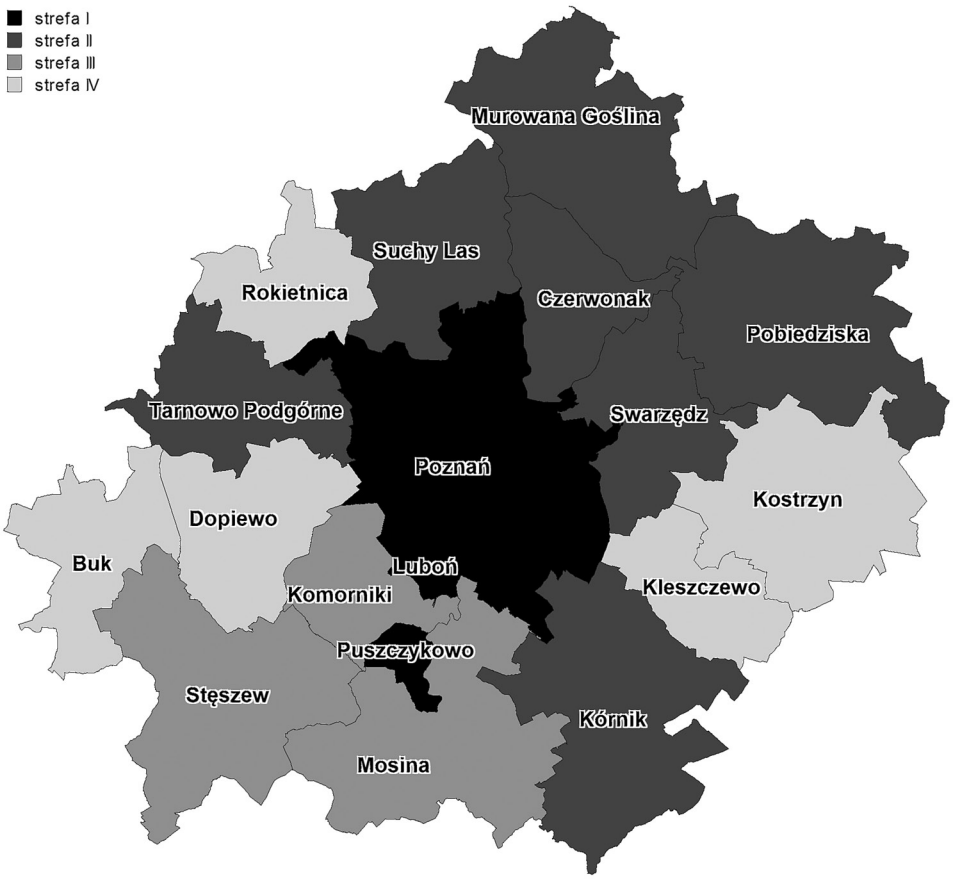
tylko 2% w ośrodkach konferencyjnych i szkoleniowych. W odniesieniu do usług konferencyjnych główną jednostką sprzedaży jest jednak sala konferencyjna, a liczba miejsc jest wskaźnikiem wtórnym.

Biorąc pod uwagę strukturę rodzajową miejsc konferencyjnych w ujęciu gminnym (ryc. 39), można wskazać cztery jednostki administracyjne, które wyraźnie różnią się od pozostałych: Poznań, Puszczykowo, Pobiedziska i Kórnik. Tylko w nich dominują miejsca, których nie ma w obiektach hotelowych. W przypadku trzech pierwszych są to miejsca znajdujące się w centrach konferencyjnych oraz salach kinowych i wykładowych, natomiast w Kórniku miejsca w ośrodku konferencyjno-szkoleniowym (którego pojemność jest większa od pozostałych dwóch obiektów hotelowych). Dodatkowo w Puszczykowie ponad jedna czwarta miejsc znajduje się w ośrodkach konferencyjnych i szkoleniowych. Oferta rodzajowa pozostałych gmin jest ograniczona do hotelowych miejsc konferencyjnych.

Ryc. 39. Struktura miejsc konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku – ujęcie gminne
Źródło: opracowanie własne.

Próbując dokonać syntezy dotychczasowych rozważań na temat rozmieszczenia oraz struktury obiektów konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej, można przeprowadzić analizę przeprowadzoną w rozdziale 3.2 w stosunku do obiektów noclegowych, opartą na przeciętnej pojemności obiektu w zależności od jego rodzaju. W aglomeracji poznańskiej wynosi ona 446 miejsc niezależnie od rodzaju obiektu konferencyjnego, przy czym obiekt hotelowy dysponuje przeciętnie 187 miejscami, ośrodek konferencyjny lub szkoleniowy 243 miejscami, centrum konferencyjne, sala kinowa lub wykładowa 864 miejscami, a obiekt nietypowy 945 miejscami. Dysponując tą wiedzą, można wydzielić strefy podaży usług konferencyjnych na podstawie dwóch wskaźników: liczby obiektów przypadającej na km^2 (stanowiącej bardziej obiektywny wskaźnik niż liczba obiektów w gminie) oraz przeciętnej pojemności obiektu. Taka analiza opiera się na następującym założeniu: różnice w pojemności rodzajów obiektów konferencyjnych mają odzwierciedlenie w strukturze obiektów w poszczególnych gminach.

Ryc. 40. Strefy usług konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku
Źródło: opracowanie własne.

W aglomeracji poznańskiej można wyodrębnić wyraźne strefy podaży usług konferencyjnych (ryc. 40). Pierwszą strefę stanowi obszar oznaczony najciemniejszą barwą, utworzony przez gminy miejskie Poznań, Luboń i Puszczykowo. Ich wspólną cechą jest ponadprzeciętne natężenie obiektów konferencyjnych przypadających na jednostkę powierzchni (wskaźnik wynosi 29–45 obiektów/km^2 × 100) oraz przeciętna wielkość obiektu, wynosząca od 187 (Luboń) do 533 (Poznań) miejsc. Poziom obu wskaźników sugeruje duże zróżnicowanie typologiczne obiektów, przy czym udział obiektów hotelowych jest wyższy poza Poznaniem, co już zostało wcześniej potwierdzone.

Druga, największa obszarowo strefa, charakteryzuje się średnim natężeniem obiektów hotelowych (1,6–5,9) oraz ich mniejszą pojemnością, wynoszącą od 100 do 250 miejsc, co wskazuje na wysoki udział obiektów hotelowych. Strefa ta rozciąga się na północny wschód od Poznania oraz – częściowo – na południowym wschodzie aglomeracji (gmina Kórnik) i zachodzie (Tarnowo Podgórne).

Trzecia strefa cechuje się przede wszystkim wysoką przeciętną pojemnością obiektów konferencyjnych, wynoszącą powyżej 300 miejsc, przy zróżnicowanym natężeniu obiektów konferencyjnych na jednostkę powierzchni (wynoszącym 0,6–3 obiektów/km^2 × 100). Tworzą ją gminy położone na południowym zachodzie aglomeracji – Mosina, Stęszew i Komorniki.

Ostatnią strefę wyznacza obszar braku podaży usług konferencyjnych. Położony jest zarówno na zachodzie, jak i wschodzie aglomeracji. W jego skład włączono także gminę Kostrzyn, w której istnieje jeden mały obiekt hotelowy świadczący usługi konferencyjne.

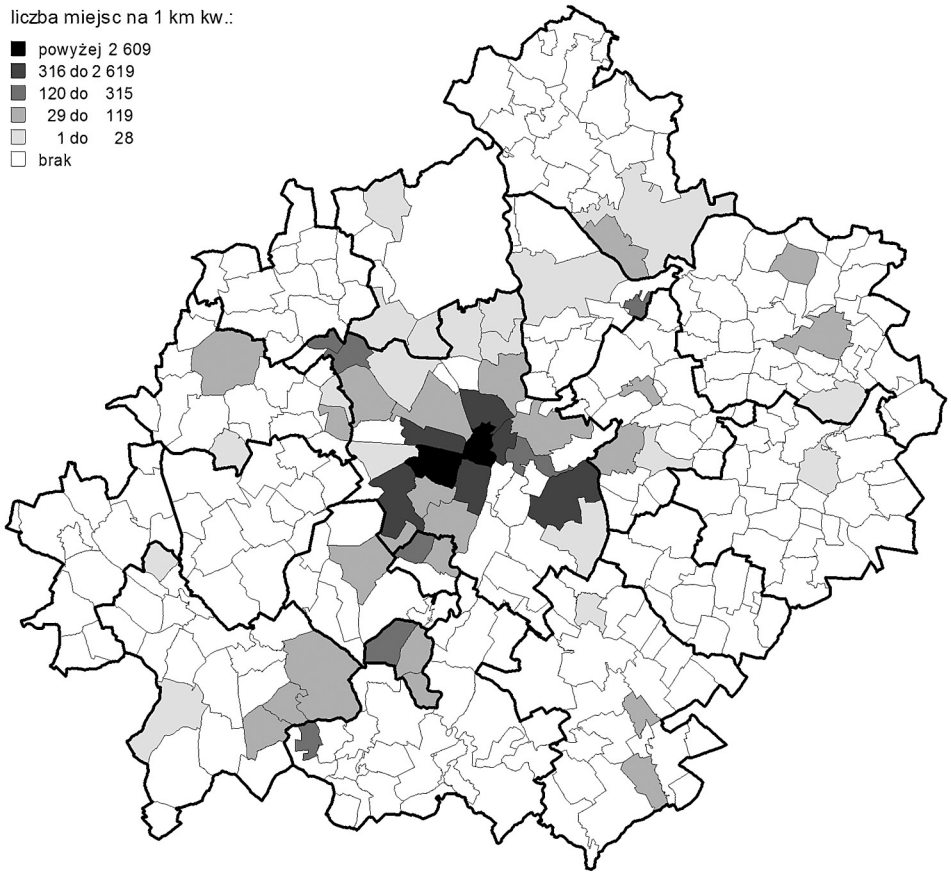
Szczegółowa analiza lokalizacji obiektów konferencyjnych

Porównując wyznaczone strefy z wcześniej scharakteryzowanymi obszarami koncentracji punktowej obiektów, zauważymy, że układ gminny jest zbyt ogólny do opisu natężenia podaży usług konferencyjnych, dlatego ostatnim punktem analizy jest charakterystyka zjawiska za pomocą mniejszych obrębów ewidencyjnych. Jednostką miary są miejsca noclegowe przypadające na 1 km^2 powierzchni gminy. Dodatkowo, oprócz całościowej analizy miejsc konferencyjnych we wszystkich obiektach, warto dokonać odrębnej analizy w podziale na dwie grupy podmiotów: takie, które oferują miejsca noclegowe (są to obiekty hotelowe, ośrodki konferencyjne i szkoleniowe), oraz takie, które nie świadczą usług noclegowych (centra konferencyjne, sale funkcjonalne i miejsca nietypowe).

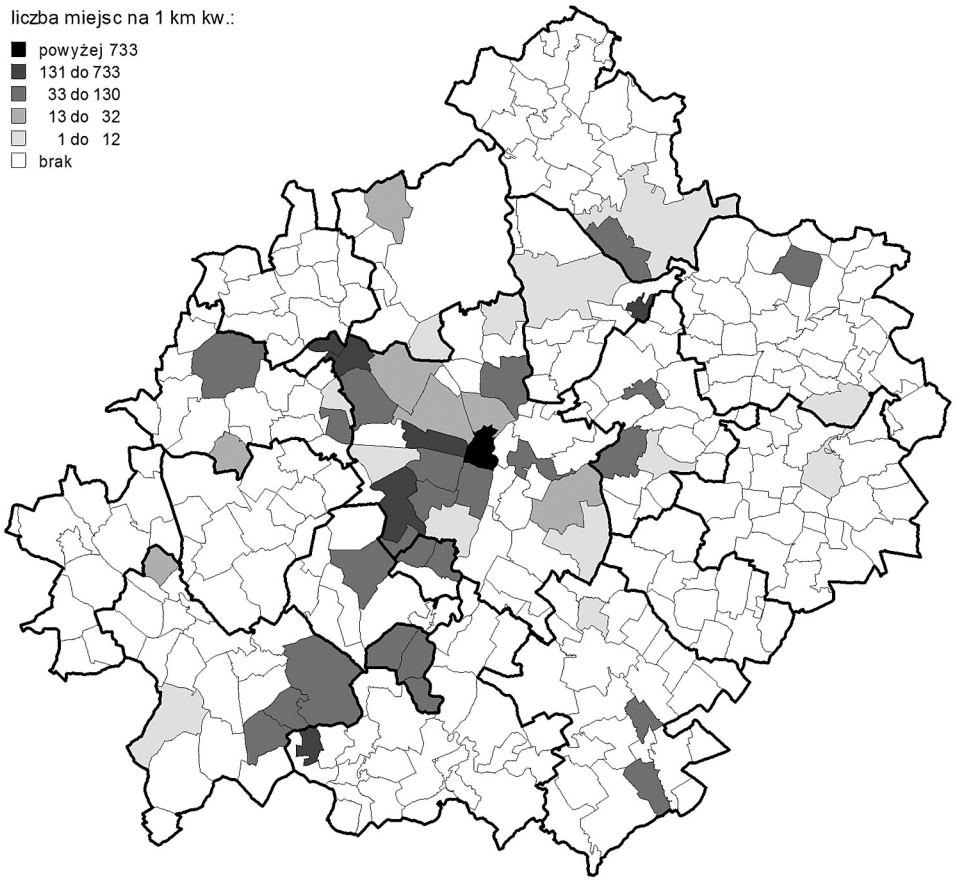
Biorąc pod uwagę informacje dotyczące wszystkich obiektów (ryc. 40), można stwierdzić, że bardzo silna ich koncentracja (powyżej 1000 miejsc) występuje w dwóch dzielnicach Poznania: Stare Miasto oraz Łazarz. Kolejne siedem obrębów o dużym zagęszczeniu także położonych jest w Poznaniu, co potwierdza jego wysoką dominację. Widoczne jest przy tym natężenie zjawiska zarówno na północno-zachodnim, wschodnim oraz południowym krańcu miasta, przy czym tylko w pierwszym wymienionym obszarze o lokalizacji miejsc decydowały walory naturalne (Jezioro Kierskie). Średnie natężenie miejsc konferencyjnych powstaje także na terenach atrakcyjnych przyrodniczo zarówno na południu (gminy: Puszczykowo, Mosina

oraz Kórnik), jak i na północnym wschodzie (w obrębach wchodzących w skład gmin: Czerwonak, Murowana Goślina oraz Pobiedziska).

Porównując natężenie miejsc konferencyjnych w zależności od grup obiektów, zauważyć można, że w Poznaniu, a zwłaszcza w jego centralnych dzielnicach (Stare Miasto, Łazarz oraz Kobylepole), zlokalizowane są przede wszystkim duże obiekty konferencyjne nie świadczące usług noclegowych (ryc. 41). To szczególnie ich natężenie decyduje o wysokiej koncentracji wszystkich miejsc konferencyjnych. W dwóch najsilniej zagęszczonych dzielnicach liczba miejsc konferencyjnych wynosi powyżej 2 tys./km^2. Koncentracja obiektów łączących funkcję konferencyjną z noclegową jest o wiele słabsza (ryc. 42), są one rozmieszczone bardziej równomiernie na terenie całej aglomeracji, a nie tylko w Poznaniu. Chociaż wyraźnie zaznacza się koncentracja na terenie tych samych obrębów, to jest ona skorelowana z lokalizacją bazy noclegowej. W tym przypadku uwidaczniają się także inne obszary, o średnim i wyższym natężeniu usług konferencyjnych. Jest to obszar związany z Wielkopol-

Ryc. 41. Rozmieszczenie usług konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku – analiza szczegółowa (miejsca konferencyjne)
Źródło: opracowanie własne.

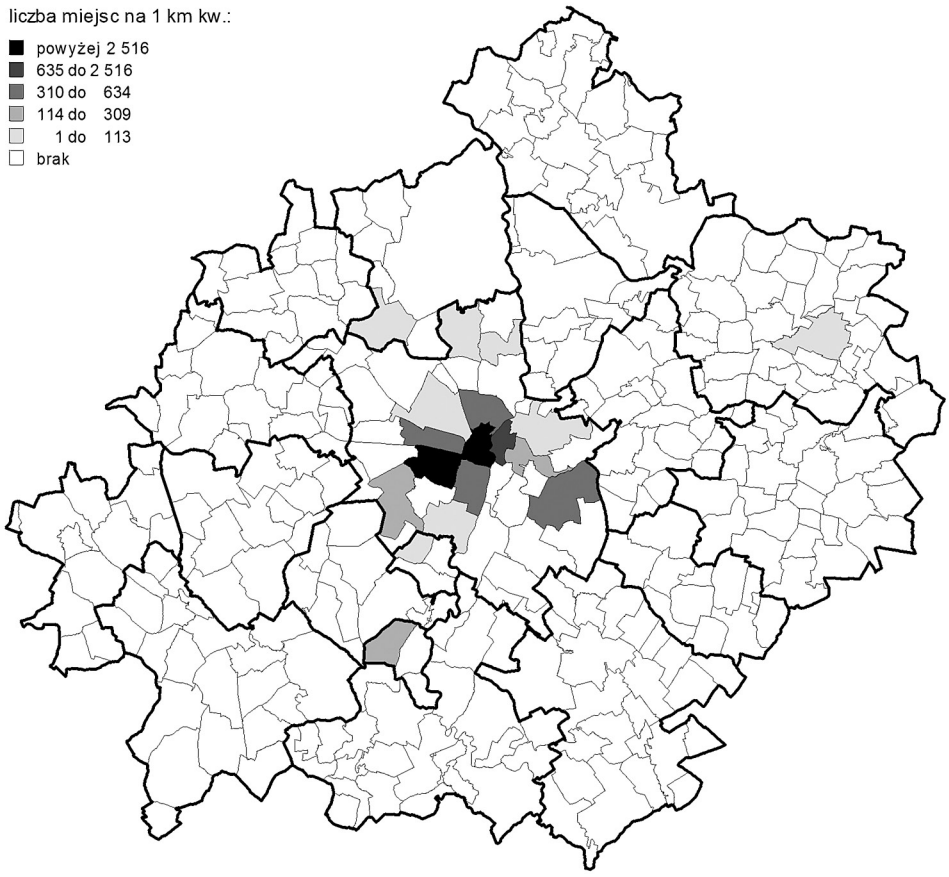

Ryc. 42. Rozmieszczenie usług konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku – analiza szczegółowa (miejsca konferencyjne w obiektach świadczących usługi noclegowe)
Źródło: opracowanie własne.

skim Parkiem Narodowym na południu aglomeracji (w gminie Stęszew oraz Puszczykowo), południowo-zachodnie dzielnice Poznania wraz z Luboniem i północną częścią gminy Komorniki, obręby Strzeszyna, Kiekrza i Tarnowa Podgórnego we wschodniej części aglomeracji oraz tereny Puszczy Zielonki.

Uwarunkowania dalszego rozwoju infrastruktury konferencyjnej w aglomeracji poznańskiej

Atrakcyjność Poznania na rynku turystyki biznesowej jest przede wszystkim pochodną jego potencjału gospodarczego, ogólnego wizerunku na arenie krajowej i międzynarodowej oraz dostępności komunikacyjnej. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że infrastrukturę wystawienniczą oraz bazę konferencyjną cechuje silna koncentracja przestrzenna oraz częściowa komplementarność z bazą noclegową. Większość miejsc konferencyjnych (62%) znajduje się w

Ryc. 43. Rozmieszczenie usług konferencyjnych w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku – analiza szczegółowa (miejsca konferencyjne w obiektach nie świadczących usług noclegowych)
Źródło: opracowanie własne.

obiektach nie dysponujących miejscami noclegowymi, a pozostałe 38% w obiektach hotelowych oraz ośrodkach konferencyjnych i szkoleniowych.

Oceniając potencjał aglomeracji poznańskiej w zakresie turystyki biznesowej, liczący 161 obiektów konferencyjnych oraz imponujące tereny wystawiennicze, należy zweryfikować dane z wynikami badań na temat stanu rynku spotkań i wydarzeń w Polsce. Według raportu „Przemysł spotkań i wydarzeń w Polsce" wykonanego na zlecenie Poland Convention Bureau (Celuch, Dziedzic 2011) aglomeracja poznańska zajmuje czwartą pozycję (po Krakowie, Warszawie i Trójmieście) pod względem liczby zorganizowanych spotkań należących do czterech kategorii: kongresy i konferencje, targi i wystawy, wydarzenia korporacyjne oraz imprezy motywacyjne (tab. 20). Ogółem w 2010 roku odbyło się 1110 różnego rodzaju spotkań o charakterze biznesowym, co stanowi 6% polskiego rynku. Do najczęściej organizowanych spotkań należały wydarzenia korporacyjne (40%) oraz kongresy i konfe-

rencje (38%), rzadziej odbywały się targi i wystawy (11%) oraz wydarzenia motywacyjne (11%). Biorąc pod uwagę tylko dwa pierwsze wymienione rodzaje spotkań, w trakcie których wykorzystane są obiekty konferencyjne, można stwierdzić, że Poznań z 865 spotkaniami ustępuje Katowicom i zdobywa zaledwie 5% rynku. Należy uznać, że z uwagi na ugruntowany w kraju wizerunek Poznania jako miasta turystyki biznesowej oraz opisany potencjał w zakresie podaży, w aglomeracji poznańskiej powinno odbywać się więcej tego typu spotkań.

Dalszy rozwój infrastruktury turystyki biznesowej należy upatrywać w trzech wymiarach. Pierwszym jest wzrost liczby obiektów, szczególnie poza Poznaniem, oferujących miejsca noclegowe i zlokalizowanych na terenach wykorzystujących atrakcyjność walorów naturalnych aglomeracji. Drugim jest podejmowanie działań przez władze miasta Poznania i innych jednostek terytorialnych, Biuro Kongresów i Spotkań oraz Centrum Kongresowe Poznań MTP w sferze marketingu terytorialnego i dyplomacji publicznej na rzecz kształtowania wizerunku Poznania jako centrum spotkań oraz pozyskiwania dużych ważnych wydarzeń biznesowych. Bezpośrednie kształtowanie rozwoju turystyki biznesowej wymaga bowiem – najbardziej ze wszystkich rodzajów turystyki – planowania i podejmowania zintegrowanych działań na szczeblu aglomeracji i w imieniu wszystkich podmiotów w niej funkcjonujących.

Trzecim wymiarem jest większe wykorzystanie potencjału podażowego turystyki biznesowej poprzez stworzenie i promocję skonsolidowanej oferty aglomeracyjnej w dziedzinie turystyki korporacyjnej w formie zintegrowanych działań marketingowych obiektów funkcjonujących na tym terenie w zakresie możliwości zorganizowania takich wydarzeń, jak szkolenia, warsztaty, seminaria lub wyjazdy integracyjne, które należą do najczęstszych rodzajów spotkań w Poznaniu (według badań Celucha, Dziedzic 2011) i które, z uwagi na mniejszy rozmiar, mogą się odbywać w niewielkich ośrodkach. Poprzez profesjonalną, szeroką i wyprofilowaną dla potrzeb odbiorców korporacyjnych ofertę aglomeracja poznańska może stać się

Tabela 20. Miasta polskie według liczby spotkań w 2010 roku

Miasto/Kategoria	Kongresy	Wydarzenia korporacyjne	Wydarzenia motywacyjne	Targi i wystawy	Suma
1. Kraków	1445	4949	309	409	7112
2. Warszawa	2382	799	173	202	3556
3. Trójmiasto	853	2158	195	52	3258
4. Poznań	425	440	119	126	1110
5. Katowice	450	581	31	15	1077
6. Wrocław	427	237	2	59	725
7. Szczecin	249	186	8	69	512
8. Toruń	110	174	25	16	325
Inne	61	155	47	62	325
Razem	6402	9679	909	1010	19000

Źródło: Celuch, Dziedzic (2011).

znaczącym ośrodkiem na tym rynku, który nie został dotychczas należycie wykorzystany, zarówno od strony ilościowej, jak i wizerunkowej. Wielkość tego rynku zależy nie tylko od liczby odbiorców zewnętrznych, ale także popytu na wydarzenia zgłaszane przez firmy lokalne – im większy przyrost liczby przedsiębiorstw i ich głównych central, tym większy wzrost segmentu rynku. Gwarancję sukcesu na tym rynku mogą dać trzy elementy: wysoka jakość oferowanego produktu, bogata oferta uzupełniająca (rozrywka, kultura, rekreacja) oraz pakietyzacja połączona ze zintegrowaną promocją. Dwa ostatnie elementy powinni stać się wyróżnikiem oferty poznańskiej – połączenie usług obiektów noclegowo-konferencyjnych oraz centrów szkoleniowych wraz z ofertą imprez towarzyszących i turystyki korporacyjnej.

3.5. Zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne

Dorota Matuszewska

Poprawa socjalnych i ekonomicznych uwarunkowań funkcjonowania społeczeństwa, przy narastających problemach w zakresie efektywnej organizacji czasu przeznaczanego na wypoczynek, wpływają znacząco na kreowanie popytu turystycznego na obszarach silnie zurbanizowanych. Wzrastająca, szczególnie wśród mieszkańców wielkich miast, świadomość konieczności regeneracji sił psychofizycznych oraz zmiana w podejściu do sposobów spędzania wolnego czasu (w którym efektywność wypoczynku zależy nie tylko od jego długości, ale i jakości) sprawiają, że preferowane dotychczas formy biernej turystyki masowej wypierane są przez takie, które obejmują szerokie spektrum aktywności fizycznej. Zaliczyć do nich należy również te formy czynnego wypoczynku, którym towarzyszy poznawanie turystycznych walorów przyrodniczych i kulturowych. Należy podkreślić, że to właśnie wybrane formy rekreacji aktywnej są jednym z przejawów powtarzalnej, rutynowej, często codziennej aktywności człowieka w przestrzeni zurbanizowanej oraz w jej bezpośrednim otoczeniu.

Turystyka aktywna jest obecnie jednym z najszybciej rozwijających się segmentów lokalnych rynków turystycznych. Według „Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim" (2007) Poznań i jego najbliższe otoczenie cechują walory umożliwiające uprawianie turystyki pieszej oraz następujących form turystyki kwalifikowanej: rowerowej, kajakowej, motorowodnej, żeglarskiej (wraz w windsurfingiem), jeździeckiej, łowieckiej oraz aeroturystyki. W ramach celu strategicznego – „Rozbudowa nowoczesnej bazy turystycznej" w przywołanym dokumencie zwrócono uwagę na:

- zagospodarowanie rekreacyjne terenów turystyki weekendowej dla mieszkańców Berlina, Poznania i miast subregionalnych oraz sąsiednich województw;
- rozbudowę bazy hotelarskiej (hotele turystyczne, schroniska młodzieżowe, kempingi i inne) dla krajoznawczej turystyki wycieczkowej i młodzieżowej;
- rozwój infrastruktury służącej rekreacji aktywnej oraz wypoczynkowi letniemu i zimowemu;

- rozbudowę, renowację i zagospodarowanie pod względem technicznym, sanitarnym i informacyjnym sieci szlaków turystycznych, w tym zwłaszcza odcinków o randze międzynarodowej i krajowej.

Warto zauważyć, że w „Strategii rozwoju powiatu poznańskiego na lata 2006–2013" (2006) w celu strategicznym IV w zakresie działań zmierzających do zwiększenia potencjału turystycznego powiatu, oprócz dbałości o jego zasoby kulturowe wymienione są także te działania, które służyć mają aktywności sportowo-rekreacyjnej jego mieszkańców. W celu operacyjnym 11 przywołano konieczność realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych, które powinny być podejmowane przez samorządy gminne przy współpracy z samorządem powiatowym w zakresie zagospodarowania przestrzennego miejsc potencjalnie atrakcyjnych turystycznie, w tym szlaków turystycznych, przystani żeglarskich, ścieżek edukacyjnych i tras rowerowych.

Za szczególnie ważne dla rozwoju i kreowania struktury przestrzennej turystyki aktywnej w aglomeracji poznańskiej uznać należy rekomendacje zawarte w programie strategicznym „Aktywny wypoczynek w Poznaniu" opracowanym w ramach „Strategii rozwoju miasta Poznania do roku 2030". Spośród wymienionych w nim działań na uwagę zasługują:

- rozwój terenów rekreacyjnych wokół jeziora Malta;
- utworzenie Traktu Rekreacyjnego (Jezioro Kierskie – Jezioro Strzeszyńskie – jezioro Rusałka – park Sołacki – Park Wodziczki – park Cytadela – Warta – Ostrów Tumski – jezioro Malta – Cybina – Jezioro Swarzędzkie), łączącego tereny rekreacyjne w mieście i najbliższym otoczeniu;
- poprawa jakości przestrzeni parku Cytadela;
- zagospodarowanie i ochrona przestrzeni leśnej i parkowej w mieście;
- zagospodarowanie kompleksu stawów na terenach powyrobiskowych w rejonie Fabianowa, Kotowa i ul. Mieleszyńskiej;
- rozwój infrastruktury aktywnego wypoczynku na terenie miasta,
- utworzenie Parku Rekreacyjnego „Stare Zoo".

Należy zaznaczyć, że zaplecze materialne tej formy turystyki obejmuje obiekty wykorzystywane przez inne segmenty ruchu turystycznego (m.in. bazę noclegową, gastronomiczną), ale również typowe dla recepcji turystyki aktywnej obiekty sportowe oraz sportowo-rekreacyjne.

Pod względem obsługi ruchu turystycznego obiekty noclegowe powiatu poznańskiego pozostają „w cieniu" miasta Poznania. W nim znajdują się większe obiekty hotelowe, a gminy pełnią rolę uzupełniającą w obsłudze ruchu turystycznego. Do pozytywnych zmian obserwowanych w ostatnich latach zaliczyć należy uzupełnienie oferty obiektów hotelowych o wybrane formy aktywnej rekreacji, które mogą być realizowane w ich obrębie lub na obszarach pozostających w ich zarządzie (np. pole golfowe Lama Gold w Wojnowie; korty tenisowe Hotelu NOVOTEL w Poznaniu).

Warto podkreślić, że obecnie nie jest zauważalny wyraźny związek pomiędzy lokalizacją bazy noclegowej a głównymi atrakcjami turystycznymi odwiedzanymi w trakcie przemieszczania się pieszymi, rowerowymi czy wodnymi szlakami turystycznymi. Atrakcje turystyczne przy nich zlokalizowane odwiedzane są przede

wszystkim w ramach codziennego lub weekendowego wypoczynku mieszkańców aglomeracji.

O atrakcyjności aglomeracji poznańskiej jako miejsca realizacji form turystyki aktywnej decydują w dużej mierze jej uwarunkowania przyrodnicze. Wyjątkową cechą jest pasmowo-węzłowy układ terenów o wysokich walorach przyrodniczych i rekreacyjnych, który w dużej mierze kształtuje przestrzenny układ pieszych, rowerowych oraz wodnych tras turystycznych.

W samym Poznaniu realizacji czynnej rekreacji sprzyja klinowo-pierścieniowy układ zieleni miejskiej, będący wynikiem realizacji na początku XX wieku, zagospodarowania wewnętrznego pierścienia umocnień miasta i powiązania go z zielenią naturalnie ukształtowanych dolin rzecznych Warty, Bogdanki i Cybiny. W strukturze tej zlokalizowane są największe kompleksy terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych miasta. We wschodniej części – jezioro Malta i okalający je obszar o znacznym potencjale sportowo-rekreacyjnym, w południowej – Łęgi Dębińskie, w zachodniej – jeziora: Rusałka i Strzeszyńskie oraz w północnej – Cytadela. Atutami takiego układu przestrzennego są: usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie centrum (Cytadela, Łęgi, Malta), walory przyrodnicze oraz potencjał wypoczynkowy. Rekreacji czynnej służą również lasy komunalne. Dalszy rozwój tych terenów wymaga działań określających szczegółowe zasady ich zagospodarowania. Znaczna lesistość gmin aglomeracji poznańskiej sprzyja rozwojowi form turystyki łowieckiej, której tradycjom poświęcona jest m.in. ekspozycja Muzeum Przyrodniczo-Łowieckiego w Uzarzewie.

Uwarunkowania przyrodnicze wpływają również na rozwój różnych form turystyki wodnej. Z punktu widzenia aktualnie realizowanych i potencjalnych form rekreacji na szczególną uwagę zasługuje Jezioro Kierskie. Dwunastokilometrowa linia brzegowa tego zbiornika wodnego stwarza korzystne warunki dla uprawiania różnych form sportów wodnych. Nad jeziorem działają zasłużone dla Wielkopolski i znane w całym kraju ośrodki żeglarstwa. W zakresie uwarunkowań rozwoju sportów motorowodnych szczególne znaczenie przypisać należy jeziorom: Kierskiemu, Kórnickiemu, Bnińskiemu oraz Niepruszewskiemu. W przypadku dwóch ostatnich zbiorników używanie łodzi motorowych i skuterów jest częściowo ograniczone do wybranych godzin i dni tygodnia, a Jezioro Niepruszewskie jest udostępnione dla tego rodzaju form rekreacji jedynie w granicach administracyjnych gminy Buk.

Specyficzną formą turystyki wodnej w Poznaniu i jego okolicach jest również turystyka kajakowa. W Poznaniu sprzyja jej przede wszystkim Tor Regatowy Malta (wraz z obiektami służącymi obsłudze imprez sportowych) oraz liczne przystanie klubów sportowych usytuowane na odcinku rzeki Warty pomiędzy mostem Królowej Jadwigi a mostem Przemysława I i przy moście św. Rocha. Mniejsze przystanie dla kajaków funkcjonują też w miejscowościach Rogalinek, Puszczykowo, Mściszewo oraz Czerwonak.

Na terenie aglomeracji poznańskiej w 2011 roku funkcjonowało 8 kąpielisk: jezioro Maltańskie, Rusałka, Strzeszyńskie, Kierskie, Niepruszewskie, Kórnickie, Bnińskie oraz Skrzyneckie Duże. Całoroczną alternatywę dla wypoczynku nad otwartymi zbiornikami wodnymi stanowią natomiast kryte pływalnie oraz parki wodne, które przyjęły formę rodzinnych centrów rozrywki. Wśród szczególnie

istotnych dla organizacji wypoczynku mieszkańców aglomeracji poznańskiej wymienić należy obiekty: Swarzędzkiego Centrum Sportu i Rekreacji – pływalnia Wodny Raj, pływalnię Delfin w Koziegłowach oraz park wodny Octopus w Suchym Lesie. W 2009 roku na północnym pobrzeżu jeziora Maltańskiego rozpoczęto budowę kompleksu sportowo-rekreacyjnego Termy Maltańskie, w skład którego wchodzi:

- część sportowa, na którą składają się: basen olimpijski (51,3×25 m, gł. 2 m); basen do skoków (25 m × 30 m, gł. 5 m, wieża z platformami na wys. 10, 5, 7, 5 i 3 m), basen do rozgrzewki i nauki pływania (16,67×8 m, gł. 1,1 m), baseniki do rozgrzewki dla skoczków, widownia na 3800 miejsc, pomieszczenia techniczne; zespół saun i pomieszczeń do masażu dla zawodników, pokoje sędziów, komisji technicznych i dziennikarzy oraz sala konferencyjna;
- część rekreacyjna, w ramach której wydzielono: 2 zewnętrzne baseny geotermalne, sezonowy i całoroczny basen solankowy, basen z podwójną falą i zjeżdżalnie, basen w kształcie koniczyny z wypływem na zewnątrz, basen ze statkiem pirackim oraz strefę dla dzieci z brodzikiem i urządzeniami do zabawy.

Basen sportowy Termy Maltańskie odpowiada standardom międzynarodowym (normy i wytyczne Międzynarodowej Federacji Pływackiej – FINA, Polskiego Związku Pływackiego oraz Międzynarodowej Federacji Sportu Uniwersyteckiego – FISU), co jest szczególnie istotne z punktu widzenia jego roli w obsłudze imprez sportowych o najwyższej randze.

Specjalistyczne formy turystyki realizowane w aglomeracji poznańskiej wiązać należy z działalnością Aeroklubu Poznańskiego (m.in. lotniska w Kobylnicy i Bednarach), w którego ofercie znajdują się: szkolenia szybowcowe, samolotowe (także samoloty ultralekkie), spadochronowe oraz organizacja imprez masowych, pokazów i zawodów lotniczych. Analogiczną ofertę ma również Airport Biernat w Gądkach.

Inną formą specjalistycznej turystyki aktywnej jest turystyka motorowa. Jej rozwój związany jest przede wszystkim z uwarunkowaniami wynikającymi z funkcjonowania Toru Poznań, pozostającego w gestii Automobilklubu Wielkopolskiego. Ostatniemu z wymienionych podmiotów podlega również Muzeum Motoryzacji pod rondem Kaponiera w Poznaniu. Tranzytowym formom turystyki motorowej, w szczególności karawaningowi, służą obiekty kempingów w Baranowie, Strzeszynku, Stęszewie oraz nad jeziorem Malta w Poznaniu.

Stale rozbudowywana i unowocześniana infrastruktura sportowa sprawia, że w aglomeracji poznańskiej można uprawiać prawie wszystkie indywidualne i grupowe dyscypliny sportu na poziomie rekreacyjnym oraz wyczynowym. Liczbę obiektów sportowo-rekreacyjnych w gminach aglomeracji poznańskiej w roku 2010 przedstawiono w tabeli 21.

Najbardziej reprezentacyjnym obiektem sportowym aglomeracji poznańskiej, szczególnie w kontekście organizacji imprez o charakterze międzynarodowym, jest Stadion Miejski. Aktualnie obiekt ten osiągnął pojemność 43 tys. osób. Oprócz 45 lóż mieszczących po 480 osób, obiekt obejmuje także 1100 miejsc biznesowych oraz strefę dla mediów. Stadion dostosowano do potrzeb osób niepełnosprawnych (200 miejsc). W ramach projektu zarezerwowano przestrzeń dla 2 restauracji,

baru, kawiarni i 34 mniejszych punktów gastronomicznych. Dalsze związane z nim inwestycje będą dotyczyły budowy hotelu oraz powierzchni biurowych. Docelowo mają tu funkcjonować profesjonalne obiekty SPA, ścianka wspinaczkowa, sklepy sportowe i inne obiekty związane z aktywnością prozdrowotną.

Do rozgrywania zawodów międzynarodowych klasy mistrzowskiej dostosowana jest również Hala Widowiskowo-Sportowa Arena. Hala położona jest w niewielkiej odległości od centrum miasta, w otoczeniu parku oferującego również drobne urządzenia do gier i zabaw na tzw. wolnej przestrzeni. We wnętrzu hali znajduje się widownia z miejscami siedzącymi dla ponad 4000 osób. Pod trybunami funkcjonują: bufet, kawiarnia, szatnie i garderoby, sauna, sala do rozgrzewki i zaplecze sanitarne. Na parkiecie o średnicy 45,5 m i powierzchni 1625 m^2 rozgrywane mogą być mecze siatkówki, koszykówki, piłki ręcznej, halowej piłki nożnej oraz mecze bokserskie. W opisywanym obiekcie organizowane były m.in. Mistrzo-

Tabela 21. Infrastruktura sportowa w aglomeracji poznańskiej w 2010 roku

Rodzaj infrastruktury sportowej	Jednostka terytorialna																		
	Buk	Czerwonak	Dopiewo	Kleszczewo	Komorniki	Kostrzyn	Kórnik	Luboń	Mosina	Murowana Goślina	Pobiedziska	Puszczykowo	Rokietnica	Stęszew	Suchy Las	Swarzędz	Tarnowo Podgórne	Poznań	Aglomeracja
Stadiony sportowe	1	–	–	–	2	1	2	–	1	1	1	–	–	–	–	2	–	9	21
Boiska i płyty piłkarskie	6	1	5	5	1	1	9	2	7	12	5	1	3	11	1	2	8	486	566
Hale widowiskowe z widownią pow. 1000 osób	1	–	1	1	1	–	1	1	1	1	–	–	–	–	1	1	1	2	13
Hale widowiskowe z widownią pow. 1000 osób	–	1	–	1	–	2	–	–	–	–	1	–	–	–	–	4	2	10	21
Sale gimnastyczne i salki sportowe	3	9	3	1	2	4	7	4	7	4	5	6	2	6	5	9	5	223	305
Pływalnie kryte i otwarte	–	1	–	–	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	1	1	–	15	20
Kompleksy boisk otwartych, boiska do gier małych, urządzenia lekkoatletyczne	4	4	3	3	4	–	15	–	1	4	7	6	–	6	7	10	9	262	336
Korty tenisowe	1	1	–	1	1	–	3	–	1	1	1	2	3	–	–	1	2	29	47
Obiekty programów rządowych	4	5	2	2	3	1	3	2	7	1	3	3	1	2	–	2	1	11	53
Inne	3	6	1	–	–	–	5	1	–	4	3	–	–	–	1	1	4	65	94
Razem	24	27	15	14	14	9	45	11	25	28	26	15	9	25	16	33	33	1112	1482

Źródło: Motek, Walaszek (2011).

stwa Świata w Kręglarstwie, Mistrzostwa Europy w Szermierce, Mistrzostwa Polski w Taekwondo oraz EuroBascet.

Już prawie wszystkie gminy aglomeracji poznańskiej w ramach ośrodków sportu i rekreacji mają nowoczesne, pełnowymiarowe hale sportowe oraz pomieszczenia, w których obrębie świadczone są usługi fitness. W Poznaniu oraz w pobliskich miejscowościach sukcesywnie wzrasta liczba kortów tenisowych (aktualnie w granicach aglomeracji 47 obiektów), które coraz częściej towarzyszą bazie noclegowej. Nowe formy rekreacji wiązać należy ze ściankami wspinaczkowymi, skateparkami, squashem czy paintballem. Wśród obiektów tego rodzaju na szczególną uwagę zasługuje Skatepark Wyspa (Ośrodek Przywodny POSiR w Poznaniu), który stanowi pozytywny przykład wprowadzenia nowej formy wypoczynku do zdegradowanej przestrzeni rekreacyjnej.

Coraz powszechniejsze stają się również kręgielnie oraz parki linowe (Poznań, Kobylnica, Korzonkowo). Należy podkreślić, że Park Linowy Korzonkowo (gmina Mosina) jest aktualnie największym tego typu obiektem w Polsce i Europie pod względem długości tras.

Szczególną rolę w organizacji wypoczynku mieszkańców samego Poznania przypisać należy obiektom sportowo-rekreacyjnym zlokalizowanym nad Jeziorem Maltańskim (Malta Ski – kompleks całorocznych stoków narciarskich, tor saneczkowy, park linowy, pole do nauki gry w golfa, lodowisko). Nową całoroczną atrakcją jest Kolejka Górska Adrenaline.

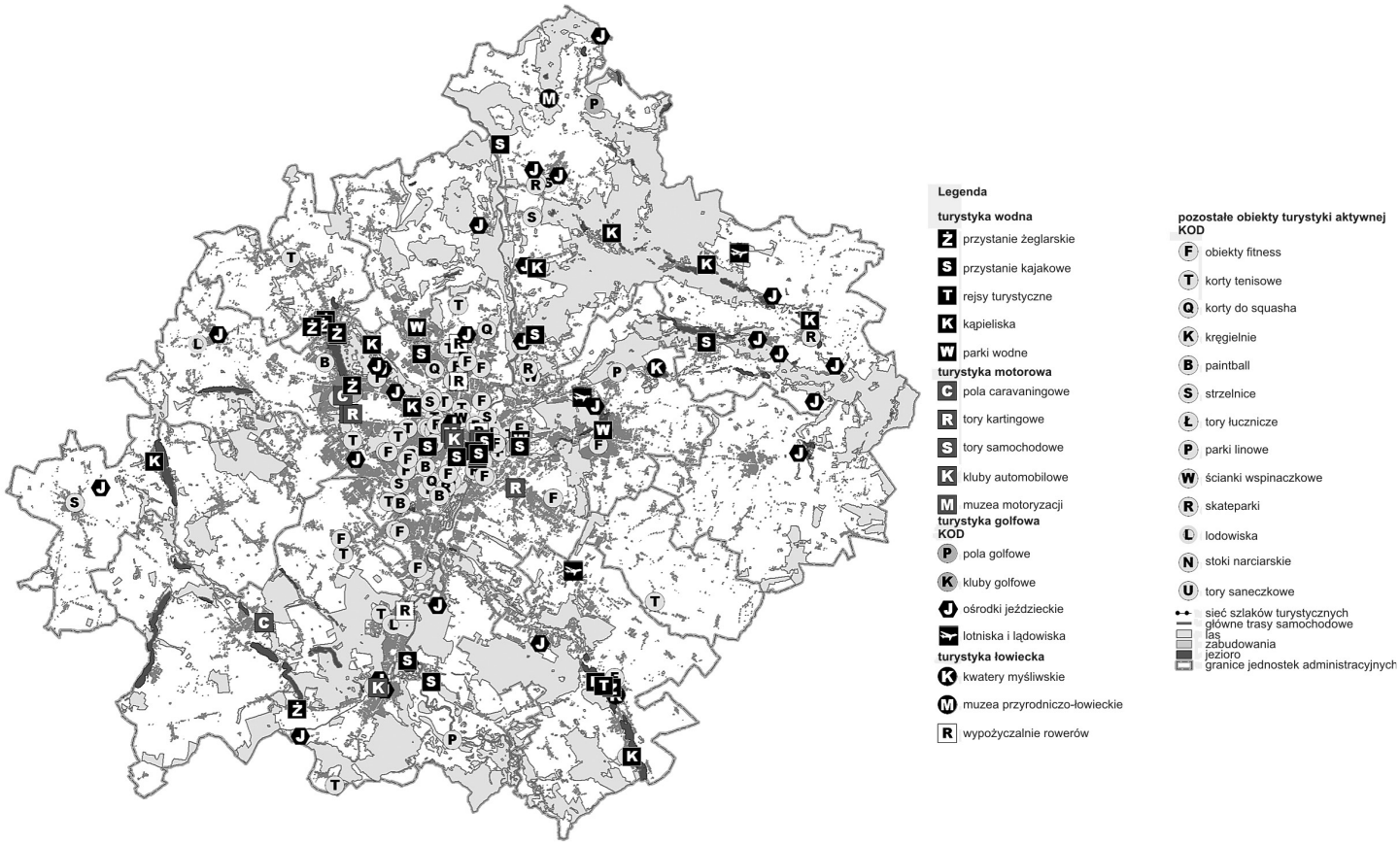
W świetle tak sformułowanych ogólnych uwarunkowań wymienić należy czynniki mające wpływ na rozwój turystyki aktywnej o stymulującym bądź destymulującym charakterze.

Do czynników sprzyjających zaliczyć należy:

- bogate walory przyrodnicze Wielkopolskiego Parku Narodowego, Rogalińskiego Parku Krajobrazowego, Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka, Parku Krajobrazowego Promno, rzeki Warty, Cybiny i Głównej oraz systemu rynien glacjalnych;
- gęstą sieć szlaków pieszych i rowerowych o randze krajowej i międzynarodowej;
- pojawianie się nowych form turystyki aktywnej, wpisujących się w trendy ogólnopolskie i europejskie;
- wzrastającą liczbę dużych kompleksów sportowo-rekreacyjnych w miejscach o znacznej frekwencji mieszkańców miasta Poznania oraz okolicznych gmin (centra handlowe);
- działania zmierzające do przywrócenia rzeki Warty miastu w zakresie powiązania aktualnej sportowo- rekreacyjnej oferty nadbrzeżnej z usługami mogącymi towarzyszyć takim formom wypoczynku oraz infrastrukturą sprzyjającą ich realizacji;
- nowe projekty związane z rozbudową infrastruktury turystycznej w ramach tworzonych związków międzygminnych;

W grupie czynników ograniczających znajdują się:

- dysproporcje w infrastrukturze sportowo-rekreacyjnej pomiędzy obszarem Poznania a gminami ościennymi;

Ryc. 44. Wybrane obiekty sportowo-rekreacyjne w aglomeracji poznańskiej
Źródło: Matuszewska (2012, zmienione).

- presja niektórych form turystyki aktywnej na obszary cenne przyrodniczo (np. turystyka konna, kłady);
- nakładanie się różnego typu tras dla turystyki aktywnej (np. szlaków pieszych, rowerowych i konnych);
- nieadekwatna w stosunku do potrzeb społecznych liczba „legalnych", wydzielonych kąpielisk z pełnym zapleczem socjalno-sanitarnym;
- niedostatecznie rozwinięta baza turystyki łowieckiej (kwatery myśliwskie).

Znaczenie wymienionych uwarunkowań w planowaniu rozwoju turystyki aktywnej w aglomeracji przedstawiono szczegółowo na przykładzie turystyki rowerowej.

3.6. Infrastruktura rowerowa i możliwości jej rozwoju

Michał Beim

Turystyka i rekreacja rowerowa należą do najbardziej popularnych form spędzania wolnego czasu w Polsce. Liczne badania opinii publicznej wykonywane w całej Polsce plasują ją na pierwszym miejscu wśród aktywnych form wypoczynku. Turystyka i rekreacja rowerowa pozycję lidera uzyskały już na początku transformacji ustrojowej. Wcześniej popularność tej formy spędzania czasu ograniczały z jednej strony kłopoty w zakupie rowerów, a z drugiej strony jakość sprzętu i akcesoriów rowerowych, daleka od oczekiwań. Wraz z otwarciem rynku w Polsce i masowym importem rowerów górskich (zwanych również z angielskiego MTB czy ATB) na terenach rekreacyjnych pojawiły się rzesze miłośników dwóch kółek.

Popularność roweru jako sposobu aktywnego wypoczynku wynika z faktu, iż korzystanie z tej formy przemieszczania się nie wymaga tak dużej sprawności fizycznej i nakładów finansowych na zakup sprzętu jak inne formy turystyki i rekreacji, np. kajakarstwo, trekking, narciarstwo. Użytkowanie roweru w celach rekreacyjnych jest też mniej zależne od pogody i może odbywać się właściwie przez cały rok. Istotną zaletą roweru jest połączenie korzyści, jakie czerpie turysta pieszy (obcowanie z przyrodą, bezpośredni kontakt z innymi ludźmi, systematyczny, ale nienadwyrężający wysiłek fizyczny, możliwość penetracji obszarów niedostępnych dla pojazdów silnikowych) z blisko czterokrotnie większą prędkością przemieszczania.

Wraz z gwałtownym wzrostem liczby użytkowników rowerów, samorządy oraz administracja rządowa rozpoczęły tworzenie szlaków rowerowych, które oplotły praktycznie każdą gminę w Polsce. Nie inaczej było na obszarze aglomeracji poznańskiej.

Rozwój turystyki rowerowej doszedł jednak do granic, których przekroczenie wymaga działań inwestycyjnych w zakresie infrastruktury drogowej. Obecnie samo istnienie szlaku rowerowego nie jest w stanie przyciągnąć dodatkowych rzesz turystów. Nie jest też cechą wyróżniającą aglomerację lub miasto. Wyróżnikiem nie są już również nowinki technologiczne w postaci śladów GPS, multimedialnych przewodników itd. Aglomeracja poznańska, aby utrzymać swoją przewagę w turystyce rowero-

wej nad innymi regionami, musi podjąć wiele infrastrukturalnych inwestycji. Dobrze przemyślane inwestycje służyć będą nie tylko rozwojowi turystyki, ale również poprawią sytuację komunikacyjną miejscowości związanych z tą infrastrukturą.

Metodyka i opis źródeł

Cechą odróżniającą działania na rzecz ruchu rowerowego prowadzone przez organizacje społeczne od działań innych podmiotów w pozostałych gałęziach transportu było przyjęcie jako głównego kryterium zarządzania przez jakość (ang. *Total Quality Management*). Każdy aspekt działalności – począwszy od zagadnień rozwoju infrastruktury, po kształtowanie polityk rowerowych miast – realizowany powinien być z uwzględnieniem spojrzenia projakościowego. Zarządzanie przez jakość w planowaniu infrastruktury rowerowej rozpropagowane zostało w połowie lat 90. XX wieku przez dr. inż. Tadeusza Koptę z Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oraz Marcina Hyłę z Sieci „Miasta dla Rowerów".

Podstawą metodologiczną było przyjęcie pięciu kryteriów projektowania i oceny infrastruktury rowerowej: spójności, bezpośredniości, wygody, bezpieczeństwa, atrakcyjności. Wymogi te pierwszy raz zostały zebrane i usystematyzowane w podręczniku planowania infrastruktury rowerowej CROW (Postaw na rower… 1999). Podręcznik w swym pierwszym wydaniu wskazuje, że „celem zorientowanej na użytkownika instytucji zarządzającej drogami powinno być udostępnienie rowerzystom możliwie bezpośrednich, atrakcyjnych, bezpiecznych i wygodnych tras, tworzących spójny system rowerowych udogodnień" (s. 8).

Również w niniejszej analizie posłużono się metodologią podręczników CROW (Postaw na rower… 1999, Design manual…2007), przy czym wymogi charakterystyczne dla infrastruktury pełniącej głównie funkcje komunikacyjne dostosowano do wymogów infrastruktury turystycznej, czerpiąc z najlepszej zagranicznej praktyki (Bulpitt 2002). Przy rekomendacjach szczególny nacisk położono na fakt, że „kształt infrastruktury rowerowej jest stale determinowany (zakładaną) funkcją i (spodziewanym) użytkowaniem danego elementu infrastruktury" (Postaw na rower… 1999, s. 12).

Analizę turystyki i rekreacji rowerowej w aglomeracji poznańskiej utrudnia brak spójnych danych na temat infrastruktury, struktury ruchu turystycznego i rekreacyjnego oraz preferencji turystów rowerowych. W tej sytuacji należy posiłkować się głównie danymi odnośnie do badań natężenia ruchu i inwentaryzacji wszelkiej infrastruktury rowerowej, co w praktyce dotyczy infrastruktury komunikacyjnej. Głównymi źródłami informacji są więc:

- Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego – informacje o szlakach rowerowych;
- Stowarzyszenie Rowerowa Wielkopolska – informacje o szlakach rowerowych;
- Stowarzyszenie „Sekcja Rowerzystów Miejskich" – informacje ilościowe i jakościowe o infrastrukturze rowerowej na terenie Poznania (drogi publiczne, tereny zielone i inne);
- Zarząd Dróg Miejskich w Poznaniu – informacje o drogach rowerowych na terenie dróg publicznych zlokalizowanych w Poznaniu;

- Generalna Dyrekcja Dróg i Autostrad – dane z Generalnego Pomiaru Ruchu (drogi krajowe, lata od 1965 r. co 5 lat, średni dobowy ruch dla każdego z odcinków pomiarowych);
- Wielkopolski Zarząd Dróg Wojewódzkich – dane z Generalnego Pomiaru Ruchu (drogi wojewódzkie; lata 2005 i 2010; tylko dane źródłowe bez przeliczenia na średni dobowy ruch).

Powyższe zestawienie pokazuje, że geograficzna charakterystyka źródeł informacji o ruchu rowerowym w aglomeracji poznańskiej jest bardzo nierównomierna. Najdokładniejsze dane odnoszą się do Poznania (gdzie są zbierane przez tamtejszy zarząd dróg oraz organizację pozarządową). Podobna sytuacja dotyczy informacji o infrastrukturze turystycznej w województwie wielkopolskim. Na poziomie gmin i powiatów aglomeracji poznańskiej brakuje spójnych informacji – zarówno ilościowych, jak i jakościowych – odnośnie do infrastruktury rowerowej oraz regularnie ponawianych badań natężeń ruchu pojazdów.

Praktycznie nie istnieją badania natężeń ruchu rowerowego na terenach zielonych (chociażby na najważniejszych szlakach rowerowych). Brakuje również danych o otoczeniu turystyki rowerowej, np. o przewozie rowerów w kolejach regionalnych. Jedynie spółka Przewozy Regionalne udostępnia zbiorcze dane dla całego kraju, z których nie sposób pozyskać informacji związanych z aglomeracją. Niewątpliwie zagadnienie wykorzystania rowerów w ruchu turystycznym w aglomeracji poznańskiej stanowi wyzwanie dla badaczy.

Rozwój turystyki rowerowej w aglomeracji poznańskiej

Aglomeracja poznańska należy od początku lat 90. XX wieku do liderów turystyki rowerowej. Wpływ na to mają uwarunkowania przestrzenne: duża liczba terenów cennych przyrodniczo, system klinów zieleni umożliwiających wyjazd „za miasto" w dogodnych warunkach, nawet osobom mieszkającym w centrum. Korzystna jest również topografia – w aglomeracji nie ma długich i stromych podjazdów, które byłyby barierą w dojeździe do terenów zielonych, natomiast występujące w kilku miejscach znaczące różnice wzniesień (np. Dziewicza Góra i góra Morasko) kreują warunki do uprawiania kolarstwa górskiego.

Oprócz uwarunkowań turystycznych do popularności ruchu rowerowego przyczyniło się osobiste zaangażowanie przedstawicieli władz. W latach 90. XX wieku były to działania ówczesnego wojewody poznańskiego – dra inż. Włodzimierza Łęckiego. Po reformie samorządowej wysiłki te są skutecznie kontynuowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego z Andrzejem Kaleniewiczem na czele. Województwo wielkopolskie było pierwszym, w którym przeprowadzono inwentaryzację szlaków rowerowych, w większości powstałych z inicjatyw lokalnych. Inwentaryzacja pozwoliła na pewne uporządkowanie i ujednolicenie systemu oznakowania. Najważniejsze szlaki rowerowe ujęto w Wielkopolski System Szlaków Rowerowych (tab. 22, ryc. 45). Ponadto urząd podejmował sam lub we współpracy z innymi partnerami wiele inicjatyw na rzecz stworzenia nowych, atrakcyjnych szlaków rowerowych. Wśród nich należy wymienić m.in. Transwielkopolską Trasę Rowerową, przebiegającą przez Poznań, oraz Poznański Pierścień

Rowerowy, przebiegający przez otaczające miasto gminy i mający łączniki z śródmieściem Poznania.

W kontekście spójności szlaków rowerowych w aglomeracji poznańskiej na szczególną uwagę zasługuje inicjatywa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Starostwa Powiatowego w Poznaniu oraz niektórych gmin powiatu na rzecz stworzenia pierścienia rowerowego wokół Poznania. Szlak ten liczy 163 km i został oddany do użytku w 2001 roku, dwa lata po powołaniu samorządów wojewódzkich i powiatowych. Pierścień został połączony z Poznaniem siedmioma szlakami łącznikowymi o długości 123 km.

W aglomeracji poznańskiej nadal liczne są inicjatywy oddolne, które pokazują, że sieć szlaków można jeszcze dogęścić z pożytkiem dla rowerzystów i rozwoju turystyki w regionie. W 2009 roku wykonano Poznański Węzeł Rowerowy, którego powstanie było jednym z elementów programu rozwoju szlaków rowerowych finansowanego przez Fundację All For Planet. Partnerem fundacji było Stowarzyszenie Rowerowa Wielkopolska, a wyznaczanie przebiegu szlaków węzła odbywało się przy współudziale innych stowarzyszeń. Celem projektu było połączenie na terenie miasta Poznania wszystkich szlaków do niego prowadzących. Dotychczas szlaki te kończyły się wraz z końcem terenów zielonych w mieście (np. nad Maltą, przy moście św. Rocha).

Odrębną inicjatywą jest projekt Stowarzyszenia Sekcja Rowerzystów Miejskich oraz innych organizacji zrzeszonych w Porozumieniu dla Twierdzy Poznań zakładający realizację Szlaku Fortecznego, który ukazywałby liczne pozostałości pruskich budowli obronnych na terenie miasta. Ponadto istnieją też mniejsze lub nie-

Tabela 22. Szlaki rowerowe wchodzące w skład Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych

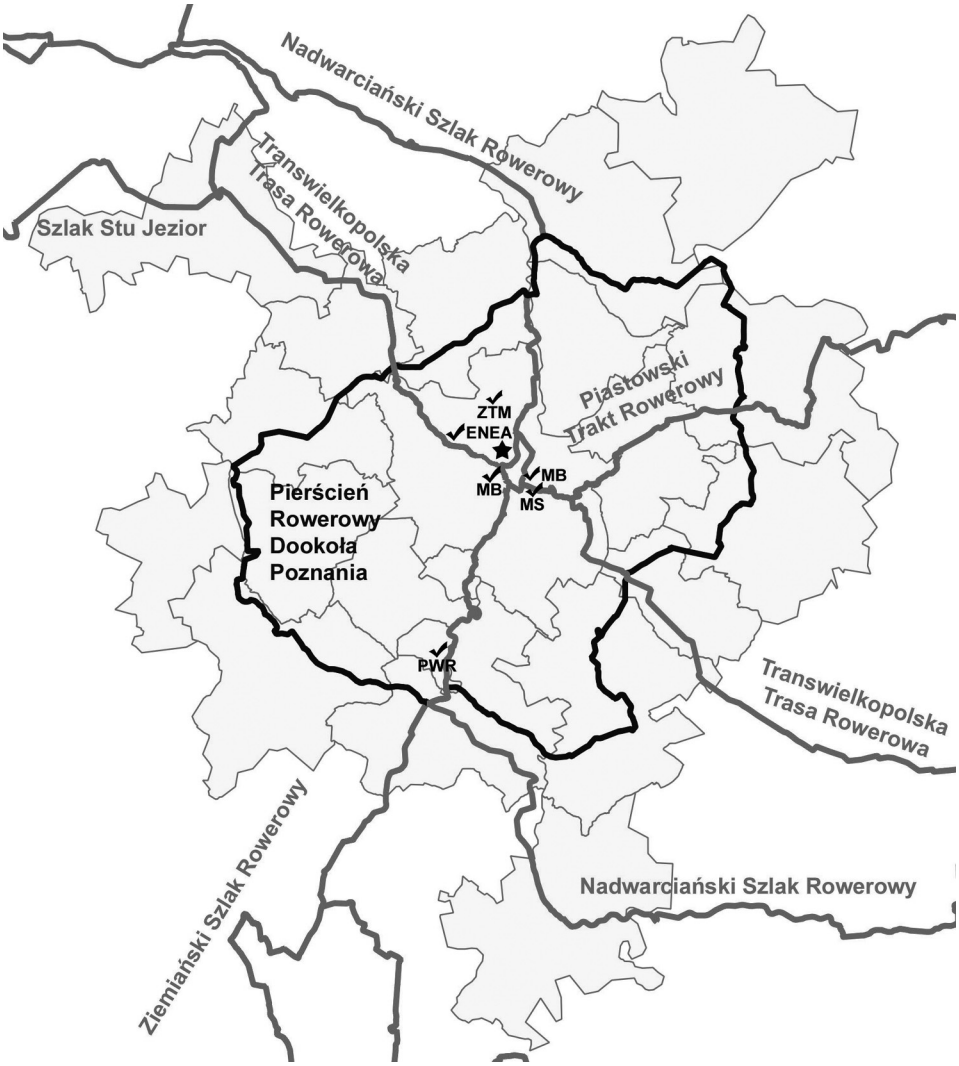
Nazwa	Kolor oznakowania	Całkowita długość*	Długość na terenie aglomeracji*	Rok oznakowania
Piastowski Trakt Rowerowy	czarny	105 km	38 km	1994
Rowerowy Szlak Stu Jezior	czarny	113 km	45 km	1999
Pierścień Rowerowy Dookoła Poznania	pomarańczowy	163 km	159 km	2001
Transwielkopolska Trasa Rowerowa – odcinek północny	zielony	198 km	48 km	2002
Transwielkopolska Trasa Rowerowa – odcinek południowy	zielony	276 km	29 km	2003
Ziemiański Szlak Rowerowy	zielony	245 km	36 km	2004
Nadwarciański Szlak Rowerowy – odcinek wschodni	niebieski	249 km	52 km	2005
Nadwarciański Szlak Rowerowy – odcinek zachodni	niebieski	124 km	32 km	2009

Objaśnienia: *niektóre szlaki rowerowe nakładają się na siebie – biegną na wspólnych odcinkach.

Źródło: opracowanie własne na podstawie śladów GPS szlaków autorstwa UMWW (GPSWielkopolska, wielkopolska.travel) i portalu traseo.pl oraz informacji z przewodników turystycznych i Wikipedii (daty oddania i kolory oznakowania).

sformalizowane inicjatywy na rzecz turystyki i transportu rowerowego, czego przykładem jest grupa inicjatywna zrzeszona wokół portalu Skórzewo.pl działająca na rzecz uczynienia gminy Dopiewo bardziej przyjaznej rowerzystom.

O ile w Europie Zachodniej trasy rowerowe wzdłuż rzek ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz brak znaczących wzniesień cieszą się ogromną

Ryc. 45. Szlaki rowerowe tworzące Wielkopolski System Szlaków Rowerowych przebiegające przez obszar aglomeracji poznańskiej

Objaśnienia: wypożyczalnie rowerów (ZTM – Zarząd Transportu Miejskiego w Poznaniu, MB – MaltaBike, MS – MaltaSki, ENEA – ENEA SA, PWR – Puszczykowska Wypożyczalnia Rowerów) i tor zjazdowy na Cytadeli.

Źródło: opracowanie własne na podstawie śladów GPS szlaków autorstwa UMWW (GPS Wielkopolska, wielkopolska.travel) i portalu traseo.pl.

popularnością, to w aglomeracji poznańskiej brakuje takich tras. Istnieje wprawdzie Nadwarciański Szlak Rowerowy, jednak w bardzo wielu miejscach biegnie z dala od samej rzeki. Lukę tę wypełnić ma inicjatywa Urzędu Miasta Poznania na rzecz realizacji Wartostrady. Prace nad projektem rozpoczęły się w 2010 roku, a do współpracy zaproszono organizacje pozarządowe. Wartostrada pełnić może rolę kręgosłupa szlaków rowerowych w mieście. Ponadto, zwłaszcza na odcinku śródmiejskim, trasa ta pełnić może również funkcje komunikacyjne. W związku z tym Wartostrada powinna być przykładem trasy wysokiej jakości, która wymaga inwestycji, a nie tylko malowania znaków kolejnego szlaku.

Wielu mieszkańcom aglomeracji zapewne wystarcza obecna oferta rekreacyjna i turystyczna, w dużej mierze wykorzystująca istniejące alejki parkowe i leśne dukty, które w system spina stosunkowo proste oznakowanie. Władze województwa wielkopolskiego starają się jednak przyciągnąć również bardziej wymagającego turystę rowerowego i pierwsze w kraju zaoferowały w Internecie mapy i szlaki rowerowe w formie podkładów i śladów GPS. Jest to ważny kierunek rozwoju oferty turystycznej aglomeracji i województwa.

Należy nadmienić, że naprzeciw działaniom Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego wychodzą też działania niektórych organizacji społecznych. Przykładowo Stowarzyszenie Sekcja Rowerzystów Miejskich udostępnia na swojej stronie (http://www.srm.eco.pl/) od 2007 roku ślady GPS rajdów rowerowych, których jest organizatorem. Możliwość pobrania śladów z Internetu cieszy się coraz większą popularnością. Traktowane są przede wszystkim jako zbiór pomysłów na wycieczki poza miasto. O tym, że istnieje duże zapotrzebowanie na propozycje jednodniowych wycieczek rowerowych po terenie aglomeracji, świadczy bardzo duże zainteresowanie wydanym przez ZDM przewodnikiem „Rowerem po Poznaniu" (Wesołowska i in. 2009), który – wbrew tytułowi oraz zakresowi kompetencji wydawcy – stanowi cenny zbiór pomysłów na wycieczki rowerowe poza Poznań.

Obraz działań na rzecz popularyzacji ruchu rowerowego uzupełniają dwie inicjatywy: krajowa i międzynarodowa. Pierwszą z nich jest powstała w 2004 roku inicjatywa UMP-pcPL – Darmowa Mapa Polski dla odbiorników GPS Garmin. Inicjatywa ta wyewoluowała z forum zrzeszającego warszawskich turystów, którzy zaczęli inwentaryzować obszary niedostępne lub słabo opisane w mapach komercyjnych. Bardzo szybko objęła teren całego kraju, stając się darmową alternatywą dla produktów komercyjnych. Zaletą mapy jest nie tylko wyższa dokładność niż produktów komercyjnych, ale również profesjonalnie przygotowane warstwy tematyczne, w tym dla ruchu rowerowego. Polska inicjatywa wyprzedziła o parę tygodni globalną mapę bazującą na licencji open source (OpenStreetMap.org). Stanowi ona podstawę drugiego projektu – OpenCycleMap.org. Mapa ta nie zyskała jednak w Polsce takiego zainteresowania jak pierwszy projekt. Niemniej oba projekty stwarzają szansę na popularyzację turystyki i transportu rowerowego w gminach aglomeracji poznańskiej.

Potencjał rozwoju turystyki rowerowej w aglomeracji poznańskiej

Największy wpływ na rozwój turystyki i rekreacji rowerowej w aglomeracji poznańskiej mają bardzo korzystne uwarunkowania przyrodnicze: liczba i rozmieszczenie obszarów zielonych oraz rzeźba terenu. Silną stroną jest też bogactwo kulturowe regionu: liczne muzea, skanseny, dwory, kościoły i inne zabytki (por. rozdz. 2).

Czynnikiem kreującym potencjał aglomeracji dla wykorzystania rowerów w turystyce i rekreacji są omówione już wcześniej liczne działania na rzecz rozwoju sieci szlaków rowerowych. Duże znaczenie dla promocji miały i nadal mają liczne wydawnictwa powstałe zarówno z inicjatywy podmiotów komercyjnych, organizacji społecznych, jak i instytucji publicznych. Wartością tych inicjatyw jest nie tylko dostarczanie informacji o szlakach i atrakcjach turystycznych, ale również kreowanie przez nie pozytywnej atmosfery wokół turystyki rowerowej.

Omawiając silne strony, należy wspomnieć, że zarządcy lasów (Wielkopolski Park Narodowy, Lasy Państwowe czy Lasy Komunalne Miasta Poznania) występowali i nadal występują z inicjatywami na rzecz popularyzowania i uprzyjemniania turystyki pieszej oraz rowerowej. Na turystów w lasach czekają obiekty małej architektury (m.in. ławki, zadaszone stanice, miejsca na ogniska) oraz tablice informujące o walorach przyrodniczych obszaru. Tej formie wypoczynku sprzyjają również wypożyczalnie rowerów turystycznych. Zdecydowana większość działa w Poznaniu (MaltaBike w kilku punktach miasta, MaltaSki nad Maltą, wypożyczalnia Zarządu Transportu Miejskiego na os. Jana III Sobieskiego, wypożyczalnia spółki ENEA na Golęcinie), jednak pojawiają się też pierwsze inicjatywy poza miastem, np. w Puszczykowie (por. ryc. 45).

Do silnych stron należy także zaliczyć kapitał społeczny. Na terenie aglomeracji istnieje wiele organizacji mających za cel poprawę warunków i promocję ruchu rowerowego. Są wśród nich organizacje mające wieloletnią tradycję (np. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze) oraz beniaminki (np. Rowerowa Wielkopolska). Organizacje różnią się spektrum działania. Od stowarzyszeń zaangażowanych głównie w kwestie budowy infrastruktury (np. Sekcja Rowerzystów Miejskich, Poznańska Masa Krytyczna) po organizacje skupione na promocji turystyki i rekreacji rowerowej (np. Koło Turystyki Rowerowej Kiekrz). Uzupełnieniem jest działająca przy squacie Rozbrat Rowerownia, w której istnieje możliwość darmowej naprawy rowerów. Rowerownia udostępnia sprzęt, na którym sami zainteresowani mogą dokonać napraw. Można też pozostawić stare rowery, które po niezbędnych naprawach trafiają do osób uboższych.

Największą barierą rozwoju turystyki i rekreacji rowerowej jest brak infrastruktury rowerowej na drogach dojazdowych do miasta. W związku z tym faktem wiele kierunków staje się nieatrakcyjnych dla rowerzystów. Niestety, większość inwestycji z ostatnich lat nie tylko nie uwzględniała potrzeb rowerzystów, ale była w stosunku do nich kontradyktoryjna. Najbardziej skrajnym przykładem jest odcinek ul. Głogowskiej od ul. Ostatniej do rogatek miasta, po której przebudowie nie ma możliwości legalnego przejazdu, co zmusza rowerzystów do znaczącego nadkładania drogi w celu jazdy ulicami osiedlowymi i czasem drogami serwisowymi raz po jed-

nej, raz po drugiej stronie ulicy. Dodatkowo problemem są nowe obiekty inżynieryjne (np. nad autostradą A2), na których nie zabezpieczono wystarczającego miejsca na drogę rowerową (por. Łabędzki 2009, Kaźmierczak i in. 2011). Sytuacja taka rodzi liczne wąskie gardła, których rozwiązanie w przyszłości wymagać będzie bardzo wysokie nakłady finansowe.

Braki infrastruktury rowerowej widoczne są również przy innych ruchliwych lub niebezpiecznych drogach. Ponadto nieliczna, istniejąca w takich miejscach, infrastruktura rowerowa pozostawia wiele do życzenia. Zazwyczaj wykonana jest z kostki brukowej, przez co stawia dużo wyższe opory toczenia niż asfalt (por. UPI Bericht 41… 2000). Nawierzchnia ta nie sprzyja też wygodzie podróżowania, a wibracje powodowane przez kostkę brukową mają negatywny wpływ na zdrowie (por. Utkin i in. 2010). Skala problemów jest jednak zdecydowanie większa i poważniejsza. Wiele dróg rowerowych i pieszo-rowerowych nie ma zachowanych przewidzianych prawem minimalnych szerokości, w skrajni znajdują się różne obiekty (np. słupy, drzewa), a same drogi rowerowe przerywane są w obrębie skrzyżowań przez brak przejazdów rowerowych. Brakuje również skomunikowań z ulicami poprzecznymi czy wjazdami na tereny zielone. Pobieżne obserwacje pozwalają na sformułowanie wniosku, że infrastruktura na terenie aglomeracji, poza granicami administracyjnymi Poznania, jest dużo gorsza niż w stolicy województwa. Ze względu na fakt, że korzystanie z dróg rowerowych jest w świetle prawa obowiązkowe, niska jakość walnie przekłada się na spadek atrakcyjności tej formy przemieszczania się (por. Gadziński i in. 2011, Kaźmierczak i in. 2011).

Poważnym utrudnieniem w rozwoju turystyki i rekreacji rowerowej w aglomeracji poznańskiej jest jakość połączeń kolejowych. Dla wielu użytkowników rowerów dalsze wycieczki są możliwe w sytuacji, gdy część podróży odbywa się pociągiem (np. dojazd do terenów zielonych) lub gdy kolej daje poczucie bezpieczeństwa (możliwość powrotu koleją w sytuacji awarii lub nagłego załamania pogody). Na przeszkodzie stoi z jednej strony niedostosowany tabor, a z drugiej niewielka liczba kursów, zwłaszcza w dni wolne od pracy.

Omawiając bariery rozwojowe, nie można nie wspomnieć o niedostatecznej ilości infrastruktury towarzyszącej, która byłaby dedykowana rowerzystom oraz braku usystematyzowania szlaków rowerowych w aglomeracji.

Rekomendacje dla rozwoju turystyki rowerowej

W celu zapewnienia trwałego rozwoju rekreacji i turystyki rowerowej, w tym tej przeznaczonej dla osób spoza aglomeracji, dotychczasowe działania są niewystarczające. Konieczne jest stworzenie zhierarchizowanego systemu szlaków rowerowych i poczynienie stosownych inwestycji. Uzupełnieniem sieci szlaków musi być dostosowana do potrzeb rowerzystów infrastruktura towarzysząca.

Hierarchizacja i standaryzacja szlaków rowerowych

Oczekiwania osób poruszających się na rowerach w celach turystycznych są bardzo różne: począwszy od możliwości bezpiecznego i wygodnego przemieszczania się

po terenach zielonych w najbliższej okolicy domostw, przez turystykę krajoznawczą, po sposób użytkowania rowerów bliski sportom wyczynowym. Bardzo istotna jest więc hierarchizacja infrastruktury rowerowej oraz jej podział dla poszczególnych grup użytkowników.

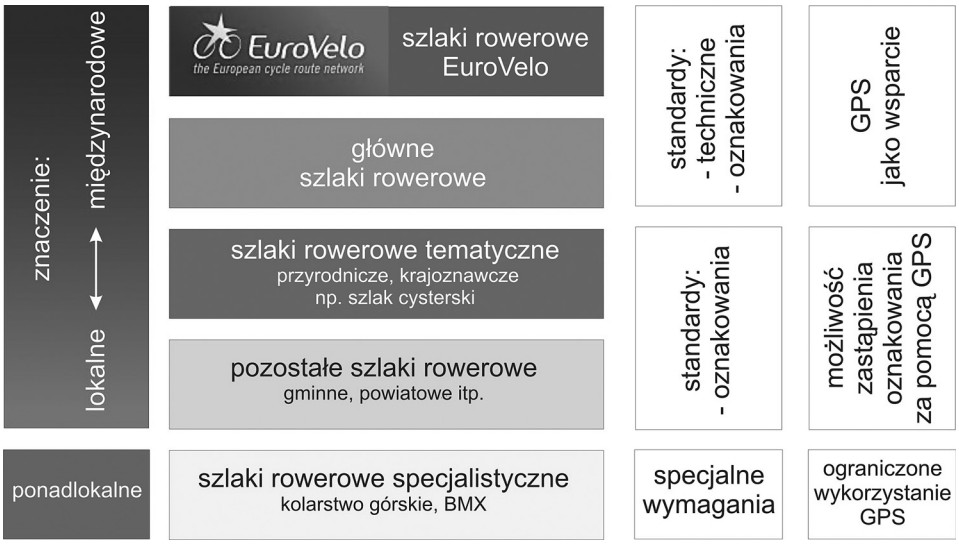
W takim systemie główne szlaki turystyki rowerowej powinny mieć przebieg zapewniający dojazd do najciekawszych obiektów na danym obszarze, prowadzący jak najciekawszą, najbezpieczniejszą i najwygodniejszą trasą, ale równocześnie umożliwiający jazdę bez zbytniego wydłużenia drogi. Te szlaki mają nie tylko pełnić rolę produktów z najwyższej półki, ale również zapewniać atrakcyjny dojazd do innych szlaków w regionie. Z tego względu nawierzchnia głównych szlaków rowerowych musi umożliwiać przejazd każdego typu roweru, nawet trekkingowego, przy pełnym obładowaniu sakwami. Także inne elementy szlaków tej kategorii muszą umożliwiać przejazd takim rowerem, np. nie może być niespodziewanych schodów na trasie, konieczności pokonania stromych podjazdów, których dałoby się uniknąć przez poprowadzenie trasy alternatywnym szlakiem itd. Przy projektowaniu tych szlaków należy korzystać z pięciu wspomnianych wcześniej kryteriów oceny CROW.

Przytoczone rozwiązania pokazują różnice pomiędzy oczekiwaniami miłośników kolarstwa górskiego, nota bene uprawianego na terenie aglomeracji, dla których wszelkie przeszkody są dodatkowymi atrakcjami, a osobami korzystającymi z rowerów w celach krajoznawczych. Polskie przepisy, niestety, wyróżniają tylko dwa rodzaje szlaków rowerowych: szlaki krajowe i szlaki międzynarodowe. Co więcej, z rozróżnieniem na dwa typy szlaków, nie są powiązane standardy techniczne. Brakuje jakiegokolwiek kodu odnoszącego się do grupy docelowej użytkowników oraz do trudności trasy. Nie ma nawet wskazówek co do zasad jego umieszczania. Lukę tę tylko częściowo wypełniają wskazówki przygotowywane przez różne organizacje społeczne czy organy publiczne. Kwestia wymogów technicznych w polskiej literaturze przedmiotu nie występuje wcale, a w koncepcjach, przewodnikach czy innych opracowaniach jest poruszana już zdecydowanie rzadziej niż zasady znakowania (por. Beim, Modrzewski 2007a).

W systemie szlaków rowerowych należy rozróżnić następujące kategorie (ryc. 46):

- szlaki EuroVelo;
- główne szlaki rowerowe;
- szlaki rowerowe tematyczne;
- szlaki rowerowe specjalistyczne;
- pozostałe szlaki rowerowe.

Rodzaj szlaku za każdym razem powinien determinować rozwiązania techniczne. Dla każdego ze szlaków zakres wykorzystania nowoczesnych technologii nawigacyjnych będzie też inny. W przypadku szlaków EuroVelo udostępnianie śladów GPS będzie tylko wsparciem dla turystów. W związku z charakterem tych szlaków nie da się ich zastąpić wytyczeniem śladu GPS. Co więcej, konieczne są inwestycje, zwłaszcza budowa wydzielonych dróg rowerowych, pozwalające spełnić wymagania przewidziane w międzynarodowych standardach technicznych dla EuroVelo. Podobnie w przypadku głównych szlaków rowerowych ślad GPS powinien pełnić jedynie rolę pomocniczą.

Ryc. 46. Hierarchia szlaków rowerowych a standardy jakościowe i możliwość wykorzystania GPS

Źródło: opracowanie własne.

Szlaki tematyczne czy pozostałe szlaki o znaczeniu powiatowym lub gminnym mają na tyle duży potencjał, aby w niedalekiej przyszłości zastąpić ich oznakowanie w terenie śladami GPS bezpłatnie udostępnianymi użytkownikom. Wykorzystanie GPS stwarza możliwość wyznaczenia zdecydowanie większej liczby tras rowerowych w aglomeracji niż dzieje się to obecnie, gdyż zastosowanie nawigacji satelitarnej pozwoli na pokonanie dwóch istotnych barier dla rozwoju: kosztów znakowania oraz ograniczonej palety kolorów, które można zastosować do rozróżniania poszczególnych szlaków. Wadą jest natomiast dostępność i funkcjonalność urządzeń GPS. Wprawdzie wraz z popularyzacją technologii będą one tanieć, to jednak dla osób starszych nadal barierą mogą być problemy z obsługą urządzeń.

Dla użytkowników specjalistycznych szlaków rowerowych znaczenie GPS może być marginalne. W przypadku kolarstwa szosowego, górskiego czy BMX konstrukcja rowerów nie sprzyja instalacji urządzeń GPS, przynajmniej do czasu ich bardzo znaczącej miniaturyzacji. Ponadto w większości przypadków specjalistycznego kolarstwa niemożliwe jest zastąpienie działań inwestycyjnych (np. budowy toru BMX) poprzez samo udostępnienie śladu GPS. Wykorzystanie nawigacji może być jednak pewnym wsparciem dla tych dziedzin np. poprzez wskazanie lokalizacji obiektów, przedstawienie dróg dojazdu czy wskazanie najciekawszych tras do uprawiania kolarstwa szosowego.

Szlaki EuroVelo

Wedle założeń sieci tras rowerowych EuroVelo przez teren aglomeracji poznańskiej mają prowadzić dwie trasy: nr 2 zwana „szlakiem stolic" biegnąca w układzie równoleżnikowym oraz nr 9 zwana „szlakiem bursztynowym" przebiegająca w

układzie południkowym. Obie trasy na odcinku od Poznania do Gniezna mają mieć wspólny przebieg. Proponuje się ponadto, aby trasy EuroVelo prowadziły śladem obecnych szlaków międzynarodowych R-2 (pokrywającego się ze Szlakiem Stu Jezior i Piastowskim Traktem Rowerowym) i R-9 (pokrywającego się częściowo z Ziemiańskim Szlakiem Rowerowym i Piastowskim Traktem Rowerowym).

Zgodnie z zamysłem prawodawców „szlaki międzynarodowe" miały być tożsame z trasami EuroVelo. Była to próba ominięcia faktu, że nazwa EuroVelo jest znakiem towarowym zastrzeżonym przez Europejską Federację Cyklistów (ECF) i przyznawana jest tylko po spełnieniu dość rygorystycznych wymagań jakościowych. Ich podstawą są standardy opracowane w dwóch publikacjach: „Eurovelo – the European Cycle Route Network; Guidelines for Implementation" (Bulpitt, Insal 2002) i „Sign up for the bike" (CROW 1993; polskie wydanie: „Postaw na rower" 1999), przy czym druga publikacja ma charakter uzupełniający wobec pierwszej, która określa podstawowe oczekiwania odnośnie do infrastruktury turystycznej. W 2007 roku literatura przedmiotu została rozszerzona o „Design manual for bicycle traffic" (CROW 2007), będący następcą podręcznika „Postaw na rower".

Wymagania dotyczące infrastruktury EuroVelo mają charakter generalnych zaleceń. Ze względu na lokalne uwarunkowania dopuszcza się pewne odstępstwa od tych reguł. Zgodność ze standardami odgrywa istotną rolę dla użytkowników, którzy wybierają trasy EuroVelo, przede wszystkim z uwagi na spójność jakości szlaku oraz temat przewodni wędrówki. Według powyższej literatury, trasa EuroVelo w swych założeniach, jeśli tylko jest to możliwe do spełnienia, powinna:

- przebiegać przez cały kontynent;
- łączyć miasta, przechodząc przez ich centra;
- dochodzić do najważniejszych stacji kolejowych;
- łączyć istniejące długodystansowe szlaki rowerowe oraz wykorzystywać odcinki innych istniejących szlaków rowerowych i ich infrastrukturę;
- ułatwiać wdrażanie najwyższech z możliwych standardów technicznych;
- mieć konkretny motyw przewodni (temat szlaku), np. trasa pielgrzymki, szlak nadbrzeżny, szlak wzdłuż rzeki;
- swoją obecnością stymulować zainteresowanie mieszkańców aktywnymi formami rekreacji, podnosić świadomość ekologiczną oraz przyczyniać się do wzrostu kontaktów międzynarodowych;
- pomóc wypełniać podstawową misję EuroVelo – łączyć ze sobą wszystkie kraje Europy, tak by przynajmniej przez każdy kraj przebiegał choć jeden szlak;
- przebiegać przez jak największą liczbę krajów przy jednoczesnym unikaniu zbędnego wydłużenia szlaków;
- przebiegać przez możliwie najatrakcyjniejsze dla rowerzystów tereny;
- unikać monotonnych i nieprzyjaznych dla rowerzystów odcinków oraz omijać obszary górskie.

Dobór przebiegu szlaku na poziomie lokalnym i regionalnym powinien uwzględniać pięć podstawowych cech infrastruktury drogowej: spójność, bezpośredniość, atrakcyjność, bezpieczeństwo i wygodę. W przypadku EuroVelo na szczególną uwagę zasługują kwestie:

- bezpieczeństwa użytkowników, poruszających się różnymi typami rowerów, często ponadprzeciętnie objuczonych;
- nawierzchni, która powinna być utwardzona na przynajmniej 80% długości w obrębie każdej jednostki administracyjnej, przy czym zaleca się nawierzchnię bitumiczną; ponadto nawierzchnia powinna umożliwiać jazdę na rowerze każdego typu, również przy pełnym objuczeniu, a jej rodzaj nie powinien się zmieniać zbyt często;
- czytelnego oznakowania szlaków oraz informacji zlokalizowanych wzdłuż szlaku;
- miejsc noclegowych oraz punktów gastronomicznych, które powinny być w miarę równomiernie rozlokowane wzdłuż całego szlaku, nie rzadziej niż co 50 km ośrodek noclegowy i co 30 km punkt gastronomiczny;
- rozmieszczenia stacji kolejowych, z których odchodzą połączenia międzyregionalne lub międzynarodowe co 150 km;
- informacji o obowiązujących przepisach prawnych dostępnych dla użytkowników z innych krajów oraz z regionu, które powinny być aktualne i wiarygodne;
- atrakcji, które zapewniać będą szczególne, niezapomniane przeżycia.

Wśród kryteriów technicznych dla szlaków EuroVelo Bulpitt (2002) kładzie akcent na dwa kluczowe aspekty: bezpieczeństwo i konsekwencję. One stanowią główne ramy wszystkich wytycznych. Na ich podstawie wypracowane zostały uszczegółowienia rozwiązań technicznych. Za najważniejsze należy uznać:

- dopuszczenie przebiegu szlaku na drogach ruchu ogólnego, na których ruch pojazdów jest mniejszy niż 1000 samochodów na dobę; w wyjątkowych okolicznościach dopuszcza się lokalizację szlaku na drogach, na których ruch wynosi nie więcej niż 3000 samochodów na dobę;
- pasy lub drogi rowerowe bezpośrednio przyległe do ulic nie mogą być lokalizowane przy ulicach o natężeniu ruchu większym niż 10 000 samochodów na dobę; w wyjątkowych okolicznościach dopuszcza się odstąpienie od tej reguły, jednakże na odcinkach nie dłuższych niż 2 km;
- za odcinki tras EuroVelo, które nazywa się wolnymi od ruchu samochodowego, uważa się tylko te, na których ruch samochodów jest nie większy niż 50 pojazdów na dobę;
- odcinki wolne od ruchu samochodowego powinny być wystarczająco szerokie, aby dwóch rowerzystów mogło jechać obok siebie przez większość czasu; pożądanym standardem jest taka szerokość, aby dwie pary rowerzystów mogły się bezproblemowo minąć; dopuszcza się różne szerokości tych odcinków na całej trasie;
- na szlaku należy unikać nachyleń większych niż 6%; na obszarach górskich dopuszcza się na zasadzie wyjątków nachylenia do 10%;
- trasy powinny być dostępne przez cały rok (wyjątkiem są tereny położone za kręgiem polarnym oraz w górach);
- w przypadku dużego natężenia ruchu niezmotoryzowanego innego niż rowery (pieszego, konnego) na szlakach rowerowych EuroVelo należy rozważyć alternatywny przebieg tras; priorytetem powinna być minimalizacja ewentualnych konfliktów pomiędzy tymi grupami użytkowników ruchu.

Jak pokazuje powyższe zestawienie, trasy międzynarodowe R-2 i R-9 przebiegające przez teren aglomeracji poznańskiej nie spełniają zdecydowanej większości wymogów stawianych przez Europejską Federację Cyklistów. Brakuje przede wszystkim oddzielenia tras rowerowych od ruchu samochodowego. Mocną stroną jest dość dobrze rozwinięta infrastruktura kolejowa, która ma towarzyszyć przebiegowi szlaków. Na wielu obszarach Polski niedostatek czynnych pasażerskich linii kolejowych stanowi główną przeszkodę w ubieganiu się o miano EuroVelo.

Główne szlaki rowerowe

W aglomeracji istnieje potrzeba wytyczenia wydzielonych od ruchu samochodowego i dających się pokonać każdym typem rowerów głównych szlaków rowerowych. Ich przebieg powinien stanowić uzupełnienie dla tras EuroVelo i w system tych szlaków rowerowych należałoby wpisać przynajmniej Poznański Pierścień Rowerowy i Transwielkopolską Trasę Rowerową. W tym celu konieczne jest stworzenie standardów technicznych dla tych szlaków. Punktem wyjściowym powinny być standardy przyjęte dla tras EuroVelo. Opracowanie standardów dla głównych szlaków rowerowych, które nie są częścią EuroVelo, powinna poprzedzić specjalistyczna analiza i szeroka konsultacja społeczna proponowanych rozwiązań technicznych.

Główne szlaki rowerowe niekoniecznie musiałyby być prowadzone wydzielonymi drogami rowerowymi. Mogłyby one przyjmować również formę dróg pieszo-rowerowych, dróg dojazdowych czy serwisowych (równoległych do dróg samochodowych o dużym natężeniu ruchu), na których obowiązuje ograniczenie prędkości do maksymalnie 30 km/h.

Szlaki tematyczne i specjalistyczne

Aglomeracja poznańska ma duży potencjał, aby móc rozwijać bardziej wyspecjalizowane formy turystyki rowerowej. Tereny Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka stanowią miejsce zawodów w kolarstwie górskim. Na poznańskiej Cytadeli, dzięki inicjatywie GrandaPropaganda i współpracy Sekcji Rowerzystów Miejskich, powstał tor zjazdowy dla rowerów BMX. Natomiast z inicjatywy Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka oraz Stowarzyszenia Komunikacja wytyczony i oznakowany został Cysterski Szlak Rowerowy. W przygotowaniu są inne szlaki, w tym wspomniany Szlak Forteczny.

Cały czas brakuje jednak spójnego ujęcia systemu szlaków rowerowych i promocji ich jako całościowego produktu turystycznego. Dużą rolę odgrywałaby tu harmonizacja oznakowania szlaków rowerowych, gdyż przykładowo w niektórych miejscach zdarzają się różne szlaki o tym samym kolorze, a oznakowanie Cysterskiego Szlaku Rowerowego jest diametralnie inne niż przewidują to polskie przepisy.

Kolejnym niedociągnięciem wydaje się brak spójnego systemu informacji na terenie całej aglomeracji. Wprawdzie działania Stowarzyszenia Rowerowa Wielkopolska w ramach projektu finansowanego przez Fundację All For Planet pozwoliły

na znaczącą poprawę oznakowania w Poznaniu, brakuje jednak prezentacji tego jako spójnej oferty w postaci ulotek, przewodników, strony internetowej czy tablic umieszczonych na trasach rowerowych. Szczególny nacisk należałoby położyć na sprecyzowanie adresatów poszczególnych szlaków: na informację, jakim rowerem można przejechać, oraz jaki stopień trudności cykliści będą napotykać (strome podjazdy, grząska nawierzchnia, konieczność jazdy po ruchliwej jezdni itp.).

GPS Wielkopolska i Web 3.0

Od 2007 roku Departament Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego rozwija projekt pod nazwą GPSWielkopolska polegający na wykorzystaniu technologii nawigacji satelitarnej w turystyce. Choć w założeniach ma to być projekt obejmujący szlaki piesze, rowerowe, kajakowe i być może samochodowe, to główną grupą odbiorców są turyści rowerowi. Od samego upublicznienia w formie prezentacji na targach Tour Salon w Poznaniu projekt wzbudza duże zainteresowanie potencjalnych użytkowników. Turystom jawi się jako bardzo innowacyjne urozmaicenie wycieczek i poszerzenie horyzontów poza dotychczasowe szlaki, dla organizatorów turystyki i instytucji wspierających, zwłaszcza dla władz wojewódzkich, jest potencjalnym stymulatorem ruchu turystycznego w regionie.

GPSWielkopolska nie ogranicza się tylko do publikacji w internecie darmowych śladów GPS wielkopolskich szlaków rowerowych. Serwis umożliwia również bezpłatne pobranie mapy topograficznej GPS województwa wielkopolskiego. Udostępniana mapa topograficzna stworzona została na podstawie topograficznej mapy cyfrowej (Map Level 2 w skali 1:50 000). Jej powstanie było wynikiem dobrej współpracy poszczególnych wydziałów urzędu marszałkowskiego, zwłaszcza odpowiedzialnego za geodezję, który w imieniu marszałka jest jej dysponentem. Dzięki dużej dokładności oraz częstym aktualizacjom bezpłatna mapa jest wyższej jakości niż produkty komercyjne. Koszty projektu GPS Wielkopolska były znikome i jest on cały czas rozwijany. Docelowo planowane jest stworzenie portalu dla turysty chcącego korzystać z nawigacji satelitarnej w swoich podróżach i równocześnie otrzymującego kompleksową informację o atrakcjach napotykanych na proponowanych trasach.

W obecnym kształcie projekt adresowany jest do zaawansowanych użytkowników nawigacji satelitarnej i nie zawiera przewodnika w formie instruktażu obsługi. Największym brakiem jest jednak brak możliwości wizualizacji przebiegu szlaków na dostępnych bezpłatnie mapach, np. na Google Maps. Ponadto szlaki są nieopisane w szczegółach oraz pozbawione informacji o grupach docelowych. Powyższe braki wydają się głównymi zadaniami dla rozwoju projektu GPSWielkopolska w najbliższym czasie. Kolejnym wyzwaniem jest inwentaryzacja wszystkich szlaków rowerowych, gdyż obecnie dostępne są głównie informacje o szlakach powstałych z inicjatywy władz wojewódzkich. Niemniej projekt jest bardzo ważny dla turystyki i rekreacji. Ma on duży potencjał rozwojowy i może stanowić w przyszłości platformę dla nawigacji rowerzystów poruszających się po województwie komunikacyjnie, rekreacyjnie i turystycznie.

Nowe technologie stwarzają bardzo szerokie możliwości zastosowania w turystyce rowerowej, takie jak choćby pobieranie wielojęzycznych informacji o obiektach lub przewodników na aparaty komórkowe za pomocą Bluetooth. Duże nadzieje dają też możliwości używania tzw. Web 3.0 – mobilnych blogów, w których oprócz treści i zawartości multimedialnych pojawiają się informacje o współrzędnych geograficznych miejsca. Z narzędziem tym wiąże się coraz większe nadzieje na zaangażowanie szerszych grup społecznych w procesie planowania przestrzennego czy zarządzania infrastrukturą komunalną (por. Streich 2011).

Miejsca przyjazne rowerzyście

Stymulowanie turystyki rowerowej wymaga nie tylko rozwoju dobrej jakości infrastruktury rowerowej: szlaków, dróg, a także parkingów rowerowych. Równie istotne jest zaplecze turystyczne, które potrafi sprostać specyficznym potrzebom rowerzystów. Elementami tego zaplecza są sklepy lub punkty napraw oferujące niezbędne akcesoria, miejsca noclegowe pozwalające na przechowywanie roweru czy nawet gastronomia oferująca specyficzne typy posiłków, dostosowane do potrzeb fizjologicznych osób korzystających z rowerów wyczynowo.

Świadomość odmiennych potrzeb rowerzystów wśród osób świadczących usługi turystyczne, choć systematycznie wzrasta, nadal daleka jest od oczekiwań. Doświadczenia Europy Zachodniej pokazują, że aby sprostać tym oczekiwaniom, konieczne jest wdrożenie standardów jakościowych. Miejsca przystosowane do ruchu rowerowego otrzymują specjalne certyfikaty, a lokalizacja tych punktów prezentowana jest w przewodnikach i na stronach internetowych. Doświadczenia te należałoby przenieść na grunt aglomeracji poznańskiej.

Jako jedna z pierwszych sieci skupiających obiekty usługowe przyjazne rowerzystom powstała niemiecka Bett & Bike. Inicjatywa uruchomiona w 1995 roku obejmuje ponad 4800 miejsc zakwaterowania w całych Niemczech (por. Reiche 2007). Sieć doczekała się bardzo szybko naśladowców, do których należą m.in. szwajcarska Velotel, czeska Cyklisté Vítání, węgierska Happy Bike czy chorwacka Bike and Bed. Poza sieciami ogólnokrajowymi funkcjonują też zrzeszenia regionalne czy nawet aglomeracyjne jak np. podwiedeński Weinviertel.

W Polsce pierwsze standardy zostały przygotowane dla regionu słupskiego (por. Beim, Modrzewski 2007b). Do 2009 roku nie zostały jednak wdrożone. Drugą inicjatywą były certyfikaty Przyjazny Rowerom przyznawane przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska. Zasadniczą różnicą w stosunku do słupskiego projektu jest brak jakichkolwiek standardów wyposażenia tych miejsc oraz subiektywny sposób przyznawania certyfikatu w formie oceny komisji certyfikacyjnej. Brakuje więc przejrzystego systemu certyfikacji, a rowerzyści nie mogą liczyć na jednakowe minimum wyposażenia tychże obiektów (np. na z góry określony zestaw do naprawy jednośladów).

System oznakowania miejsc przyjaznych rowerzyście wymaga sformułowania oczekiwań wobec poszczególnych elementów wyposażenia. Powinno to nastąpić w wyniku debaty zainteresowanych środowisk (organizacji rowerowych, władz aglomeracji, przedstawicieli ośrodków wypoczynkowych) nad założeniami standar-

dów. Szczególny nacisk należy położyć na kwestię specyfikacji wyposażenia i oferowanych usług przez ośrodki noclegowe, które byłyby dodatkiem do wymogów stawianych przez obecne przepisy prawne. Dotyczy to przede wszystkim możliwości przechowywania rowerów, udostępniania narzędzi i sprzedaży podstawowych części rowerowych. Wymagania powinny obejmować również takie kwestie, jak możliwość suszenia odzieży, specjalna, wysokokaloryczna dieta czy nawet wyposażenie ośrodków w materiały kartograficzne i przewodniki potrzebne rowerzystom.

Integracja z transportem publicznym

Doświadczenia wielu państw Europy Zachodniej, w szczególności Niemiec, pokazują, że bardzo istotna dla rozwoju turystyki rowerowej jest integracja z transportem publicznym. Dotyczy to nie tylko dalekobieżnych szlaków rowerowych (jak wyżej opisane trasy EuroVelo), ale też tras o znaczeniu aglomeracyjnym, służącym przede wszystkim jednodniowym wycieczkom. Przewóz rowerów transportem publicznym umożliwia sprawny wyjazd za miasto z pominięciem wielu utrudnień czekających na rowerzystów na przedmieściach, zapewnia poczucie bezpieczeństwa w razie awarii jednośladu lub nagłego załamania pogody, a także umożliwia dojazd do atrakcji położonych z dala od miejsca zamieszkania. Podstawową rolę w przewozie rowerów odgrywa zawsze transport kolejowy. Główną jego zaletą jest duża pojemność, ale również ważnym jest łatwość załadunku rowerów oraz poczucie pewności i niezawodności tego środka lokomocji.

Korzyść z przewozu rowerów koleją jest obustronna. Rowerzyści uzyskują pewny środek dojazdu do terenów zielonych, natomiast kolej dodatkowych pasażerów w dni wolne od pracy, czyli w czasie, gdy z przewozów aglomeracyjnych korzysta mniej pasażerów. W wielu regionach Niemiec, np. w Nadrenii-Palatynacie, możliwość bezpłatnego przewozu rowerów bardzo znacząco poprawiła wyniki przewozowe kolei regionalnych i aglomeracyjnych, tym samym przyczyniając się do zwiększenia liczby kursów oraz podniesienia atrakcyjności transportu publicznego w ogóle.

Wśród najważniejszych działań na rzecz wykorzystania kolei aglomeracyjnych i regionalnych do stymulowania turystyki rowerowej należy wymienić:

- likwidację barier architektonicznych polegającą na dopasowaniu wysokości peronów do taboru kursującego na danej trasie;
- odpowiednie wyposażenie taboru (specjalne przedziały łatwo dostępne od wejścia, wyposażone w takie mocowania, które nie wymagają wysiłku, np. umiejscawiania rowerów na hakach);
- właściwą informację pasażerską o zasadach przewozu rowerów, taryfach, maksymalnej liczbie rowerów, a także o położeniu wagonów do przewozu rowerów w stosunku do peronu (lub czoła pociągu);
- regularny takt kolei (nie rzadszy niż dwugodzinny, optymalnie półgodzinny) dający poczucie, że zawsze w sytuacjach kryzysowych istnieje możliwość powrotu koleją i nie wiąże się to z ryzykiem długiego oczekiwania;
- system taryfowy promujący przewóz rowerów poza szczytami komunikacyjnymi, tj. w weekendy i dni wolne od pracy (por. Baron i in. 2011).

Przewóz rowerów kolejami ma też swoją ograniczoną pojemność. W sytuacji dużej popularności turystyki rowerowej na pewnych obszarach (np. w Puszczy Zielonce i w Wielkopolskim Parku Narodowym) należałoby rozważyć rozwiązania alternatywne: specjalne pociągi z doczepionymi wagonami dostosowanymi tylko do przewozu rowerów, a także współpracę przewoźników lub zarządców transportu kolejowego z innymi podmiotami w celu realizacji sieci wypożyczalni rowerowych. Przykładami takiej współpracy są m.in. koleje Metronom działające w Dolnej Saksonii (przewoźnik na swoich stronach i w swych wydawnictwach promuje wypożyczalnie na trasie) oraz Vinschgerbahn w Górnym Tyrolu (która sama wprowadziła sieć wypożyczalni rowerowych, a obecnie wypożyczalnie te prowadzi we współpracy z regionalnym stowarzyszeniem) (por. Baron i in. 2011). Należy nadmienić, że koleje regionalne obsługujące obszar aglomeracji poznańskiej nie są specjalnie dostosowane do przewozu rowerów. Stosunkowo najlepsza sytuacja panuje w bardzo popularnych elektrycznych zespołach trakcyjnych typu EN-57, gdzie są dwa dość pojemne przedziały dla podróżnych z większym bagażem osobistym. Nowy tabor wykorzystywany głównie przez Koleje Wielkopolskie dysponuje dość małą przestrzenią dla rowerów, co może w okresie letnim ograniczać znaczenie transportu szynowego dla rozwoju turystyki rowerowej w aglomeracji.

Pewne możliwości użycia transportu publicznego do stymulacji turystyki rowerowej na obszarach podmiejskich stwarzają przewozy autobusami. Rozwiązanie to ma jednak bardzo ograniczony zakres stosowania. Pierwszą barierą jest mała pojemność autobusów, natomiast drugą brak miejsca przewozu rowerów. We wnętrzu pojazdu jest to bardzo trudne i rodzi liczne konflikty z innymi pasażerami. Na zewnątrz autobusu, w świetle przepisów unijnych o homologacji pojazdów, możliwe jest tylko z tyłu pojazdu, na specjalnych hakach. Sposób przewozu determinuje więc większy wysiłek przy załadunku i wyładunku rowerów, a to wymaga dłuższych postojów. W praktyce stosuje się więc bardzo ograniczoną liczbę przystanków, na których wsiadanie i wysiadanie z rowerem jest dopuszczone (przystanki końcowe i 1–2 przystanki na trasie). W aglomeracji poznańskiej istnieje kilka potencjalnych tras, na których można byłoby podjąć próbę wprowadzenia autobusów dostosowanych do przewozów rowerów. Przede wszystkim są to autobusy na trasach prowadzących z Poznania do najbardziej cennych przyrodniczo obszarów – Wielkopolskiego Parku Narodowego i Puszczy Zielonki.

Omawiając kwestie wsparcia transportu publicznego dla turystyki rowerowej, nie można pominąć parkingów Bike&Ride oraz stacji rowerowych (strzeżonych parkingów rowerowych wyposażonych w sklepy za akcesoriami i punkty napraw). Jest to infrastruktura, która wprawdzie przeznaczona jest zwłaszcza dla osób korzystających z rowerów w celach komunikacyjnych, to jednak jej obecność sprzyja turystyce rowerowej. W aglomeracji poznańskiej, choć istnieje duże zapotrzebowanie na infrastrukturę typu Bike&Ride i mieszkańcy pozostawiają rowery przypięte do płotów czy znaków drogowych (np. w Szamotułach), stojaków rowerowych przy węzłach komunikacji publicznej jest niewiele i znajdują się głównie na terenie Poznania.

Infrastruktura rowerowa przy drogach krajowych, wojewódzkich i powiatowych

Turystyka rowerowa nie rozwija się w oderwaniu od istniejących struktur przestrzennych. Rowerzyści prawie zawsze stają przed koniecznością dojazdu na szlak rowerowy sprzed własnego miejsca zamieszkania. Brak bezpiecznych możliwości dojazdu do szlaków rowerowych czy ogólnie terenów zielonych istotnie wpływa na spadek atrakcyjności wykorzystania rowerów w turystyce i rekreacji w aglomeracji poznańskiej.

Na obszarach zurbanizowanych zapewnienie bezpiecznego dojazdu do terenów zielonych wiąże się z rozwojem widzialnej infrastruktury rowerowej (drogi rowerowe, drogi dla pieszych i rowerzystów, pasy rowerowe, kontrapasy) oraz niewidzialnej infrastruktury rowerowej (strefy uspokojonego ruchu „tempo 30", strefy zamieszkania, dopuszczenie za pomocą oznakowania pionowego ruchu rowerowego pod prąd na ulicach jednokierunkowych).

Poza terenami zurbanizowanymi, ze względu na natężenie ruchu oraz maksymalne prędkości pojazdów silnikowych, konieczna jest realizacja osobnej infrastruktury. Wyróżnić tu można dwa zasadnicze podejścia: budowę dróg dla pieszych i rowerzystów i budowę dróg serwisowych (dojazdowych) z dopuszczonym ruchem rowerowym. Drogi serwisowe (dojazdowe) otwarte są tylko dla pojazdów rolniczych i samochodów dojeżdżających do posesji. Na drogach tych obowiązują ograniczenia prędkości do 30 km/h (ewentualnie do 50 km/h).

Zaletą tych tras usytuowanych równolegle do głównych dróg w aglomeracji jest zapewnienie możliwości szybkiego wyjazdu z miasta i dojazdu do ciekawych turystycznie obszarów położonych w większym oddaleniu. Ponadto trasy te zapewniają zdecydowanie większe bezpieczeństwo społeczne (np. mniejsze ryzyko napadów) i wyższe subiektywne poczucie bezpieczeństwa (bliskość innych ludzi, zazwyczaj lepsze oświetlenie) niż trasy biegnące przez obszary leśne.

Doświadczenia zagraniczne pokazują, że w obu przypadkach konieczne jest zastosowanie wysokiej jakości nawierzchni, tj. nawierzchni bitumicznej rozkładanej rozściełaczem i walcowanej. W przeciwnym wypadku osoby korzystające z rowerów szosowych (np. trenujący kolarstwo) unikają dedykowanej infrastruktury i korzystają z jezdni. Należy nadmienić, że działający od połowy 2009 roku Zespół ds. Dróg Rowerowych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad kończy właśnie przygotowywanie standardów technicznych dla tras biegnących wzdłuż zarządzanych przez GDDKiA dróg krajowych oraz wdraża procedurę audytu rowerowego inwestycji. Istnieje jednak potrzeba wypracowania podobnych rozwiązań w przypadku dróg wojewódzkich i powiatowych.

Na terenie aglomeracji poznańskiej, poza granicami Poznania, istnieje niewiele miejsc, które mogą pochwalić się drogami rowerowymi (lub pieszo-rowerowymi) o wysokich parametrach jakościowych, m.in. mających nawierzchnię bitumiczną, należytą separację od jezdni i przewidzianą przepisami szerokość. Należą do nich odcinek przy drodze wojewódzkiej 184 od Szamotuł do Pamiątkowa, przy DW430 od granic Lubonia do Puszczykowa czy przy DW307 od ronda w Wysogotowie do Poznania. Przykładów złej infrastruktury jest niestety więcej.

Podsumowanie

Rozwój rekreacji i turystyki rowerowej w aglomeracji poznańskiej doszedł to takiego etapu, że dalszy wzrost liczby turystów wymaga podjęcia konkretnych, inwestycyjnych działań. Jest to po pierwsze tworzenie wysokiej jakości szlaków rowerowych, będących szkieletem systemu, które w większości biegłyby wydzielonymi drogami rowerowymi. Powinny one zapewniać bezpieczeństwo wszystkim rowerzystom, nawet biorącym na wycieczki małe dzieci, a także gwarantować wygodę jazdy każdym typem roweru. Po drugie – wykorzystywanie nowych technologii w tworzeniu oferty turystycznej aglomeracji, co już zostało zapoczątkowane przez władze województwa i niektóre organizacje społeczne. Największą zaletą wykorzystania nawigacji satelitarnej jest możliwość przedstawiania oferty wycieczek rowerowych dla bardzo wielu wąskich grup użytkowników rowerów mających specyficzne oczekiwania. Nakłady są tu stosunkowo niewielkie, a grono potencjalnych odbiorców w sytuacji, gdy odbiorniki GPS stają się coraz tańsze i bardziej popularne, bardzo szerokie.

Nie można też nie doceniać znaczenia infrastruktury towarzyszącej. Zarówno tej przeznaczonej dla turystów, np. przyjaznych cyklistom miejsc noclegowych, jak i tej częściowo służącej rowerzystom, takiej jak miejskie drogi rowerowe czy drogi pieszo-rowerowe biegnące wzdłuż dróg krajowych i wojewódzkich. Ponadto bardzo ważna jest integracja z transportem publicznym, zwłaszcza zapewnienie atrakcyjnych warunków przewozu rowerów kolejami aglomeracyjnymi i regionalnymi. Proponowane działania pozwoliłyby aglomeracji poznańskiej stać się krajowym liderem w tym zakresie.

3.7. System informacji turystycznej

Dorota Matuszewska

Pojęcie informacji turystycznej definiowane jest w literaturze przedmiotu dwojako. W szerokim ujęciu oznacza ono system obejmujący uporządkowany zbiór danych służących turystom i organizatorom turystyki, sieć centrów i punktów informacji turystycznej oraz sposób gromadzenia, przetwarzania, weryfikowania i udostępniania danych dotyczących organizacji i realizacji wyjazdu turystycznego oraz informacji na temat walorów i bazy turystycznej (Merski 2002). Tak zdefiniowaną informację należy traktować jako niezbędny komponent promocji turystycznej. Głównym odbiorcą informacji są sami turyści. Wśród innych podmiotów korzystających z systemu informacji turystycznej należy również wymienić:

- mieszkańców;
- animatorów i promotorów turystyki;
- kreatorów produktów turystycznych;
- potencjalnych inwestorów w zakresie infrastruktury turystycznej i paraturystycznej;

- zarządców atrakcji turystycznych, hotelarzy i restauratorów;
- zleceniodawców usług turystycznych (organizacje biznesowe, szkoły i uczelnie, organizacje społeczne i młodzieżowe);
- kierowników wycieczek, pilotów i przewodników;
- touroperatorów;
- osoby zainteresowane wiedzą z zakresu walorów turystycznych i problemami rozwoju turystyki w celu wykorzystania jej w opracowaniach szkolnych;
- osoby zainteresowane pracą w branży turystycznej;
- samorządy terytorialne i gospodarcze;
- agencje promocji, stowarzyszenia i fundacje;
- dziennikarzy;
- autorów przewodników i wydawnictw popularnonaukowych.

Zaspokojenie potrzeb tak szerokiej grupy osób i podmiotów oraz operowanie wiedzą odnoszącą się do wielu płaszczyzn ich zainteresowań wymaga stworzenia całego systemu pozyskiwania, przetwarzania, gromadzenia i przekazywania danych.

Działania na rzecz rozwoju informacji turystycznej w Polsce zostały określone w „Kierunkach rozwoju turystyki do 2015 roku" (2008). W obszarze priorytetowym III – dotyczącym wsparcia marketingowego – założono usprawnienie systemu informacji turystycznej poprzez rozwój istniejących systemów informacji turystycznej oraz kreowanie nowoczesnych usług informacyjnych, dostosowanych do zmieniających się potrzeb rynku i włączonych do systemów międzynarodowych.

W ramach działania III.1.1 – „Budowa zintegrowanego systemu informacji turystycznej" realizowane są aktualnie prace związane z tworzeniem systemu analogowego poprzez rozwijanie sieci centrów i punktów informacji turystycznej, wprowadzanie systemu wydawnictw informacyjnych i promocyjnych, systemu oznakowania miast, atrakcji i dróg publicznych, stanu i wartości środowiska naturalnego, a także przygotowanie kadry tego systemu, w szczególności wykwalifikowanych informatorów. Z kolei system cyfrowy obejmować będzie tworzenie cyfrowych baz danych, centrów obsługi baz danych i programów, centrów koordynacji i udostępniania baz danych innym technologiom komunikacyjnym, serwisów internetowych, elektronicznych kiosków informacji turystycznej i wydawnictw multimedialnych.

W dokumencie zaprojektowano rozwój systemu informacji cyfrowej na trzech poziomach:

- krajowym (narodowy portal turystyczny POT);
- regionalnym (portale regionalne ROT-ów);
- lokalnym (portale LOT-ów).

Generalnie przyjęto, że jednostki organizacyjne informacji turystycznej obejmować będą:

- regionalne i lokalne centra informacji turystycznej;
- punkty informacji turystycznej, które mogą być stałe, sezonowe bądź okazjonalne;
- samoobsługowe punkty informacyjne.

Zakres kompetencji i zadań poszczególnych jednostek organizacyjnych został zawarty w tabeli 23.

Tabela 23. Zakres działania jednostek organizacyjnych informacji turystycznej

Jednostka organizacyjna	Poziom	Zakres terytorialny	Zakres działania	Zadania
Centrum informacji turystycznej	regionalne	województwo lub kilka województw	– udzielanie informacji – służenie radą i pomocą – koordynacja działalności centrów lokalnych lub punktów informacji turystycznej na obszarze swojego działania – marketing: badania i promocja, zarządzanie jakością	– wydawnictwa: mapy, foldery, ulotki itp. – szkolenia – informacje bezpośrednie – gromadzenie informacji – dostęp do sieci elektronicznych (Internet) – usługi dodatkowe
	Lokalne	gmina, miasto, związek takich jednostek, powiat	– udzielanie informacji – służenie radą i pomocą – koordynacja działalności punktów informacji turystycznej na obszarze swojego działania – marketing: badania i promocja	– wydawnictwa: mapy, foldery, ulotki itp. – informacje bezpośrednie – gromadzenie informacji – dostęp do sieci elektronicznych (Internet) – usługi dodatkowe
Punkt informacji turystycznej	Ogólny zakres terytorialny: miasto, wieś Szczegółowa lokalizacja: – centrum jednostki osadniczej – centrum turystyczne – dworzec – centrum handlowe – przejście graniczne – regionalna pracownia krajoznawcza PTTK		dostarczanie informacji	– udzielanie informacji – służenie pomocą i radą – zbieranie informacji

Samoobsługowy punkt informacji turystycznej	Ogólny zakres terytorialny: miasto, wieś Szczegółowa lokalizacja: – punkty lub centra informacji turystycznej – atrakcje turystyczne – przejścia graniczne – dworce – baza noclegowa – parkingi, stacje benzynowe – centra handlowe – biblioteki – domy kultury – ośrodki sportu i rekreacji – regionalne pracownie krajoznawcze PTTK – taksówki – straż miejska	dostarczanie informacji	Narzędzia realizacji działań informacyjnych: – elektroniczne punkty informacyjne (kioski multimedialne) – bezpłatne połączenia telefoniczne – informacja na ulicy bezpośrednia – terminale informacyjne – tablice informacyjne – stelaże z materiałami informacyjnymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bucholz (2010).

Obecnie w Polsce nie funkcjonuje jeszcze sprawny i zintegrowany system informacji turystycznej. Informacja turystyczna w regionach opiera się na punktach i centrach informacji turystycznej, które nie są połączone w sieci. Ośrodki te są zarządzane przez gminy, ich jednostki organizacyjne, stowarzyszenia i organizacje turystyczne lub podmioty prywatne. Próby koordynacji całości funkcjonowania systemu na szczeblu krajowym podejmuje Polska Organizacja Turystyczna. W regionach jej partnerami są regionalne organizacje turystyczne, w województwie wielkopolskim – Wielkopolska Organizacja Turystyczna.

Według opracowanego dla Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej Programu promocji turystycznej województwa (2009) usprawnienie systemu regionalnej informacji turystycznej powinno zostać podporządkowane osiągnięciu następujących celów operacyjnych:

- wdrożeniu zintegrowanego systemu regionalnego informacji turystycznej opartego na nowoczesnych technologiach informatycznych i internecie oraz jego włączenie w system krajowy i europejski;
- utworzeniu regionalnego banku danych o turystyce wielkopolskiej oraz turystycznego portalu internetowego z kompleksową i stale aktualizowaną informacją o województwie;
- powstaniu zintegrowanej regionalnie sieci lokalnych ośrodków i punktów informacji turystycznej;
- rozszerzeniu wizualnej informacji turystycznej przy atrakcjach, szlakach i obiektach usługowych.

W całym województwie wielkopolskim działa obecnie 18 różnego rodzaju centrów i punktów informacji turystycznej (łącznie). W 2012 roku w samej aglomeracji poznańskiej funkcjonowało ich 7 (tab. 24).

Od 2010 roku realizowany jest w Polsce proces certyfikacji obiektów informacji turystycznej. Celem tego rodzaju działań jest potrzeba:

- zapewnienia odpowiedniej jakości obsługi turystów przez jednostki informacji turystycznej;
- stworzenia krajowej sieci standaryzowanych jednostek informacji turystycznej współpracujących na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

Certyfikacja przeprowadzana jest na zasadzie dobrowolności, na podstawie indywidualnych zgłoszeń podmiotów informacji turystycznej.

Kryteria certyfikacyjne pozwalające na odczytanie uwarunkowań lokalizacyjnych, architektonicznych, zakresu oraz parametrów jakości usług świadczonych przez centra i punkty informacji turystycznej działające w aglomeracji poznańskiej zostały przedstawione w tabeli 25.

W 2011 roku Wielkopolska Organizacja Turystyczna w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013 przystąpiła do realizacji projektu „System Informacji Turystycznej w Wielkopolsce". Do przedsięwzięcia tego zgłosiło się 17 partnerów, w tym podmioty z obszaru aglomeracji poznańskiej – m.in. Centrum Kultury Zamek oraz miasto i gmina Murowana Goślina. Przedmiotem projektu było stworzenie i utrzymanie przez okres przynajmniej 5 lat zintegrowanego Systemu Informacji Turystycznej w Wielkopolsce. Projekt zakładał powstanie na terenie województwa wielkopolskiego:

- sieci infokiosków internetowych (46 szt., w tym 31 zewnętrznych i 15 wewnętrznych) z platformą zarządzającą (w 2011 roku);

Tabela 24. Centra i punkty informacji turystycznej w aglomeracji poznańskiej w 2012 roku

Jednostka terytorialna	Nazwa	Adres	Certyfikacja
Poznań	Centrum Informacji Miejskiej – Poznań Arkadia	ul. Ratajczaka 44	****
Poznań	Centrum Informacji Turystycznej Glob-Tour FB w Poznaniu	ul. Dworcowa 1	****
Poznań	Centrum Informacji Turystycznej w Poznaniu	Stary Rynek 59/60	***
Poznań	Centrum Informacji Miejskiej – Poznań Ławica	ul. Bukowska 285	***
Poznań	Centrum Informacji Miejskiej – Poznań MTP	ul. Głogowska 14	**
Puszczykowo	Centrum Ekoinfo w Puszczykowie	ul. Poznańska 1	**
Murowana Goślina	Gminne Centrum Informacji Turystycznej	Ratusz na Placu Powstańców Wlkp.	**

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Centra i punkty informacji turystycznej" (http://www.wielkopolska.travel/obsluga_turystow/centra_i_punkty_informacji_turystycznej/; dostęp: 28.05.2012).

Tabela 25. Minimalne kryteria certyfikacji jednostek informacji turystycznej w Polsce[7]

Kryteria	1 gwiazdka	2 gwiazdki	3 gwiazdki	4 gwiazdki
Lokalizacja	–	–	+ w centrum miasta/ miejscowości; przy głównych trasach turystycznych	+ w centrum miasta/ miejscowości; przy głównych trasach turystycznych
Dostępność architektoniczna dla niepełnosprawnych	–	–	+	+
Oznakowanie (forma)	+ dowolna forma oznakowania „i"	+ napis nad wejściem (stały)	+ podświetlany kaseton (o ile zezwoli konserwator zabytków)	+ podświetlany kaseton (o ile zezwoli konserwator zabytków)
Oznakowanie dojazdu[8]	–	–	+	+
Dni i godziny otwarcia[9]	+ dostosowane do potrzeb i natężenia ruchu turystycznego, nie są z góry określone	+ dostosowane do potrzeb i natężenia ruchu turystycznego, nie są z góry określone	+ dostosowane do potrzeb i natężenia ruchu turystycznego min. 5 dni w tyg.	+ dostosowane do potrzeb i natężenia ruchu turystycznego min. 6 dni w tyg.
Układ pomieszczeń	–	+ obszar konsultacji, obszar samo-obsługi, obszar magazynowy i pracy dla personelu	+ obszar konsultacji, obszar samo-obsługi, obszar magazynowy i pracy dla personelu	+ obszar konsultacji, obszar samo-obsługi, obszar magazynowy i pracy dla personelu
Samodzielne stanowiska komputerowe[10]	–	+ co najmniej jedno	+ co najmniej jedno	+ co najmniej dwa

[7] Obligatoryjnie należy zapewnić dostępność dla niepełnosprawnych przy tworzeniu nowych jednostek informacji turystycznej. Natomiast odstępstwo od tej zasady w odniesieniu do obecnie funkcjonujących jednostek informacji turystycznej możliwe jest tylko w przypadku obiektów zabytkowych oraz przy problemach technologicznych, generujących rażąco wysokie koszty prac budowlanych, na podstawie pisemnej opinii lub decyzji właściwych podmiotów.

[8] Dotyczy oznakowania na obszarze miejscowości. Zaleca się przy tworzeniu systemu IT, niezależnie od posiadanej kategorii, gdyż stanowi to o skuteczności systemu informacji na poziomie lokalnym.

[9] Natężenie ruchu turystycznego określa certyfikowany podmiot. Dane deklarowane poddawane są weryfikacji przez kapitułę certyfikacyjną, zgodnie z regionalną specyfiką rynku turystycznego, określaną przez Regionalną Organizację Turystyczną danego województwa

[10] Obligatoryjnie bezpłatny dostęp do Internetu dla turystów. W przypadku braku możliwości technicznego doprowadzenia sieci lub umiejscowienia urządzeń umożliwiających dostęp do Internetu dopuszcza się odstępstwo od tego kryterium na podstawie dokumentacji opinii lub decyzji właściwych podmiotów

Kryteria	1 gwiazdka	2 gwiazdki	3 gwiazdki	4 gwiazdki
Stojaki na materiały[11]	+	+	+	+
Witryna/gablota	–	–	+	+
Kiosk elektroniczny na zewnątrz lub monitor w witrynie z informacjami chodzącymi w pętli	–	–	–	+
Dostępne bezpłatne materiały drukowane	+ o najbliższej okolicy	+ o najbliższej okolicy oraz ponadlokalne	+ o najbliższej okolicy, ponadlokalne i regionalne, również w językach obcych	+ o najbliższej okolicy, ponadlokalne i regionalne, również w językach obcych; także materiały tematyczne, specjalistyczne
Doświadczenie informatorów – kierunkowe lub kilkuletnie (w turystyce – np. przewodnicy, w informacji turystycznej)	+ co najmniej jedna osoba	+ co najmniej jedna osoba	+ co najmniej dwie osoby	+ wszyscy informatorzy
Znajomość języków obcych[12]	+ jeden język obcy w stopniu podstawowym	+ co najmniej jeden język obcy w stopniu komunikatywnym	+ co najmniej dwa języki obce w stopniu dobrym	+ co najmniej trzy języki obce (dwa w stopniu bardzo dobrym i jeden w stopniu komunikatywnym)
Zakres udzielanych informacji	o najbliższej okolicy + dostępna lista jednostek IT wraz z pełnymi danymi teleadresowymi	o bliższej i dalszej okolicy + dostępna lista jednostek IT wraz z pełnymi danymi teleadresowymi	o okolicy i całym regionie + dostępna lista jednostek IT wraz z pełnymi danymi teleadresowymi	bardzo szczegółowo i wyczerpująco o całym regionie i o bliższej i dalszej okolicy + dostępna lista jednostek IT wraz z pełnymi danymi teleadresowymi
Sprzedaż pamiątek, publikacji itd.[13]	–	–	–	+

[11] Przez stojak rozumie się konstrukcję prezentacji wielu materiałów informacyjno-promocyjnych z dowolnego materiału stojącą na ziemi lub ewentualnie przytwierdzoną do ściany.

[12] Liczbę języków w danej jednostce informacji turystycznej określa suma języków znanych przez wszystkie osoby zatrudnione w funkcji informatora.

[13] Jednostki IT, które w związku z formalnymi zobowiązaniami zewnętrznymi, np. dofinansowaniem z funduszy unijnych, nie mogą przez określony czas sprostać temu kryterium podlegają, okresowemu wyłączeniu spod obowiązku jego spełnienia. Okres przejściowy nie może być dłuższy niż wymagany zobowiązaniami formalnymi.

Kryteria	1 gwiazdka	2 gwiazdki	3 gwiazdki	4 gwiazdki
Sprzedaż usług przewodnickich[14]	–	–	–	+
Dodatkowe funkcje – oprócz świadczenia usług IT i sprzedaży	–	–	–	+ podejmowanie samodzielnych inicjatyw, animacja życia turystycznego, prowadzenie badań konsumenckich

Źródło: Minimalne kryteria dla poszczególnych jednostek IT (www.pot.gov.pl/index.php?option=com_rubberdoc&view; dostęp: 25.05.2012).

- sieci tablic informacji turystycznej wyposażonych w system kodów QR: 75 nowych tablic oraz wyposażenie 26 już istniejących w kody QR;
- sieci turystycznych znaków drogowych typu E22b (15 szt.).

Infokiosk uznać należy za formę samoobsługowego punktu informacji turystycznej. Pozwala on nie tylko pozyskać informację o walorach czy zagospodarowaniu turystycznym danego miejsca lub obszaru, ale umożliwia ponadto:

- wydruk mapy regionu (miniaturowy obraz trasy lub drogi dojazdu dla rowerzysty, osoby pieszej czy kierowcy, na której zaznaczone zostaną pomniki przyrody oraz miejsca, które warto zwiedzić);
- wysłanie e-maila czy elektronicznej pocztówki wraz ze swoim zdjęciem;
- darmowy kontakt wideo lub telefoniczny z osobami mającymi dostęp do Internetu.

Wszystkie infokioski wyposażone są w sieć bezprzewodową (WiFi), komputerowe ekrany dotykowe oraz polecenia głosowe i inne udogodnienia dla osób niepełnosprawnych. Dzięki zastosowaniu technologii QR (fotokody) użytkownicy telefonów komórkowych lub innych urządzeń mobilnych wspartych aplikacją do czytania fotokodów mogą odczytać informacje z ekranów infokiosków za pomocą aparatu cyfrowego umieszczonego w tych urządzeniach. Aktualnie na terenie aglomeracji poznańskiej działa 10 tego rodzaju urządzeń, a ich liczbę uznać należy za niewystarczającą.

Wśród nowych inicjatyw Poznania wymienić należy również zapoczątkowany w 2011 roku projekt „Mobilne punkty informacji turystycznej" przygotowany z myślą o promocji turystycznej Poznania podczas Euro 2012. Od 15 lipca do 15 września 2012 roku przeszkoleni informatorzy przez siedem dni w tygodniu jeździli po mieście na oznakowanych rowerach i w strojach ze znaczkiem informacji turystycznej oraz logo Poznania. Trasa ich przejazdu biegła przez najczęściej odwiedzane przez turystów miejsca, np. Ostrów Tumski, Stary Rynek, okolice Jeziora Maltańskiego i Starego Browaru. Każdy z rowerów wyposażony był w sakwy z mapami centrum miasta i przewodnikami. Materiały promocyjne były w kilku języ-

[14] Jednostki IT, które w związku z formalnymi zobowiązaniami zewnętrznymi, np. dofinansowaniem z funduszy unijnych, nie mogą przez określony czas sprostać temu kryterium podlegają okresowemu wyłączeniu spod obowiązku jego spełnienia. Okres przejściowy nie może być dłuższy niż okres wymagany zobowiązaniami formalnymi.

Tabela 26. Rozmieszczenie infokiosków na obszarze aglomeracji poznańskiej w 2012 roku

Jednostka terytorialna	Typ	lokalizacja
Poznań	Kioski zewnętrzne	Zamek Cesarski, ul. Św. Marcin
		Arkadia, Centrum Informacji Miejskiej, ul. Ratajczaka (przy ścianie budynku)
		ul. Półwiejska
		Ostrów Tumski
		Malta, ul. Wiankowa
		ul. Roosevelta
	Kioski wewnętrzne	Ławica CIM (wnętrze budynku)
Murowana Goślina	Kioski wewnętrzne	Ratusz w Murowanej Goślinie, Plac Powstańców Wlkp.
		Ratusz w Murowanej Goślinie, Nowy Rynek
		Urząd Miasta i Gminy, ul. Poznańska 16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Lokalizacje infokiosków (http://www.wielen.pl/content.php?cms_id=1085&lang=pl&p=p3; odczyt 29.05.2012).

kach, m.in. angielskim, niemieckim, hiszpańskim i francuskim, a rowerzyści mówili dwoma językami obcymi.

Opisując jakość usług informacji turystycznej w aglomeracji poznańskiej, poza omówionymi wyżej elementami budowanego systemu jednostek informacji turystycznej, należy pozytywnie ocenić system informacji elektronicznej (strony internetowe) oraz działania przeprowadzone w sferze oznakowania najważniejszych atrakcji turystycznych. Trzeba podkreślić, że od 2008 roku Wielkopolska Organizacja Turystyczna oznakowała najważniejsze walory turystyczne województwa tablicami informacyjnymi w języku polskim i angielskim. Tablice te rozmieszczane są przede wszystkim przy głównych trasach tranzytowych. Są wśród nich również turystyczne tablice informacyjne wykonywane w technologii kodów QR, zlokalizowane w sąsiedztwie najważniejszych obiektów turystyki kulturowej. Turystyczne znaki drogowe E22b umieszczone zostały w węzłach autostradowych i informują kierowców o takich atrakcjach, jak ratusz w Poznaniu czy zamek w Kórniku.

4. Aglomeracja poznańska na rynku turystycznym

Zasoby turystyczne oraz towarzysząca im infrastruktura, szczegółowo scharakteryzowane w poprzednich dwóch rozdziałach, budują całościowy potencjał turystyczny aglomeracji poznańskiej, składający się na uwarunkowania zasobowe rozwoju turystyki. Dla pełnej jego oceny konieczna jest weryfikacja dokonana przez ostatecznych odbiorców – touroperatorów kreujących oferty turystyczne na rynku oraz turystów przybywających do aglomeracji. Dopiero ich ocena stanowi pełny obraz turystyki jako funkcji społeczno-gospodarczej aglomeracji. Zasoby stają się walorami, a zbiór obiektów bazą noclegową tylko wtedy, gdy stanowią przedmiot zainteresowania i kupna na rynku. Konieczna jest zatem odpowiedź na pytania, jaki jest wolumen i dynamika zmian popytu turystycznego oraz wielkości podstawowych wskaźników rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji, a także jaki jest odbiór i ocena głównych zasobów turystycznych o charakterze kulturowym w zależności od narodowości turystów.

Aglomeracja poznańska, w celu wzmocnienia swojej pozycji konkurencyjnej na rynku turystycznym, musi być atrakcyjna nie tylko dla indywidualnych odbiorców, ale również dla touroperatorów oferujących polskie pakiety turystyczne na rynkach zagranicznych, którzy ze względu na swoją pozycję rynkową decydują w dużym stopniu o wielkości generowanego popytu. Drugim zagadnieniem, które warto poruszyć, jest próba odpowiedzi na pytanie, jakie walory turystyczne Poznania i okolic znajdują uznanie wśród polskich biur turystyki przyjazdowej.

4.1. Charakterystyka ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej

Piotr Zmyślony

Ruch turystyczny to zjawisko skutecznie wymykające się ze sztywnym ramom statystyki publicznej. Wynika to z charakteru pobytu turystycznego, który statystycznie można zmierzyć poprzez fakt skorzystania z usługi noclegowej. Właśnie rejestracja pobytu w tzw. rejestrowanej bazie noclegowej jest podstawowym miernikiem ruchu turystycznego. Z naturalnych przyczyn pomiar statystyczny nie obejmuje odwiedzających jednodniowych (wycieczkowicze), a także korzystających z noclegów w tzw. prywatnej bazie noclegowej oraz u krewnych i znajomych. Z tego względu wiele miast decyduje się na przeprowadzanie okresowych badań marketingowych w celu poznania realnej wielkości i struktury ruch turystycznego. Nie mają one jednak cech porównywalności. Zatem jedyne bieżące i

porównywalne bazy danych dotyczące ruchu turystycznego stanowią wspomniane rejestry GUS.

Ruch turystyczny w świetle badań ankietowych

Wielkość ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej rozumianej jako miasto Poznań i powiat poznański (a więc bez trzech gmin nie wchodzących w skład powiatu poznańskiego) można określić także na podstawie reprezentatywnych badań ankietowych (próba n=1750) przeprowadzonych w III kwartale 2011 roku przez firmę Biostat na zlecenie Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej (Biostat 2012). Badania miały na celu oszacowanie wielkości i struktury ruchu turystycznego w Wielkopolsce oraz ocenę jakości usług turystycznych i określenie turystycznego wizerunku Wielkopolski. Opierając się na proporcji odwiedzających jednodniowych i turystów zakwaterowanych indywidualnie (ustalonych w wyniku badań) oraz liczby korzystających z noclegów (GUS), ustalono szacunkową wielkość rynku dla województwa oraz poszczególnych powiatów. Szacunkowa wielkość ruchu turystycznego w 2011 roku w aglomeracji poznańskiej wyniosła 1 205 930 osób (miasto Poznań 886 213, powiat poznański 319 717), w tym wielkość ruchu nierejestrowanego przez GUS wyniosła 525 746 osób (miasto Poznań 356 465, powiat poznański 169 281).

Badania ankietowe w zakresie ruchu turystycznego przeprowadzono w Poznaniu dwukrotnie (w 2000 i 2010 roku), jednak miały one na celu szczegółowe rozpoznanie jego struktury. Badania wykonywane były na potrzeby diagnozy w trakcie prac nad dokumentami strategicznymi z zakresu turystyki: „Strategią rozwoju rynku turystycznego w Poznaniu" (Bosiacki 2000) oraz „Strategią rozwoju turystyki w Poznaniu do 2030 roku", której częścią jest opracowanie „Rozwój rynku turystycznego Poznania w latach 2000–2030" (Bosiacki i in. 2011).

W 2010 roku w wyniku badań przeprowadzonych na próbie N=1770 dokonano segmentacji ruchu turystycznego Poznania. W odniesieniu do turystów krajowych wyróżniono cztery podstawowe segmenty (Bosiacki i in. 2011, s. 134–135):

- segment osób przyjeżdżających w celach służbowych – około 1/3 ogółu turystów odwiedzających Poznań (31,2%);
- segment osób przyjeżdżających w celach typowo turystycznych (zwiedzanie, kultura, udział w imprezach i wydarzeniach, rekreacja, wypoczynek) – niespełna 1/3 ogółu turystów odwiedzających Poznań (29%);
- segment osób przyjeżdżających w celach odwiedzin krewnych i znajomych – około 15%;
- segment osób przyjeżdżających na zakupy – około 10%.

Natomiast w odniesieniu do turystów zagranicznych wyróżnić należy następujące główne segmenty (Bosiacki i in. 2011, s. 136):

- segment turystów przyjeżdżających w sprawach służbowych (około 31%);
- segment turystów przyjeżdżających w celach turystycznych (zwiedzanie, wypoczynek, uczestnictwo w imprezach) (około 24,7%);
- segment turystów odwiedzających rodzinę i znajomych (około 23,5%);
- segment turystów zakupowych (9,7%).

Nadal brakuje badań mierzących szczegółowo zarówno wielkość, jak i strukturę ruchu turystycznego w wymiarze aglomeracyjnym.

Ruch turystyczny w aglomeracji poznańskiej według GUS

Z uwagi na to, że zakres badań przeprowadzonych na potrzeby „Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej" (2012), których szczegółowe wyniki zostały zaprezentowane w poprzednim rozdziale, dotyczył wyłącznie aspektów podażowych w ujęciu statycznym, przedstawione dalej zmiany zachodzące w ruchu turystycznym opierają się na danych ze statystyki publicznej (GUS-BDL 2012). Oznacza to, że możliwe jest zaprezentowanie danych w najszerszym zakresie przestrzennym, obejmującym 21 jednostek terytorialnych należących do Rady Aglomeracji Poznańskiej. Z uwagi na dostępność danych, zakres czasowy obejmuje lata 1995–2010. Oprócz podstawowych szeregów czasowych dotyczących liczby korzystających z noclegów oraz liczby udzielonych noclegów, dla wskazania poziomu rozwoju funkcji turystycznej oraz jej wewnętrznego zróżnicowania, przedstawiono także wskaźniki intensywności i gęstości ruchu turystycznego (Warszyńska, Jackowski 1978) na szczeblu gminnym:

- liczba korzystających z noclegów/liczba mieszkańców × 100 (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Schneidera);
- liczba udzielonych noclegów/liczba mieszkańców × 100 (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Chavrata);
- przeciętna długość pobytu;
- liczba korzystających z noclegów/powierzchnia w km^2 (wskaźnik gęstości ruchu turystycznego).

W 2010 roku z rejestrowanej bazy noclegowej całej aglomeracji poznańskiej (włączając w to trzy gminy spoza powiatu poznańskiego) skorzystało ponad 758 tys. turystów. 77% z nich (583 tys.) nocowało na terenie Poznania, co jest skorelowane z koncentracją przestrzenną obiektów noclegowych (tab. 27). Łącznie w całej aglomeracji udzielono 1,32 mln noclegu, w tym 75% (986 tys.) w Poznaniu. Średnia długość pobytu w Poznaniu jest stosunkowo krótka i wynosi 1,7 dnia, co oznacza, że przeciętny turysta zatrzymuje się tylko na jedną noc.

Z informacji zamieszczonych w tabeli 27 oraz na rycinie 47 jednoznacznie wynika, że w latach 1997–2010 (nie brano pod uwagę lat 1995 i 1996 ze względu na niepełne dane dotyczące liczby udzielonych noclegów) nastąpił większy wzrost liczby turystów (57%) niż udzielonych noclegów (18%). Stąd wniosek, że coraz liczniejsi turyści odwiedzający aglomerację decydowali się na coraz krótsze pobyty. Potwierdza to malejący wskaźnik długości pobytu, który w 1997 roku wyniósł aż 2,3 nocy w aglomeracji (przy czym widoczne były znaczne różnice między miastem a terenami podmiejskimi), po czym obniżał się, osiągając poziom charakterystyczny dla miasta. Można stwierdzić, że krótki pobyt wynika przede wszystkim z biznesowego charakteru popytu turystycznego i jest czynnikiem obniżającym konkurencyjność wynikową gospodarki turystycznej w aglomeracji.

Wzrost liczby osób korzystających z bazy noclegowej nie jest równomierny (tab. 27). W całym okresie analizy liczba turystów w Poznaniu wzrosła o 51%, podczas

Tabela 27. Charakterystyka ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej w latach 1995–2010

Lata	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Korzystający z noclegów (w tys.)																
Miasto Poznań	385,3	413,4	396,4	397,2	416,5	393,5	395,3	363,7	385,0	402,6	434,0	482,2	524,2	532,7	496,2	583,0
Obszar podmiejski*	76,2	83,3	86,1	89,9	72,2	100,0	101,6	93,8	114,2	119,6	112,9	110,6	114,6	153,2	154,7	175,2
Razem	461,4	496,7	482,5	487,1	488,7	493,5	496,9	457,5	499,2	522,2	546,9	592,8	638,8	685,9	651,0	758,2
Udział Miasta Poznania (%)	83,5	83,2	82,2	81,5	85,2	79,7	79,5	79,5	77,1	77,1	79,4	81,3	82,1	77,7	76,2	76,9
Udzielone noclegi (w tys.)																
Miasto Poznań	–	–	771,9	770,4	587,5	733,2	688,2	616,4	661,0	676,8	748,4	850,4	888,9	979,2	891,7	986,5
Obszar podmiejski*	–	–	346,2	308,5	259,4	243,3	229,8	186,5	227,1	236,0	227,5	210,1	253,4	320,4	298,3	336,2
Razem	–	–	1118,1	1078,9	846,9	976,5	917,9	802,9	888,1	912,8	975,9	1060,5	1142,3	1299,6	1190,0	1322,7
Udział Miasta Poznania (%)	–	–	69,0	71,4	69,4	75,1	75,0	76,8	74,4	74,1	76,7	80,2	77,8	75,3	74,9	74,6
Przeciętna długość pobytu (w dniach)																
Miasto Poznań	–	–	1,9	1,9	1,4	1,9	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,7	1,8	1,8	1,7
Obszar podmiejski	–	–	4,0	3,4	3,6	2,4	2,3	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	2,2	2,1	1,9	1,9
Razem	–	–	2,3	2,2	1,7	2,0	1,8	1,8	1,8	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	1,8	1,7
Umiędzynarodowienie ruchu turystycznego (%)**																
Miasto Poznań	41,6	42,0	37,1	37,4	32,0	36,1	35,1	35,6	41,0	41,5	38,2	34,9	30,0	29,9	30,9	28,0
Obszar podmiejski	11,5	11,6	11,1	12,5	12,7	12,1	10,4	10,8	13,0	13,8	12,2	12,6	11,1	10,8	10,9	9,9
Razem	36,6	36,9	32,5	32,8	29,1	31,2	30,1	30,5	34,6	35,1	32,8	30,7	26,6	25,7	26,2	23,8
Udział Miasta Poznania (%)***	95,5	95,5	94,8	93,7	94,1	92,8	93,4	93,1	91,8	91,2	92,5	92,6	92,7	91,7	91,7	92,1

Objaśnienia: *dotyczy terytorium powiatu poznańskiego oraz gmin Szamotuły, Skoki i Śrem; **udział cudzoziemców korzystających z noclegów w ogólnej liczbie korzystających z noclegów; ***udział cudzoziemców korzystających z noclegów w Poznaniu w ogólnej liczbie cudzoziemców korzystających z noclegów na terenie całej aglomeracji.
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL (2011).

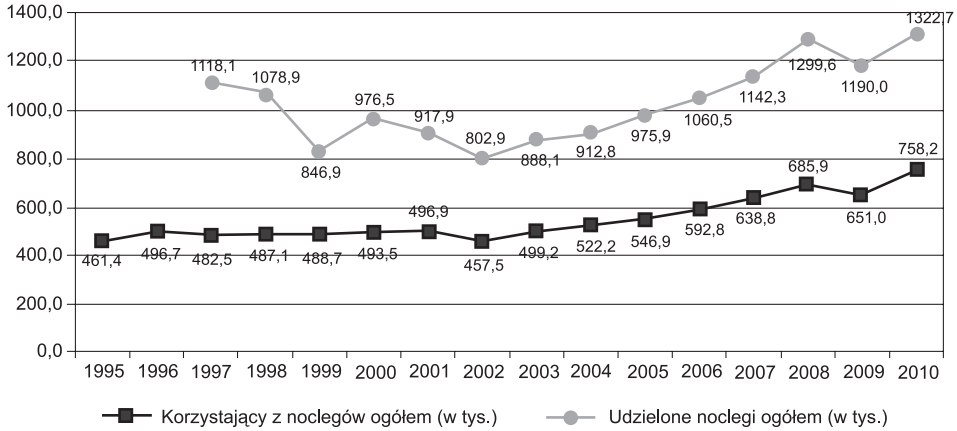
gdy na obszarze metropolitalnym aż o 130%. Biorąc pod uwagę wspomniane zagęszczenie liczby turystów w Poznaniu, należy stwierdzić, że całkowity wzrost liczby korzystających z noclegów w całej aglomeracji wyniósł 64%. Ponadto można zauważyć zdecydowanie większą dynamikę wzrostu liczby turystów począwszy od 2003 roku.

Zupełnie inną tendencję można zaobserwować w odniesieniu do liczby udzielonych noclegów, co jeszcze dokładniej tłumaczy wspomnianą różnicę dynamiki zmian dwóch podstawowych wskaźników popytu. W okresie 1997–2010 liczba udzielonych noclegów w Poznaniu wzrosła o 28%, jednocześnie na terenach podmiejskich odnotowano spadek o 3% (co łączy się ze spadkiem przeciętnej długości pobytu). Zmiany te świadczą o spadku, a nie tylko malejącej konkurencyjności turystycznej obszaru metropolitalnego w relacji do miasta centralnego.

Konkurencyjność turystyczną aglomeracji poznańskiej w wymiarze międzynarodowym można prześledzić na podstawie wskaźnika obrazującego udział cudzoziemców korzystających z noclegów w Poznaniu w ogólnej liczbie cudzoziemców korzystających z noclegów na terenie całej aglomeracji (dolna część tab. 27). Jego ogólna wartość ulega znacznemu obniżeniu w okresie analizy. W 1995 roku ponad jedną trzecią turystów stanowili cudzoziemcy, po czym w kolejnych latach, aż do 2006 roku, udział ten ulegał wahaniom, utrzymując się w przedziale 29–37%. W ostatnich latach można zaobserwować dalszy jego spadek. W 2010 roku turyści zagraniczni stanowili tylko jedną czwartą ogólnej liczby korzystających z noclegów, przy czym spadek wartości wskaźnika umiędzynarodowienia ruchu turystycznego dotyczy zarówno Poznania, jak i terenów podmiejskich, inna jest jednak jego siła. W mieście centralnym jego poziom kształtował się w przedziale od 42% do 28%, podczas gdy na pozostałym obszarze od 14% do 10%. Konsekwencją koncentracji podaży i ruchu turystycznego w mieście jest wysoki udział Poznania w generowaniu przyjazdowego ruchu turystycznego – dziewięciu na dziesięciu turystów zagranicznych odwiedzających aglomerację poznańską wybierało obiekt noclegowy zlokalizowany w mieście.

Wskaźniki rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej

Obszar aglomeracji poznańskiej jest zróżnicowany pod względem natężenia funkcji turystycznej. Odniesienie wielkości ruchu turystycznego do liczby mieszkańców pozwala dostrzec rzeczywiste znaczenie turystyki w danej jednostce terytorialnej i sprawia, że pozycja Poznania przestaje być tak bardzo dominująca. Biorąc pod uwagę relację liczby turystów do liczby mieszkańców (ryc. 47), można wyróżnić gminy charakteryzujące się ponadprzeciętnym natężeniem funkcji turystycznej (przy czym przeciętny poziom dla aglomeracji wynosi 79,63 turysty na 100 mieszkańców). Są nimi: Puszczykowo (112,59), Stęszew (165,52), Tarnowo Podgórne (194,28) oraz Poznań (105,68). Ciekawe jest to, że z tym w miarę ciągłym obszarem sąsiadują „białe plamy", w których funkcja turystyczna oficjalnie nie istnieje – są nimi gminy Rokietnica, Dopiewo i Kleszczewo (w wyniku badań inwentaryzacyjnych przeprowadzonych w Centrum Badań Metropolitalnych stwierdzono obec-

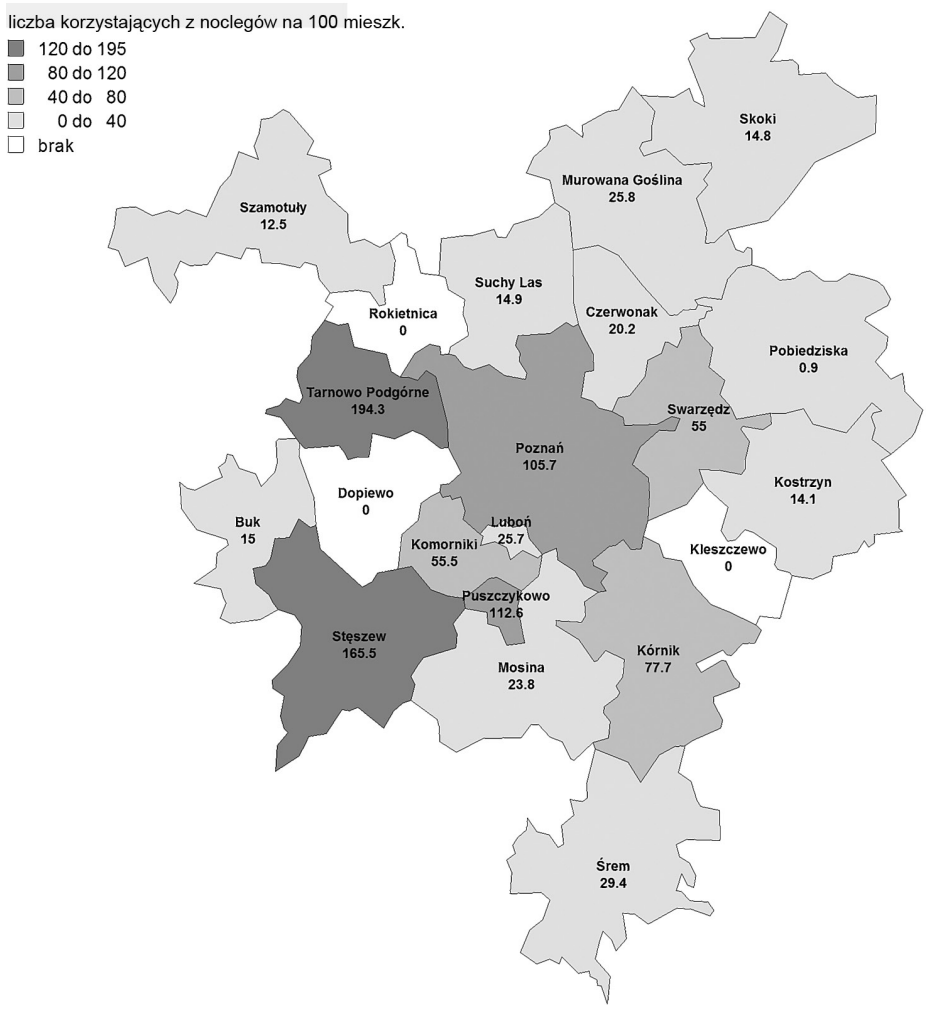

Ryc. 47. Ruch turystyczny w aglomeracji poznańskiej 1995–2010
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL (2011).

ność pojedynczych obiektów noclegowych – patrz rozdz. 3). Z Poznaniem sąsiadują także gminy charakteryzujące się niższym od przeciętnego poziomem natężenia funkcji turystycznej (wynoszącym od 41 do 80 turystów na 100 mieszkańców): Komorniki, Swarzędz oraz Kórnik. W pozostałych gminach poziom wskaźnika jest niski. Na podstawie tych informacji można stwierdzić, że natężenie funkcji turystycznej jest skorelowane z liczbą mieszkańców – najbardziej popularne są obszary charakteryzujące się największą liczbą ludności. Warto jeszcze dodać, że w porównaniu do roku 1995 ogólny poziom wskaźnika wzrósł o ponad 50% (wynosił 52 turystów na 100 mieszkańców), jednak wzrost ten nie dotyczył gmin Szamotuły, Skoki, Rokietnica, Pobiedziska, Mosina, w których odnotowano zmniejszenie natężenia funkcji turystycznej, co wiązało się przede wszystkim z likwidacją zdekapitalizowanych obiektów noclegowych.

Podobnie kształtuje się zróżnicowanie przestrzenne natężenia funkcji turystycznej mierzone liczbą udzielonych noclegów przypadających na 100 mieszkańców (ryc. 48). Przeciętna wartość tego wskaźnika dla całego obszaru aglomeracji wynosi 138,92 i w okresie poddanym analizie wzrosła aż o 136% (w 1995 roku wynosiła 58,86), co świadczy o dużej dynamice wzrostu ruchu turystycznego. Nieomal analogicznie do poprzednio omawianego wskaźnika według Schneidera ponadprzeciętny poziom odnotowano w Tarnowie Podgórnym (389,88 noclegu na 100 mieszkańców), Stęszewie (263,76) oraz Puszczykowie (288,58), a ponadto w Kórniku (220, 58) i Poznaniu (178,83). W pozostałych jednostkach wartość wskaźnika nie przekroczyła 100 noclegów.

Warto zauważyć, że w porównaniu do poprzednio omawianego wskaźnika swoją pozycję wyraźnie poprawiły gminy: Skoki, Puszczykowo, Kórnik i Szamotuły. Wynika z tego, że relacja liczby udzielonych noclegów do liczby korzystających z noclegów jest wyższa niż w innych gminach. Relacja ta wskazuje na przeciętną długość pobytu (ryc. 50). Oprócz gmin, w których oficjalnie nie występuje żaden ruch turystyczny, gminy aglomeracji poznańskiej podzielono na trzy grupy. Pierwszą, najliczniejszą, tworzy 12 jednostek, w których średnia długość

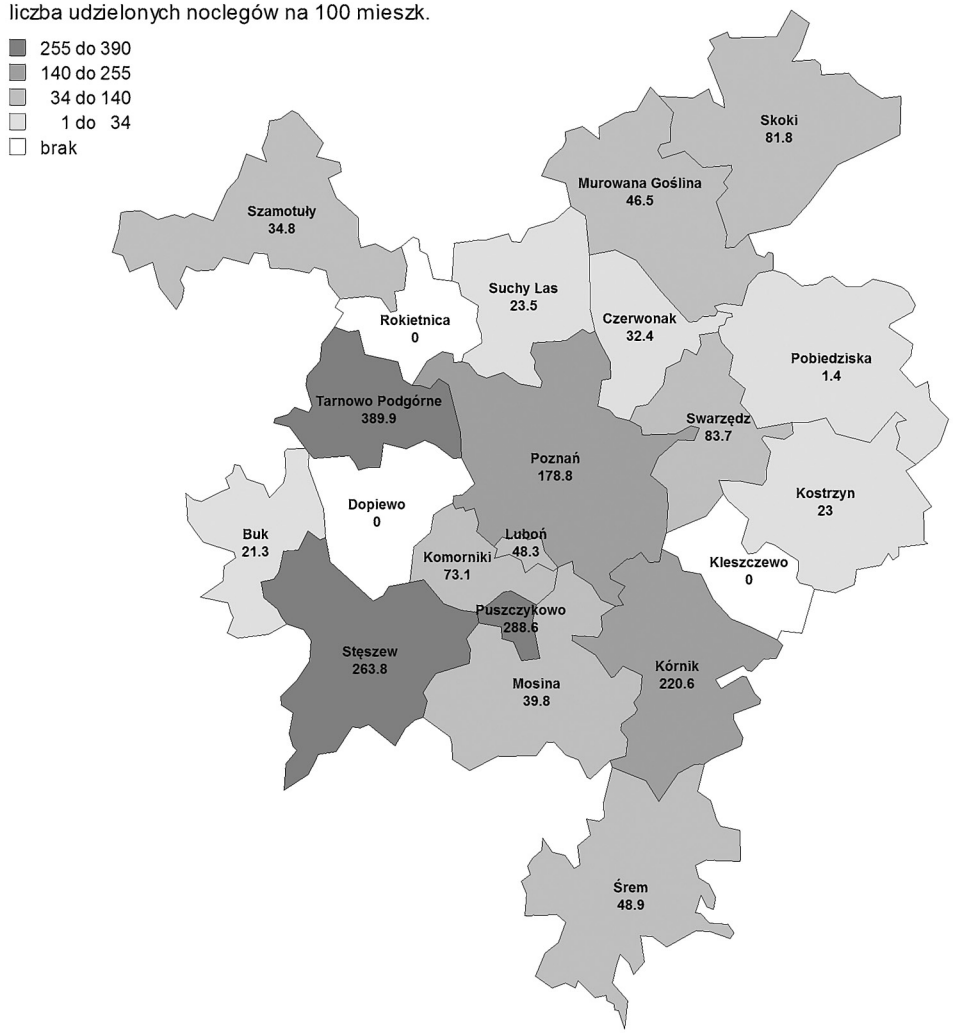
Ryc. 48. Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Schneidera w aglomeracji poznańskiej (2010)
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL (2011).

pobytu jest zbliżona do średniego czasu w całej aglomeracji, wynoszącego 1,7 nocy. Przedział ten wynosi od 1,5 do 2 nocy. Można zatem stwierdzić, że charakter pobytu turystów jest w nich zbliżony do charakteru odwiedzin Poznania i odpowiada stylowi miejskiej turystyki biznesowej. Drugą grupę, zbliżoną charakterem do pierwszej, tworzą gminy Buk i Komorniki, w których dominują jeszcze krótsze pobyty, trwające mniej niż półtorej nocy.

Trzecia grupa składa się z czterech wspomnianych na początku poprzedniego akapitu gmin, dla których wskaźnik liczby udzielonych noclegów jest wyższy niż wskaźnik liczby korzystających z noclegów w przeliczeniu na 100 mieszkańców. Widoczne jest, że długość pobytu turystów w tych gminach jednoznacznie odbiega

swym charakterem od pozostałego obszaru – trwa on wyraźnie powyżej 2,5 nocy, co wskazuje na jego wypoczynkowy charakter. Znajduje to odzwierciedlenie w typie zasobów turystycznych oraz rodzaju bazy noclegowej dominujących w tych gminach.

Rozkład przestrzenny gęstości ruchu turystycznego, a więc wskaźnika uwzględniającego powierzchnię gmin (ryc. 51) różni się w znacznym stopniu od poprzednich wskaźników. Ponadprzeciętny poziom wskaźnika, wynoszący powyżej 280 osób korzystających na 1 km^2, uzyskany w Poznaniu (2225), Tarnowie Podgórnym (415), Puszczykowie (678) oraz Luboniu (542), jest pochodną dużej liczby miejsc

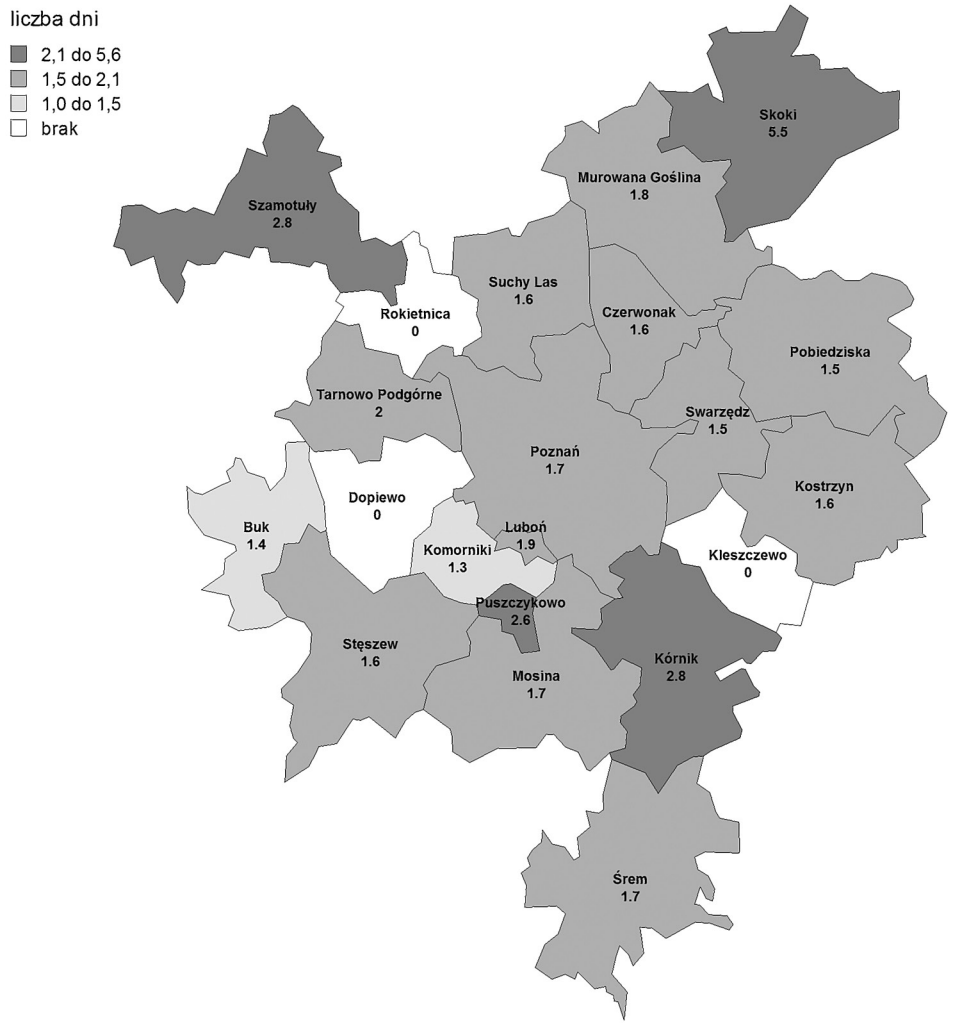

Ryc. 49. Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Chavrata w aglomeracji poznańskiej (2010)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL (2011).

noclegowych lub małej powierzchni gmin. Relatywnie niższy poziom (ponad 100 korzystających/1 km^2) występuje w gminach Stęszew (138), Swarzędz (236) oraz Komorniki (163). W pozostałych gminach gęstość ruchu turystycznego jest zdecydowanie niższa i wynosi poniżej 70 osób korzystających/1 km^2). W tym wypadku potwierdza się silna koncentracja ruchu turystycznego w mieście centralnym aglomeracji poznańskiej.

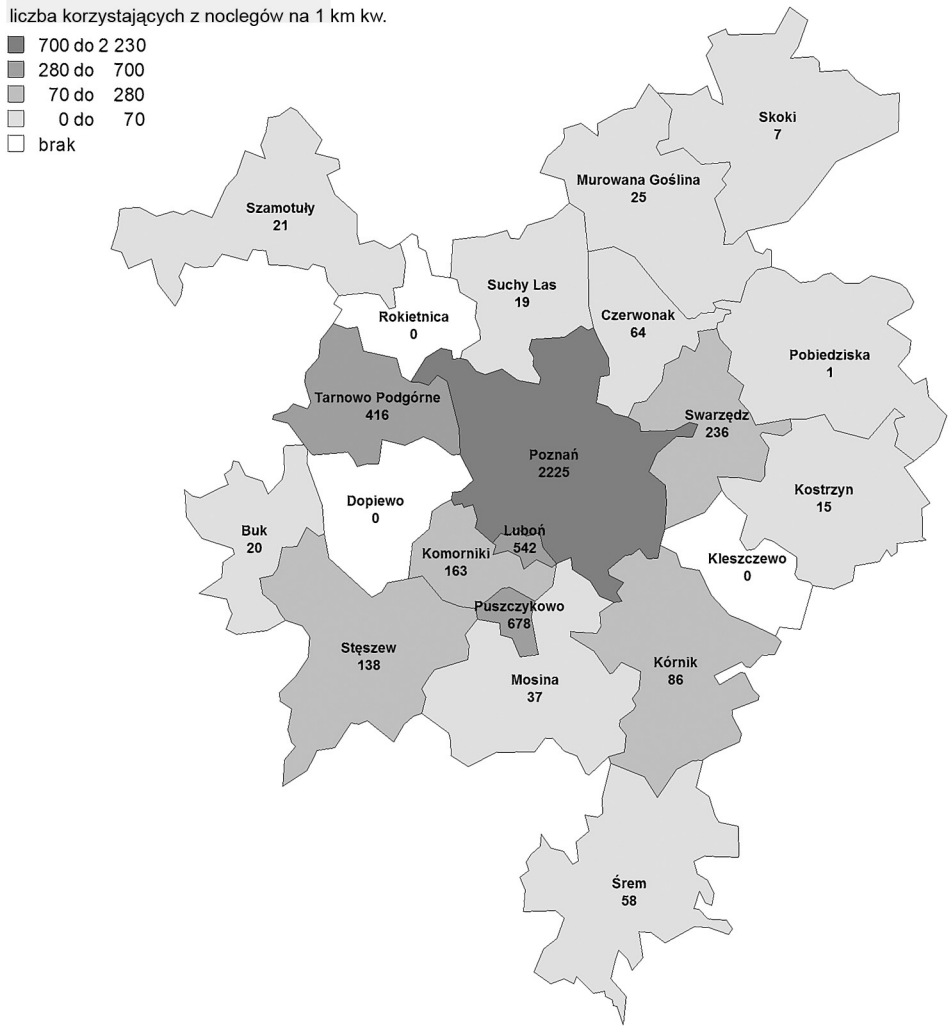
Dopełnieniem badania ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej jest analiza porównawcza Poznania z innymi dużymi polskimi miastami, odnosząca się do trzech pierwszych omówionych szczegółowo wskaźników: wskaźnika natężenia funkcji turystycznej według Schneidera i według Chavrata oraz wskaźnika prze-

Ryc. 50. Przeciętna długość pobytu turystów w aglomeracji poznańskiej (2010)
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL w 2011 roku.

ciętnej długości pobytu (tab. 28). Z uwagi na to, że w wielu miastach Polski nie określono jednoznacznie granic obszarów aglomeracyjnych, nie jest możliwe dokonanie analizy na szczeblu aglomeracyjnym, zatem ograniczono się do granic administracyjnych miast. Takie porównanie przynosi częściową weryfikację atrakcyjności turystycznej aglomeracji poznańskiej.

Z danych przedstawionych w tabeli 28 wynika, że Poznań plasuje się w czołówce najczęściej odwiedzanych dużych miast w Polsce. Pod względem liczby korzystających z noclegów przypadających na 100 mieszkańców ustępuje on miejsca Krakowowi, Warszawie i Wrocławiowi. Niższy poziom wskaźnika obserwuje się m.in. w Trójmieście, Szczecinie oraz Lublinie. Gorzej sytuacja przedstawia się w

Ryc. 51. Gęstość ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej (2010)
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL (2011).

Tabela 28. Natężenie rozwoju funkcji turystycznej w największych miastach Polski (2010)

Miasto	Korzystający z noclegów na 100 mieszkańców	Udzielone noclegi na 100 mieszkańców	Przeciętna długość pobytu
Kraków	200,17	417,62	2,1
Warszawa	137,42	234,21	1,7
Wrocław	109,92	195,53	1,8
Poznań	105,68	178,83	1,7
Trójmiasto	99,34	257,19	2,6
Szczecin	89,78	178,10	2,0
Lublin	53,86	81,25	1,5
Łódź	45,16	83,72	1,9
Bydgoszcz	35,94	64,13	1,8
Podregion katowicki	33,17	69,14	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL (2011).

odniesieniu do liczby udzielonych noclegów. Oprócz trzech wymienionych wcześniej konkurentów, wyższą wartość wskaźnika odnotowuje się także w Trójmieście. Pozycję konkurencyjną Poznania obniża krótki przeciętny czas pobytu turystów. Tylko w Lublinie ten czas jest krótszy, natomiast w Warszawie równy długości pobytu w Poznaniu. Najdłużej (przynajmniej dwie noce) trwa pobyt w Szczecinie, Katowicach, Krakowie i Trójmieście. Wydłużenie pobytów turystów, obok zwiększenia umiędzynarodowienia bazy turystycznej na terenach podmiejskich, powinno stać się celem strategicznym rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej.

Aglomeracja poznańska w opinii turystów kulturowych

Do pełnej analizy ruchu turystycznego w aglomeracji poznańskiej brakuje pomiaru oceny atrakcyjności poszczególnych zasobów przez samych odbiorców. Niestety, taka wyczerpująca charakterystyka wymagałaby przeprowadzenia szeroko zakrojonych badań, obejmujących swoim zakresem zarówno turystów zorganizowanych, jak i indywidualnych, co wykraczało poza działania koordynowane przez Centrum Badań Metropolitalnych. Brak ten w dużej części mogą wypełnić badania ankietowe wśród poznańskich przewodników turystycznych wykonane w okresie od grudnia 2010 do lutego 2011 (zakres czasowy badania obejmował lata 2009–2010), por. „Obcy w Poznaniu" pod redakcją Armina Mikosa von Rohrscheidta (2011a). Redaktor we wstępie tej monografii celnie zauważa, że Poznań, jak też inne polskie miasta, nie doczekał się swoich „kulturowo-turystycznych portretów (…), rysujących na podstawie rzetelnych analiz ich rzeczywisty profil z punktu widzenia tych współczesnych «obcych»: dzisiejszych turystów miejskich" (s. 7).

Na podstawie wyników badań przedstawionych w książce można stwierdzić, że atrakcyjność oraz popularność miejsc i atrakcji w Poznaniu i okolicach w dużej mierze zależy od narodowości osób je zwiedzających. Trzon najbardziej popularnych atrakcji stanowią miejsca i obiekty przypisane przez autorów monografii do czte-

rech tras turystycznych: Śródka i Ostrów Tumski (Poznań okresu wczesnopiastowskiego); Stare Miasto (miasto królewskie Poznań); Poznań w okresie zaborów oraz pozostałe miejsca i obiekty. Trasy te obejmują walory uznane przez autorów za podstawowe i dodatkowe, pokazywane grupom wyprofilowanym (Buryan, Ohde 2011).

Do pierwszej grupy należą: archikatedra; kościół Najświętszej Marii Panny In summon, Psałteria, zabudowa Starego Rynku z elementami „małej architektury" (pręgierz, fontanny, rzeźby), ratusz, fara, Wzgórze Przemysła, pozostałości murów miejskich, plac Wolności, Biblioteka Raczyńskich, Hotel Bazar, Dzielnica Cesarska z Teatrem Wielkim, Collegium Minus Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i Zamkiem Cesarskim, plac Adama Mickiewicza i pomnik Ofiar Czerwca 1956 r., a także oddziały Muzeum Narodowego i Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych.

Do dodatkowych (wyspecjalizowanych) walorów zaliczono: Śródkę, most Biskupa Jordana, fortyfikacje twierdzy Poznań, Akademię Lubrańskiego i Muzeum Archidiecezjalne, Wzgórze św. Wojciecha z kościołem, kryptą i cmentarzem zasłużonych Wielkopolan, fontannę Prozerpiny, studzienkę Bamberki, plac Kolegiacki, pałace Górków, Działyńskich i Mielżyńskich, studzienkę Higiei, Arkadię, Teatr Polski, pozostałości pierwszego etapu twierdzy Poznań (twierdza poligonalna), kolejowy Dworzec Letni, tzw. Ring Stuebbena, Stary Browar, relikty drugiego etapu budowy twierdzy Poznań (twierdza fortowa), teren Międzynarodowych Targów Poznańskich, dzielnicę Łazarz (Górny) i Jeżyce, park Wilsona z Palmiarnią, secesyjne kamienice, halę Arena, zabytki bamberskie, obiekty związane z wydarzeniami Czerwca '56, trasę „Jeżycjady", Okrąglak, architekturę industrialną Poznania (Stara Rzeźnia, Gazownia), Stadion Miejski, a także miejsca na obszarze podmiejskim – zamek i arboretum w Kórniku, zespół pałacowy z galerią, park i kościół św. Marcelina w Rogalinie, Muzeum Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie oraz Muzeum Przyrodniczo-Łowieckie w Uzarzewie.

Do walorów popularnych wśród turystów niemieckojęzycznych należą: studzienka Bamberki i Muzeum Bambrów Poznańskich, Kolegium Jezuickie, dawny Hotel Saski (ul. Wrocławska), Fort VII przy Al. Polskiej, cmentarz na Miłostowie, Zamek Cesarski, Kościół Wszystkich Świętych przy ul. Grobla, Dzielnica Cesarska, tzw. Miasto Pruskie (obszar pomiędzy Bazarem, al. Marcinkowskiego, ul. Fredry oraz ul. św. Marcin i ul. Solną), plac Wiosny Ludów, secesyjne Jeżyce i Górny Łazarz, dom przy ul. Podgórnej 6 (miejsce urodzenia Paula Ludwiga von Beneckendorffa und von Hindenburga), dom na Starym Rynku nr 100 (miejsce zamieszkania rodziny żony dramaturga Ernsta Theodora Amadeusa Hoffmanna), kamienica przy ul. Fredry 12 (miejsce urodzenia aktorki Lilli Palmer), a także dzieła sztuki znajdujące się w katedrze i Muzeum Narodowym (Mikos v. Rohrscheidt 2011b).

Turystów hiszpańskojęzycznych interesują głównie kościoły, ze szczególnym uwzględnieniem kompleksu pojezuickiego, archikatedry, kościoła Franciszkanów na Wzgórzu Przemysła oraz Stary Rynek i obiekty związane z kulturą hiszpańską: kolekcja malarstwa w Muzeum Narodowym i kopia fontanny lwów z Alhambry na Dziedzińcu Różanym Zamku Cesarskiego (Ratkowska 2011a).

Walorami dodatkowo docenianymi przez turystów rosyjskojęzycznych są: pomnik Ułanów Poznańskich, cerkiew św. Mikołaja, Cytadela z cmentarzem prawosławnym, a także zabytki i pamiątki związane z kulturą i sztuką rosyjską znajdujące się w Muzeum Sztuk Użytkowych na Wzgórzu Przemysła oraz na zamku w Kórniku i na Cytadeli (Artyshuk 2011).

Do walorów preferowanych przez turystów francuskich należą: Stary Rynek, plac Kolegiacki, fara, Stary Browar, plac Mickiewicza, Cytadela, Zamek Królewski, Arkadia, Biblioteka Raczyńskich, Sala Chopinowska w Muzeum Instrumentów Muzycznych, Dom Bretanii na Starym Rynku, dzieła sztuki związane z kulturą francuską znajdujące się w sali sądowej ratusza, katedrze i Muzeum Narodowym (Piechowicz 2011).

Walorami docenianymi przez Brytyjczyków są: archikatedra, Stary Rynek, kompleks pojezuicki, Dzielnica Cesarska, plac Wolności, Stary Browar, tereny wokół jeziora Malta, Galeria Malarstwa i Rzeźby Muzeum Narodowego (ze szczególnym uwzględnieniem malarstwa polskiego), Muzeum Sztuk Użytkowych, Muzeum Archeologiczne oraz Muzeum Archidiecezjalne, Cmentarz Żołnierzy Alianckich na Cytadeli, pałac w Rogalinie z tzw. londyńskim gabinetem prezydenta Raczyńskiego, a także instytucje zajmujące się promowaniem kultury brytyjskiej i firmy działające na terenie miasta: centrum egzaminacyjne British Council, Biblioteka Brytyjska UAM, honorowy konsulat brytyjski oraz osobny – irlandzki, jak również zakłady GlaxoSmithKline (Ratkowska 2011b).

Turystów włoskich, z racji bogactwa zabytków historycznych ich własnego kraju, interesują obiekty związane z najnowszą historią Polski, ze wspólną dla obu narodów religią oraz restauracje poznańskie i oferowana w nich sztuka kulinarna (Bilińska, Olczykowski 2011).

Turyści pochodzenia żydowskiego stanowią bardzo różnorodną pod względem motywacji grupę. Do obiektów preferowanych przez nich należą: Ostrów Tumski, siedziba filii poznańskiej gminy żydowskiej przy ul. Stawnej, dawna Nowa Synagoga i skwer Akivy Egera, ul. Żydowska z dawnymi gmachami gminy wyznaniowej, kościół Najświętszej Krwi Pana Jezusa (dawna kamienica Świdwów), Stary Rynek z ratuszem, fara, ul. Paderewskiego oraz Bazar, pomnik 15 Pułku Ułanów Poznańskich, plac Wolności, ul. 27 Grudnia, Teatr Niemiecki, Teatr Polski, ul. Fredry, plac Mickiewicza, Zamek Cesarski, pomnik Poznańskiego Czerwca 1956 oraz podwórze kamienicy przy ul. Głogowskej 26a (symboliczny grób rabina Akivy Egera) (Rohrscheidt, Ratkowska 2011).

Oprócz wskazania najpopularniejszych walorów turystycznych w aglomeracji poznańskiej, na podstawie badań przeprowadzonych wśród przewodników poznańskich można wskazać wybrane elementy składające się na mniejszą od potencjalnej konkurencyjność oferty turystycznej aglomeracji poznańskiej (Mikos v. Rohrscheidt 2011c). Należą do nich:

- brak spójnej polityki przestrzennej, która zawierałaby zasady i mechanizmy chroniące krajobraz kulturowy Poznania;
- zaniedbania w zakresie estetyki szeregu miejsc znajdujących się na trasach turystów i samych tras;
- niewykorzystane walory dziedzictwa kulturowo-militarnego;

- brak wieczornej imprezy organizowanej dla turystów, mającej charakter wydarzenia cyklicznego;
- niewystarczające wykorzystanie pomników i innych obecnych w przestrzeni miejskiej obiektów memorialnych;
- mankamenty oferty muzealnej miasta (krzyżowanie się zbieżnych tematycznie ekspozycji w różnych placówkach muzealnych, połączone z ich rozrzuceniem w przestrzeni miejskiej, niski współczynnik multimedializacji i interaktywności poznańskich wystaw muzealnych, znikomy stopień integracji oferty muzealnej z regionalną i miejską ofertą turystyczną);
- brak miejskiej trasy turystycznej o standardzie materialnej oferty, wykorzystującej szereg instrumentów nowoczesnego szlaku turystycznego o zasięgu lokalnym;
- ograniczona lub niepewna dostępność wielu obiektów sakralnych.

Podsumowując, można stwierdzić, że potencjał turystyczny aglomeracji poznańskiej budowany jest na dwóch formach turystyki: biznesowej i kulturowej. O randze Poznania w odniesieniu do pierwszej z nich świadczy pozycja Międzynarodowych Targów Poznańskich w krajowych i międzynarodowych rankingach obiektów wystawienniczych oraz wysoka pozycja samego miasta w rankingach realizowanych wydarzeń biznesowych (omówionych w rozdz. 3.4). Z kolei oceniając potencjał turystyki kulturowej, należy przytoczyć pogląd M. v. Rohrscheidta (2008, 2011d), który zalicza aglomerację do grupy ośrodków lokujących się pod tym względem w ścisłej czołówce w skali kraju. Wysoka ocena wynika ze znaczącej liczby i dużej różnorodności obiektów i wydarzeń kulturalnych, których obecność pozwala rozwijać następujące formy turystyki kulturowej: dziedzictwa kulturowego, eventową, studyjną, miejską, muzealną, tematyczną, etniczną oraz militarną.

4.2. Atrakcyjność turystyczna aglomeracji poznańskiej w opinii polskich biur turystyki przyjazdowej

Jan Mazurczak

Aglomeracja poznańska, mimo istniejących walorów oraz stale rozwijającej się infrastruktury turystycznej, w opinii touroperatorów nie należy do najpopularniejszych turystycznie regionów w Polsce. Bezpośrednim i odczuwalnym przejawem tej oceny jest ich oferta, która w porównaniu z innymi aglomeracjami jest uboga. W celu zweryfikowania jej atrakcyjności turystycznej dokonano pogłębionego przeglądu ofert trzech polskich touroperatorów działających w obszarze zagranicznej turystyki przyjazdowej: Mazurkas Travel Poland, JAN-POL Incoming Tour Operator oraz Furnel Travel International. Dodatkowo przeprowadzono syntetyczną analizę częstotliwości występowania aglomeracji poznańskiej w ofercie polskich touroperatorów. Pozwoliło to zaproponować działania prowadzące do zwiększenia potencjału rynkowego Poznania na międzynarodowym rynku turystycznym.

Wyboru touroperatorów, na podstawie kryterium posiadania w ich ofercie rynkowej aglomeracji poznańskiej, dokonano poprzez weryfikację informacji pochodzących od poznańskiej branży turystycznej (hotele, restauracje, przewodnicy miejscy), a także informacji uzyskanych podczas warsztatów B2B oraz spotkań w trakcie imprez targowych. W rezultacie wybrano oferty trzech wspomnianych biur. Pozostali touroperatorzy nie uwzględniali Poznania w swoich ofertach lub traktowali go marginalnie. Analizy oferty Mazurkas Travel Poland dokonano na podstawie oficjalnego katalogu na rok 2012 pt. „Poland – New ideas. New inspirations. New tastes" (Mazurkas Travel 2011), przygotowanego w całości w języku angielskim. Ocena oferty dwóch pozostałych touroperatorów została przeprowadzona na podstawie ofert umieszczonych na stronach internetowych (Furnel 2012, JAN-POL 2012).

Proces tworzenia pakietów turystycznych przez touroperatora

Przegląd ofert touroperatorów należy poprzedzić charakterystyką procesu tworzenia przez nich produktów turystycznych, będących efektem łączenia miejsc i regionów oraz pakietyzacji usług. W pracy touroperatora można wyróżnić cztery elementy składowe. Pierwszy z nich to określenie idei produktu, czyli stworzenie koncepcji jego sprzedaży. Faza ta ma charakter kreatywny, a w jej trakcie przygotowywane i weryfikowane są pomysły pakietów, które następnie można sprzedać. Na tym etapie ważne jest odpowiednie pozycjonowanie oferty dla grup poszczególnych odbiorców. Inaczej będzie wyglądał pomysł na pakiet turystyczny dla studentów, inaczej dla rodzin z dziećmi, inaczej dla turystów z Wielkiej Brytanii, nieco inaczej dla turystów niemieckich. Najbardziej popularne pomysły sprzedaży to wycieczki dookoła kraju, szlakiem Jana Pawła II, odkrywanie kulinarne Polski, szlakiem zamków i pałaców itp.

Kolejny etap to czas realizacji pomysłu, czyli fizyczne przygotowanie produktu. W tym celu konieczne są wizyty studyjne, spotkania z dostawcami, z których usług touroperatorzy będą korzystać (hotele, restauracje, przewodnicy itp.), negocjacje cen i nadanie produktowi ostatecznego kształtu, czyli wirtualnego opakowania, w którym produkt zostanie zaprezentowany klientom.

W następnym etapie touroperatorzy poprzez działania promocyjne informują klientów o swojej ofercie i starają się im uświadomić, że ich oferta najlepiej spełnia oczekiwania odbiorców. Na samym końcu znajduje się konieczność zorganizowania możliwie szerokiej sieci dystrybucji oferty, co odbywa się przeważnie poprzez umowy z pośrednikami, czyli biurami podróży w różnych krajach, którzy ofertę sprzedają, lub poprzez sprzedaż oferty w Internecie. Powstałe w ten sposób pakiety prezentują atrakcje turystyczne w ujęciu tematycznym.

Aglomeracja poznańska w ofercie Mazurkas Travel Poland

Mazurkas Travel Biuro Turystyki Przyjazdowej działa na rynku turystycznym od 1999 roku, zajmuje się obsługą grup turystycznych, kongresów i konferencji, imprez incentive oraz turystów indywidualnych w Polsce i krajach sąsiadujących. Zakres obsługi klientów obejmuje rezerwacje hotelowe, tworzenie programów wy-

jazdowo-pobytowych, dobór restauracji i wykwalifikowanych pilotów oraz przewodników, a także szeroko pojętą obsługę szkoleń, kongresów i konferencji (Mazurkas Travel 2011). W ofercie tego jednego z największych polskich touroperatorów opisano 42 propozycje pobytów pakietowych w Polsce. Jedynie cztery z nich obejmują walory aglomeracji poznańskiej. Dla porównania warto stwierdzić, że najliczniej prezentowana w katalogu jest oferta Warszawy (30 razy), Krakowa (28 razy), Wrocławia (12 razy) oraz Gdańska (10 razy). Cztery oferty dotyczące Poznania nazwano (Mazurkas Travel 2011):

- „Poznan Worth Seeing – In The Heart of Poland" („Poznań warty odwiedzin – w sercu Polski"),
- „Taste Poland" („Smak Polski"),
- „Highlights of Poland – The Very Best of Poland" („Najważniejsze w Polsce – Najlepsze w Polsce"),
- „Folk Art Tour – Feel the True Spirit of Rural Poland" („Szlak sztuki ludowej – Poczuj prawdziwego ducha polskiej wsi")[15].

Pierwsza z wymienionych ofert poświęcona jest indywidualnie i w całości Poznaniowi (podobnie jak oferty innych polskich miast i regionów). Poznań przedstawiany jest w niej jako centrum biznesu, handlu i edukacji, które regularnie gości międzynarodowe konferencje i targi, jednocześnie jednak zwrócono uwagę na obecną w mieście sztukę, muzykę i architekturę. Do najważniejszych atrakcji zaliczono: zwiedzanie Starego Miasta z renesansowym ratuszem i koziołkami, Muzeum Instrumentów Muzycznych, Cytadelę z rzeźbami Magdaleny Abakanowicz, zamek w Kórniku i pałac w Rogalinie, Centrum Wycieczkowe Browaru LECH.

Kolejną ofertę nazwaną „Taste Poland" touroperator poleca miłośnikom dobrego jedzenia, intrygującej muzyki, niezapomnianej atmosfery lokalnych restauracji i artystycznych kawiarni. Oferta zachwalana jest jako możliwość odkrycia najciekawszych kulinarnie regionów w Polsce, poznania smaków klasycznej kuchni polskiej, skorzystania z warsztatów kulinarnych i odkrycia tradycyjnych polskich alkoholi (likiery, piwa, wódka). W planie ośmiodniowego pobytu znalazły się poza Poznaniem także Warszawa, Gdańsk i Gniew. Warto dodać, że w krótkim opisie pakietu wyróżniono sześć atrakcji, w tym dwie poznańskie. Jedna dotyczy restauracji Brovaria, która – jak można przeczytać – „kultywuje tradycję średniowiecznych karczm warzących piwo na własne potrzeby". Drugą atrakcją jest możliwość skosztowania rogali marcińskich, które wypiekane są tradycyjnie na dzień św. Marcina.

Trzecia oferta obejmująca Poznań – „Highlights of Poland – The Very Best of Poland" – poświęcona jest najważniejszym atrakcjom turystycznym Polski. Ma ona formę wycieczki dookoła kraju. W ciągu jedenastu dni goście zatrzymują się, poza Poznaniem, także w Warszawie, Gdańsku, Toruniu, Wrocławiu, Krakowie i Zakopanem. Niestety w opisie tej propozycji brak informacji o Poznaniu, a touroperator reklamuje m.in. pałac w Wilanowie, średniowieczny Toruń wpisany na listę UNESCO, Gdańsk z hanzeatyckim Starym Miastem, Wrocław, który będzie Europejską Stolicą Kultury w 2016 roku, oraz Kraków z największym średniowiecznym rynkiem w Europie.

[15] Wszystkie tłumaczenia pochodzą od autorów rozdziału.

Ostatnią propozycją Mazurkas Travel Poland, w której uwzględniono aglomerację poznańską, jest oferta „Folk Art Tour – Feel the True Spirit of Rural Poland". Produkt reklamowany jest jako atrakcja dla osób poszukujących tradycji wiejskich, drewnianego rzemiosła i drewnianych budynków, regionalnych smaków oraz muzyki ludowej. Niestety w opisie produktu brak jest informacji o atrakcjach aglomeracji poznańskiej, a jako atrakcję wymienia się obiad z miejscową rodziną z okolic Łowicza, która kultywuje bogatą tradycję regionu, spotkanie z zespołem Mazowsze, wizytę w Muzeum Ceramiki Kaszubskiej czy prywatny koncert fortepianowy utworów Karola Szymanowskiego, którego przedstawia się jako kompozytora inspirującego się muzyką ludową. Pakiet zakłada 13-dniowy pobyt w Polsce, a poza Poznaniem turyści przenocują jeszcze w Warszawie, Gdańsku, Krakowie i Zakopanem.

Warto podkreślić, że w ofercie biura można znaleźć wiele propozycji, w których brakuje aglomeracji poznańskiej. Poznania nie uwzględniono na przykład w pakiecie „The Splendor of Human Potential – The Achievements Of The Recognized Poles („Splendor potencjału ludzkiego – osiągnięcia znanych Polaków"). Szlak wiedzie z Warszawy przez Gdańsk, Toruń, Łódź, Wrocław do Krakowa. Trudno aglomeracji poznańskiej byłoby zapewne konkurować z Gdańskiem (Lech Wałęsa), Toruniem (Mikołaj Kopernik), Warszawą (m.in. Muzeum Marii Skłodowskiej-Curie), ale już np. Wrocław obecny jest dzięki kolekcji prac Magdaleny Abakanowicz w Muzeum Narodowym. Aglomeracja poznańska mogłaby znaleźć się w takim pakiecie dzięki domowi noblistki Wisławy Szymborskiej w Bninie w gminie Kórnik, rzeźbie wspomnianej Magdaleny Abakanowicz w parku Cytadela czy Festiwalowi Transatlantyk laureata Oskara Jana A.P. Kaczmarka. Brak Poznania zauważalny jest ponadto w pakiecie „The Turbulent History of II World War – The Way to Understand History of Poland" („Burzliwa historia II wojny światowej – droga do zrozumienia historii Polski"). W tym 8-dniowym pakiecie znajduje się Warszawa, Gierłoż (Wilczy Szaniec), Gdańsk, Oświęcim i Kraków. Pominięcie poznańskich atrakcji dziwi szczególnie, ponieważ jego potencjał w tej kategorii jest znaczny i często dostrzegany przez zagranicznych dziennikarzy. Jego elementami są: Zamek Cesarski przebudowany w całości przez Alberta Speera, „nadwornego" architekta Adolfa Hitlera, stanowiący jedyny na świecie przykład oryginalnej architektury wnętrz w stylu III Rzeszy, Muzeum Martyrologii Wielkopolan w Forcie VII, Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie oraz pomnik pogromców Enigmy, przypominający o złamaniu kodu Enigmy przez poznańskich kryptologów.

Rażący jest także brak Poznania jako miejsca noclegowego w pakiecie „Many Faces of Poland" („Wiele twarzy Polski"). Jest to 14-dniowy pakiet wycieczki dookoła Polski, w której, zgodnie z opisem, można doświadczyć różnorodności naszego kraju. Poznań obecny jest tylko jako punkt podczas jednodniowego przejazdu z Wrocławia do Torunia. Poza tymi dwoma miastami w pakiecie uwzględniono jeszcze Gdańsk, Olsztyn, Warszawę, Zakopane i Kraków.

Poznania brakuje też w pakiecie „Music In Poland, A Real Treat for Classical Music Lovers" („Muzyka w Polsce – prawdziwa gratka dla miłośników muzyki klasycznej"). Ten 10-dniowy program poświęcony muzyce klasycznej zakłada wizyty w Warszawie, Zakopanem, Krakowie i Wrocławiu. Pakiet taki w stolicy Wielkopolski mógłby zostać oparty np. na konkursach Wieniawskiego, repertuarze poznań-

skiego Teatru Wielkiego i Filharmonii, koncertach w farze na organach Ladegasta czy Salonie Muzycznym Feliksa Nowowiejskiego.

Podpoznańskie zamki i pałace (w tym Kórnik i Rogalin) nie znalazły się na szlaku „Romantic Landscape of Poland – Castle, Palace & Garden Delights" („Romantyczny krajobraz Polski – zachwyty nad zamkiem, pałacem i ogrodem") oraz „Mysterious Nights In Castles & Palaces – The History of Polish Aristocracy" („Tajemnicze noce w zamkach i pałacach – historia polskiej arystokracji"). W tych 9-dniowych pakietach znajdują się jedynie obiekty wschodniej i południowej Polski.

Aglomeracja poznańska nie znalazła się również w pakiecie „In the Circle of Architecture and Art – An Introduction to Polish Art & Music" („W kręgu architektury i sztuki – wprowadzenie do polskiej sztuki i muzyki"), poświęconemu polskiej muzyce i architekturze. Uwzględnia pobyty w Warszawie, Łodzi, Wrocławiu, Krakowie i Sieniawie. Za szczególnie dotkliwy należy uznać brak Poznania w pakiecie „Tradition and Modernity" („Tradycja i nowoczesność"), dedykowanym miłośnikom tradycyjnej i nowoczesnej sztuki oraz architektury, aktywnego zwiedzania i wizyt w muzeach i małych manufakturach. 12-dniowy pakiet zakłada wizyty w Warszawie, Łodzi, Wrocławiu i Krakowie. Wśród atrakcji wymienia się np. Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie, Centrum Sztuki Współczesnej, Muzeum Sztuki w Łodzi czy multimedialną fontannę na Pergoli we Wrocławiu. Wydaje się, że obecność Poznania byłaby wskazana choćby ze względu na Centrum Handlu, Sztuki i Biznesu Stary Browar. Jest to obiekt wielokrotnie nagradzany za umiejętność połączenia tradycji z nowoczesnością, wyróżniony także w 2011 roku certyfikatem na najlepszy produkt turystyczny przez Polską Organizację Turystyczną.

Niestety, walorów i miejsc zlokalizowanych w aglomeracji poznańskiej brakuje w prestiżowej propozycji „The Land of UNESCO Treasures – Explore the Precious World Heritages Sites" („Kraina skarbów UNESCO – poznaj cenne skarby światowego dziedzictwa"). 14-dniowy pakiet obejmuje trasę po najważniejszych zabytkach z listy UNESCO w Polsce, dlatego na trasie tej znajduje się Warszawa, Białowieża, Gdańsk, Toruń, Wrocław, Kraków, Rzeszów i Zamość. Poznania nie ma też w ofercie „Polish Christams – Enjoy a Charm of White Christmas In Poland" („Polskie święta Bożego Narodzenia – ciesz się urokiem białych świąt Bożego Narodzenia w Polsce"). 9-dniowy pakiet zakłada wizytę w Warszawie, Częstochowie, Krakowie i Zakopanem. Wydaje się, że Poznań mógłby na takiej liście znaleźć się np. poprzez jarmark bożonarodzeniowy Betlejem Poznańskie wraz z największym w Europie Festiwalem Rzeźby Lodowej czy największą w Europie szopką bożonarodzeniową w klasztorze Franciszkanów na placu Bernardyńskim.

Wreszcie dwa pakiety poświęcono sztuce kulinarnej – jeden w Warszawie, drugi w Krakowie. Pakiety zakładają wizyty w renomowanych restauracjach, spotkania z restauratorami i szefami kuchni, degustacje regionalnych produktów. Tymczasem jakościowa oferta kulinarna Poznania – oprócz potencjału ilościowego scharakteryzowanego w poprzednim rozdziale – jest także znacząca. W Poznaniu swoje zdolności kulinarne prezentują na co dzień Rafał Jelewski i Bartosz Budzyński – autorzy największego polskiego sukcesu w konkursach kulinarnych, światowi finaliści najbardziej prestiżowego konkursu Bocuse D'Or w 2011 roku. Ponadto pracują tu Ro-

bert Echaust i Jakub Walczak – zwyciężyli w konkursie kulinarnym Pucharu Polski w 2011 roku.

Aglomeracja poznańska w ofercie JAN-POL Incoming Tour Operator

Biuro Turystyki Przyjazdowej JAN-POL zajmuje się obsługą grup turystycznych oraz turystów indywidualnych odwiedzających Polskę. Działalność w ramach turystyki przyjazdowej obejmuje współpracę z partnerami zagranicznymi i krajowymi w zakresie kompleksowej obsługi wszelkiego typu pobytów począwszy od standardowych grup turystycznych, poprzez szeroką ofertę dla grup młodzieżowych i studenckich, aż po grupy specjalistyczne i tematyczne wymagające profesjonalnego programu (JAN-POL 2012).

W ofercie firmy JAN-POL znajduje się 26 propozycji tematycznego zwiedzania Polski. Aglomeracja poznańska występuje w nich jedynie trzykrotnie, podczas gdy oferta Torunia 5 razy, Wrocławia uzyskała uznanie 6 razy, Gdańska 8 razy, Warszawy 14 razy, a Krakowa 21 razy.

Poznań wzmiankowany jest w ramach pakietu „Raj Miłośników Pociągów", którego program przewiduje 10-dniowe zwiedzanie Polski. Pobyt w Poznaniu obejmuje zwiedzanie miasta, ale przede wszystkim przejazd do Żnina i podróż kolejką wąskotorową. Niestety, w tej ofercie brakuje oferty Wolsztyna z jego parowozownią oraz możliwości podróży pociągiem prowadzonym przez lokomotywę parowa na trasie Wolsztyn–Poznań.

Drugi pakiet to „Wielka wyprawa – zwiedzanie Polski", trwający 14 dni. W tym czasie turyści spędzają w Poznaniu jeden wieczór (zwiedzanie miasta, kolacja w lokalnej restauracji, nocleg). Następnego dnia rano wyjeżdżają w kierunku Wrocławia, po drodze odwiedzając jeszcze Zamek w Kórniku i Pałac w Rogalinie.

Trzecia trasa nosi nazwę „Zamki i pałace – rezydencje polskich królów i książąt". Wycieczka trwa 14 dni, przy czym do Poznania turyści przyjeżdżają wieczorem (wyjazd z Gdańska, po drodze zwiedzanie Torunia), w czasie którego przygotowano dla nich krótkie piesze zwiedzanie najstarszej części miasta oraz kolację w hotelu. Następnego dnia rana odwiedzają Kórnik i dalej jadą w kierunku Wrocławia.

Symptomatyczny jest brak oferty zwiedzania aglomeracji poznańskiej w pakiecie „Zwiedzanie miast". Wyróżniono tam trzy typy pobytów „Najważniejsze miasta", „Krótki pobyt", jak i „Różne warianty". We wszystkich tych pakietach obecna jest oferta Warszawy, Krakowa, Trójmiasta i Wrocławia. Aglomeracji poznańskiej brakuje także w pozostałych pakietach, takich jak „Sławni Polacy", „Polska Przyroda", „Rynek w Boże Narodzenie" oraz wycieczkach objazdowych, które przygotowano jedynie w wariantach dla Polski północnej, wschodniej i południowej.

Aglomeracja poznańska w ofercie Furnel Travel International

Furnel Travel International funkcjonuje od 1989 roku i przygotowuje oferty pobytowe w Polsce, zapewniając własną obsługę przy każdym z elementów sprzedawa-

nej oferty. Furnel Travel International oferuje 20 ofert tematycznych (Furnel 2012). Aglomeracja poznańska obecna jest w trzech z nich.

W pakiecie „Classic Round Trip" („Tradycyjna wycieczka dookoła Polski") turyści w Poznaniu spędzić mogą jedną noc oraz poranek, podczas którego mogą poznać Stary Rynek z ratuszem. Cały pakiet zakłada zwiedzanie takich miejsc, jak Warszawa, Trójmiasto, Malbork, Toruń, Wrocław, Częstochowa, Kraków.

Druga propozycja obejmująca walory aglomeracji poznańskiej nosi nazwę „Cisterian Trail" („Szlak Cysterski"). Ten 8-dniowy pakiet zakłada podróżowanie Szlakiem Cystersów, zwiedzanie klasztorów w Lubiążu, Trzebnicy, Krzeszowie, Pelplinie i Sulejowie, ale i pobyty w Trójmieście, Gnieźnie czy Wrocławiu. Wizyta w Poznaniu obejmuje nocleg oraz zwiedzanie miasta o poranku dnia następnego. Pobyt w aglomeracji poznańskiej został poszerzony o zamek w Kórniku, niestety brak informacji o tym, czy w pakiecie przewidziano zwiedzanie klasztoru cysterskiego w Owińskach (gmina Czerwonak).

Na podstawie oferty touroperatora można stworzyć szeroką listę pakietów, w której brakuje aglomeracji poznańskiej. Szczególnie rażące jest jej pominięcie w kategorii „City Breaks", w której oferowane są pakiety pobytowe w Warszawie, Krakowie, Gdańsku i Wrocławiu. Kolejne trzy propozycje to objazdy trzech części Polski: południowej, północnej i wschodniej. Części zachodniej, w której mogłaby znaleźć się aglomeracja poznańska, nie poświęcono pakietu. Taka sama sytuacja występuje w przypadku propozycji „Polish wooden architecture" („Polska architektura drewniana"), „Tasty Poland – culinary tour" („Smaczna Polska – szlak kulinarny"), „Biking Tours" („Szlak rowerowy"). W każdej z tych kategorii aglomeracja poznańska ma walory, które mogłyby stać się elementem takiego ogólnopolskiego szlaku, np. Szlak Kościołów Drewnianych oraz opisywany w poprzednim rozdziale system szlaków rowerowych. Szczególnie jednak odczuwany jest brak Poznania na szlaku kulinarnym, który jest już w ofercie Mazurkas Travel Poland.

Działania zmierzające do zwiększenia obecności aglomeracji poznańskiej w ofertach polskich biur turystyki przyjazdowej

Na podstawie dokonanego przeglądu ofert touroperatorów można stwierdzić, że walory turystyczne aglomeracji poznańskiej sporadycznie stają się podstawą tworzenia rynkowych produktów turystycznych. W przypadku niektórych propozycji ich brak jest zastanawiający (np. pakiet poświęcony II wojnie światowej, szlak zamków i pałaców, turystyka miejska), podobnie do ich obecności w przypadku innych pakietów (np. w ofercie dotyczącej turystyki ludowej). Wynika to przede wszystkim ze słabej znajomości oferty aglomeracji poznańskiej i niskiej rozpoznawalności turystycznej regionu.

Aglomeracja poznańska znana jest głównie z turystyki biznesowej. Analiza obłożenia hoteli poznańskich potwierdza tę prawidłowość. Największy ruch turystyczny oraz najwyższe ceny występują w okresie od września do czerwca oraz od poniedziałku do piątku. Ceny najniższe są zaś w weekendy, święta oraz w sezonie letnim, czego wyrazem jest akcja „Poznań za pół ceny", akcja organizowana od

2008 roku. To jeden weekend w roku, kiedy usługi turystyczne w hotelach, restauracjach, muzeach kosztują 50% mniej. Dodatkowo dla uczestników akcji przygotowany jest program turystyczny, prezentujący unikatowe i na co dzień niedostępne atrakcje.

W celu zmiany tej niekorzystnej sytuacji konieczne są z jednej strony działania zmierzające do wzmocnienia oferty turystycznej touroperatorów produktami turystycznymi z aglomeracji poznańskiej, z drugiej strony zaś wzmożona promocja jej turystycznego wizerunku. Ważne jest bowiem, by oferta poznańska była reprezentowana w pakietach sprzedażowych, ale ważne jest też, by znalazła nabywców.

Celem poprawy znajomości oferty turystycznej wśród touroperatorów konieczne są spotkania typu B2B (w tym przypadku można je nazwać D2B, czyli destination-to-business), organizacja podróży studyjnych (uwzględniających spotkania z przedstawicielami hoteli oraz restauracji poznańskich) czy opracowywanie gotowych pakietów tematycznych, które mogłyby stać się zalążkiem oferowanego przez touroperatora pakietu (np. „Kulinarny Poznań", „Poznań historyczny", „Poznań w czasie II wojny światowej", „Poznań komunistyczny", „Poznań piwny", „Szlakiem dziedzictwa przemysłowego", „Szlakiem kościołów drewnianych", „Szlakiem zamków i pałaców", „Szlakiem aktywnego wypoczynku"). Działania takie podejmowane są m.in. przez Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną. Wzmacniane są dystrybucją aktualnych fotografii metropolii Poznań, z których biura podróży mogą bezpłatnie korzystać dla celów tworzenia oferty.

W 2012 roku touroperatorzy otrzymali od PLOT propozycję bezpłatnego umieszczenia oferty dotyczącej Poznania w wydawnictwie poświęconym promocji ofert touroperatorów. Wydawnictwo takie jest prezentowane podczas targów turystycznych i stanowi znakomite uzupełnienie materiałów samorządów aglomeracji poznańskiej. Jest ono też obecne w punktach informacji turystycznej oraz przekazywane członkom PLOT.

Niestety w zgodnej opinii większości touroperatorów często jest to niewystarczające, aby ofertę turystyczną wprowadzić do katalogów. W tym zakresie niezbędne jest wywołanie popytu na ofertę aglomeracji poznańskiej, by klienci biur podróży pytali o Poznań lub zauważali jego brak w sprzedawanych pakietach. Żeby zwiększyć rozpoznawalność marki Poznań organizowanych jest szereg podróży studyjnych dla dziennikarzy (np. w 2011 roku zrealizowano 22 podróże studyjne dla ponad 100 dziennikarzy z całego świata). Jednocześnie podejmowane są inne działania promocyjne (uczestnictwo w targach turystycznych, reklamy, konkursy, wydawnictwa), których adresatami są turyści indywidualni.

Kolejnym koniecznym warunkiem, który pozwoliłby poszerzyć wiele pakietów o charakterze ogólnym o walory aglomeracji poznańskiej, jest ciągłe wzbogacanie oferty turystycznej o nowe elementy. I tak na przykład pakiet „komunistyczny" mógłby zostać uzupełniony o zwiedzanie schronu przeciwatomowe z okresu zimnej wojny wybudowanego dla najwyższych urzędników Urzędu Miasta Poznania i Urzędu Wojewódzkiego, który zachował się z oryginalnym wyposażeniem. Z drugiej strony otwarcie dla turystów fabryki czekolady w gminie Tarnowo Podgórne mogłoby przyczynić się do stworzenia ogólnopolskiej atrakcji dla turystów rodzinnych.

Zmiana wizerunku musi dotyczyć także samych poznaniaków. Bardzo często poznaniacy nie wierzą w potencjał turystyczny swojego miasta, co wykazały wyniki badań na temat skuteczności akcji „Poznań za pół ceny" w latach 2008–2011. Konieczne jest też kontynuowanie działań, które umacniają wizerunek miasta przyjaznego turyście (w formie karty miejskiej, rozkładów jazdy w języku angielskim, darmowych planów miasta czy dobrze oznaczonych parkingów dla autokarów).

Szansą dla aglomeracji poznańskiej była pod względem promocji i zmiany wizerunku przede wszystkim organizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 r., która przyczyniła się do wzrostu rozpoznawalności Poznania wśród turystów.

5. Program „Metropolitalna oferta turystyczna" jako plan strategiczny rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej

Tworzenie strategii rozwojowych jest kluczowym czynnikiem trwałego rozwoju turystyki w miastach i regionach. Rozwój obszaru nie mającego strategii jest narażony na przypadkowość, najczęściej bowiem władze samorządowe oraz podmioty kształtujące podaż turystyczną nie śledzą zmian zachodzących w otoczeniu, podejmują decyzje na bieżąco, bez niezbędnej koordynacji działań wynikającej z interdyscyplinarnego charakteru produktu turystycznego (Gołembski 2009, s. 396). Turystyka, poprzez swoje atrybuty, jest działalnością w całości wpisującą się w procesy integracyjne w aglomeracji poznańskiej.

Działania strategiczne z zakresu turystyki zostały wpisane w „Strategię rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020" (2012) w ramy osi strategicznej „Usługi społeczne", w postaci zwartego programu „Metropolitalna oferta turystyczna". Niniejszy rozdział zawiera zapisy szczegółowe programu, który ze względu na ograniczoną objętość dokumentu strategii musiał w niej zostać poważnie skrócony. Dodatkowo, w formie uzupełnienia, zawarto propozycję systemu organizacyjnego zarządzania rozwojem i promocją turystyki w aglomeracji poznańskiej.

5.1. Uwarunkowania i założenia ogólne budowy programu

Piotr Zmyślony

Tworzenie planu strategicznego rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej stanowiło wyzwanie z kilku względów. Po pierwsze, jak już stwierdzono w poprzednich rozdziałach, w jej strukturze funkcjonalno-przestrzennej turystyka ma charakter uzupełniający, co wpływa na jej znaczenie w ogólnym procesie planowania strategicznego. Po drugie, turystyka to działalność interdyscyplinarna, w którą zaangażowanych jest wiele rodzajów interesariuszy oraz wiele równorzędnych jednostek samorządu terytorialnego. Po trzecie, dotyczy szczebla, który nie znalazł dotąd w Polsce formalnoprawnego umocowania. Po czwarte w końcu, odnosi się do działań w ramach relatywnie niskiego poziomu zorganizowania instytucjonalnego – nawet przy założeniu dużej woli współpracy jednostki samorządowe nie tworzą jednolitej i trwałej organizacji (Zmyślony 2011).

Z powyższych względów zastosowanie koncepcji zwanej cyklem zmiany strategicznej (*strategy change cycle*) autorstwa Brysona (2004) w pracach nad strategią okazało się najlepszym rozwiązaniem. Dzięki uniwersalności i elastyczności koncepcja dopasowuje się do różnych organizacji i warunków działania, a przede wszystkim pozwala w efektywny sposób uwzględnić interesy opinii, potrzeby różnych interesariuszy i dzięki temu zbudować wsparcie zewnętrzne dla planowanych zamierzeń strategicznych (Nowak i in. 2010). W jej ramach podkreśla się wagę wspólnej misji i zagadnień strategicznych, pomniejszając nieco znaczenie tworzenia skomplikowanej struktury celów rozwojowych. W model ten wpisuje się koncepcja przygotowywania tzw. zielonej i białej księgi (*green/white paper*) jako metoda prowadzenia szerokich konsultacji społecznych i wypracowywania wspólnych stanowisk w procesie strategicznym, powstała w krajach o ugruntowanych systemach demokratycznych i przyjęta w Unii Europejskiej jako narzędzie tworzenia polityk sektorowych (Długosz, Wygnański 2005). „Zielona Księga Aglomeracji Poznańskiej" (2010) w odniesieniu nie tylko do turystyki, ale także pozostałych programów strategicznych, zawierała propozycję działów strategicznych do wyboru przez zainteresowane podmioty. Po konsultacjach społecznych przeprowadzonych drogą bezpośrednią oraz internetową ostateczny projekt pod nazwą „Metropolitalna oferta turystyczna" został przyjęty w finalnej „Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020" (2011). Nie wyczerpuje to jednak kwestii turystycznych w strategii, można bowiem stwierdzić, że poza programem turystycznym zostały one podjęte w ramach innych programów[16].

Ponieważ proponowane działania w ramach programu „Metropolitalna oferta turystyczna", a także pozostałe programy wpisane w strategię, dotyczą aglomeracyjnego szczebla organizacji przestrzennej, ważne było ustalenie wspólnych zasad procesu programowania w ramach cyklu zmiany strategicznej (tab. 29). Biorąc pod uwagę wspomnianą już specyfikę zjawisk turystycznych, wszystkie one stały się ważną podstawą tworzenia strategii, jednak szczególne znaczenie miały trzy zasady: subsydiarności, koordynacji oraz konsensualności.

Prace podejmowane były przez dwa zespoły ekspertów reprezentujących Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu oraz Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną. Kluczowymi etapami procesu programowania strategicznego były:

1. Diagnoza stanu turystyki w aglomeracji, którą wykonał zespół UAM pod kierownictwem prof. Waldemara Ratajczaka.
2. Misja oraz pięć ogólnych priorytetowych osi strategicznych rozwoju aglomeracji („Gospodarka przestrzenna i środowisko", „Infrastruktura i organizacja transportu", „Gospodarka i rynek pracy", „Usługi społeczne", „Zintegrowane zarządzanie i marketing terytorialny"), a w ich ramach zaproponowanie 26 pro-

[16] Programy: „Ochrona jakości i zapewnienie dyspozycyjności zasobów wodnych", „Kształtowanie i ochrona terenów o wysokich walorach przyrodniczych", „Rozwój komunikacji rowerowej", „Współpraca i uczestnictwo w kulturze", „Innowacyjne kierunki rozwoju sportu", „Instytucje współpracy metropolitalnej", „Metropolitalny system informacyjny" oraz „Metropolia w sieci międzynarodowej" (Zielona Księga... 2010).

Tabela 29. 10 zasad integracji metropolitalnej

Zasada	Wyjaśnienie
Transparentność	Zrozumiałość działań integracyjnych dla mieszkańców metropolii poprzez dostępność do wiedzy i informacji o wdrażanych programach, ich efektach i skutkach społecznych, gospodarczych i przestrzennych
Pomocniczość (subsydiarność)	Ograniczenie zadań i form integracji metropolitalnej tylko do tych dziedzin, w których samodzielne działanie samorządów lokalnych jest niemożliwe, mało skuteczne lub zbyt kosztowne i wymaga wsparcia instytucjonalnego, kadrowego lub finansowego
Koordynacja	Spójność procesu integracji, wymóg funkcjonalnego i sektorowego współdziałania poprzez odpowiednie organy i instytucje samorządowe, publiczne lub komercyjne, znajdujące się na terenie metropolii
Partnerstwo	Partnerskie traktowanie wszystkich uczestników procesu budowania spójnej i konkurencyjnej metropolii
Zrównoważenie	Podejmowanie działań gwarantujących równowagę przestrzenną (ład przestrzenny) i funkcjonalną (powiązanie i uzupełnianie się funkcji), zarówno w skali lokalnej, jak i w skali całej metropolii
Solidarność	Solidarne uczestnictwo w procesie integracji wszystkich samorządów i partnerów strategicznych, partycypowanie w obowiązkach realizacji i finansowania zadań integracyjnych według wypracowanych w metropolii reguł, jak również w korzyściach z nich płynących
Partycypacja	Zagwarantowanie w procesie zarządzania metropolią mechanizmów uczestnictwa mieszkańców, organizacji społecznych, instytucji publicznych i podmiotów gospodarczych
Elastyczność	Zdolność adaptacji rozwiązań metropolitalnych i form integracji do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych, zwłaszcza w obliczu rozwijających się procesów urbanizacji, metropolizacji i globalizacji gospodarki
Konkurencyjność	Zapewnienie konkurencyjności programów integracyjnych w stosunku do innych działań podmiotów wewnętrznych i zewnętrznych w metropolii oraz zapewnienie wspólnej dla metropolii zdolności skutecznego konkurowania na arenie krajowej i międzynarodowej
Konsensualność	Powstawanie programów integracyjnych i określanie instrumentów ich realizacji w drodze uzgodnienia i wspólnego stanowiska, stosownie do przyjętych w metropolii reguł głosowania i zasad partycypacji społecznej

Źródło: Zielona Księga... (2010).

gramów strategicznych. Rozwój turystyki został umiejscowiony w osi „Usługi społeczne".

3. Wizja rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej, określona przez zespół UEP.
4. Cel i założenia programu strategicznego „Metropolitalna oferta turystyczna", opracowane przez interdyscyplinarny zespół UEP oraz PLOT.
5. Działania strategiczne jako elementy programu „Metropolitalna oferta turystyczna" (zespół UEP/PLOT), który został opublikowany w „Zielonej Księdze Aglomeracji Poznańskiej".
6. Debata publiczna oraz konsultacje nad propozycjami działań zawartych w programie.

7. Weryfikacja oraz ostateczne sformułowanie programu „Metropolitalna oferta turystyczna" w ramach „Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020".

W trakcie prac diagnostycznych oddzielnie badano miasto Poznań jako rdzeń turystyczny aglomeracji, a także pozostałe tereny podmiejskie. Zidentyfikowano i scharakteryzowano produkty turystyczne aglomeracji oraz zakres dotychczasowych działań partnerskich w dziedzinie rozwoju turystyki (Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna, Związek Międzygminny Puszcza Zielonka, Stowarzyszenie Gmin Mikroregionu Wielkopolskiego Parku Narodowego), które oceniono jako zaawansowane i zgodne ze strukturą zarządzania metropolitalnego (Ratajczak 2009).

W następstwie badań diagnostycznych stwierdzono, że wszystkie władze samorządowe w aglomeracji podejmują aktualnie działania w zakresie rozwoju turystyki, jednak stosowane metody oraz stopień koordynacji przedsięwzięć są bardzo zróżnicowane. Większość dotychczasowych działań charakteryzuje się ograniczeniem do danej jednostki terytorialnej, a przez to brakiem integralności i uporządkowania w skali całej aglomeracji. Jest to niezgodne z punktem widzenia odwiedzających, którzy postrzegają Poznań wraz z okolicami jako obszar spójny. Problemem jest także niedostatek lub rozproszenie informacji z zakresu działalności turystycznej, co utrudnia podejmowanie skutecznych decyzji strategicznych. Mimo znacznego potencjału turystycznego aglomeracji głównym problemem jest brak uporządkowania walorów turystycznych w pakiety produktowe. Połączenie zestawu atrakcji, usług i infrastruktury oferowanych w przestrzeni miejskiej z możliwościami aktywności turystycznej na terenach podmiejskich stanowi podstawę do tworzenia pełnych terytorialnych produktów turystycznych, powstających „wokół" walorów turystycznych i motywów podróży.

Wizja turystyki w perspektywie 20-letniej zakłada, że jej rozwój w aglomeracji poznańskiej będzie następował w sposób zintegrowany i planowy. Rozbudowana sfera informacyjna pozwoli na monitorowanie stanu gospodarki turystycznej, koordynację zarządzania oraz wzmocnienie promocji i oferty tematycznych produktów turystycznych. Aglomeracja poznańska będzie znana na europejskim rynku turystycznym, a jej ofertę będzie cechować innowacyjność, wysoka jakość oraz harmonijne połączenie turystyki biznesowej z ofertą kulturową i turystyką aktywną. Spójna sieć punktów informacji turystycznej w przestrzeni realnej i wirtualnej umożliwi ciągłe tworzenie nowych oraz wzbogacanie istniejących produktów turystycznych: turystyki biznesowej, kulturowej i aktywnej. Innowacyjne i skoordynowane podejście do terytorialnego zarządzania turystyką będzie wyróżnikiem metropolii Poznań na tle innych aglomeracji.

Celem programu „Metropolitalna oferta turystyczna" jest koordynacja działań i inicjatyw turystycznych podejmowanych w ramach aglomeracji poprzez tworzenie metropolitalnych produktów turystycznych (w formie zintegrowanych terytorialnych pakietów) oraz budowę wspólnej instytucji w zakresie informacji turystycznej i marketingowej.

Kreowanie metropolitalnych produktów turystycznych nie polega na tworzeniu gotowych komercyjnych pakietów dla turystów oraz mieszkańców aglomeracji. Proces ten opiera się na usystematyzowaniu i integracji opisanych w poprzednich roz-

działach niniejszego opracowania zasobów, atrakcji, wydarzeń oraz elementów zagospodarowania na terenie aglomeracji poznańskiej. Podstawą integracji są motywy przyjazdów turystów oraz rodzaje aktywności rekreacyjnej mieszkańców, przy czym głównym ich spoiwem powinny być zaproponowane odbiorcom idee interpretacyjne oraz tematy wiodące. Poszczególne walory i usługi będą przez nich wybierane w ramach szerokiej gamy konkurencyjnych ofert podmiotów turystycznych.

Sformułowane wizja i cel wiążą się z koniecznością przyjęcia określonych założeń budowy programu strategicznego:

1. Propozycje zawarte w programie powinny mieć charakter subsydiarny, a więc dotyczyć dziedzin, w których samodzielne działania podejmowane na terenie jednostek terytorialnych są niewystarczające do pełnego wykorzystania potencjału turystycznego tych obszarów. Realizacja programu nie jest zagrożeniem dla indywidualnych działań podejmowanych przez podmioty sektora publicznego, prywatnego lub mieszanego, ale ich uzupełnieniem i wzmocnieniem.
2. Procesy i działania podejmowane w zakresie rozwoju turystyki na szczeblu aglomeracji powinny mieć charakter zrównoważony, a więc prowadzić do zwiększania jej konkurencyjności w długim okresie. Oznacza to taki sposób kształtowania rozwoju turystyki, który równocześnie uwzględnia i ma korzystny wpływ na aktywność przedsiębiorstw turystycznych, turystów, społeczność lokalną oraz naturalne i antropogeniczne walory turystyczne. Wszelkie działania podejmowane w aglomeracji powinny prowadzić do zwiększenia satysfakcji odwiedzających region turystów przy zagwarantowaniu wzrostu ekonomicznego oraz jakości życia mieszkańców.
3. Podstawowym kryterium określania potencjału konkurencyjnego oraz oceny przewag i pozycji konkurencyjnej w wymiarze turystycznym powinna być międzynarodowa perspektywa działania aglomeracji poznańskiej.
4. Główną ideą podejmowanych inicjatyw powinna być integracja:
   - atrakcji oferowanych na terenie aglomeracji w oparciu o motywy przyjazdów turystów, w formie priorytetowych pakietów produktowych;
   - funkcji turystycznej z innymi funkcjami społeczno-gospodarczymi aglomeracji;
   - działań podmiotów na rzecz rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej, przy czym kluczowe dla rozwoju jest zaangażowanie możliwie jak największej liczby podmiotów reprezentujących różne sektory (łączenie działań zapewnia ich koordynację oraz zapobiega ich dublowaniu, zjawisku powszechnemu w działalności turystycznej);
   - rozproszonych zasobów, co umożliwia osiągnięcie efektów synergicznych;
   - celów poszczególnych podmiotów, instytucji i władz lokalnych, co przyczyni się do wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności w wymiarze aglomeracyjnym.
5. Opcją strategiczną rozwoju metropolitalnej oferty turystycznej w aspekcie infrastrukturalnym, instytucjonalnym oraz marketingowym powinna być synergia turystyki biznesowej z turystyką kulturową i aktywną. Wszelkie działania rozwojowe powinny zatem uwzględniać dopełnianie ofert skierowanych do mieszkańców i turystów o motywach związanych z wolnym czasem (rekreacją,

rozrywką i kulturą) z ofertami ukierunkowanymi na podróżujących służbowo. Wymiarem tego współrozwoju powinna być synergia czasowa (turystyka biznesowa wspierana w wymiarze tygodniowym od poniedziałku do piątku, turystyka kulturowa i aktywna w weekendy, czas urlopowy, święta), w wymiarze przestrzennym oraz wymiarze komunikacyjnym (promocyjnym).

Realizacja programu opiera się na orientacji jakościowej, zgodnie z którą wszelkie podejmowane działania powinny prowadzić do wzrostu jakości metropolitalnych produktów turystycznych. Rozpoznawalnym znakiem oferty turystycznej powinna być innowacyjność organizacyjna polegająca na kreatywnym, niespotykanym dotąd łączeniu, oferowaniu i udostępnianiu walorów turystycznych. Jakość metropolitalnej oferty turystycznej musi być postrzegana w połączeniu z potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa, dostępności usług turystycznych, a także zachowania tożsamości, historycznego i kulturowego dziedzictwa ludności zamieszkującej poszczególne jednostki terytorialne, ochrony środowiska naturalnego (por. Kachniewska 2002, s. 59).

Zgodnie z zasadą subsydiarności zaproponowane zostały działania, w ramach których samodzielne działanie samorządów lokalnych jest niemożliwe, mało skuteczne lub zbyt kosztowne i wymaga wsparcia instytucjonalnego, kadrowego lub finansowego.

W ramach programu strategicznego wyróżniono dwa kierunki działań, nazwane osiami programowymi, charakteryzujące się odmienną specyfiką.

1. **Oś programowa: Wsparcie infrastrukturalne dla rozwoju potencjału turystycznego aglomeracji poznańskiej.**

   Działanie 1: Zintegrowany system monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej – Poznański Barometr Turystyczny.

   Działanie 2: Kompleksowy system informacji i promocji turystycznej.

Oś programowa skoncentrowana jest na tworzeniu nowoczesnej podbudowy infrastrukturalnej i zarządczej rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej, zgodnej z zasadami gospodarki opartej na wiedzy. Jej realizacja stanowi bazę funkcjonalną do kształtowania drugiej osi programowej.

2. **Oś programowa: Tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych w aglomeracji poznańskiej.**

   Działanie 1: Zintegrowany produkt turystyki biznesowej.

   Działanie 2: Zintegrowane produkty turystyki kulturowej, aktywnej oraz rekreacji.

Podstawą metodyczną obu działań jest zintegrowane programowanie rozwoju kluczowych metropolitalnych produktów turystycznych. Integracja polegać powinna przede wszystkim na koordynacji poszczególnych atrakcji, walorów, szlaków, działań rozwojowych podejmowanych w poszczególnych gminach, których usystematyzowanie na zasadach bliskości geograficznej oraz interpretacji i reinterpretacji znaczeń i treści przyniosłoby korzyści odwiedzającym w formie przygotowanych pakietów turystycznych (produktów metropolitalnych), z których mogliby wybierać elementy odpowiadające swoim motywacjom, potrzebom i wymaganiom jakościowym oraz łączyć je w całość.

5.2. Zintegrowany system monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej

Piotr Zmyślony

Celem działania jest stworzenie podstaw informacyjnych rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej w formie systemu gromadzenia, przetwarzania i publikowania informacji na temat wszelkich aspektów i zjawisk turystycznych. System ten umożliwi skuteczne monitorowanie rozwoju funkcji turystycznej na obszarze aglomeracji poznańskiej, a także pozwoli na podejmowanie skutecznych decyzji strategicznych dotyczących jej rozwoju i promocji.

System może pełnić podwójną funkcję: platformy informatycznej oraz ośrodka będącego turystycznym centrum informacyjnym w ramach całej aglomeracji, odpowiedzialnego za koordynację przepływu informacji marketingowej z zakresu turystyki do wszystkich podmiotów wpływających na ostateczny kształt zintegrowanej oferty turystycznej.

Tworzenie metropolitalnej oferty turystycznej, zapewnienie pożądanego poziomu jakościowego czy budowanie atrakcyjnego wizerunku to działania, które powinny być planowane i realizowane w wymiarze aglomeracyjnym, nie tylko mikroekonomicznym. Na tym szczeblu powinny być podejmowane kluczowe dla rozwoju turystyki decyzje, przede wszystkim z zakresu wyboru docelowych segmentów nabywców oraz podnoszenia jakości terytorialnego produktu turystycznego. Problem jest jednak w tym, że aglomeracja – w odróżnieniu od przedsiębiorstw – ma charakter otwarty, zatem nie „rejestruje" bezpośrednio swoich klientów. Proces ten dokonuje się wciąż na szczeblu przedsiębiorstw lub instytucji publicznych (rejestracja w hotelach, odprawieni pasażerowie na lotniskach, odwiedzający muzea, korzystający z usług przewodnickich), a w przypadku grup wycieczkowiczów fakt ich wizyty nie jest odnotowywany w żadnym źródle. Skutkiem takiego stanu rzeczy jest niepełność, niejawność i brak koordynacji w zakresie pozyskiwania danych dotyczących działalności turystycznej, co wynika z przyczyn obiektywnych. Zakres pozyskiwanej i przekazywanej do GUS informacji nie pozwala na pełne rozpoznanie sytuacji rynkowej zarówno z punktu widzenia indywidualnych podmiotów, jak i dla potrzeb zarządzania rozwojem turystyki na szczeblu metropolitalnym. Ponadto nie przeprowadza się w sposób systematyczny badań marketingowych (ilościowych i jakościowych) pod kątem popytu dotyczącego całej aglomeracji poznańskiej. W efekcie nieznana jest nie tylko rzeczywista liczba odwiedzających (turystów i tzw. wycieczkowiczów), ale także poziom ich zadowolenia z pobytu, rodzaje podejmowanych aktywności turystycznych, zakres wykorzystywanych usług oraz ogólna ocena atrakcyjności Poznania i okolic.

Pełna analiza wielkości ruchu turystycznego oraz potencjału ekonomicznego turystyki jest w tych warunkach niemożliwa i należy to uznać za jedno z największych zagrożeń dla wspólnych działań na rzecz rozwoju turystyki w aglomeracji po-

znańskiej. Bez prowadzenia badań popytu turystycznego aglomeracja poznańska funkcjonuje na rynku w warunkach dużej niepewności.

W aglomeracji poznańskiej brakuje obserwatorium turystycznego, czyli ośrodka gromadzenia, przetwarzania i publikowania informacji na temat turystyki. Nie istnieje podmiot, który gromadziłby z jednej strony wszystkie dane dotyczące stanu, struktury i dynamiki ruchu turystycznego, z drugiej strony informacje z zakresu funkcjonowania gospodarki turystycznej. Rozdrobnione, komplementarne i interdyscyplinarne przedsiębiorstwa turystyczne oraz instytucje publiczne potrzebują zewnętrznego wsparcia informacyjnego. Jest to dodatkowo uzasadnione dążeniem do wzrostu konkurencyjności miasta w dziedzinie turystyki. Oprócz struktur organizacyjnych niezbędnym warunkiem istnienia i sprawnego funkcjonowania systemu są właściwe rozwiązania technologiczne. Kluczem do efektywnej działalności jest współpraca na poziomie lokalnym, łączenie wysiłków, środków finansowych wszystkich zainteresowanych rozwojem turystyki organizacji w aglomeracji.

Podstawową ideą funkcjonowania systemu monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej jest integracja i ujednolicenie sposobu pozyskiwania oraz publikowania dotychczas rozproszonych informacji dotyczących statystyki turystyki. Konieczne jest zaproponowanie nowego systemu pozyskiwania i gromadzenia informacji, opartego na technologiach informatycznych, który z jednej strony będzie zgodny metodologicznie z dotychczasowymi rozwiązaniami, z drugiej strony będzie pozyskiwał dane wykraczające poza obecnie gromadzone.

Należy podkreślić, że Poznański Barometr Turystyczny konstytuują następujące atrybuty:

- interaktywność – podstawową zasadą funkcjonowania systemu powinna być wymiana informacji; podmiot udostępniający dane uzyskuje równocześnie dostęp do bazy danych, czyli możliwość korzystania z informacji przetworzonej, syntetycznej i wyprofilowanej według jego potrzeb i wymagań marketingowych w postaci porównania wyników działalności we wszystkich udostępnianych zakresach ze średnimi wynikami uzyskiwanymi w danym sektorze lub grupie podmiotów;
- dobrowolność udziału – zachętą „wejścia" do systemu powinna być możliwość otrzymywania przetworzonej informacji zwrotnej; w ten sposób podmiot przekazujący dane uzyskałby informację o większej wartości niż ta, która jest w stanie zebrać we własnym zakresie;
- wykorzystanie nowoczesnych technologii informatycznych – wszystkie podmioty funkcjonujące w systemie mają zapewniony do niego dostęp poprzez Internet;
- powszechność udziału – monitoring zjawisk turystycznych powinien objąć możliwie jak największą liczbę oraz zakres typologiczny podmiotów, zgodnie z cechą interdyscyplinarności turystyki; dzięki temu zostanie zapewniona wiarygodność wyników oraz ich użyteczność dla nadawców/odbiorców informacji;
- wiarygodność – metodologia pozyskiwania danych w systemie ciągłym oraz przeprowadzania okresowych badań popytowych ma być zgodna z metodologią badań marketingowych oraz rekomendacjami UNWTO w zakresie terminologii

statystyki turystycznej; w ten sposób zapewniona zostanie możliwość porównywania wyników z wynikami innych miast i regionów;
- użyteczność – wartość informacji pozyskiwanej, przetwarzanej i przekazywanej podmiotom powinna być rozpatrywana pod względem rynkowym (zarządczym); wyniki powinny przyczynić się do obniżenia ryzyka podejmowanych decyzji na szczeblu indywidualnych podmiotów, władz miast i gmin oraz aglomeracji;
- aktualność – dane muszą być przetwarzane i udostępniane jak najszybciej (miesięcznie lub w niektórych przypadkach kwartalnie), aby zapewnić ich aktualność i wynikającą z tej cechy użyteczność rynkową;
- elastyczność – system powinien być otwarty na dodawanie do niego kolejnych komponentów oraz ich modyfikację, zarówno w odniesieniu do danych dostarczanych przez poszczególne podmioty, jak i całych segmentów danych (np. włączenie do badania nowej grupy podmiotów lub nowych, nie badanych wcześniej cech lub zjawisk);
- ujednolicenie pomiaru, przetwarzania, sposobu i zakresu syntetyzacji oraz publikowania informacji – system ma zapewniać porównywalność danych w długich szeregach czasowych;
- syntetyzacja informacji – która będzie dokonywana na różnych poziomach informacji i w odniesieniu do poszczególnych typów obiektów;
- spójność organizacyjna – którą winna zapewnić technologia informatyczna oraz interaktywność systemu.

Spełnienie tych kryteriów powoduje, że dla każdego podmiotu, niezależnie od typu i szczebla, jaki reprezentuje, system będzie atrakcyjny, albowiem będzie działać na zasadzie dostarczania wzajemnych korzyści. Efekty synergiczne wynikające z syntezy informacji będą stanowiły wartość dodaną w procesie podnoszenia konkurencyjności turystycznej całej aglomeracji.

W najszerszym zakresie przedmiotowym system tworzą trzy moduły:
1. Moduł zintegrowanych baz danych – obejmuje dane dotyczące wielkości i struktury popytu turystycznego oraz potencjału podaży turystycznej, pochodzące z przekazywanych systematycznie sprawozdań przedsiębiorstw i instytucji tworzących ofertę turystyczno-rekreacyjną aglomeracji poznańskiej.
2. Moduł badań marketingowych – obejmuje informacje pochodzące z badań jakościowych popytu turystycznego dotyczących zakresu korzystania z oferty turystycznej przez turystów, oceny jakościowej poszczególnych komponentów produktu turystycznego, wizerunku turystycznego aglomeracji itp.
3. Moduł analiz rynkowych – obejmuje okresowe zbiorcze raporty na temat funkcjonowania gospodarki turystycznej w aglomeracji poznańskiej oraz inne opracowania wykorzystujące dane uzyskiwane w ramach dwóch pierwszych komponentów, a także pogłębione analizy marketingowe wybranych rynków turystycznych lub trendów w popycie turystycznym.

W najszerszym zakresie podmiotowym systematycznemu monitoringowi proponuje się poddać następujące podmioty:

- odwiedzających oraz mieszkańców aglomeracji (w zakresie badania poziomu aktywności turystycznej i rekreacyjnej, satysfakcji ze świadczonych usług, atrakcyjności turystycznej obszaru aglomeracji, spójności wizerunkowej itp.);
- centra i punkty informacji turystycznej;
- obiekty świadczące usługi noclegowe;
- obiekty rekreacyjne i sportowe (wszystkie typy);
- obiekty gastronomiczne;
- muzea i inne atrakcje biletowane;
- przedsiębiorstwa transportowe (lotnisko, kolej, korporacje taksówkowe, prywatne firmy transportowe, PKS);
- podmioty świadczące usługi przewodnickie;
- biura podróży zajmujące się turystyką przyjazdową do Poznania i okolic;
- związki komunalne – Związek Międzygminny „Puszcza Zielonka", Stowarzyszenie Gmin Mikroregionu WPN;
- Biuro Obsługi Poznańskiej Karty Miejskiej;
- Poznań Convention Bureau;
- urzędy miast i gmin – wydziały odpowiedzialne za sprawy związane z turystyką, kulturą i sztuką, sportem, promocją.

W ramach podsystemu zintegrowanych baz danych możliwe będzie gromadzenie informacji z zakresu wielkości i struktury generowanego popytu oraz efektów działalności turystycznej. W przypadku obiektów noclegowych będą to następujące dane: czasowy zakres funkcjonowania, obsługiwane główne segmenty rynku, dostępność oferty dla osób niepełnosprawnych, stopień wykorzystania obiektu, struktura gości w podziale na krajowych i zagranicznych, pochodzenie gości, średnia cena za pokój, przychód za udostępniony pokój, zamiary inwestycyjne itp. Z technicznego punktu widzenia system będzie obsługiwany przez program komputerowy, do którego indywidualny dostęp będzie miał każdy z podmiotów uczestniczących poprzez Internet. Dane będą automatycznie zliczane i przetwarzane przez system, aby wygenerować syntetyczną informację o stanie popytu i podaży turystycznej na szczeblu aglomeracji i poszczególnych gmin. Ponadto poprzez uczestnictwo w systemie każdy podmiot uzyska możliwość porównania wielkości wszystkich danych przez siebie wprowadzonych z odpowiednio przygotowanymi wynikami syntetycznymi, przy czym wymiary porównań będą zależne od rodzaju podmiotu. System będzie skonstruowany w ten sposób, aby zapewnić poufność danych. Dane indywidualnego podmiotu nie będą dostępne dla żadnego innego użytkownika poza wypełniającym.

W ramach modułu badań marketingowych planuje się okresowe przeprowadzanie badań w celu uzyskania informacji, których nie można zdobyć poprzez moduł zintegrowanych baz danych, w odniesieniu do całego rynku turystów lub wybranych segmentów docelowych. Częstotliwość badań zależna będzie od wysokości środków finansowych przeznaczonych na funkcjonowanie systemu. Powtarzalność badań umożliwi przeprowadzanie analizy zmian badanych zjawisk w czasie oraz ustalenie przyczyn tych zmian i wzajemnych zależności pomiędzy badanymi zjawiskami.

W ramach modułu analiz statystycznych i marketingowych planuje się wykorzystanie pracy ekspertów z zakresu turystyki. Przygotowywane przez nich raporty

powinny dotyczyć: pogłębionych, okresowych analiz ruchu turystycznego oraz potencjału społeczno-ekonomicznego funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej, otoczenia konkurencyjnego aglomeracji poznańskiej w zakresie turystyki; czynników makrootoczenia mających wpływ na funkcjonowanie turystyki w aglomeracji poznańskiej oraz jej pozycję konkurencyjną w tym zakresie i prognoz na temat kształtowania się popytu i rozwoju działalności turystycznej w aglomeracji poznańskiej.

Ważnym elementem podmiotowym funkcjonowania systemu powinny być centra i punkty informacji turystycznej, które stanowiłyby lokalne centra informacyjne systemu. Ich zadaniem byłoby monitorowanie stanu podaży turystycznej na podległym sobie obszarze i włączanie do niego kolejnych podmiotów w ramach modułu pierwszego, realizowanie okresowych badań rynkowych w ramach modułu drugiego oraz przygotowanie danych i informacji do tworzenia ekspertyz i raportów statystycznych w ramach modułu trzeciego.

Poprzez utworzenie i funkcjonowanie systemu monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej możliwe będzie:

- uzyskanie rzetelnej informacji na temat realnej wielkości i struktury ruchu turystycznego oraz potencjału turystycznego aglomeracji poznańskiej – dostępna wiedza umożliwia dokładną ocenę poziomu funkcji turystycznej oraz przyjęcie mierzalnych celów jej rozwoju przez poszczególne władze lokalne i PLOT;
- dokonanie segmentacji rynku turystycznego na szczeblu aglomeracji i poszczególnych podmiotów, umożliwiającej planowanie skutecznych kampanii promocyjno-informacyjnych skierowanych do wybranych segmentów (geograficznych, demograficznych itp.);
- dokonywanie analizy i oceny własnego potencjału i otoczenia konkurencyjnego przez przedsiębiorstwa zajmujące się obsługą turystów na terenie aglomeracji;
- wzrost konkurencyjności aglomeracji i działających w niej poszczególnych podmiotów funkcjonujących w sferze turystyki poprzez bardziej skuteczne zarządzanie informacją marketingową;
- mierzenie stopnia zadowolenia turystów z pobytu w aglomeracji poznańskiej, a także oceny jakości oferty turystycznej;
- stworzenie platformy współpracy wszystkich samorządów lokalnych i podmiotów turystycznych działających na obszarze aglomeracji, a przez to minimalizacja indywidualnych, nieskoordynowanych działań;
- ukierunkowanie działań promocyjnych podejmowanych na szczeblu aglomeracji, gmin i indywidualnych przedsiębiorstw;
- mierzenie efektów podejmowanych wspólnie inicjatyw z zakresu rozwoju i promocji produktów turystycznych oferowanych w aglomeracji – wiedza na temat skuteczności dotychczasowych przedsięwzięć umożliwia podjęcie decyzji o kierunkach dalszego zaangażowania marketingowego;
- zapewnienie spójności wizerunku turystycznego całej aglomeracji, zgodnie ze sposobem postrzegania go przez odwiedzających turystów, którzy nie widzą granic gminnych, a tereny otaczające miasto traktują jako integralny element oferty turystycznej aglomeracji poznańskiej; systematyczne badanie wizerunku aglomeracji w odniesieniu do turystów i odwiedzających;

- stworzenie pełnej i aktualizowanej na bieżąco bazy informacyjnej o zakresie oferty turystycznej, rekreacyjno-sportowej, biznesowej;
- wsparcie ogólnej polityki społeczno-gospodarczej władz lokalnych w obszarze efektywnego wyboru rodzaju zagospodarowania terenu, podejmowania działań w zakresie polityki inwestycyjnej.

W założeniach, beneficjentami systemu monitoringu będą wszystkie przedsiębiorstwa, instytucje i organizacje zaangażowane w rozwój turystyki na terenie aglomeracji poznańskiej, a jego wdrożenie powinno trwać nie dłużej niż 1,5 roku. System powinien być koordynowany i nadzorowany przez Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną (PLOT), która od 2003 roku jest powołana do promocji i rozwoju turystyki, a jej obszar działania wykracza poza granice administracyjne miasta. W ten sposób utworzony zostanie zalążek nowoczesnej komórki badawczo-rozwojowej, która funkcjonuje w strukturze nowoczesnych organizacji turystycznych, odpowiedzialnych za rozwój produktów turystycznych miast i regionów.

Pod koniec 2011 roku, z inicjatywy Poznańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej oraz Wydawnictwa Miejskiego w Poznaniu, rozpoczęły się prace projektowe i wdrożeniowe dotyczące pierwszego modułu na obszarze miasta Poznania, finansowane przez Urząd Miasta Poznania.

5.3. Kompleksowy system informacji i promocji turystycznej aglomeracji poznańskiej

Jan Mazurczak, Piotr Zmyślony

Opracowanie jednolitego systemu efektywnej informacji turystycznej jest jednym z kluczowych elementów warunkujących rozwój turystyki w aglomeracji. Brak skoordynowanej i uporządkowanej informacji o ofercie turystycznej jest jedną z przyczyn niższej niż jest to możliwe oceny atrakcyjności turystycznej aglomeracji zarówno przez turystów, jak i przez mieszkańców. Dlatego konieczne staje się stworzenie systemu, który zapewnia łatwy dostęp do informacji turystycznej w dowolnym miejscu i czasie. Jego komponentami powinny być:

a) aglomeracyjna sieć punktów informacji turystycznej;
b) interaktywny, metropolitalny portal turystyczny;
c) system turystycznej identyfikacji przestrzennej.

Aglomeracyjna sieć punktów informacji turystycznej

Integracja punktów informacji turystycznej na terenie aglomeracji jest szansą na zwiększenie efektywności tej ważnej sfery komunikacji. Dostępność informacji o kompleksowej ofercie turystycznej pozwoli na zainteresowanie nią mieszkańców oraz dostarczy turystom argumentów i powodów do wydłużenia pobytu na terenie aglomeracji.

Punkty „it" stanowią najważniejsze pośrednie ogniwo informacyjne pomiędzy podmiotami tworzącymi strategiczne i taktyczne plany rozwoju i promocji turystyki a odbiorcami tej polityki – przedsiębiorcami i turystami (Szpadzińska, Zmyślony 2007). Punkty „it" są współcześnie narzędziem komunikacji treści marketingowych (promocja wewnętrzna w mieście i regionie) i podmiotem działań promocyjnych. Przy ich użyciu można mierzyć skuteczność określonych kampanii promocyjnych/reklamowych/wizerunkowych (badania turystów), promować nowe atrakcje i miejsca (system poleceń), przeprowadzać profesjonalne badania wizerunku. Warunkiem jest jednak zintegrowane zarządzanie wszystkimi punktami „it". W ten sposób z biernych podmiotów przekazywania informacji stają się one dla turysty aktywnymi ośrodkami badań marketingowych. Co więcej, pracownicy punktów „it" mogą w o wiele większym zakresie wspierać realizację strategii marki metropolii Poznań.

Polska Organizacja Turystyczna przewiduje funkcjonowanie punktów „it" w ramach regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych lub też jako obiektów podporządkowanych samorządom gminnym, powiatowym i wojewódzkim (Kruczek, Walas 2010). Zaleca się zatem, by zintegrowany system informacji turystycznej dla aglomeracji poznańskiej funkcjonował w oparciu o Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną. Rozwiązanie takie, poza szansą na ujednolicenie systemu, niesie ze sobą także możliwość prowadzenia działalności gospodarczej w ramach funkcjonowania punktów informacji turystycznej (rezerwacja i sprzedaż noclegów, sprzedaż lokalnych usług przewodnickich i pakietów turystycznych, biletów wstępu, karnetów, sprzedaż innych wydawnictw, pamiątek, gadżetów). Pozwala też na efektywne współdziałanie z władzami gminnymi i powiatowymi oraz z samorządem gospodarczym i innymi instytucjami zaangażowanymi w rozwój i promocję turystyki.

Zintegrowana sieć punktów informacji turystycznej powinna być zaplanowana w oparciu o istniejące punkty, ale równocześnie musi zakładać tworzenie nowych placówek wokół miejsc o znaczeniu turystycznym – w pobliżu atrakcji turystycznych, centrów komunikacyjnych, rynków, deptaków, dworców, centrów handlowo-rozrywkowych.

Nowoczesny system informacji powinien dostarczać informacje niezbędne do podjęcia decyzji dotyczących miejsca, czasu, rodzaju, warunków i programu wyjazdu turystycznego, a także dane umożliwiające orientację w terenie aglomeracji oraz sprawne zorganizowania pobytu przez turystów. Ma on także udostępniać dane na temat dostępności obiektów turystycznych dla osób niepełnosprawnych. Ważną rolą punktów „it" jest też działalność polegająca na gromadzeniu i przetwarzaniu danych, które pozwolą poznać profil odwiedzających aglomerację turystów. Ten obszar ich działalności wpisuje się w ramy organizacyjne systemu monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej.

Do podstawowych zadań zintegrowanego systemu informacji turystycznej powinny zatem należeć:

- obsługa turystów i mieszkańców aglomeracji w zakresie informacji turystycznej – pomoc merytoryczna, techniczna i organizacyjna;
- tworzenie baz danych dotyczących atrakcji turystycznych, infrastruktury i usług turystycznych, produktów turystycznych i wielkości ruchu turystycznego;

- dystrybucja materiałów informacyjno-promocyjnych;
- obsługa i nadzór nad organizacją i przeprowadzeniem wydarzeń promocyjnych;
- prowadzenie działalności komercyjnej (sprzedaż pamiątek, wydawnictw, gadżetów itp.).

Metropolitalny portal turystyczny

Drugim komponentem zintegrowanego systemu informacji turystycznej jest internetowy portal turystyczny dotyczący całej aglomeracji. Nowoczesna i prosta w obsłudze strona jest niezbędna do prezentowania i aktualizowania oferty turystycznej. Istotne jest, by strona nie ograniczała się do prezentowania tylko informacji turystycznej, lecz była możliwie interaktywna i wykorzystywała narzędzia ułatwiające organizację pobytu na terenie aglomeracji:

- możliwość rezerwacji noclegów;
- zakup pakietów turystycznych;
- wynajem samochodu;
- uruchomienie planerów podróży;
- narzędzia umożliwiające filtrowanie informacji ze względu na zainteresowania;
- kalendarium wydarzeń;
- interaktywne mapy;
- web-kamery lub panoramy sferyczne.

Prace w zakresie tworzenia portalu zostały rozpoczęte niezwłocznie po przyjęciu strategii. Stało się to możliwe głównie dzięki wykorzystaniu funduszy w ramach schematu II, działania 6.1. Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego przez Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną w latach 2011–2012. Jednym z efektów jego realizacji jest uruchomienie portalu skierowanego do mieszkańców oraz turystów krajowych i zagranicznych. Trzyjęzyczny serwis (w wersji polskiej, angielskiej, niemieckiej) podzielony jest na sekcje tematyczne, dotyczące dojazdu, komunikacji, oferty gastronomicznej, noclegowej, kulturalnej, rekreacyjnej wraz z wyszukiwarką usług i pakietów turystycznych z opcją rezerwacji.

System turystycznej identyfikacji przestrzennej

Trzecim elementem systemu jest zintegrowany system turystycznej identyfikacji przestrzennej. Obejmuje on instalację słupków kierunkowych, tablic informacyjnych oraz rozbudowę infrastruktury turystycznej (parkingi, wiaty, stojaki na rowery itp.).

Czytelny i jednolity system oznakowania ułatwiający dostęp do atrakcji turystycznych i obiektów usługowych, a także informujący o funkcjach instytucji publicznych to istotny element systemu bezosobowej informacji turystycznej w aglomeracji. W tym kontekście zapewnia on usprawnienie obsługi turystów oraz prawidłowe rozmieszczenie ruchu turystycznego w stosunku do możliwości recepcyjnych aglomeracji. Ponadto system polepsza jakość przestrzeni miejskiej i podmiejskiej postrzeganej zarówno przez przyjezdnych, jak i mieszkańców. Satysfakcja z pobytu turysty jest uzależniona od ilości, dokładności i efektywnego rozmieszczenia informacji w przestrzeni. Równorzędnym celem informacji wizualnej jest

poprawa dostępności i przepustowości miasta Poznania oraz zmniejszenie dezorganizacji życia mieszkańców w wyniku wzmożonego ruchu turystycznego.

Współcześnie wzrasta znaczenie systemów informacji przestrzennej w turystyce. Coraz częściej turyści piesi oraz użytkownicy rowerów, zarówno w celach komunikacyjnych, jak i turystycznych, oczekują informacji na temat bezpiecznej i wygodnej możliwości przejazdu pomiędzy różnymi miejscami. Przykładem mogą być rowerowe mapy Google (dostępne w niektórych miastach USA), „planery" podróży rowerowych (np. w Berlinie czy Londynie) lub udostępnianie śladów GPS (np. część szlaków województwa wielkopolskiego).

System informacji wizualnej stanowi narzędzie marketingu terytorialnego i element zintegrowanego zarządzania jakością (Integrated Quality Management – IQM), zaproponowany przez Komisję Europejską jako najbardziej skuteczne i uniwersalne podejście do lokalnego kształtowania rozwoju turystyki, w myśl którego należy dążyć do zwiększenia satysfakcji odwiedzających region turystów przy zagwarantowaniu wzrostu ekonomicznego oraz jakości życia mieszkańców (EC 2000).

Komponentem wspierającym funkcjonowanie systemu identyfikacji przestrzennej może być stworzenie wyszukiwarki połączeń komunikacyjnych i szlaków turystycznych dla aglomeracji poznańskiej, która byłaby bardzo ważnym instrumentem promocji ruchu rowerowego oraz turystyki rowerowej. Daje to duże pole do współpracy partnerów samorządowych (wszystkich szczebli), przedsiębiorstw z branży map elektronicznych oraz organizacji społecznych działających na rzecz turystyki i ruchu rowerowego. Wyszukiwarka oprócz informacji dotyczącej samej infrastruktury czy przebiegu szlaków i orientacyjnego czasu przejścia lub przejazdu, mogłaby zawierać informacje o usługach towarzyszących (hotele, sklepy, gastronomia, transport publiczny). Wsparciem i reklamą mapy w wersji elektronicznej, przynajmniej w pierwszej fazie, byłoby wydawnictwo papierowe – mapa wraz z instrukcją obsługi wersji internetowej, a także zintegrowany z nią przewodnik turystyczny.

Zadanie stworzenia systemu turystycznej identyfikacji przestrzennej spoczywa na gminach i powiecie w ramach wykonywania ich zadań własnych. Ze względu na międzygminny charakter wielu produktów turystycznych zalecana jest współpraca przy ich oznakowaniu. Dobrym przykładem oznakowania całego produktu turystycznego bez względu na granice administracyjne gmin są działania Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka mające na celu oznaczenia Szlaku Kościołów Drewnianych. Oznakowanie turystyczne całej aglomeracji pozwoli na stworzenie jednolitego i przyjaznego systemu.

Realizację STIP należy rozpatrywać w kontekście działań etapowych. W ciągu 1–3 lat powinien zostać uruchomiony metropolitalny portal turystyczny, powstać sieć punktów informacji turystycznej na terenie aglomeracji oraz koncepcja zintegrowanego systemu turystycznej identyfikacji przestrzennej. W kolejnym okresie powinien zostać wdrożony całościowy zintegrowany system zarządzania informacją turystyczną oparty na sieci punktów „it" oraz wprowadzony w teren system turystycznej identyfikacji przestrzennej. Do zadań ciągłych należy utrzymywanie i koordynacja punktów informacji turystycznej, utrzymywanie systemu turystycznej identyfikacji przestrzennej oraz prowadzenie metropolitalnego portalu turystycznego.

5.4. Zintegrowany produkt turystyki biznesowej

Piotr Zmyślony

Atrakcyjność aglomeracji poznańskiej na rynku turystyki biznesowej jest przede wszystkim pochodną jej potencjału gospodarczego, ogólnego wizerunku na arenie krajowej i międzynarodowej oraz dostępności komunikacyjnej. Wynika z tego, że dynamika rozwoju tego produktu w najbliższych latach będzie wyznacznikiem skuteczności realizacji nie tylko zadań odnoszących się bezpośrednio do sfery turystyki, ale też innych celów strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej.

Jak wynika z opisu natężenia i struktury infrastruktury wystawienniczej i konferencyjnej, aglomeracyjna oferta z zakresu turystyki biznesowej wykazuje ograniczoną spójność oraz duże zróżnicowanie. Integracja polegać będzie głównie na zgromadzeniu i odpowiednim pogrupowaniu ofert poszczególnych podmiotów, a także wspólnej promocji, pakietyzacji i akwizycji przez wyznaczoną do tych działań instytucję (podmiot). Rynek turystyki biznesowej jest rynkiem B2B (business-to-business), w którym kluczem sukcesu jest integracja i standaryzacja sposobu sprzedaży oraz świadczenia produktu. Coraz większą rolę na tym rynku odgrywają miasta i regiony, reprezentowane przez lokalne organizacje turystyczne (Destination Management Organisations) i/lub biura kongresów i spotkań (Convention Bureaux) (Davidson, Cope 2003).

Kształtowanie turystyki biznesowej wymaga – najbardziej ze wszystkich rodzajów turystyki – planowania i podejmowania zintegrowanych działań na szczeblu miasta i w imieniu wszystkich podmiotów w nim działających. Na tym rynku występowanie miast i aglomeracji jako aktywnych uczestników gry jest kluczowe dla osiągnięcia sukcesu i traktowane w kategoriach silnej przewagi konkurencyjnej. Dotyczy to następujących obszarów:

- działań w sferze marketingu terytorialnego i dyplomacji publicznej na rzecz kształtowania wizerunku aglomeracji jako centrum spotkań oraz pozyskiwania ważnych wydarzeń biznesowych (kongresów, konferencji, wystaw i spotkań);
- tworzenia kompleksowej oferty (pakietów produktowych) poprzez koordynację i wsparcie organizacyjne działań dostawców i pośredników na rynku poznańskim oraz łączenia turystyki biznesowej z ofertą turystyki kulturowej, aktywnej i rekreacyjnej;
- rozbudowy infrastruktury konferencyjnej oraz transportowej mającej wpływ na cały system turystyki;
- osiągania najwyższych standardów jakościowych i zapewnienia niezawodności produktu, zgodnie z wymaganiami turystów biznesowych.

Celem programu jest podniesienie konkurencyjności aglomeracji poznańskiej w zakresie turystyki biznesowej w wymiarze międzynarodowym poprzez spójną ofertę poszczególnych usługodawców i jednostek terytorialnych, zintegrowaną promocję i akwizycję na szczeblu aglomeracyjnym oraz rozwój infrastruktury konferencyjnej i targowej.

Integracja oferty będzie dotyczyć następujących segmentów turystyki biznesowej:

- oferty spotkań, konferencji i kongresów;
- dużych wydarzeń o charakterze społecznym, kulturowym i gospodarczym;
- turystyki korporacyjnej i imprez motywacyjnych;
- dodatkowych programów rekreacyjno-rozrywkowych jako uzupełnienia oferty dla turystów biznesowych.

Profil biznesowy turystycznej oferty aglomeracji budowany jest na trzech płaszczyznach, określających jego lokalną specyfikę:

- silnej pozycji biznesowej miasta Poznania (będącego centrum turystyki targowej oraz rozwijającego funkcję konferencyjną, także poprzez synergię z funkcją targową) w mieście znajduje się zdecydowana większość infrastruktury i usług niezbędnych do obsługi turystów biznesowych, potencjał pozostałych jednostek terytorialnych tworzących aglomerację w tym aspekcie należy uznać za wtórny i uzupełniający ofertę miasta;
- relatywnie słabszej atrakcyjności turystycznej dla turystyki kulturowej (krajoznawczej, poznawczej);
- braku walorów naturalnych i antropogenicznych zlokalizowanych poza terytorium administracyjnym miasta Poznania o randze i rozpoznawalności w wymiarze krajowym i międzynarodowym, które stanowiłyby kontrapunkt rozwojowy oferty turystycznej aglomeracji w stosunku do turystyki biznesowej oraz potencjału turystycznego miasta Poznania.

Turystyka biznesowa jest źródłem największych lokalnych i regionalnych korzyści społeczno-ekonomicznych spośród wszystkich rodzajów turystyki. Według ekspertów zajmujących się tematem, stosunek dziennych wydatków osób podróżujących służbowo i odwiedzających w czasie wolnym wynosi od 2:1 do 3:1 (Davidson, Cope 2003). Do najważniejszych z nich należą: przychody bezpośrednie przedsiębiorstw wynikające z wyższych wydatków nabywców korzystających na ogół z wysokiego standardu usług, dodatkowe miejsca pracy, wpływy podatkowe z różnych rodzajów działalności obsługujących turystów biznesowych, wyższa wartość mnożnika turystycznego, przyciąganie inwestycji zewnętrznych, w tym zagranicznych, oraz napływ dewiz.

Równocześnie pozycja konkurencyjna na rynku turystyki biznesowej jest najtrudniejsza do utrzymania. Dzieje się tak dlatego, że nie decydują o niej żadne szczególne i unikatowe walory i atrakcje turystyczne, które stanowią siłę przyciągania turystów o motywach poznawczych, kulturowych i wypoczynkowych. Na rynku turystyki biznesowej nie można zbudować niepowtarzalnej propozycji marketingowej, w znacznej mierze popyt na nią ma charakter pochodny, zatem o powodzeniu decydują jakość usług i zagospodarowania, integracja produktu oraz sprawność organizacyjna.

Z przeprowadzonej w etapie diagnozy analizy wynikają następujące słabe strony turystyki biznesowej:

- brak zintegrowania oferty turystyki biznesowej, wynikający z niedostatku współpracy pomiędzy usługodawcami oraz stronami zainteresowanymi jej roz-

wojem (należy jednak podkreślić intensywną i stale rozwijaną działalność poznańskiego Biura Kongresów i Spotkań w tym zakresie);
- brak dokładnych danych na temat potencjału podaży turystyki biznesowej we wszystkich jej wymiarach: potencjału konferencyjnego, incentive, spotkań i turystyki korporacyjnej;
- brak statystyk i informacji opisowych pozwalających określić dokładne rozmiary i strukturę rynku turystyki biznesowej w wymiarze popytowym.

Na turystycznej mapie Polski i Europy Poznań figuruje przede wszystkim jako centrum turystyki biznesowej. W skali kraju pozycja ta jest ugruntowana i silna, co jest wynikiem potencjału Międzynarodowych Targów Poznańskich, powiększającej się rokrocznie liczby konferencji i spotkań oraz bogatej infrastruktury biznesowej i turystycznej. W wymiarze międzynarodowym wizerunek ten jest obecnie budowany, jednak także w tym wypadku decydują o nim: międzynarodowa pozycja rynkowa MTP (33. miejsce w światowym rankingu miast targowych AUMA w 2010 roku, ich funkcjonowanie wskazane zostało jako pierwszy atut w badaniu potencjału turystyki biznesowej na rynkach niemieckim i polskim) oraz organizacja dużych międzynarodowych kongresów (przede wszystkim United Nations Climate Change Conference w grudniu 2008 roku).

Kluczowym elementem programu jest poszerzenie dotychczasowej sfery działania Biura Kongresów i Spotkań w zakresie przestrzennym (terytorium aglomeracji poznańskiej) oraz funkcjonalnym (zadaniowym).

Funkcjonowanie poszerzonego PCB powinno być realizowane w trzech wymiarach.

Pierwszym z nich jest stworzenie podstaw zintegrowanego produktu turystyki biznesowej w aglomeracji poznańskiej, w ramach którego należy wyróżnić następujące inicjatywy:
- przeprowadzenie monitoringu potencjału usługowego w dziedzinie turystyki biznesowej – zebranie szczegółowej informacji na temat możliwości świadczenia usług w poszczególnych rodzajach turystyki biznesowej;
- stworzenie katalogu dostawców usług i infrastruktury poszczególnych rodzajów turystyki biznesowej (m.in. obiekty i sale konferencyjne, obiekty i infrastruktura wystawowa, usługi noclegowe, gastronomia i catering, organizatorzy usług incentive, organizatorzy wydarzeń, wypożyczalnie samochodów, przewodnicy turystyczni, atrakcje turystyczne itp.) w wersji drukowanej;
- stworzenie szczegółowego katalogu dostawców usług i infrastruktury poszczególnych rodzajów turystyki biznesowej w formie wyszukiwarki internetowej z możliwością dokonywania rezerwacji – wyszukiwanie będzie możliwe według określonych kryteriów, wprowadzanych sekwencyjnie;
- łączenie zachęt dla poszczególnych usługodawców do tworzenia zintegrowanych ofert dla podmiotów biznesowych w celu potencjalnej sprzedaży.

Drugi wymiar funkcjonowania BKiS powinien obejmować działania wewnętrzne ukierunkowane na wzrost jakości oraz spójność oferty turystyki biznesowej. Należą do nich:

- tworzenie bezpośrednich kontaktów z lokalną branżą turystyczną, władzami miast, gmin i powiatu;
- prowadzenie kalendarza konferencji, targów i wydarzeń w celu informowania usługodawców o stopniu natężenia popytu turystycznego na terenie aglomeracji;
- stworzenie i utrzymywanie systemu certyfikacji (label system) obiektów i usług w celu monitorowania jakości świadczonych usług;
- merytoryczne wsparcie i doradztwo lokalnym podmiotom w zakresie pozyskiwania i organizacji wydarzeń oraz obsługi turystów biznesowych;
- prowadzenie systematycznych badań marketingowych w celu mierzenia poziomu satysfakcji i skłonności do ponownych odwiedzin w trakcie imprez biznesowych oraz badania wizerunku aglomeracji (targów, konferencji i innych wydarzeń);
- opracowywanie gotowych ofert tzw. programów dodatkowych (rekreacyjno-rozrywkowych) poprzez kojarzenie usługodawców na terenie aglomeracji, skierowanych do organizatorów konferencji i innych imprez o charakterze biznesowym;
- promowanie łączenia turystyki biznesowej z rekreacyjną;
- kreowanie nowoczesnych i innowacyjnych usług, działań, sposobów organizacji i atrakcji w celu zwiększenia konkurencyjności produktu turystyki biznesowej;
- prowadzenie monitoringu wpływu turystyki biznesowej na potencjał gospodarczy aglomeracji poznańskiej – informacja o potencjale i wartości dodanej wynikających z większych wydatków dla gospodarki lokalnej.

W ramach trzeciego zakresu funkcjonowania BKiS proponuje się działania zewnętrzne ukierunkowane na promocję i akwizycję zintegrowanego produktu turystyki biznesowej:

- tworzenie marki i strategii promocji marki produktu turystyki biznesowej w aglomeracji poznańskiej;
- kreowanie i wykorzystywanie nowoczesnych sposobów i narzędzi promocji na rynku turystyki biznesowej;
- informacja o organizatorach konferencji, lokalnych dostawcach usług, centrach konferencyjnych i bazie hotelowej;
- aktywne poszukiwanie organizatorów konferencji, targów, imprez incentive oraz innych wydarzeń poprzez uczestnictwo w targach branżowych, bezpośrednie kontakty handlowe, wyszukiwanie organizatorów i pośredników;
- przygotowanie odpowiedzi na zapytania o organizację konferencji oraz ofert skierowanych do potencjalnych organizatorów spotkań biznesowych;
- organizacja wizyt „site inspection" w hotelach i miejscach ewentualnych konferencji dla potencjalnych organizatorów;
- doradztwo w wyborze hoteli, miejsca konferencji, usług cateringowych i transportowych oraz rezerwacja miejsc hotelowych i konferencyjnych;
- zapewnienie punktów informacji turystycznej podczas konferencji, kongresów oraz innych wydarzeń;

- dostarczanie organizatorom informacji o możliwościach przedłużenia pobytu/dodatkowych atrakcjach dla uczestników spotkań, konferencji, targów i innych wydarzeń;
- tworzenie bazy danych pośredników i organizatorów turystycznych imprez biznesowych.

Praktycznym efektem integracji działań w zakresie stworzenia oferty turystyki biznesowej może być rozwój produktu turystyki korporacyjnej w aglomeracji poznańskiej jako uzupełnienie oferty konferencyjnej i targowej aglomeracji. Wspieranie tego rozwoju na szczeblu aglomeracji polegać powinno na przygotowywaniu i promocji kompleksowej oferty obiektów funkcjonujących na tym terenie w zakresie możliwości zorganizowania szkoleń, warsztatów, wyjazdów integracyjnych i pobytów korporacyjnych, imprez typu adrenaline & adventures, team building, green incentive oraz meetcentive w miejscach o niezwykłej scenerii i niezapomnianym klimacie. Poprzez profesjonalną, szeroką i wyprofilowaną ofertę dla odbiorców korporacyjnych aglomeracja poznańska może stać się znaczącym ośrodkiem na tym rynku, który nie został dotychczas należycie zagospodarowany, zarówno od strony ilościowej, jak i wizerunkowej. Jego wielkość zależy nie tylko od liczby odbiorców zewnętrznych (turystyka korporacyjna), ale także popytu na eventy zgłaszanego przez firmy zlokalizowane w Poznaniu – im większy przyrost liczby przedsiębiorstw i ich głównych central, tym większy wzrost segmentu rynku.

Powodzenie realizacji projektu mogą zagwarantować trzy elementy: wysoka jakość oferowanego produktu, bogata oferta uzupełniająca (rozrywka, kultura, rekreacja) oraz pakietyzacja połączona ze zintegrowaną promocją. Dwa ostatnie elementy mogą stać się wyróżnikiem oferty poznańskiej – połączenie usług obiektów noclegowo-konferencyjnych oraz centrów szkoleniowych wraz z ofertą imprez towarzyszących i turystyki korporacyjnej. W aglomeracji poznańskiej istnieje duży wachlarz unikalnych lub wyróżniających się walorów i miejsc będących potencjalnymi elementami pakietów produktowych turystyki aktywnej, kulturowej i rekreacji. Do przykładowych miejsc i rodzajów aktywności mogących stać się komponentami takiej oferty należą: poligon w Biedrusku, forty poznańskie, Tor Poznań (wyścigi samochodowe), trasy do jazdy samochodami terenowymi i quadami, parki linowe, turystyka konna, wyprawy pontonowe Wartą, terenowe gry fabularne typu LARP (Life Action Role Playing), gry miejskie, obozy indiańskie, wioski westernowe, wyścigi kajakarskie, zorbing, mecze piłki nożnej na Stadionie Miejskim, paintball w obiektach poprzemysłowych.

Realizacja zintegrowanego produktu turystyki biznesowej wymaga narzucenia odpowiednich rozwiązań organizacyjnych i motywacyjnych w ramach BKiS, które zapewnią wysoki poziom efektywności tych działań. W tym zakresie należy wprowadzić system monitorowania efektów działalności BKiS poprzez system wskaźników efektywności (np. liczba nowych wydarzeń biznesowych, liczba turystów biznesowych, liczba obsłużonych potencjalnych organizatorów spotkań biznesowych, stopień wzrostu wydatków turystów, wzrost liczby osobonoclegów w aglomeracji itp.).

Dodatkowym obszarem budowania metropolitalnego produktu turystyki biznesowej jest nawiązanie współpracy PCB oraz PLOT z obiektami i instytucjami kultury oraz nauki (muzeami, galeriami, domami kultury, atrakcjami turystyczny-

mi, uczelniami itp.) w zakresie możliwej adaptacji oraz udostępniania wybranych przestrzeni będących w ich dyspozycji na potrzeby organizacji i obsługi konferencji, spotkań i imprez targowych. Na rynku spotkań obiekty te – nazywane obiektami nietypowymi – są bardzo popularne, i będą elementem wyróżniającym ofertę biznesową miast. W ten sposób możliwe byłoby stworzenie unikatowej oferty aglomeracji poznańskiej na tym wymagającym rynku.

Kolejnym elementem programu jest ugruntowanie wizerunku i podkreślenie targowych i kupieckich korzeni miasta nie tylko w odniesieniu do turystów biznesowych, ale także innych grup odwiedzających aglomerację, poprzez stworzenie na terenie Międzynarodowych Targów Poznańskich (np. w budynku Iglicy) muzeum lub stałej wystawy o charakterze multimedialnym na temat historii Powszechnej Wystawy Krajowej 1929, Międzynarodowych Targów Poznańskich oraz wybitnych kupców i przemysłowców poznańskich, a także udostępnienie ich odwiedzającym w czasie, w którym nie odbywają się imprezy targowe czy inne wydarzenia o charakterze zamkniętym.

Biorąc pod uwagę zakres opisywanego działania, obejmujący terytoria gmin, na których zlokalizowane są obiekty oferujące usługi, z których korzystają turyści biznesowi, należy uznać, że jego realizacja ma duże znaczenie dla rozwoju turystyki w aglomeracji poznańskiej i może mieć istotny wpływ na rozwój ekonomiczny aglomeracji. Jego wdrożenie opiera się przede wszystkim na rozszerzeniu zakresu działania Biura Kongresów i Spotkań oraz stworzenia zintegrowanego produktu turystyki biznesowej w zakresie turystyki korporacyjnej, co powinno nastąpić w okresie do trzech lat obowiązywania strategii. Działania dotyczące akwizycji i promocji produktu turystyki biznesowej mają charakter ciągły. Postulat stworzenia katalogu dostawców usług i infrastruktury poszczególnych rodzajów turystyki biznesowej został zrealizowany w 2011 roku. Biuro Kongresów i Spotkań opublikowało „Poznań Meeting Planner's Guide – Przewodnik dla organizatorów kongresów i spotkań" (BKiS-PCB 2011), w którym zawarto także dodatkowe informacje na temat bazy noclegowej i atrakcji turystycznych w aglomeracji poznańskiej.

5.5. Zintegrowane produkty turystyki kulturowej i aktywnej oraz rekreacji

Jan Mazurczak

Z lektury rozdziału drugiego niniejszego opracowania wynika, że aglomeracja poznańska ma znaczny, ale zróżnicowany potencjał kulturowy i rekreacyjny. Nie jest on uporządkowany w gotowe oferty produktowe. Turyści, wycieczkowicze oraz mieszkańcy aglomeracji są na ogół zmuszeni nadal samodzielnie zdobywać informacje na temat poszczególnych atrakcji, zaplanować konsumpcję turystyczną (środki transportu, kolejność zwiedzania, miejsca posiłków), a także znaleźć chęć i motywację, żeby z nich skorzystać. Ponadto dostępne informacje są przygotowywane w tradycyjny, sztampowy sposób i odnoszone do poszczególnych jednostek terytorialnych.

Celem programu jest podniesienie konkurencyjności aglomeracji poznańskiej w zakresie rozwoju turystyki kulturowej i aktywnej oraz oferty rekreacyjnej dla mieszkańców poprzez uporządkowanie istniejącej oferty w pakiety produktowe oraz wspieranie i współtworzenie markowych produktów turystycznych.

Tworzenie zintegrowanej oferty w zakresie turystyki kulturowej i aktywnej oraz rekreacji powinno być oparte na trzech założeniach:

- Reinterpretacja dotychczasowej oferty pozwoli potencjalnym turystom na zbudowanie nowych skojarzeń pomiędzy atrakcjami i wizerunkiem aglomeracji poznańskiej. Podstawą zwiększenia zainteresowania i użytkowania poszczególnych atrakcji turystycznych jest rozpoczęcie procesu tworzenia gotowych ofert turystycznych, grupowania ich w pakiety, wyznaczania szlaków tematycznych oraz ich nowatorskiej promocji.
- Łączenie atrakcji zlokalizowanych w Poznaniu z walorami obszarów podpoznańskich, niezależnie od kanału i narzędzia komunikacji, powinno być realizowane w taki sposób, aby zachęcenie do odwiedzenia Poznania odbywało się jednocześnie z przekazywaniem informacji na temat atrakcyjności obszarów podpoznańskich. Informacje te podkreślać muszą szeroki wachlarz atrakcji turystycznych okolic Poznania oraz komunikować turyście potrzebę zaplanowania dłuższego pobytu, nie ograniczającego się jedynie do zwiedzania miasta Poznania.
- Wydłużenie średniego czasu pobytu turystów na terenie aglomeracji oraz zwiększenie częstotliwości uprawiania aktywności ruchowej przez mieszkańców – brak kompleksowej propozycji spędzenia np. weekendu powoduje, że wizyty turystyczne mają obecnie często charakter jednodniowego pobytu, dlatego duży nacisk w zintegrowanych działaniach będzie położony na tworzenie ofert weekendowych oraz dłuższych pobytów. Oferty łączące w pakiety kilka atrakcji, aktualizowane na bieżąco, spowodowałyby pełniejsze wykorzystanie atrakcyjności aglomeracji i mogłyby zwiększyć aktywność turystyczną i rekreacyjną.

Podstawowy komunikat promocyjny dotyczyć powinien w pierwszej kolejności zmiany wizerunku turystycznego aglomeracji poznańskiej. Mimo że Poznań jest rozpoznawalnym miastem polskim, utożsamiany jest raczej z biznesem, a nie z turystyką poznawczą lub kwalifikowaną. Poznań, kojarzony z „białymi kołnierzykami", skrupulatnością, poprawnością i zamiłowaniem do porządku, powinien „przemówić" do turysty swobodniejszym tonem. Pamiętać trzeba, że turysta podczas wyjazdu chce poznać coś nowego, poszukać inspiracji, ale przede wszystkim wypocząć, odreagować i zapomnieć o codzienności. Poprzez zaprojektowane działania i narzędzia promocyjne proponuje się pokazanie aglomeracji poznańskiej w kontekście własnych i okolicznych atrakcji turystycznych, co nada świeżości w jej odbiorze.

Przekaz promocyjny powinien być lekki i przyjazny, zachęcający do wizyty, pokazujący nowoczesne oblicze miasta i jego okolic, które może wychodzić poza granice aglomeracji, które „potrafi się bawić", przy jednoczesnym poszanowaniu swojej tradycji i historii. Treści marketingowe powinny także podkreślać konkurencyjność oferty turystycznej. Mało konkurencyjny wizerunek turystyczny aglomeracji wypływa z niepełnej wiedzy, jaką potencjalni turyści posiadają na temat atrakcji turystycznych.

Promocja skierowana na rynek lokalny z pewnością powinna zawierać komunikat dotyczący atrakcyjności turystycznej całej aglomeracji w miarę możliwości w równym stopniu. Mimo bliskiego położenia różnorodnych atrakcji wielu poznaniaków nie docenia okolic miasta i nie bierze ich pod uwagę, planując weekendowe oraz dłuższe pobyty. W głównej mierze spowodowane jest to brakiem informacji o atrakcjach oraz o imprezach lokalnych. Podstawę promocji stanowić powinno kompleksowe podejście do wspólnej promocji. W ten sposób osiągnąć można synergię i wzbogacić ofertę produktową. Dodatkowo nie jest ona ograniczona do konkretnej gminy, co podnosi jej atrakcyjność. Należy przemówić językiem korzyści: krótka podróż z miejsca zamieszkania, unikatowe atrakcje, przyroda Wielkopolskiego Parku Narodowego czy idealne tereny rowerowe Puszczy Zielonki.

Sama oferta musi być przekazana w wyróżniającej się formie – której przykładem może stać się zabawa i gra turystyczna. Decydując się na grę i propagując ją jako sposób na poznanie atrakcyjności turystycznej, aglomeracja może osiągnąć efekt odróżnienia się od innych miast. Gra turystyczna traktowana jest jako nowa forma gier miejskich, polegających na organizowaniu rozgrywek w przestrzeni miasta, w których należy wykazać się m.in. umiejętnością obserwacji, rozwiązywania zagadek oraz orientowania się w przestrzeni miasta. Dzięki nim uczestnicy poznają poprzez zabawę zabytki i historię miast. Gry uczą przyglądać się dokładnie mijanym budynkom, inskrypcjom, pomnikom, detalom architektonicznym – wszystkiemu, co może okazać się elementem gry. Innowacyjne podejście do gier miejskich na terenie aglomeracji poznańskiej sprowadzić się powinno nie tylko do realizowania popularnych na całym świecie kosztownych projektów jednorazowych, które odbywają się nieregularnie i mają ograniczoną liczbę uczestników. Zaleca się wprowadzenie na rynek aglomeracji poznańskiej innowacyjnego produktu – gier turystycznych, które nie wymagają obsługi i mogą być realizowane o dowolnej porze. Ich założeniem jest uzyskanie karty startowej wraz ze wskazówkami, których odpowiednia interpretacja warunkuje rozwiązanie gry. Obszar gier jest z góry oznaczony i ogranicza się do miejsc ważnych ze względów turystycznych, które stają się dla turysty swoistą planszą. Gry turystyczne mogą stanowić alternatywę dla zwiedzania z przewodnikiem dla tych, którym taka forma odkrywania miasta wydaje się nudna. Nowa formuła gier jest obecnie testowana w Poznaniu przez Poznańską Lokalną Organizację Turystyczną i może stanowić punkt wyjścia do rozwoju tej formy turystyki na obszarze aglomeracji.

Pierwszym etapem prac nad stworzeniem zintegrowanego systemu produktów turystyki aktywnej i kulturowej powinna być rzetelna diagnoza potencjału turystycznego aglomeracji oraz opracowanie programu rozwoju markowych produktów turystycznych aglomeracji poznańskiej wraz z planem ich promocji. Pozwoli to stworzyć zintegrowaną listę atrakcji oferowanych na terenie aglomeracji pod kątem motywów przyjazdów w formie pakietów produktowych. Warunkiem powodzenia planu promocyjnego będzie opracowanie elementów identyfikacji graficznej dla produktów i atrakcji turystycznych w ramach spójnego systemu identyfikacji graficznej markowych produktów turystycznych. Dzięki temu uda się uzyskać kompletną i zintegrowaną ofertę produktową, która będzie stanowić jeden z głównych elementów promocji turystycznej. Zaleca się jednocześnie prowadze-

nie prac nad wspólną stroną internetową oraz wydawnictwami dedykowanymi konkretnym grupom oferty produktowej.

Integracja ofert produktowych powinna dotyczyć przede wszystkim dwóch obszarów: turystyki kulturowej oraz turystyki aktywnej, przy czym obie formy powinny łączyć się także z ofertą rekreacyjną dla mieszkańców jako równorzędnych odbiorców działań.

Turystyka kulturowa

Turystyka kulturowa, łącząca wypoczynek i poznanie tradycji, kultury, zwyczajów staje się coraz bardziej popularna. Współczesny turysta przestaje być zainteresowany biernym wypoczynkiem, chce pożytecznie spędzić czas wolny. Turystyka kulturowa, szczególnie w wydaniu miejskim, obejmuje najbardziej atrakcyjne walory turystyczne terenów miejskich. Zabytki i muzea stanowią nadal najczęstszy powód podróży turystycznych do miast. Atrakcje z tej grupy są istotniejsze podczas podróży długodystansowych i mogą odgrywać mniejszą rolę na rynku wewnętrznym aglomeracji. Są to często atrakcje biletowane lub takie, które można zobaczyć raz i nie czuć potrzeby wielokrotnych powrotów (np. zobaczyć ratusz w Poznaniu czy pałac w Rogalinie). W aglomeracji poznańskiej do grupy tej zaliczamy m.in.: obszar Starego Rynku z ratuszem, Ostrów Tumski w Poznaniu z katedrą i grobowcami królewskimi, zamek w Kórniku i pałac w Rogalinie, Szlak Kościołów Drewnianych, instytucje muzealne.

Poznań, ze względu na różnorodną ofertę kulturową, stanowi rdzeń kulturowego produktu turystycznego aglomeracji. Ruch turystyczny do Poznania w celach kulturowych jest zjawiskiem jednodniowym i celowym. Ogniskuje się wokół oferty kin, teatrów, klubów muzycznych, koncertów i festiwali muzycznych (Ethno Port, Poznań dla Ziemi), teatralnych (Międzynarodowy Festiwal Teatralny Malta), tanecznych (Międzynarodowy Festiwal Tańca), a także imprez studenckich typu Juwenalia oraz festiwali i jarmarków regionalnych (m.in. Ogólnopolski Festiwal Dobrego Smaku, Jarmark Świętojański).

Przykładem działań mających na celu generowanie popytu turystycznego w weekend jest akcja „Poznań za pół ceny". Jeszcze lepszy efekt mogłoby odnieść łączenie potencjału kulturowego Poznania z potencjałem aglomeracji poznańskiej. W tej chwili skupia się on przede wszystkim na propozycjach zwiedzania atrakcji oraz uczestnictwie w imprezach plenerowych, festynach i koncertach muzycznych. Największym zainteresowaniem cieszą się znane nawet na skalę ogólnopolską atrakcje, m.in. zamek w Kórniku, pałac w Rogalinie czy Muzeum im. Arkadego Fiedlera w Puszczykowie.

Dobrym przykładem rozwijanych wciąż działań dotyczących opracowywania szlaków tematycznych i przygotowywania gotowych produktów są np. Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu czy Szlak Kościołów Drewnianych wokół Puszczy Zielonki.

Turystyka aktywna oraz rekreacja

Drugim elementem składowym działania jest turystyka aktywna i rekreacja. Trzon atrakcyjności aglomeracji poznańskiej w tym zakresie stanowią baza sportowa i re-

kreacyjna, opisana w rozdziale 3.5, oraz zasoby naturalne, opisane w rozdziale 2. Ważną składową oferty aglomeracji w tej grupie są baseny i aquaparki oraz centra SPA. Do tej grupy zaliczyć można również ogrody zoologiczne, botaniczne i palmiarnie.

Odbiorcami oferty z zakresu turystyki aktywnej i rekreacji są turyści i mieszkańcy szukający spokoju, relaksu oraz możliwości sportowego odreagowania dnia codziennego – aktywni zawodowo w trakcie tygodnia, szukają „odskoczni" w weekendy, w porze ciepłej uprawiają popołudniami sport w plenerze. Osoby zainteresowane aktywnym wypoczynkiem w Poznaniu mogą udać się przede wszystkim nad Jezioro Maltańskie (całoroczny stok narciarki, tor saneczkowy, minigolf, a w okresie zimowym lodowisko), ale także nad jezioro Rusałka, gdzie istnieją doskonałe warunki do jazdy na rowerze, gry w piłkę siatkową, plażową oraz uprawiania sportów wodnych. Poznań oferuje też możliwość aktywnego wypoczynku w licznych obiektach sportowych: na basenach – krytych i odkrytych, salach sportowych, w klubach fitness. Niestety w obecnym stanie rzeka Warta nie daje możliwości rekreacji, co spowodowane jest brakiem wypożyczalni kajaków oraz widocznej oferty spływów kajakowych, dlatego ten element także będzie jednym z priorytetów rozwojowych produktów turystyki aktywnej. W efekcie Poznań nie stanowi obszaru preferowanego przez turystów aktywnych. Ruch turystyki aktywnej raczej kierowany jest poza miasto, do Puszczy Zielonki czy Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Turystyka aktywna w połączeniu z turystyką kulturową może stanowić podstawową i silną ofertę miejscowości i gmin podpoznańskich, gdzie panują bardzo dobre warunki dla turystyki rowerowej i pieszej (Wielkopolski Park Narodowy, Puszcza Zielonka), uprawiania sportów wodnych (okolice Skoków, Murowanej Gośliny, Pobiedzisk). Miejscowości podpoznańskie turystom aktywnym proponują także skorzystanie z nowoczesnych obiektów sportowo-rekreacyjnych w Swarzędzu, Czerwonaku, Koziegłowach, Suchym Lesie oraz w obiektach typu SPA w Puszczykowie i Dębogórze w gminie Czerwonak. Podstawą dla tego rodzaju turystyki jest infrastruktura, a więc wyznaczone szlaki tworzące system, wypożyczalnie sprzętu sportowego – rowerowego i wodnego, miejsca przystankowe, mała gastronomia na szlakach oraz odpowiednia infrastruktura sanitarna.

Z uwagi na to, że opisywane działanie obejmuje wszystkie jednostki administracyjne i dotyczy większości mieszkańców aglomeracji, a także warunkuje zainicjowanie wielu dalszych działań inwestycyjnych, jego znaczenie dla rozwoju turystyki należy uznać za duże. Jego realizacja nie może być jednak obliczona na krótki czas, ale na cały okres obowiązywania strategii. Wykonanie niektórych jego etapów zostało podjęte po przyjęciu strategii. W ramach projektu PLOT i Urzędu Miasta Poznania, finansowanego ze środków działania 6.1. Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, realizowany jest Międzynarodowy Festiwal Gier „Let's play Poznań" („Poznań wszystko gra"). Zgodnie z założeniami projektu, jego efektem będą pięciodniowe warsztaty, podczas których międzynarodowe drużyny tworzą gry o zasięgu aglomeracyjnym, a także wydarzenie weekendowe, w trakcie których odbiorcy grają w różnego rodzaju gry planszowe i scenariuszowe w przestrzeni publicznej. Festiwal ma na celu kreowanie wizerunku Poznania i aglomera-

cji poznańskiej, jako miejsca atrakcyjnego turystycznie dla mieszkańców i turystów z Polski i ze świata.

5.6. Rozwiązania w zakresie zarządzania turystyką w aglomeracji poznańskiej

Piotr Zmyślony

Realizacja działań zaproponowanych w programie „Metropolitalna oferta turystyczna" wymaga wzmocnienia struktury organizacyjnej zarządzania rozwojem i promocji turystyki, aby jej zakres przestrzenny był zgodny z obszarem aglomeracji poznańskiej. Dodatkowo, ze względu na duże rozproszenie i różnorodność podmiotów tworzących gospodarkę turystyczną oraz różnorodne sfery oddziaływania na jej kształt, warunkiem skutecznego zarządzania turystyką przez taką strukturę organizacyjną jest utrzymanie przez nią silnej podstawy partnerskiej pomiędzy władzami lokalnymi, branżą turystyczną i instytucjami publicznymi. Wytworzenie silnej struktury partnerskiej buduje przewagę konkurencyjną aglomeracji na rynku turystycznym.

Obecnie na światowym rynku turystycznym wygrywają te miasta, które przejęły styl działania właściwy korporacjom prywatnym i potrafiły stworzyć silny i zwarty organizacyjnie ośrodek zarządzania turystyką. Tylko podmiot stworzony lub wyodrębniony specjalnie dla potrzeb zarządzania turystyką i nie obarczony inną, dodatkową działalnością jest w stanie zagwarantować profesjonalny poziom wykonywanych zadań. Integruje on władze lokalne, przedsiębiorstwa oraz inne instytucje zaangażowane w rozwój turystyki i umożliwia tworzenie partnerstwa wokół wspólnej wizji rozwojowej. Ostatecznym celem jest rozwój i promocja turystyki w mieście poprzez koordynację i prowadzenie pewnych kluczowych działań, takich jak: finansowanie, planowanie strategiczne, marketing, podejmowanie decyzji i rozwój regionalnych produktów turystycznych. W tym celu wspomniany podmiot przejmuje do dyspozycji środki finansowe, zasoby osobowe, kompetencje oraz obowiązki w ramach całokształtu zagadnień związanych z rozwojem lokalnej gospodarki turystycznej.

W celu zidentyfikowania i charakterystyki działania organizacji odpowiedzialnych za zarządzanie turystyką w miastach używa się terminu Destination Management Organisation. Według Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO 2010) jest to podmiot, który integruje władze lokalne, przedsiębiorstwa i inne instytucje zaangażowane w rozwój turystyki oraz/lub umożliwia tworzenie partnerstwa wokół wspólnej wizji rozwojowej.

Aktywność instytucji zarządzającej turystyką w mieście zawiera się w trzech płaszczyznach obejmujących:

1) koordynację przepływu wiedzy i informacji rynkowej oraz tworzenie sieci współpracy na rzecz rozwoju turystyki;
2) marketing turystyczny;

3) kreację miejskich (zintegrowanych) produktów turystycznych.

Do kluczowych obszarów działań należy:

- planowanie strategiczne;
- rozwój terytorialnych produktów turystycznych;
- pozycjonowanie, branding, marketing terytorialny;
- finansowanie działań inwestycyjnych i marketingowych wpływających na zwiększenie atrakcyjności całego miasta;
- monitorowanie rynku;
- wsparcie pośrednie podmiotów funkcjonujących w branży;
- integracja i tworzenie trwałych sieci współpracy;
- kreowanie wydarzeń i zarządzanie nimi;
- działalność z obszaru „badania i rozwój";
- informacja turystyczna i rezerwacja.

Warunkiem wykonywania powyższych działań jest skoncentrowanie w jednym ośrodku analitycznym i decyzyjnym spraw bezpośrednio związanych z rozwojem turystyki. Doświadczenie wszystkich miast funkcjonujących w krajach o wyższym stopniu rozwoju turystyki wskazuje, że jest to warunek konieczny do osiągnięcia sukcesu na rynku turystycznym.

Nie ma jednego, sprawdzonego schematu zarządzania turystyką. W zależności od miejsca, rynku turystycznego, systemu prawnego powoływane są organizacje, które łączą know-how branży turystycznej z finansami i kompetencjami samorządów. W efekcie powstaje konsorcjum/stowarzyszenie/spółka, której celem jest poprawa sytuacji finansowej członków poprzez zwiększenie efektywności promocyjnej i wzrost liczby turystów odwiedzających metropolię Poznań.

Z badań przeprowadzonych w 2009 roku przez Światową Organizację Turystyki (UNWTO 2010) wynika, że najczęściej spotykaną formą instytucjonalną zarządzania turystyką są struktury partnerskie, skupiające zarówno podmioty sektora prywatnego, jak i władze oraz instytucje publiczne (28%). Rzadziej występującą formą są organizacje działające na zasadach niekomercyjnych, niemniej zrzeszające przedsiębiorstwa działające w mieście bądź regionie (19%), a także instytucje stricte publiczne (18%).

Z uwagi na kluczową rolę takiej centralnej struktury zarządzania:

- jest ona rozpoznawana i akceptowana przez podmioty branży turystycznej oraz inne instytucje publiczne funkcjonujące w mieście;
- ma szeroki zakres oddziaływania oraz charakter przedstawicielski, działając jako ośrodek sprawujący patronat nad wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w rozwój turystyki w regionie;
- mają prestiż i umiejętności w zarządzaniu systemem turystyki w mieście.

Wytyczne dotyczące stanu docelowego

Zgodnie z przyjętymi zapisami „Strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020" (2011) kompetencje z zakresu zarządzania turystyką w aglomeracji poznańskiej powinny być bezpośrednio przyporządkowane jednej instytucji, która powinna odpowiadać za realizację celów i zadań zapisanych w pro-

gramie „Metropolitalna oferta turystyczna", ale także w „Strategii rozwoju miasta Poznania" i „Strategii rozwoju turystyki w Poznaniu", oraz zadań wynikających z bieżącej działalności w sferze turystyki.

Należy podkreślić, że instytucja ta powinna być silna finansowo, aby możliwe było wykonywanie wszystkich zadań i inicjatyw z zakresu rozwoju i promocji metropolii. Konieczne jest zatem jej jednoznaczne wsparcie finansowe w o wiele większym stopniu niż miało to miejsce dotychczas.

Mając na uwadze szeroki i różnorodny zakres spraw, dla skutecznego wykonywania działań instytucja ta powinna charakteryzować się strukturą organizacyjną odpowiadającą orientacji rynkowo-produktowej, przy czym nie jest przesądzone, czy wszystkie komórki organizacyjne powinny funkcjonować we wspólnej strukturze, czy jako wyodrębnione, ale podległe sobie jednostki.

Rekomendowany podział zadaniowy zakłada wyodrębnienie siedmiu zakresów funkcjonalnych (co nie jest równoznaczne z liczbą stanowisk lub działów):

- zarząd/dyrektor;
- administracja i finanse;
- planowanie strategiczne oraz badania i rozwój (w tym zintegrowany system monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej);
- kształtowanie relacji partnerskich (członkowskich);
- produkty turystyczne (turystyka biznesowa, turystyka kulturowa, turystyka aktywna i rekreacja);
- marketing zewnętrzny i wewnętrzny (w tym informacja turystyczna oraz prowadzenie strony www), relacje z mediami, dyplomacja publiczna;
- dystrybucja i sprzedaż (pakietów turystycznych, wydawnictw informacyjnych oraz pamiątek turystycznych poprzez portal informacyjno-rezerwacyjny i sieć punktów informacji turystycznej).

Dostosowując strukturę organizacyjną do szczebla metropolitalnego, należy pamiętać, że musi być ona dopasowana do o wiele bardziej kompleksowej i skomplikowanej sieci powiązań oraz większej skali niż ma to miejsce w indywidualnych przedsiębiorstwach lub instytucjach. W celu jak największej efektywności działań zaleca się skonsolidowanie oraz dostosowanie obecnej konfiguracji podmiotów w ramach już istniejącego podmiotu. Biorąc pod uwagę charakter lokalnej gospodarki turystycznej oraz nowe wyzwania wynikające z realizacji niniejszej strategii, rekomenduje się, aby była to instytucja, która:

- reprezentuje wszystkie wiodące rodzaje turystyki miejskiej (produkty miejskie);
- obejmuje zakresem przestrzennym obszar aglomeracji z uwagi na planowany metropolitalny charakter działań;
- ma bezpośrednie wsparcie organizacyjne oraz zaufanie branży turystycznej;
- charakteryzuje się marketingową, biznesową orientacją w prowadzeniu działalności, co dotyczy zarówno orientacji zewnętrznej (elastyczność działania na rynku turystycznym), jak i wewnętrznej (organizacja pracy);
- w sferze promocji współpracuje z Biurem Promocji Miasta (lub docelowo z komórką odpowiedzialną za promocję metropolii Poznań) i prowadzi działania komplementarne do ogólnej aktywności miasta, ponadto uzyskuje jedno-

znaczną i czytelną suwerenność w sprawach rozdziału środków finansowych oraz praw do wykorzystania marki Poznań.

Proponowane modelowe rozwiązanie dla aglomeracji poznańskiej

Od 2003 roku działa w Poznaniu stowarzyszenie Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna. Zostało założone w 2003 roku z inicjatywy miasta Poznania, samorządów aglomeracji poznańskiej oraz najważniejszych poznańskich instytucji i przedsiębiorstw, związanych z turystyką. Głównym celem PLOT jest promocja Poznania i aglomeracji poznańskiej jako miejsca atrakcyjnego turystycznie oraz wspieranie rozwoju rynku turystycznego w tym regionie. Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna stanowi platformę współpracy pomiędzy administracją a branżą turystyczną, instytucjami kultury oraz podmiotami gospodarczymi, których działalność ma istotne znaczenie dla lokalnego rynku turystycznego. W 2011 roku stowarzyszenie liczyło 45 członków.

Predyspozycje PLOT do działania jako organizacja odpowiedzialna za zarządzanie rozwojem turystyki w aglomeracji poznańskiej wynikają zarówno z uwarunkowań zewnętrznych, jak i charakterystyki samego stowarzyszenia. Po pierwsze, szczebel aglomeracyjny nie ma w Polsce formalnoprawnego umocowania, zatem działania obecnych samorządów terytorialnych wykraczające poza zakres przestrzenny danej jednostki terytorialnej stanowią formalną podstawę konfliktów kompetencyjnych. Na etapie ogólnej diagnozy przeprowadzonej w ramach prac nad strategią metropolitalną, dotyczącej integracji zarządzania (część D: Działania integracyjne, s. 56–61), wskazano PLOT jako jedyną organizację mającą tak silne umocowanie instytucjonalne oraz aglomeracyjny zakres przestrzenny działania, wpisany formalnie w jej statut. Ponadto trzeba brać pod uwagę doświadczenie PLOT w tworzeniu i utrzymywaniu partnerstwa międzypodmiotowego. W programie „Metropolitalna oferta turystyczna" zaproponowano działania, które można zrealizować w ramach relatywnie niskiego poziomu zorganizowania instytucjonalnego – nawet przy założeniu dużej woli współpracy jednostki samorządowe nie tworzą jednolitej i trwałej organizacji. Wymaga to zbudowania silnego oraz najlepiej ugruntowanego już partnerstwa pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym oraz, co jest najbardziej istotne, pomiędzy samorządami terytorialnymi tworzącymi aglomerację poznańską. Dodatkowo należy wskazać umocowanie prawne funkcjonowania stowarzyszenia i jego rolę w regionie turystycznym, regulowane zapisami ustawy o Polskiej Organizacji Turystycznej z 1999 roku. Określono w niej następujące zadania dla lokalnych organizacji turystycznych:

- promocję turystyczną obszaru, na którym działają;
- wspomaganie funkcjonowania i rozwoju informacji turystycznej;
- inicjowanie, opiniowanie i wspieranie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej;
- współpracę z Polską Organizacją Turystyczną.

Według dokumentu „Kodeks dobrych praktyk systemu zarządzania i promocji turystyki w Polsce" (POT 2009), LOT odpowiadają za spójność działań związanych z kreacją produktu turystycznego na szczeblu lokalnym i czuwają nad właściwym i efektywnym przebiegiem działań promocyjnych. Te ogólne zapisy stanowią punkt wyjścia do pełnienia przez nie funkcji zarządzania turystyką, nie krępują ich zbyt szczegółowym określeniem obowiązków, jedynie wskazują obszary, które na pewno wymagają ich ingerencji. Porównując tę listę zadań z opisem funkcji, strategii i aktywności DMO, można stwierdzić, że jest ona z nimi zgodna i pozwala na podjęcie – w miarę możliwości i potrzeby – szerokiego zakresu ponadobowiązkowych inicjatyw.

Formuła organizacyjna PLOT umożliwia zreformowanie zarządzania poznańską turystyką i współpracę z branżą turystyczną. Konieczne staje się dostosowanie struktury PLOT do standardów zachodnioeuropejskich, uporządkowanie wewnątrz PLOT kompetencji zarządzania turystyką na poziomie aglomeracji poznańskiej i skupienie funduszy pozwalających na efektywną i konsekwentną promocję. PLOT stanowi więc platformę, na której można osadzić zarządzanie turystyką w aglomeracji poznańskiej. W tym celu należy rozbudować strukturę organizacyjną PLOT, aby odpowiadała ona strukturze rynkowo-produktowej, przystającej do realiów funkcjonowania turystyki, zgodnej z rekomendowanym wcześniej podziałem zadaniowym organizacji odpowiedzialnej za rozwój turystyki. W ramach takiej struktury musiałyby się znaleźć następujące piony funkcjonalne:

- badania i rozwój (w ramach którego zajmowano by się zintegrowanym systemem monitoringu i oceny rozwoju funkcji turystycznej w aglomeracji poznańskiej oraz zintegrowanym systemem informacji i promocji turystycznej);
- visitor bureau (w ramach którego zajmowano by się wdrożeniem produktów z zakresu turystyki kulturowej, aktywnej oraz rekreacji);
- convention bureau (w ramach którego zajmowano by się wdrożeniem produktów z zakresu turystyki biznesowej);
- administracja i finanse.

Zarządzanie turystyką w miastach zmienia się z modelu zorientowanego publicznie w kierunku modelu korporacyjnego. Współcześnie wiodącą rolę w zarządzaniu ma model partnerski, zakładający duże zaangażowanie przedsiębiorstw w tym procesie, szczególnie w zakresie planowania strategicznego oraz podejmowaniu kluczowych decyzji. Drugą tendencją jest zwiększająca się autonomia oraz uniezależnienie się DMO w regionach turystycznych od administracji państwowej (UNWTO 2010).

Należy podkreślić, że rozdzielenie zadań związanych z taktycznym rozwojem i marketingiem od funkcji typowo regulacyjnych (formułowanie długookresowych strategii oraz tworzenie podstaw administracyjno-prawnych) jest w przypadku turystyki odpowiednie, wskazane i powszechnie praktykowane. Dowodzi tego rozdział tych dwóch obszarów na szczeblu wszystkich rozwiniętych gospodarczo i turystycznie państw, regionów i miast. Przykładem jest równoległe funkcjonowanie Polskiej Organizacji Turystycznej (marketing i działania taktyczne, tworzenie produktów) oraz Departamentu Turystyki w Ministerstwie Sportu i Turystyki (tworzenie podstaw legislacyjnych działalności turystycznej, tworzenie strategii długo-

okresowej). Na szczeblu województw funkcjonują odpowiednio regionalne organizacje turystyczne oraz wydziały w urzędach marszałkowskich. Na szczeblach miast jest podobnie. Zatem tworzenie silnej instytucji odpowiedzialnej za zarządzanie turystyką nie powoduje automatycznego pozbycia się odpowiedzialności władz samorządowych ze tę sferę działań, ale ogranicza je do kwestii regulacyjnych.

6. Podsumowanie

Sylwia Bródka, Piotr Zmyślony

Metropolizacja przestrzeni, polegająca na kształtowaniu powiązań funkcjonalnych pomiędzy dużym miastem i jego otoczeniem, ma coraz większy wpływ na rozwój turystyki. Z drugiej strony funkcja turystyczna staje się często jednym z ważniejszych aspektów kreowania rozwoju obszarów metropolitalnych. Decyduje o tym nie tylko atrakcyjna oferta turystyczna miast, ale również różnorodność form składających się na tzw. turystykę miejską. Związane jest to z reguły z obecnością unikatowych walorów kulturowych (zabytki, obiekty i wydarzenia kulturalne oraz rozrywkowe), korzystnymi warunkami przyrodniczymi, wreszcie dobrym zapleczem infrastrukturalnym (noclegowym, gastronomicznym, sportowo-rekreacyjnym i komunikacyjnym).

Pozytywną cechą współczesnych metropolii jest dążenie do równoważenia oraz integrowania różnych sfer ich rozwoju (przestrzennej, ekologicznej, gospodarczej, społecznej, infrastrukturalnej). Kluczowe dla takich działań staje się zagadnienie spójności. Jak zauważa Churski (2009), w planowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego spójność odnoszona jest przede wszystkim do polityki regionalnej i używana do określenia stopnia nierówności pomiędzy krajami lub regionami oraz dążenia do wyrównywania tych nierówności. Na poziomie metropolitalnym pojęcie spójności należy interpretować przede wszystkim w kontekście komplementarności układu miasto–strefa podmiejska, co wynika zarówno z wyrównania różnic w poziomie rozwoju w jego granicach, jak i z występowania powiązań: gospodarczych, społecznych i technicznych, które warunkują rozwój całego obszaru oraz zwiększają jego konkurencyjność.

O znaczeniu inicjatyw zmierzających do spójnego rozwoju aglomeracji poznańskiej świadczy ranking programów służących wyznaczeniu priorytetowych działań strategicznych (por. Strategia rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020). Do najważniejszych zadań w tym zakresie zaliczono m.in.: powstanie kolei metropolitalnej, integrację komunikacji publicznej, rozwijanie komunikacji rowerowej, wypracowanie wspólnej koncepcji zagospodarowania przestrzennego, budowę zintegrowanego systemu gospodarki komunalnej, tworzenie powiązań oraz transfer technologii, harmonizację wspierania gospodarki, współpracę systemu edukacji z gospodarką.

Wysoką pozycję w rankingu zajęły działania związane wprost lub pośrednio z turystyką i rekreacją. Poza wymienionymi powyżej kwestiami transportu i komunikacji zwrócono uwagę na potrzebę: koordynowania prac związanych z ochroną i kształtowaniem krajobrazu kulturowego oraz terenów cennych przyrodniczo, budowania metropolitalnego systemu informacji, opracowania metropolitalnej oferty

turystycznej, wreszcie współpracy i uczestnictwa w kulturze oraz promowania innowacyjnych kierunków rozwoju sportu.

Przeprowadzona w pracy analiza walorów i zagospodarowania turystycznego w aglomeracji poznańskiej wykazała, że są w niej wystarczające warunki do realizowania różnych form aktywności turystyczno-rekreacyjnej. Potwierdzeniem tego jest analiza wielkości i rozmieszczenia ruchu turystycznego oraz ocena pozycji aglomeracji na rynku turystycznym, dokonana z punktu widzenia polskich biur turystyki przyjazdowej. Jednocześnie dowiedziono, że osiągnięcie spójności i lepsza koordynacja procesu organizowania i wspierania rozwoju turystyki wymaga podjęcia szeregu działań szczegółowych, polegających na:

- zapewnieniu komplementarności dób i usług turystycznych;
- tworzeniu zintegrowanych produktów turystycznych (np. turystyki biznesowej, kulturowej, kwalifikowanej);
- zmniejszaniu dysproporcji w dostępności do walorów i usług turystycznych;
- efektywnej współpracy organów, instytucji i podmiotów odpowiedzialnych za turystykę;
- budowaniu systemu informacji turystycznej;
- minimalizowaniu oraz zapobieganiu konfliktom związanym z rozwojem funkcji turystycznych;
- lepszym rozpoznaniu preferencji i potrzeb społecznych w zakresie wypoczynku;
- pozyskiwaniu środków finansowych na zadania wspierające turystykę.

Zdaniem autorów opracowania gwarancją skutecznej realizacji wymienionych postulatów jest opracowanie strategii i programów rozwoju turystyki, przede wszystkim dla obszaru aglomeracji poznańskiej, a w uzasadnionych przypadkach również dla innych jednostek funkcjonalnych (obszarów chronionych, dolin rzek, sąsiadujących lub współpracujących ze sobą gmin). Odpowiedzią na to zapotrzebowanie jest zaproponowany w pracy program „Metropolitalna oferta turystyczna", jako strategiczny plan rozwoju turystyki w Poznaniu i jego strefie podmiejskiej.

Literatura

Aleksandrova A., Rogova S., Sluka N. 2011. Miasta globalne w systemie ośrodków turystyki międzynarodowej. [W:] B. Włodarczyk (red.), Turystyka. Wyd. UŁ, Łódź, s. 137–152.

Artyshuk O. 2011. Turyści rosyjskojęzyczni w Poznaniu. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 251–264.

Ashworth G.J. 1992. Is there an urban tourism? Tourism Recreation Research 17(2), s. 3–8.

Beim M. 2003. Problemy ruchu rowerowego w Poznaniu. Praca magisterska pod kierunkiem prof. dr hab. W. Ratajczaka. Mat. arch. WNGiG UAM, Poznań.

Beim M., Modrzewski B. 2007a. Standardy turystycznych szlaków rowerowych. Sekcja Rowerzystów Miejskich dla Fundacji Partnerstwo Dorzecze Słupi, Poznań.

Beim M., Modrzewski B. 2007b. Standardy wyposażenia miejsc noclegowych przyjaznych rowerzystom. Sekcja Rowerzystów Miejskich dla Fundacji Partnerstwo Dorzecze Słupi, Poznań.

Bilińska M., Olczykowski J. 2011. Włosi w Poznaniu. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 287–302.

Biostat 2011. Badanie ruchu turystycznego w Wielkopolsce w roku 2011 i 2013 – wielkość, struktura oraz ocena jakości usług turystycznych i określenie turystycznego wizerunku Wielkopolski. Opracowanie wyników. I tura badania, listopad 2011, Poznań.

BKiS-PCB 2011. Poznań Meeting Planner's Guide – Przewodnik dla organizatorów kongresów i spotkań. Biuro Kongresów i Spotkań – Urząd Miasta Poznania, Poznań (dostępy także w wersji elektronicznej: http://www.poznan.pl/mim/pcb/news/przewodnik,43037.html).

Bosiacki S. (red.) 2000. Strategia rozwoju rynku turystycznego w Poznaniu. AWF–Instytut Turystyki–miasto Poznań, Poznań.

Bosiacki S., Śniadek J., Hołderna-Mielcarek B., Majchrzak K. 2011. Rozwój rynku turystycznego Poznania w latach 2000–2030. Monografie Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, 409, Poznań.

Bródka S. 2010. Ekofizjograficzne aspekty oceny potencjału rekreacyjnego. Problemy Ekologii Krajobrazu, 27. Warszawa.

Bródka S. 2012a. Walory przyrodnicze turystyki. [W:] Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej. Wyd. Centrum Badań Metropolitarnych, Poznań.

Bródka S. 2012b. Przestrzeń turystyczno-wypoczynkowa oraz kierunki jej wykorzystania. [W:] Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej. Wyd. Centrum Badań Metropolitarnych, Poznań.

Bródka S., Łowicki D., Markuszewska I. 2010. Wykorzystanie powierzchni ziemi. [W:] Zasoby przyrodnicze i ich ochrona w aglomeracji poznańskiej. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, 2. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.

Bródka S., Markuszewska I. 2008. Zmiany użytkowania terenu w strefie podmiejskiej Poznania. [W:] T. Kaczmarek, A. Mizgajski (red.), Powiat poznański. Jakość przestrzeni i jakość życia. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.

Bryson J.M. 2004. Strategic planning for public and nonprofit organizations: A guide to strengthening and sustaining organizational achievement. Third edition. Jossey-Bass, San Francisco.

Bucholz M. 2010. Polski system informacji turystycznej. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa
Buczyński A. 2009. Zdarzenia drogowe z udziałem rowerzystów 2006–2008. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Warszawa–Kraków.
Bulpitt M. 2002. Eurovelo, the European Cycle Route Network. Guidelines for Implementation. Sustrans, Bristol.
Buryan P., Ohde A.D. 2011. Polskie grupy turystyczne w Poznaniu. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 206–222.
Butler R.W. 1980. The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. Canadian Geographer, 24(1): 5–12.
Celuch K., Dziedzic E. 2011. Przemysł spotkań i wydarzeń w Polsce 2011. Raport. Poland Convention Bureau, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa.
Choiński A. 2006. Katalog jezior Polski. Wyd. Naukowe UAM, Poznań.
Churski P. (red.) 2009. Spójność i konkurencyjność regionu wielkopolskiego. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
Clark T.N. 2004. The city as an entertainment machine. Research in Urban Policy, 9. Elsevier, Oxford.
CROW 2007. Design manual for bicycle traffic. Ede 2007.
Czernek K., Zmyślony P. 2011. Kształtowanie się cyklu życia funkcji turystycznej miasta – przykład Poznania. [W:] G. Gołembski (red.), Sposoby mierzenia i uwarunkowania rozwoju funkcji turystycznej miasta – przykład Poznania. Wyd. UEP, Poznań, s. 9–35.
Davidson R., Cope B. 2003. Turystyka biznesowa. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa.
Deja W. 1983. Obszary rekreacyjne Poznania. Miasto. T. XXXIII, z. 1–8. Wyd. TUP, Warszawa–Poznań.
Derek M. 2010. Zagospodarowanie turystyczne. Wyd. PWN, Warszawa.
Derek M., Kowalczyk A., Swianiewicz P. 2005. Wpływ turystyki na sytuację finansową i rozwój miast w Polsce (na przykładzie miast średniej wielkości). Prace i Studia Geograficzne, 35: 199–237.
Długosz D., Wygnański J.J. 2005. Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej. Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa.
European Cities Marketing Benchmarking Report 2011. 2011. 7th official edition. European Cities Marketing, Dijon.
Ewertowski M., Kasprzak L., Tomczyk A. 2010. Środowisko przyrodnicze. Rzeźba terenu. [W:] Ilustrowany atlas aglomeracji poznańskiej. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
Fagiewicz K. 2010. Zasoby wodne aglomeracji poznańskiej i problematyka ich ochrony. [W:] Zasoby przyrodnicze i ich ochrona w aglomeracji poznańskiej. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, 2. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
Florida R. 2005. Cities and the Creative Class. Routledge, New York.
Gadziński J., Łabędzki J., Rakower R. 2011. Konkurencyjność ruchu rowerowego w przestrzeni miejskiej. Transport Miejski i Regionalny, 2: 31–38.
Gaworecki W.W. 2007. Turystyka. PWE, Warszawa.
Giezgała J. 1977. Turystyka w gospodarce narodowej. PWE, Warszawa.
Gołembski G. (red.) 2005. Kompendium wiedzy o turystyce. Wyd. PWN, Warszawa.
Jaszczak R. (red.) 2010. Leśnictwo i gospodarka leśna w aglomeracji poznańskiej. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, 1. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
Kachniewska M. 2002. Zarządzanie jakością usług turystycznych. Wyd. Difin, Warszawa.
Kaczmarek T. (red.) 2010. Ilustrowany atlas aglomeracji poznańskiej. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.

Kaczmarek T. (red.) 2011. Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej. Centrum Badań Metropolitalnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
Kaleniewicz A. 2001. Rozwój turystyki rowerowej w województwie wielkopolskim. [W:] R. Rakower (red.), Rower na co dzień. Sekcja Rowerzystów Miejskich, Poznań, s. 68–74.
Kasprzak K. 2006. Uwarunkowania środowiskowo-przestrzenne zrównoważonego rozwoju turystyki. [W:] Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki i rekreacji Mikroregionu Wielkopolskiego Parku Narodowego. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
Kaźmierczak A., Kulupa R., Rakower R. 2011. Społeczny raport na temat polityki rowerowej Poznania. Sekcja Rowerzystów Miejskich, Poznań.
Kistowski M., Pchałek M. 2009. Natura 2000 w planowaniu przestrzennym – rola korytarzy ekologicznych. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
Kolendowicz L., Busiakiewicz A., Czarnecki B. 2010. Warunki klimatyczne oraz właściwości powietrza atmosferycznego w aglomeracji poznańskiej. [W:] Zasoby przyrodnicze i ich ochrona w aglomeracji poznańskiej. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, 2. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
Konieczna-Domańska A. 2007. Gospodarka turystyczna. Wybrane zagadnienia. Wyd. KANON, Warszawa.
Kowalczyk A. 2001. Geografia turyzmu. Wyd. PWN, Warszawa.
Kowalczyk A. 2005. Nowe formy turystyki miejskiej. Prace i Studia Geograficzne, 35: 155–197.
Kowalczyk A., Derek M. 2010. Zagospodarowanie turystyczne. Wyd. PWN, Warszawa.
Kruczek Z., Walas B. 2010. Promocja i informacja w turystyce. Wyd. Proksenia, Kraków.
Krzyżanowski W. 1957. Zagadnienia teoretyczno-ekonomiczne geografii transportu. Przegląd Geograficzny, XXIX, 2: 287–316.
Law C.M. 2002. Urban Tourism: The Visitor Economy and the Growth of Large Cities. 2nd edition. Continuum, London.
Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J. 2008. Geografia turystyki Polski. Wyd. PWE, Warszawa.
Liszewski S. 2005. Metropolitalny region turystyczno-wypoczynkowy. Przykład miasta Łodzi. Turyzm, 15, 1–2.
Liszewski S. (red.) 2008. Geografia urbanistyczna. Wyd. UŁ, Łódź.
Łabędzki J. 2009. Problemy ruchu rowerowego w Poznaniu. Praca magisterska pod kierunkiem prof. dr. hab. H. Rogackiego. Mat. arch. WNGiG UAM, Poznań.
Łęcki W. 2010. Kanon krajoznawczy województwa wielkopolskiego. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
Madurowicz M. 2008. Rozumienie turystyki miejskiej. [W:] I. Jażdżewska (red.), Funkcja turystyczna miast. XXI Konwersatorium Wiedzy o Mieście. Wyd. UŁ, Łódź, s. 11–16.
Maitland R., Newman P. (red.) 2009. World Tourism Cities: Developing tourism off the beaten track. Routledge, Oxon.
Manente M., Pechlaner H. 2006. How to define, identify and monitor the decline of tourist destinations: Towards an Early Warning System. [W:] R.W. Butler (red.), The Tourism Area Life Cycle. 2. Conceptual and Theoretical Issues. Channel View Publications, Clevedon, s. 235–253.
Markowski T., Marszał T. (red.) 2006. Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe. KPZK PAN, Warszawa.
Matczak A. 1989. Problemy badania funkcji turystycznej miast Polski. Funkcja turystyczna. Acta Universitatis Lodziensis. Turyzm, 5: 27–39.
Matuszewska D. 2003. Funkcje turystyczne i konflikty w wybranych parkach narodowych Polski północno-zachodniej. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.

Matuszewska D. 2012. Turystyka aktywna. [W:] Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej. Wyd. Centrum Badań Metropolitalnych, Poznań.
Meyer B., Milewski D. (red.) 2009. Strategia rozwoju turystyki w regionie. Wyd. PWN, Warszawa.
Middleton V.T.C., Clarke J. 2001. Marketing in Travel in Tourism. Third edition. Butterworth-Heinemann, Oxford.
Mikos von Rohrscheidt A. 2010. Waloryzacja potencjału turystyczno-kulturowego miasta Poznania i powiatu poznańskiego. Turystyka Kulturowa, 4: 40–53.
Mikos von Rohrscheidt A. (red.) 2011a. Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków.
Mikos von Rohrscheidt A. (red.) 2011b. Niemcy w Poznaniu. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 223–238.
Mikos von Rohrscheidt A. (red.) 2011c. Poznań: Atuty i słabości oraz dylematy i szanse miasta jako ośrodka turystyki kulturowej. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 424–454.
Mikos von Rohrscheidt A. (red.) 2011d. Potencjał turystyczno-kulturowy Poznania i okolic. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 77–93.
Mikuła Ł., Sura M. 2012. Lokalne polityki rozwoju. [W:] Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej. Wyd. Centrum Badań Metropolitalnych, Poznań.
Mikułowski B., Pomorski J. 1999. Czy turystyka ochroni historyczne dziedzictwo? [W:] J. Purchla (red.), Dziedzictwo a turystyka. Materiały międzynarodowej konferencji zorganizowanej w dniach 17–20 września 1998 roku. Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków.
Mintel 2006. US Business and Conference Travel. Travel & Tourism Analyst, 6+, April.
Mizgajski A. 2010. Zasoby przyrodnicze aglomeracji poznańskiej, ich wykorzystanie i ochrona – ujęcie syntetyczne. [W:] Zasoby przyrodnicze i ich ochrona w aglomeracji poznańskiej. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, 2. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
Moseley M.J. 1979. Accessibility: The Rural Chalenge. Methuen, London.
Nawrot Ł., Zmyślony P. 2008. Międzynarodowa konkurencyjność regionu turystycznego. Od programowania rozwoju do zarządzania strategicznego. Seria Monografie, 1. Proksenia, Kraków.
Nowak J., Kaczmarek T., Wójcicki M. 2010. Założenia strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej 2010. Opracowanie w ramach projektu badawczego „Aglomeracja poznańska. Funkcjonowanie i kierunki rozwoju". Materiał niepublikowany. Centrum Badań Metropolitalnych, Poznań.
Page S.J., Hall C.M. 2003. Managing urban tourism. Prentice Hall, Harlow.
Panasiuk (red.) 2004. Ekonomiczne podstawy turystyki. Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
Pawlicz A. 2008. Promocja produktu turystycznego. Turystyka miejska. Wyd. Difin, Warszawa.
Piechowicz M. 2011. Francuzi jako turyści w Poznaniu. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 265–273.
Podhalański B. 2011. Planowanie przestrzenne miast – zagadnienia ochrony środowiska kulturowego. [W:] G. Korzeniak (red.), Zintegrowane planowanie rozwoju miast. Wyd. Instytutu Rozwoju Miast, Kraków.

Poland – New ideas. New inspirations. New tastes". Folder promocyjny 2011. Mazurkas Travel.
Raszeja E., Wilkaniec A., Mezer E. 2010. Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi aglomeracji poznańskiej. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, 3. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
Ratajczak W. 1992. Modelowanie sieci transportowych. Wyd. Naukowe UAM, Poznań.
Ratajczak W. 2009. Turystyka i rekreacja w aglomeracji poznańskiej. Etap I – Diagnoza, temat badawczy nr 2.4. Projekt badawczy „Aglomeracja poznańska – funkcjonowanie i kierunki rozwoju". Centrum Badań Metropolitalnych, Poznań.
Ratkowska P. 2011a. Hiszpanie w Poznaniu. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 239–250.
Ratkowska P. 2011b. Turyści anglojęzyczni w Poznaniu. [W:] A. Mikos von Rohrscheidt (red.), Obcy w Poznaniu: Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej. Kultur.pl, Proksenia, Poznań–Kraków, s. 274–286.
Reiche W. 2007. Bed&Bike – The accommodation most siutable for cyclist – from the idea to a successful marketing cooperation in cycling tourism. [W:] Velo-City 2007 Conference Programme, Monachium, s. 73.
Rogalewski O. 1977. Zagospodarowanie turystyczne. WSiP, Warszawa.
Russo A.P. 2002. The „vicious circle" of tourism development in heritage cities. Annals of Tourism Research, 20(1): 165–182.
Rynek Gastronomiczny w Polsce – raport 2011. 2011. Wydanie specjalne miesięcznika „Nowości Gastronomiczne", 8.
Sidorkiewicz M. 2011. Turystyka biznesowa. Wyd. Difin, Warszawa.
Sołowiej D. 1992. Weryfikacja ocen integralnych atrakcyjności środowiska przyrodniczego człowieka w wybranych systemach rekreacyjnych. Wyd. Naukowe UAM, Poznań.
Sołowiej D. 1999. Systemy turystyczno-rekreacyjne Wielkopolski na tle wykorzystania gospodarczego regionu. Materiały arch. IGFiKŚP UAM, Poznań.
Stasiak A. 2006. Produkt turystyczny – szlak. Turystyka i Hotelarstwo, 10: 9–40.
Streich B. 2011. Stadtplanung in der Wissensgesellschaft: Ein Handbuch. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
Swarbrooke J., Horner S. 2001. Business Travel and Tourism. Butterworth-Heinemann, Oxford.
Szmatuła P. 2004. Turystyka a teoria przewag komparatywnych. [W:] G. Gołembski (red.), Turystyka w ujęciu globalnym i lokalnym. ZN AE w Poznaniu, 53. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, s. 15–28.
Szpadzińska B., Zmyślony P. 2007. Ewolucja informacji turystycznej w kierunku zintegrowanych systemów zarządzania informacją marketingową: możliwości wykorzystania francuskich rozwiązań w Polsce. Problemy Turystyki, XXX (1–4): 41–57.
Śleszyński P. i in. 2007. Stan zaawansowania planowania przestrzennego w gminach. Prace Geograficzne, 112. IGiPZ PAN, Warszawa.
Theuns H.L. 2008. Globalization and Tourism: Pros and Cons. Tourism Recreation Research, 33(1): 99–105.
Towards Quality Urban Tourism. Enterprise Directorate-General – Tourism Unit 2000. European Commission, Bruksela 2000.
UNWTO 2010. Survey on destination governance. Evaluation report. Destination Management Programme, Madrid.
UNWTO 2011. Tourism Towards 2030. Global Overview, Madrid.
UPI-Bericht 41. 2000. Entwicklung und Potentiale des Fahrradverkehrs – Maßnahmen zur Ausschöpfung des Fahrradpotentials in der Verkehrsplaunung. Heidelberg.

Utkin M., Roliński T., Pawłowski P. 2010. Surface of cyclepaths and its influence on health and safety of cyclists. Referat wygłoszony na konferencji Velo-City Global 2010 w Kopenhadze w dniach 22–25.06.2010 roku.
Vickerman R.W. 1974. Accessibility, attraction and potential: a review of some concepts and their use determining mobility. Envir. Plann., A, 6: 675–692.
Warszyńska J., Jackowski A. 1978. Podstawy geografii turyzmu. Wyd. PWN, Warszawa.
Wesołowska D., Libich T. (red.) 2009. Rowerem po Poznaniu. Zarząd Dróg Miejskich, Poznań.
Wodejko S. 1997. Ekonomiczne zagadnienia turystyki. WSHiP, Warszawa.
ZG PKE/CROW 1999. Postaw na rower. Podręcznik projektowania przyjaznej dla rowerów infrastruktury. Kraków.
Zielona Księga Aglomeracji Poznańskiej – Metropolia Poznań 2020. 2010. Centrum Badań Metropolitalnych, Konsorcjum Badań nad Aglomeracją Poznańską, Poznań.
Zmyślony P. 2010. Problemy zarządzania turystyką na szczeblu mezoekonomicznym (w dużych miastach). Turystyka i Hotelarstwo, 16: 71–87.
Zmyślony P. 2011. Planowanie strategiczne rozwoju funkcji turystycznej na obszarach metropolitalnych – przykład Poznania. [W:] A. Rapacz (red.), Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 157: 1062–1071.
Żarska B. 2011. Ochrona krajobrazu. Wyd. SGGW, Warszawa.

Strony internetowe

Furnel 2012. Furnel Travel International, http://www.furnel.pl/index.php (data dostępu: 1.02.2012).
Gastronauci.pl 2010. Gastronauci.pl – oceniamy restauracje, www.gastronauci.pl (data dostępu: 31.12.2010).
Gmina Czerwonak 2011. Atrakcje turystyczne, http://www.czerwonak.pl/turysta/pl/atrakcje_turystyczne.html (data dostępu: 20.06.2011).
Gmina Dopiewo 2011. Sport, http://www.dopiewo.pl/frontend.php?m=0,3,0&t= SPORT, (data dostępu: 20.06.2011).
Gmina Kórnik 2010. Baza gastronomiczna, http://kornik.pl/pl/Baza_gastronomiczna.html (data dostępu: 31.12.2010).
Gmina Mosina 2010. Urząd Miejski w Mosinie – Baza noclegowa i gastronomiczna, http://www.mosina.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&sub=15&menu=110&strona=1 (data dostępu: 31.12.2010).
Gmina Pobiedziska 2010. Lokale gastronomiczne – Pobiedziska, http://www.pobiedziska.pl/PL-H55/lokale-gastronomiczne.html (data dostępu: 31.12.2010).
Internetowy Portal Informacyjny Miasta i Gmina Murowana Goślina 2011. Dla turystów, http://portal.murowana-goslina.pl/dla-turystow/poznaj-murowana.html (data dostępu: 20.06.2011).
JAN-POL, 2012. Strona główna JAN-POL Incoming Tour Operator, http://www.jan-pol.com/ (data dostępu: 1.02.2012).
Konferencje.pl 2010. Konferencje, sale konferencyjne i szkoleniowe, hotele, http://www.konferencje.pl (data dostępu: 31.12.2010).
Kórnik (2011). Trasa Kórnicka, http://kornik.pl/pl/Trasa_Kornicka.html (data dostępu: 20.06.2011).
Malta Ski 2011. O Malta Ski, http://www.maltaski.pl/O_Malta_Ski,12,12.html (data dostępu: 20.06.2011).
Miasto i gmina Buk 2010. Gastronomia, http://www.buk.gmina.pl/content.php?mod=&cms_id=134&kol=1&spid=&lang=pl (data dostępu: 31.12.2010).

Miasto i gmina Stęszew 2010. Serwis informacyjny Urzędu Miasta w Stęszewie – Turystyka, http://www.steszew.pl/index.php?id=15&lan=pl (data dostępu: 31.12.2010).
Miasto i gmina Stęszew 2011. Turystyka, http://www.steszew.pl/index.php?id=15&lan=pl (data dostępu: 20.06.2011).
Miasto Luboń 2010. Oficjalny serwis Urzędu Miasta Luboń – Baza gastronomiczna, http://www.lubon.mserwer.pl/content.php?mod=sub&sid=42a73b21db75b31170adc53ca33a964d&cms_id=269 (data dostępu: 31.12.2010).
Miasto Puszczykowo 2010. Oficjalny serwis Urzędu Miejskiego w Puszczykowie – Restauracje, http://www.puszczykowo.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=777&Itemid=239 (data dostępu: 31.12.2010).
Mikroregion Wielkopolskiego Parku Narodowego 2011. Turystyka, http://www.mikroregionwpn.pl/index.php?option=comcontent&view=article&id=70 (data dostępu: 22.06.2011).
Mosina 2011a. Nadwarciański Szlak Rowerowy, http://www.mosina.pl/asp/pl_start.asp?polozenie=22&typ=14&sub=102&menu=103&strona=1 (data dostępu: 20.06.2011)
Mosina 2011b. Turystyka – warto odwiedzić, http://www.mosina.pl/asp/pl_start.asp?polozenie=22&typ=14&menu=262&strona=1 (data dostępu: 20.06.2011).
MTP 2010. Międzynarodowe Targi Poznańskie Sp. z o.o. – o firmie, http://www.mtp.pl/all/pl/o_firmie/ (data dostępu: 15.12.2010).
Nowoczesna Firma 2010. Sale szkoleniowe w zasięgu ręki, http://sale.nf.pl/sale/ (data dostępu: 31.12.2010).
Oficjalna strona miasta i gminy Swarzędz 2011. Sport i rekreacja, http://www.swarzedz.pl/index.php?id=154 (data dostępu: 20.06.2011)
Pobiedziska 2012. Trasy turystyczne, http://www.pobiedziska.pl/PL-H49/trasy-turystyczne.html (data dostępu: 30.06.2012).
Posir Poznań 2011. Obiekty, http://posir.poznan.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=7 (data dostępu: 20.06.2011).
Powiat poznański 2009. Baza noclegowa powiatu poznańskiego 2009, Starostwo Powiatowe w Poznaniu, http://powiat.poznan.pl/download/active/poznan_folder_polska.pdf (data dostępu: 1.12.2010).
Powiat poznański 2011. Turystyka. Katalog obiektów, http://powiat.poznan.pl/turystyka/katalog-obiektow.html (data dostępu: 22.06.2011).
Poznań – MIM 2010a. Baza noclegowa Poznania i okolic, Miejski Informator Multimedialny, http://www.poznan.pl/mim/public/turystyka/index.html?lang=pl (data dostępu: 31.12.2010).
Poznań – MIM, 2010b. Gastronomia, Miejski Informator Multimedialny, http://www.poznan.pl/mim/public/turystyka/class.html?id_klasy=3331&typ=m&id_cz=6117&lang=pl (data dostępu: 31.12.2010).
Poznań – MIM, 2010c. Miejski Serwis Multimedialny – Baza konferencyjna, http://www.poznan.pl/mim/public/pcb/ (data dostępu: 31.12.2010).
Poznań 2011. Turystyka, http://www.poznan.pl/mim/turystyka/ (data dostępu: 22.06.2011).
Puszcza Zielonka 2011. Turystyka w Puszczy Zielonka, http://www.puszcza-zielonka.pl/turystyka/itemlist.html (data dostępu: 22.06.2011).
Puszczykowo 2011. Ośrodki sportowe, http://www.puszczykowo.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=131&Itemid=264 (data dostępu: 20.06.2011).
Rokietnica 2012. Sport w gminie, http://www.rokietnica.pl/pl/sport_w_gminie.php (data dostępu: 30.06.2012).
Sarnowska Z. 2010. Interaktywna mapa powiatu poznańskiego – baza obiektów agroturystycznych, http://www.zofijaska.republika.pl/index4.html (data dostępu: 1.12.2010),

mapa stworzona w ramach pracy magisterskiej pt. „Prezentacja kartograficzna produktu agroturystycznego na przykładzie interaktywnej mapy powiatu poznańskiego" obronionej w 2010 roku na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM w Poznaniu (nagrodzonej w I edycji Konkursu o Nagrodę Marszałka Województwa Wojewódzkiego za najlepszą pracę magisterską z zakresu turystyki).

Suchy Las 2012. Sport, http://portal.suchylas.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1174:basen-ekreacyjny-w-parku-wodnym-octopus-nieczynny&catid=35:sport&Itemid=56.

Tarnowo Podgórne 2012. Trasy rowerowe, http://www.tarnowo-podgorne.pl/rower/ (data dostępu: 30.06.2012).

Wielkopolska. Turystyczny Serwis Regionalny 2011a. Turystyka kulturowa, http://www.wielkopolska.travel/turystyka_kulturowa (data dostępu: 20.06.2011).

Wielkopolska. Turystyczny Serwis Regionalny 2011b. Turystyka rowerowa, http://www.wielkopolska.travel/turystyka_rowerowa_1 (data dostępu: 20.06.2011).

Wielkopolska. Turystyczny Serwis Regionalny 2011c. Turystyka wodna, http://www.wielkopolska.travel/turystyka_wodna_2 (data dostępu: 20.06.2011).

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie, tekst jednolity, Dz.U. z 2006 r., nr 22, poz. 169.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej z 28 listopada 2008 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Poznań – historyczny zespół miasta", Dz.U. z 2008 r. nr 219, poz. 1401).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 15 czerwca 2011 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Kórnik – zespół zamkowo-parkowy wraz z kościołem parafialnym – nekropolią właścicieli", Dz.U. z 2011 r., nr 143, poz. 836.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. z 1990 r., nr 16, poz. 95, z późn. zm.

Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, Dz.U. z 1991 r., nr 101, poz. 444, z poźn. zm.

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze, Dz.U. z 1994 r., nr 27, poz. 96, z poźn. zm.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, Dz.U. z 1994 r., nr 89, poz. 414, z poźn. zm.

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, Dz.U. z 1995 r., nr 16, poz. 78, z poźn. zm.

Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie, Dz.U. z 1995 r., nr 127, poz. 1066, z poźn. zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych, Dz.U. z 2004 r., nr 223, poz. 2268, z późn. zm.

Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej, Dz.U. z 1999 r., nr 62, poz. 689, z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 kwietna 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, Dz.U. z 2001 r., nr 62, poz. 627, z poźn. zm.

Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne, Dz.U. z 2001 r., nr 115, poz. 1229, z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. z 2003 r., nr 80, poz. 717, z poźn. zm.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. z 2003 r., nr 162, poz. 1586, z późn. zm.
Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. z 2004 r., nr 92, poz. 880, z poźn. zm.
Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych, Dz.U. z 2005 r., nr 167, poz. 1399, z późn. zm.
Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, Dz.U. z 2009 r., nr 84, poz. 712, z późn. zm.
Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Dz.U. z 2008 r., nr 199, poz. 1227, z poźn. zm.

Dokumenty strategiczne

Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku 2008. Dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26 września 2008 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa.
Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 2004. Dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. Ministerstwo Kultury, Warszawa.
Program „Kultura 2000" 2000. Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady 508/2000/WE z 14 lutego 2000 (OJ 63/2000).
Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego 2008. Załącznik do uchwały XX/151/III/2008 Rady Powiatu Poznańskiego z dnia 25 czerwca 2008 r.
Program promocji turystyki województwa wielkopolskiego 2009. Wielkopolska Organizacja Turystyczna, Instytut Turystyki.
Raport o stanie zabytków w powiecie poznańskim 2005. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu.
Strategia rozwoju aglomeracji poznańskiej – Metropolia Poznań 2020 2011. Centrum Badań Metropolitalnych, Rada Aglomeracji Poznańskiej, Poznań 2011.
Strategia rozwoju powiatu poznańskiego na lata 2006–2013 2006. Załącznik do uchwały XXXVII/348/II/2006 Rady Powiatu Poznańskiego z dnia 31 stycznia 2006 r.
Strategia rozwoju Poznania do roku 2030. Dokument przyjęty uchwałą nr LXXII/990/V/2010 Rady Miasta Poznania z dnia 11. maja 2010 r. ws. Strategii rozwoju miasta Poznania do roku 2030.
Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim 2007. Załącznik do uchwały nr X/103/07 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 czerwca 2007 r. Zarząd Województwa Wielkopolskiego.

Statystyka

GUS 1996–2011. Turystyka w roku… Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
GUS 2012b. http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-523.htm (data dostępu: 1.02.2012).
GUS-BDL 2012. http://www.stat.gov.pl/bdl/blad.html (data dostępu: 28.01.2012).
US Poznań 1995. Rocznik statystyczny miasta Poznania. Poznań.
US Poznań 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009. Rocznik statystyczny miasta Poznania. Poznań.

Fot. 1. Ratusz poznański oraz zabudowa Starego Rynku są najczęściej oglądaną atrakcją turystyczną aglomeracji poznańskiej i należą do podstawowych walorów miasta. Co roku miejsce to odwiedza około 800 tys. turystów oraz kilkaset tysięcy wycieczkowiczów.

2

3

Fot. 2. Do najchętniej odwiedzanych przez turystów miejscowości w strefie podmiejskiej Poznania należy Kórnik, położony na Trasie Kórnickiej, która łączy ważniejsze miejscowości turystyczne znajdujące się w otoczeniu Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz Rogalińskiego Parku Krajobrazowego. Do szczególnych atrakcji Kórnika należy zamek i arboretum (na zdjęciu). W mieście interesująca jest również zabudowa folwarczna, zwana Prowentem, oraz gotycki kościół z XV wieku. Ciekawym obiektem jest ponadto ratusz oraz tzw. „ucho igielne" prowadzące z rynku do nieistniejącej, drewnianej synagogi.

Fot. 3. Z Trasą Kórnicką związana jest barokowo-klasycystyczna rezydencja Raczyńskich w Rogalinie, będąca oddziałem Muzeum Narodowego w Poznaniu. W pałacu oraz w towarzyszących mu zabudowaniach (oficyna, stajnia i wozownia) zgromadzone są zbiory muzealne, w tym m.in. słynna rogalińska galeria obrazów oraz kolekcja pojazdów konnych. Pałac otoczony jest dobrze utrzymanym parkiem o powierzchni 30 ha. W parku wśród licznego starodrzewu znajdują się najbardziej znane okazy dębów rogalińskich – Lech, Czech i Rus.

Fot. 4. Jedną z wizytówek Puszczy Zielonki, poza walorami przyrodniczymi, są obiekty dziedzictwa kulturowego. Część z nich udostępniana jest turystom na specjalnych szlakach tematycznych. Jednym z nich jest „Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonki". Szlak jest efektem realizowanego od 2005 roku projektu, którego celem było stworzenie turystom dogodnych warunków do zapoznania się z dziedzictwem drewnianej architektury sakralnej na terenie gmin należących do Związku Międzygminnego „Puszcza Zielonka". Ze szlakiem związane są kościoły drewniane znajdujące się w następujących miejscowościach: Kicin w gminie Czerwonak, Wierzenica i Uzarzewo (kościół szachulcowy) w gminie Swarzędz, Długa Goślina w gminie Murowana Goślina, Węglewo w gminie Pobiedziska, Kiszkowo, Łagiewniki i Sławno w gminie Kiszkowo oraz Skoki (kościół szachulcowy – na zdjęciu), Jabłkowo, Raczkowo i Rejowiec (dawny zbór) w gminie Skoki.

5

6

Fot. 5. Aglomeracja poznańska jest jednym z największych w Polsce ośrodków muzealnych. W samym Poznaniu znajduje się prawie trzydzieści placówek gromadzących różnorodne zbiory. Sporą grupę tworzą muzea poświęcone historii i tradycji Wielkopolski oraz Poznania (np. Muzeum Bambrów Poznańskich, Muzeum Historii Miasta Poznania, Muzeum Powstania Wielkopolskiego). Dużą atrakcją są muzea specjalistyczne, w tym m.in. Muzeum Środowiska Przyrodniczego i Łowiectwa w Uzarzewie, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie oraz położony w Swarzędzu Skansen i Muzeum Pszczelarstwa, który gromadzi eksponaty związane z bartnictwem, pszczelarstwem i jedwabnictwem. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się prezentowana na wolnym powietrzu kolekcja ponad dwustu uli (na zdjęciu). Warto zauważyć, że skansen w Swarzędzu oraz muzeum w Uzarzewie włączone są w program wycieczek organizowanych w ramach Szlaku Piastowskiego.

Fot. 6. Park Cytadela należy do największych terenów zieleni urządzonej w Poznaniu. Obiekt powstał w latach 60. XX wieku na terenie dawnego fortu twierdzy pruskiej. Do dnia dzisiejszego zachowały się tu tylko niewielkie fragmenty dawnych budowli wojskowych. Spośród obiektów służących turystyce i wypoczynkowi wymienić należy amfiteatr, rozarium, dwa budynki muzealne (Muzeum Uzbrojenia Cytadela Poznańska oraz Muzeum Armii Poznań), rzeźbę plenerową „Niezapomniani" autorstwa Magdaleny Abakanowicz oraz Dzwon Pokoju, u którego stóp organizowane są co roku wielkie widowiska pasyjne.

Fot. 7. Dużą wartość historyczną i wypoczynkową mają parki w ścisłym centrum Poznania. Większość z nich powstała na przełomie XIX i XX wieku i do dziś zajmuje ważne miejsce w strukturze terenów zielonych. Funkcję taką pełni m.in. park Mickiewicza, położony w otoczeniu zabytkowych budynków Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Teatru Wielkiego oraz Zamku. Jego głównym elementem jest zamknięty półkoliście basen z fontanną, który otacza od południa rozległy trawnik, obramowany dwiema szerokimi alejami drzew.

Fot. 8. Ważnym elementem oferty wypoczynkowej Poznania są jeziora i sztuczne zbiorniki wodne. Jednym z częstych miejsc rekreacji nad wodą jest jezioro Rusałka. Położone jest w zachodnim klinie zieleni – na Golęcinie. W sezonie letnim nad jeziorem czynny jest Ośrodek Sportu i Rekreacji, który może przyjąć około 10 tys. osób. Znajduje się tu strzeżone kąpielisko wyposażone w pomosty, rynnową zjeżdżalnię do wody oraz wypożyczalnię sprzętu pływającego. Działają tu również sezonowe obiekty gastronomiczne.

Fot. 9. Turystyczną wizytówką Poznania jest kompleks sportowo-rekreacyjny nad Jeziorem Maltańskim. Obiekt ma wielofunkcyjny charakter i służy nie tylko aktywnemu wypoczynkowi mieszkańców aglomeracji poznańskiej, ale umożliwia też organizację ważnych imprez sportowych i kulturalnych (m.in. zawodów kajakarskich w randze Mistrzostw Świata, Mistrzostw Europy oraz Pucharu Świata). Tor Regatowy Malta wraz z zapleczem technicznym (na zdjęciu) jest jednym z najnowocześniejszych tego typu obiektów na świecie (powierzchnia ok. 70 ha, długość 2000 m, szerokość 175 m). Na południowym brzegu jeziora mieści się Malta Ski – centrum rekreacyjne, w którego skład wchodzą m.in.: stok narciarski o długości 150 m, 500-metrowy letni tor saneczkowy, pole do minigolfa, pole do nauki gry w golfa oraz wyciąg krzesełkowy i talerzykowy. W 2011 roku na północnym brzegu jeziora oddano do użytku zespół basenów termalnych pod nazwą Termy Maltańskie.

Fot. 10. Popularnym miejscem rekreacji mieszkańców aglomeracji poznańskiej jest Wielkopolski Park Narodowy. Szczególnym walorem parku są jeziora, z których część wykorzystywana jest w celach wypoczynkowych. Jednym z bardziej malowniczych zbiorników jest Jezioro Góreckie, na którym znajduje się Wyspa Zamkowa z ruinami romantycznego zamku (na zdjęciu). Tereny WPN są dobrze przystosowane do obsługi ruchu turystycznego. Świadczy o tym gęsta sieć szlaków pieszych i rowerowych oraz ścieżki konne. W parku działa Centrum Edukacji Ekologicznej wraz z Muzeum Przyrodniczym oraz Leśną Szkołą. Wypoczynkowi służą również elementy drobnej infrastruktury, w tym stacje turystyczne w Osowej Górze, Puszczykowie oraz Jarosławiu.

9

10

11

12

Fot. 11. Pomimo podejmowanych od wielu lat starań na rzecz zwiększenia atrakcyjności turystycznej dolin rzecznych aglomeracji poznańskiej, poprzez ich lepszą ochronę, poprawę czystości wód oraz modernizację i uzupełnienia infrastruktury turystycznej, ich wykorzystanie rekreacyjne jest słabe. Jednym z pozytywnych efektów dotychczasowych działań jest powstanie kilku przystani dla kajaków, które poprawiły możliwości korzystania z tej formy aktywnego wypoczynku.

Fot. 12. Położona na północy gmina Skoki wzbogaca ofertę turystyczną aglomeracji poznańskiej głównie w zakresie turystyki wypoczynkowej i aktywnej (na zdjęciu Szlak Cysterski). Jest ona zdecydowanym liderem pod względem średniej długości pobytu turystów, który trwa ponad 5 nocy, co w porównaniu ze średnią dla wszystkich gmin (1,7 nocy) jest wynikiem imponującym. Kolejne miejsca zajmują Szamotuły i Kórnik (2,8 nocy) oraz Puszczykowo (2,6 nocy).

Fot. 13. Według analiz przeprowadzonych przez Centrum Badań Metropolitalnych w aglomeracji poznańskiej funkcjonują 94 hotele, dysponujące 9,3 tys. miejsc noclegowych. Zbudowany w 1964 roku hotel Mercure Poznań należący do sieci Accor to typowy przykład dużego hotelu miejskiego. Obiekt zlokalizowany w centrum miasta, przy ulicy Roosevelta, obsługuje przede wszystkim klientów biznesowych, w tym gości imprez targowych i konferencyjnych organizowanych w halach Międzynarodowych Targów Poznańskich.

Fot. 14. Don Prestige Residence przy ul. Św. Marcin jest nieskategoryzowanym obiektem noclegowym, dlatego zaliczany jest do innych obiektów hotelowych. Wysoki standard usług umożliwia konkurencję z wysoko skategoryzowanymi hotelami oraz wynajem pokoi na długi okres. Ten i inne obiekty noclegowe dopełniają ofertę usługową hoteli, tworząc całościowy potencjał bazy noclegowej w liczbie 354 obiektów oraz ponad 17 tys. miejsc noclegowych.

Fot. 15. Pałac w Krześlicach jest jednym z obiektów hotelowych wykorzystujących dogodne położenie w strefie podmiejskiej aglomeracji poznańskiej. Połączenie usług noclegowych, gastronomicznych z dziedzictwem architektonicznym umożliwia działanie na rynku turystyki wypoczynkowej – jako miejsce oddalone od zgiełku miasta oraz na rynku turystyki biznesowej – jako obiekt konferencyjno-szkoleniowy z miejscami noclegowymi. Hotel obsługuje także krótkie pobyty związane z imprezami okolicznościowymi.

Fot. 16. W 2010 roku z bazy noclegowej Szamotuł skorzystało 3,6 tys. gości. Gmina wzbogaca potencjał turystyczny aglomeracji zarówno w zakresie turystyki wypoczynkowej i aktywnej, jak i kulturowej. Na zdjęciu Zamek Górków w Szamotułach.

BROVARIA
BROWAR HOTEL RESTAURACJA
RESTAURACJA

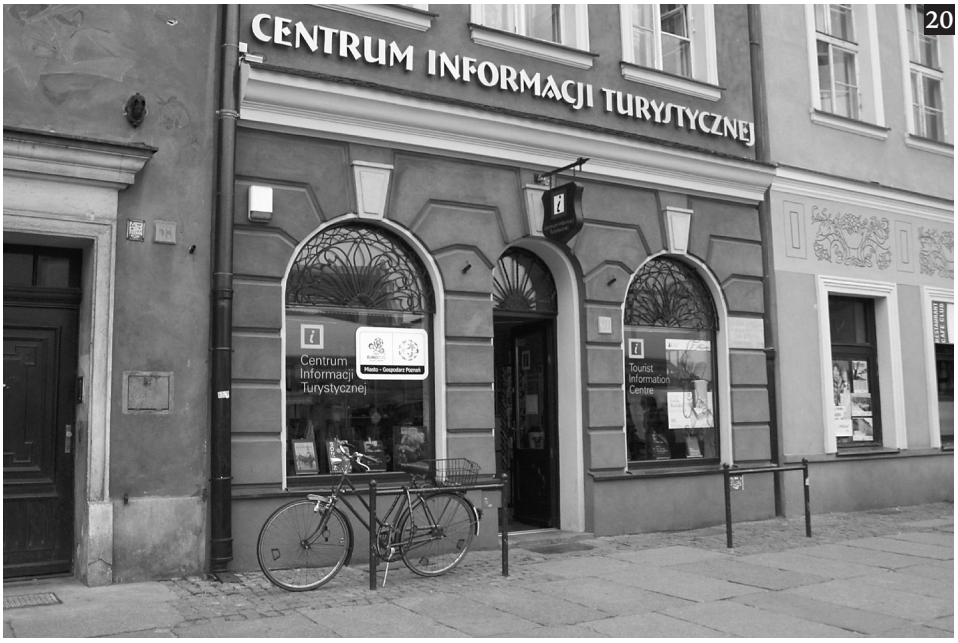

Fot. 18. Z punktu widzenia turystyki biznesowej Aula Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Collegium Minus należy do nietypowych obiektów konferencyjnych, znajdujących się najczęściej w zabytkowych i unikatowych budynkach. W aglomeracji poznańskiej istnieje 15 takich obiektów, należą one do najbardziej reprezentacyjnych oraz największych sal konferencyjnych – ich średnia pojemność wynosi 945 miejsc. W Auli może pomieścić się jednorazowo 1176 osób.

Fot. 17. Restauracja Brovaria wraz z kilkuset innymi lokalami tworzy największe zagłębie gastronomiczne aglomeracji poznańskiej, zlokalizowane w historycznym centrum miasta, głównie wokół Starego Rynku. Koncentracja obiektów w tym rejonie wynosi ponad 80 obiektów/km^2. Brovaria jest typem obiektu gastronomicznego ze zintegrowaną funkcją noclegową, niemniej ze względu na popularność i warzone na miejscu piwo to właśnie restauracja buduje w znacznej mierze markę całego obiektu.

19

CENTRUM INFORMACJI TURYSTYCZNEJ
Centrum Informacji Turystycznej
Tourist Information Centre

20

21

Fot. 19. W metropolii Poznań zlokalizowane są 92 obiekty hotelowe działające na rynku spotkań. Jest to największa grupa rodzajowa obiektów konferencyjnych (57%), dysponująca 258 z 595 wszystkich sal znajdujących się w aglomeracji. Hotel IBB Andersia z ośmioma salami współtworzy tę imponującą ofertę biznesową.

Fot. 20. Centrum Informacji Turystycznej na Starym Rynku w Poznaniu stanowi filię Centrum Informacji Miejskiej (CIM). W obiekcie świadczone są usługi w zakresie: rozpowszechniania informacji o mieście i regionie, przewodnictwa miejskiego, sprzedaży wydawnictw i pamiątek z Poznania oraz dystrybucji materiałów promocyjnych.

Fot. 21. W 2010 roku Śrem odwiedziło niemal 12 tys. turystów. W wyniku inwestycji w rozwój turystyki wodnej gmina stanie się znaczącym elementem zintegrowanego produktu turystyki aktywnej aglomeracji, co z pewnością zaowocuje zwiększeniem liczby gości.

Fot. 22. Przykład dobrze wykonanej drogi rowerowej poza obszarem zabudowanym w gminie Murowana Goślina. Droga rowerowa ma nawierzchnię bitumiczną i leży za linią drzew oddzielającą ją od ruchu samochodowego.

W serii Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej ukazały się dotychczas:

2010

1. Leśnictwo i gospodarka leśna na obszarze aglomeracji poznańskiej
2. Zasoby przyrodnicze i ich ochrona w aglomeracji poznańskiej
3. Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi w aglomeracji poznańskiej
4. Wyzwania i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej
5. Rynek pracy i mobilność siły roboczej w aglomeracji poznańskiej
6. Marketing terytorialny w aglomeracji poznańskiej
7. Sport w aglomeracji poznańskiej
8. Transport w aglomeracji poznańskiej

2011

9. Strategie rozwoju wybranych obszarów metropolitalnych w Europie. Rekomendacje dla aglomeracji poznańskiej
10. Infrastruktura techniczna i usługi komunalne w aglomeracji poznańskiej
11. Potencjał gospodarczy aglomeracji poznańskiej
12. Spójność terytorialno-administracyjna aglomeracji poznańskiej
13. Procesy demograficzne w aglomeracji poznańskiej w latach 1999–2009
14. Organizacja przestrzenna i funkcjonowanie usług edukacyjnych w aglomeracji poznańskiej
15. Funkcjonowanie i integracja aglomeracji poznańskiej w opinii mieszkańców i polityków lokalnych
16. Gospodarka rolna w aglomeracji poznańskiej
17. Usługi zdrowotne i socjalne w aglomeracji poznańskiej
18. Założenia i proces budowy strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej

2012

19. Transport publiczny w aglomeracji poznańskiej – propozycje usprawnień
20. Turystyka w aglomeracji poznańskiej
21. Współpraca środowiska gospodarczego z samorządem terytorialnym w aglomeracji poznańskiej
22. Pozycja konkurencyjna Poznania wśród metropolii krajowych i europejskich